

Programmabegroting 2024

Maastricht, juli '24

Inhoudsopgave

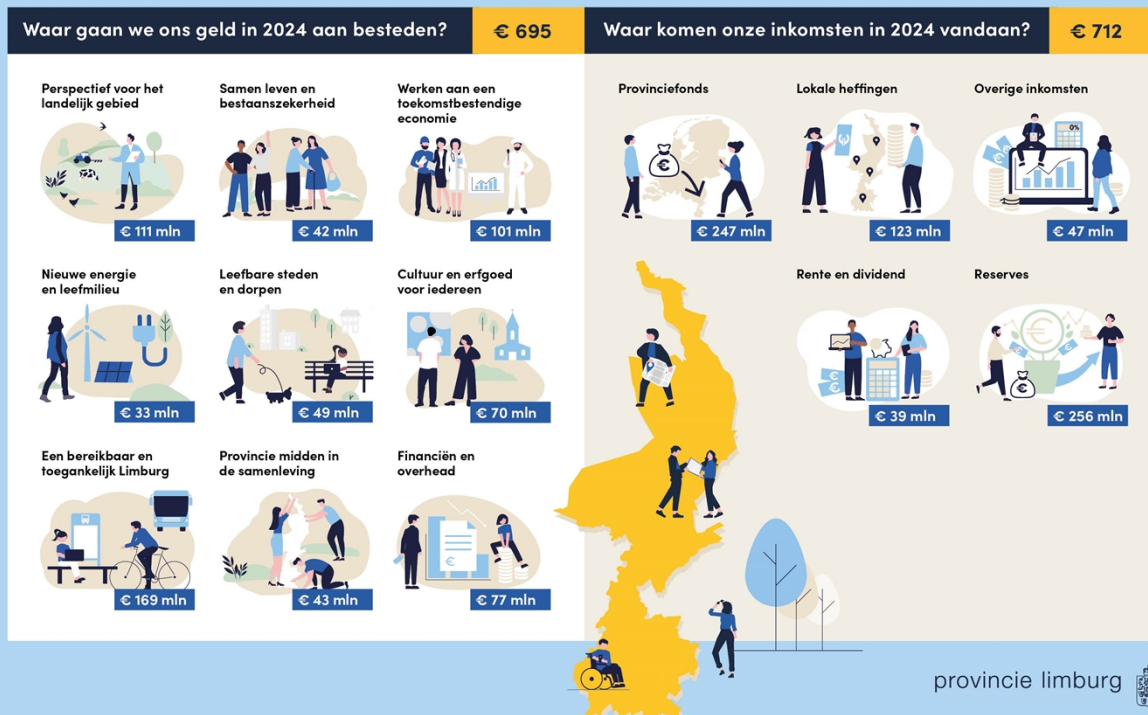
Inhoudsopgave	4
Begroting in één oogopslag en strategisch kader	5
Begroting in één oogopslag	5
Strategisch perspectief	7
Financieel kader	10
1. Perspectief voor het landelijk gebied	17
2. Samen leven en bestaanszekerheid	33
3. Werken aan een toekomstbestendige economie	42
4. Nieuwe energie en leefmilieu	56
5. Leefbare steden en dorpen	68
6. Cultuur en erfgoed voor iedereen	80
7. Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	89
8. Provincie midden in de samenleving	101
9. Financiën en overhead	113
Verplichte paragrafen	116
1. § Lokale heffingen	116
2. § Weerstandsvermogen en risicobeheersing	119
3. § Onderhoud kapitaalgoederen	130
4. § Financiering	133
5. § Bedrijfsvoering	143
6. § Verbonden partijen	146
7. § Grondbeleid	149
8. § Openbaarheid	156
Financiële begroting	158
Financieel perspectief	158
Begroting en meerjarenraming	160
Balansinformatie	211
Financiële grondslagen	220
Uitvoeringsinformatie met behulp van taakvelden	225
BBV-indicatoren	228
Instellings, wijzigings- en opheffingsbesluiten reserves	238

Begroting in één oogopslag en strategisch kader

Begroting in één oogopslag

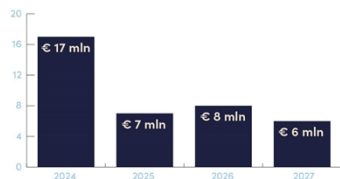
Begroting 2024 in één oogopslag

Begroting 2024

Financiële positie 2024-2027

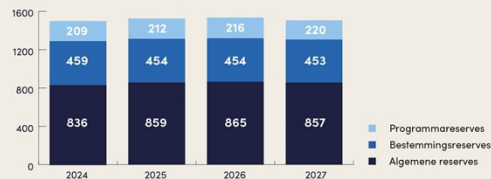
Begrotingsresultaat 2024-2027

Begroting en meerjarenraming

- Sluitende begroting en meerjarenraming
- Structureel financieel evenwicht
- Beperkte begrotingsruimte

Prognose stand van de reserves

Eigen vermogen

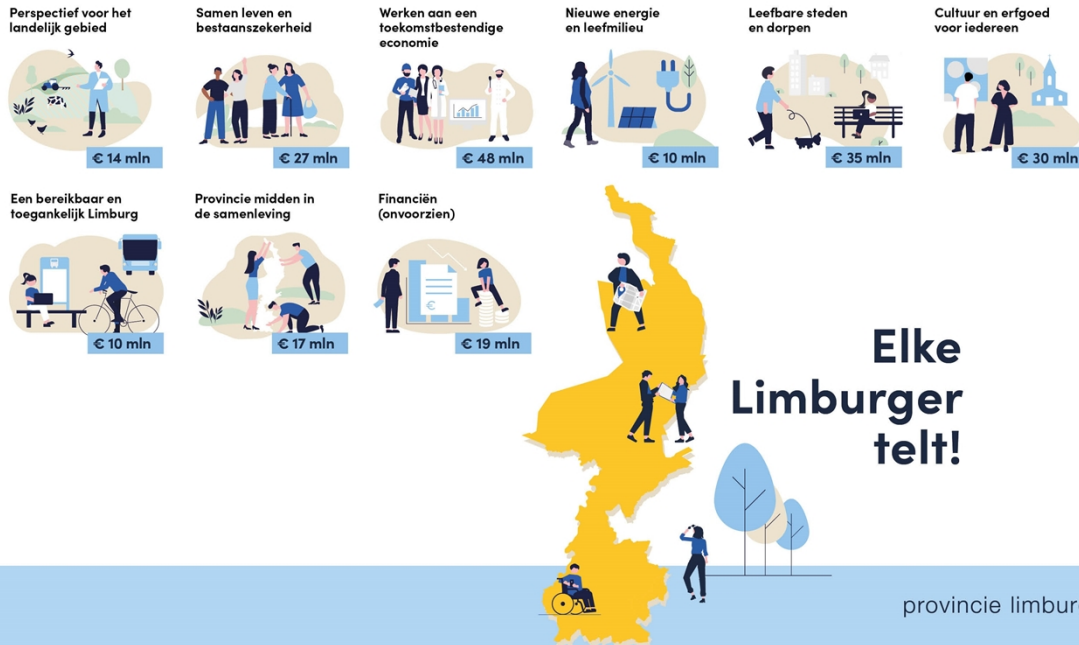
- Surplus weerstandsvermogen € 898 mln.
- Onbenutte belastingcapaciteit € 79 mln.
- Nog solide maar afnemende eigen vermogen

De programmiereserves worden ingezet als intensiveringsmiddelen in periode 2024-2027.

Programmiereserves ambities Coalitieakkoord 2023-2027

Intensiveringsmiddelen

Coalitieakkoord 2024-2027

Strategisch perspectief

Statenperiode 2023-2027: Elke Limburger telt!

Voor u ligt het eerste begrotingsvoorstel van ons college. De belangrijkste boodschap is dat wij snél en gericht aan de slag willen. Kortom: Impact. Een Statenperiode van 4 jaar is kort. In die korte tijd willen wij in nauwe samenwerking met uw Staten tastbare resultaten neerzetten. Dit betekent dat wij de opgave voorop moeten stellen in alles wat wij doen! Daarom is deze begroting rondom de opgaven vormgegeven en hebben wij de doelen gericht op maatschappelijke impact uit het coalitieakkoord geïntegreerd. Dat is echter slechts de papieren werkelijkheid. Dit omzetten naar merkbare impact voor de Limburger vraagt veel meer van onze organisatie en het duaal bestuur. Daartoe zetten wij concreet de volgende eerste stappen:

1. Wij versnellen het beleidsvormend proces, ten gunste van de uitvoering. Dit betekent dat wij ons beperken tot 8 beleidskaders, aansluitend op de 8 programma's uit de begroting. Wij richten op vaststelling in het eerste kwartaal 2024, in zorgvuldige samenspraak met uw Staten.
2. Wij organiseren ons ambtelijk én bestuurlijk scherper rondom de opgaven. Dit betekent dat wij bestuurlijk portefeuille- en sectoroverstijgend samenwerken. Dit wordt zichtbaar voor u bij de beleidskaders. Wij zorgen voor ambtelijke wendbaarheid, zodat de organisatie zich vormt rond de opgaven. Dit wordt vooral zichtbaar voor u op majeure programma's zoals het Limburgs programma landelijk gebied, maar wordt doorgevoerd tot in de haarvaten van onze Provincie.

3. Wij maken scherpe keuzes in staand beleid. Dit niet alleen gedreven uit financiële zorgvuldigheid en de taakstelling, maar juist ten gunste van de prioritaire opgaven. Het is niet alleen de Provinciale euro die wij maar een keer kunnen inzetten, maar ook de bestuurlijke aandacht én kracht van onze organisatie. Bij de Voorjaarsnota 2024 leggen wij aan u voor wat dit betekent, en welke keuzes wij willen maken.

4. Wij stellen ons op als gelijkwaardige partner van het Rijk. Dit betekent een kritische reflectie op de rijksopgaven die richting de Provincies komen, waarbij wij scherpe randvoorwaarden stellen rond middelen en passende instrumenten. Onze autonomie moet geborgd worden, en dit willen wij terug zien in het handelen van het rijk rondom de herijking van de Provinciale financiën (provinciefonds, belastinggebied, uitkeringssystematiek én transitiefonds). Dit vraagt een goed georganiseerde lobby. Het college zal daartoe in de beleidskaders de lobby prioriteiten vastleggen. Hierin voorzien wij een accent verschuiving van Den Haag naar Brussel.

5. Wij formuleren een slimme strategie voor ons Provinciaal vermogen. De kern van deze strategie is om er voor te zorgen dat een Limburgse euro, een Limburgse euro blijft. Deze worden aangevuld met Haagse en Brusselse euro's. En we een maatschappelijke vermogensgroei realiseren. Dit betekent dat wij richting het Rijk waarborgen dat onze historische zorgvuldigheid met ons vermogen niet bestraft wordt middels hoge cofinancieringseisen of kortingen in het provinciefonds. Dit betekent een fundraising strategie gericht op het versterken en financieren van voor Limburg prioritaire projecten. En tot slot betekent dit slim investeren in maatschappelijke ontwikkelingen, gericht op behoud van ons vermogen. Hierbij verliezen wij niet uit het oog dat wij al een omvangrijke positie hebben in deelnemingen en financieringen. Waarbij wij kritisch maatschappelijk aandeelhouderschap, good governance en zorgvuldig beheer vooropstellen. Dit komt samen in de evaluatie van Sturing in Samenwerking (SIS 4.0).

Op deze 5 punten kunt u in 2024 concrete voorstellen verwachten. Onder de programma's in deze begroting beschrijven wij met eenzelfde concreetheid de beleidsinhoudelijke prioriteiten voor 2024. Langs deze weg zetten wij in op een voortvarend begin van de bestuursperiode 2023-2027.

Structuur van de Programmabegroting 2024: ingericht op de nieuwe politieke ambities

De herziene planning & control-cyclus laat nu echt haar voordelen zien. De Programmabegroting 2024 kent een nieuwe opzet, geheel in lijn met het coalitieakkoord. Zo ontstaat een nieuw startpunt, van waaruit wij Provinciale Staten maximaal mee kunnen nemen in nieuwe ontwikkelingen. Onze programma's hebben een nieuwe naam gekregen. De naamgeving en indeling is gebaseerd op de opgaven en sluit aan op de kerntaken van de provincie. Daarmee blijft de politiek-bestuurlijke herkenbaarheid in combinatie met het nieuwe coalitieakkoord intact. In de bijlage van deze digitale begroting is een conversietabel opgenomen.

In financiële zin hebben wij ook een verbetering doorgevoerd. In de tabellen bij de 3e W-vraag waren de programmabudgetten bij de Programmabegroting 2023 opgebouwd uit producten. In de nieuwe begroting is hier een laag tussengevoegd. Van programma, naar doel en dan de producten per doel. Zo zijn de kosten per doelstelling beter inzichtelijk én sluiten wij beter aan op de opgaven.

Beleidskaders, doelenbomen en sturen op Kwaliteit, Tijd en Geld

Onze programmabegroting is (net als in 2023) opgebouwd via onderstaande indeling:

- Een algemene inleidende tekst per programma;

- Ruimte voor hyperlinks naar beleidskaders. Deze is nu nog leeg in afwachting van de nieuwe beleidskaders. (Volgens de Financiële verordening 2023 blijven de vigerende beleidskaders van kracht zolang er geen nieuwe zijn vastgesteld. Voor deze beleidskaders verwijzen wij naar de P&C-documenten over 2023 waarin de hyperlinks naar deze kaders actief zijn);
- Net als bij de begroting 2023 treft u een overzichtelijke doelenboom aan waarop doorgeklikt kan worden. Hierin zijn de bestaande doelen opgenomen (W1: Wat willen we bereiken?), inclusief de daaraan gekoppelde producten. De producten geven de 2e W-vraag aan: (Wat gaan we daarvoor doen?). Hierin staat een korte omschrijving van het product, waaronder de rol die de Provincie speelt. Bij deze producten plannen wij volgens de variabelen:
 - **Kwaliteit:** Wanneer zijn wij tevreden? Welke resultaten beogen wij?
 - **Tijd:** Wanneer moet het resultaat behaald zijn?
 - **Geld:** Wat kost de maatregel en hoeveel is beschikbaar voor het hele product?

Deze methodiek zorgt voor meer consistentie tussen resultaten en inzet van middelen en de factor tijd voor het begrotingsjaar.

Ten opzichte van de Programmabegroting 2023 hebben wij de financiële toelichting bij de 3e W-vraag "Wat mag het kosten" uitgebreid. Op programmaniveau staat een korte toelichting en hoe de lasten in het programma zijn gedekt. En voor de details verwijzen wij naar de variabele Geld bij de onderliggende producten. Ook is een aanpassing doorgevoerd in de financiële presentatie van de tabellen. In de Programmabegroting 2023 kon het programma worden opengeklapt van programma tot product. Nu zit er een laag tussen: programma-doel-product. Op deze wijze sluiten de financiën beter aan bij de doelenboom en dus wat een doelstelling mag kosten. Dit past beter bij opgavengericht werken.

Voor meerjarig cijfermatig inzicht verwijzen wij naar de financiële begroting. In de financiële tabellen binnen de programma's bestaat dus de mogelijkheid om door te klikken op onderliggende cijfers. Daarnaast kan gebruik worden gemaakt van een filter, waarbij een selectie van budgetten kan worden gemaakt. Binnen de programma's treft u daarnaast linksboven financiële statusinformatie aan: de totale lasten van het betreffende programma en de lasten in de overige programma's (kerntaken).

Aan uw Staten wordt gevraagd de begroting 2024 vast te stellen en kennis te nemen van de meerjarenraming.

Indicatoren: de beweging van output naar maatschappelijke impact

Meetbaarheid van beleid zien wij als een belangrijk ontwikkelpunt. Een terugblik op de Programmabegroting 2023 leert waarom. Er is daarbij afscheid genomen van (proces)indicatoren, indicatoren die een binaire waarde vertegenwoordigen (0 of 1) en indicatoren waarvan de waardes PM kregen. In plaats hiervan willen wij samen de beweging maken naar indicatoren die de maatschappelijke impact meten. Het coalitieakkoord "Elke Limburger telt" legt hiertoe het fundament in bijlage 2. De indicatoren zijn met het oog op kwaliteit, uitvoerbaarheid en gedragenheid nog niet gekoppeld aan de nieuwe beleidskaders en niet bestuurlijk door uw Staten vastgesteld. Daarom hebben wij in deze programmabegroting gekozen voor de volgende oplossing:

- Een aantal van de indicatoren is niet nieuw en is voorzien van streefwaarden opgenomen in deze Programmabegroting 2024;
- De nieuwe indicatoren uit het coalitieprogramma zijn opgenomen onder de noemer "In ontwikkeling". Deze ontwikkeling loopt via de beleidskadervorming. Zodra de beleidskaders zijn vastgesteld, zullen de definitieve indicatoren, voorzien van streefwaardes worden opgenomen in de reguliere planning en control-cyclus.

Dit vraagt zorgvuldig rapporteren van voortgang, een goede organisatorische inrichting en informatievoorziening. Hierop zullen wij bijlage 2 indicatoren uit het coalitieakkoord zorgvuldig screenen in de doorontwikkeling. Over de uitkomsten hiervan zullen wij met uw Staten in gesprek gaan bij de voorstellen over de nieuwe beleidskaders en ook over hoe we met elkaar de vraag kunnen beantwoorden en valideren: Wat merkt de Limburger hier nu van? Factoren die wij hierin meenemen zijn:

- De beïnvloedbaarheid door de Provincie;
- Beschikbaarheid van gegevens en timing daarvan;
- Beleidstheorie en onderscheid tussen trend-, beleid- en uitvoeringsindicatoren.

Financieel kader

Financiële positie in de politieke context

Uit de begroting in één oogopslag blijkt dat de begroting 2024 sluitend wordt aangeboden met een verwacht begrotingsresultaat van € 17,10 mln.. De ontwikkelingen in de voorliggende begroting komen hoofdzakelijk uit autonome ontwikkeling én de vertaling van het coalitieakkoord (zowel inhoudelijk als financieel). De intensiveringsmiddelen zijn opgenomen in de vorm van programmareserves. De inzet van deze reserves vraagt een besluit van u. Te beginnen met nieuwe beleidskaders, en vervolgens periodiek via de planning en control-cyclus. Dit in lijn met de Financiële verordening 2023, waarin samen met de vorige Staten stappen zijn gezet om het budgetrecht van PS te versterken.

Het voorstel Programmabegroting 2024 is vanuit financieel perspectief gezond: structureel meerjarig sluitend, voldoende weerstandsvermogen om financiële risico's af te dekken, onbenutte belastingcapaciteit van € 79 mln., sterke vermogenspositie en weinig schulden. Een aantal opgaven is financieel structureel vertaald en er is voor bijna € 206,90 mln. aan intensiveringsruimte voor de Statenperiode 2023-2027 opgenomen. Dit vertaalt zich in gunstige financiële kengetallen op de korte termijn. Op de langere termijn zien we onze financiële ratio's echter teruglopen als gevolg van onze investeringen en inzet van eigen vermogen. Dit beeld ligt in lijn met eerdere jaren. Meerjarig zien we ook de structurele exploitatieruimte dalen. Dit vraagt een kritische beschouwing, niet alleen vanwege duurzaam financieel beleid, maar wellicht nog sterker ten behoeve van behoud van uitvoeringskracht.

In deze voorliggende Programmabegroting 2024 is het coalitieakkoord "Elke Limburger telt 2023-2027" verwerkt, evenals de meerjarige effecten van de Najaarsnota 2023. Een belangrijk onderdeel hiervan vormt de meicirculaire provinciefonds 2023. Hoewel de algemene uitkering zich op korte termijn gunstig ontwikkelt, blijft een voorbehoud op zijn plaats. Het proces van herijking van het provinciefonds is nog niet afgerond en niet financieel vertaald in de circulaire. De voorlopige uitkomsten van de herijking lijken een sterk negatief effect te hebben dat vanaf 2026 onze meerjarenraming structureel sterk onder druk kan zetten. Zodra er meer bekend is, worden uw Staten hierover direct geïnformeerd en worden de financiële consequenties via de circulaire vertaald in onze cijfers.

Ten opzichte van de Voorjaarsnota 2023 zijn wij inmiddels via de genoemde meicirculaire ook geïnformeerd over het toekomstige accres (groei) van het provinciefonds. Vanaf 2026 zal het provinciefonds niet langer gekoppeld zijn aan de ontwikkeling van de rijksuitgaven. Voor 2026 en verder is

het accres gesplitst in een vaststaand volumedeel en een loon- en prijsdeel dat per circulaire wordt geactualiseerd op basis van de laatste inzichten van het Centraal Planbureau (CPB) over de loon- en prijsontwikkeling. Het kabinet heeft, als uitwerking van het coalitieakkoord, besloten dat het gemeente- en provinciefonds vanaf 2027 geïndexeerd zal worden op basis van de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp). Dit zou de fluctuaties in de algemene uitkering die zich nu voordoen, moeten verminderen. In de meerjarenraming blijft er desondanks nog steeds sprake van dalende inkomsten na 2025 en is het zogenaamde "ravijn" nog niet opgelost. Voor zowel provincies als gemeenten blijft dit een punt van zorg dat door IPO en VNG bij het rijk is geadresseerd. Deze korting bedraagt ca. € 3,4 miljard euro op het Gemeentefonds en Provinciefonds. Ook de versterking van alle regio's, in lijn met het rapport 'Elke regio telt' vergt aandacht. De lijst met grote maatschappelijke opgaven die vragen om doortastend optreden, is groot. Denk daarbij aan het grote tekort aan betaalbare woningen, de noodzakelijke klimaatopgave en energietransitie, de opgave in het landelijk gebied en het versterken van bestaanszekerheid van kwetsbare mensen. Daarnaast is er ook nog onduidelijkheid over de effecten van "Betalen naar gebruik (de zogenaamde kilometerheffing)" op het provinciale belastinggebied. Met de val van het kabinet Rutte IV lijkt er op korte termijn weinig duidelijkheid te ontstaan op deze belangrijke dossiers en financiering daarvan. Over het belang van goede financiële randvoorwaarden voor onze gezamenlijke opgaven zijn de decentrale overheden met het demissionaire kabinet in gesprek.

De financiële ontwikkelingen zijn hieronder stapsgewijs toegelicht, waarbij wij de subtotalen van de financiële tabel als indeling hanteren.

Autonome kostenstijgingen (Coalitieakkoord)

In de afgelopen Statenperiode hebben wij ernaar gestreefd een zo zuiver en reëel mogelijk meerjarig begrotingsresultaat te presenteren en hierbij zijn onzekerheden en impact van besluiten zoveel mogelijk financieel vertaald. Een aantal ruimte vragende beslissingen over autonome kostenstijgingen zijn uitgesteld in afwachting van uw nieuwe Staten. Deze hebben wij nu middels stelposten en in lijn met het coalitieakkoord vertaald om een volledig financieel beeld te schetsen: Indexatie van de OV-concessie, infra van de Maaslijn, de Nota Kapitaalgoederen en opvolging van het ZRK onderzoek bij de RUD.

Structureel extra budget (Coalitieakkoord)

Daarnaast zijn uit de coalitieonderhandelingen een aantal structurele ruimte vragende voorstellen gekomen om structureel te intensiveren. Het betreft het filmfonds, de bijdrage aan de Oud-Limburgse Schuttersfederatie, Limburgse taal, VTH versterking, versterking van de fractieondersteuning en landschapsbeheer.

Ruimte creërende maatregelen (Coalitieakkoord)

Om in de periode 2023-2027 uitvoering te kunnen geven aan het coalitieakkoord is er € 206,9 mln. aan ruimte gecreëerd in de vorm van programmareserves. Om deze ruimte te realiseren zijn niet alleen de vrije begrotingsresultaten uit de begroting en meerjarenraming ingezet (zie standen Voorjaarsnota 2023), maar zijn daarnaast een aantal ruimte creërende maatregelen genomen. Wij realiseren een groei aan structurele inkomsten door de leges kostendekkend te maken en de opcenten MRB beperkt (3,15%, minder dan inflatie) te indexeren. Ook zien wij als gevolg van de gewijzigde afschrijvingstermijnen uit de financiële verordening 2023 de afschrijvingslasten structureel dalen. Dit effect is versterkt vanwege onderbestedingen in onze infrastructurele projecten in 2022. De afschrijvingen starten immers het jaar na de investering.

Daarnaast hebben wij, net als in voorgaande statenperiodes, een algemene taakstelling opgenomen van € 50 mln. Door het algemene karakter hiervan is deze realistisch, maar vraagt deze uiteraard een strakke sturing en monitoring. De taakstelling is immers onderdeel van het financiële dekkingsplan van het

coalitieakkoord. Het niet realiseren van de taakstelling kan dus leiden tot tekorten. Het algemeen karakter van de taakstelling zou niet mogen leiden tot invulling enkel met incidentele meevallers, maar juist met name vanuit een kritische blik op bestaand beleid gevoed moeten worden. Dit is niet alleen financieel raadzaam, maar helpt ook de organisatie te richten naar de opgaven en bestuurlijke prioriteiten. Wij zien hierin een opgave om het bestaande beleid in 2024 grondig te herijken. In de Voorjaarsnota 2024 verwachten wij hier de resultaten van te presenteren. Want met de vorming van het nieuwe beleid in onze beleidskaders roept dit ook de vraag op of bestaande structurele activiteiten nog gecontinueerd moeten worden. En zo ja, is de vraag met welke kwaliteit wij tevreden zijn en wat dit aan middelen kost. Mede gelet op de teruglopende exploitatieruimte moeten we ons voorbereiden op strategische keuzes. Een herijkte Programmabegroting 2025 draagt eraan bij uw Staten hierin keuzes te laten maken voor het geval dat het "ravijn" in het provinciefonds niet wordt opgelost en de herijking van het provinciefonds daadwerkelijk sterk negatief uitpakt. Goed (financieel) beleid beperkt zich niet tot nu maar richt zich ook op de (onzekere) toekomst waar ook nieuwe opgaven gebaat zijn bij een gezond vermogen en resultaat.

Inzet reserves (Coalitieakkoord)

Dankzij het hierboven beschreven financieel beleid kunnen wij ook nu € 100 mln. van onze vrije reserves inzetten als incidenteel dekkingsmiddel. Wij spannen ons in onze reserves te versterken als blijvend weerstandsvermogen en behoud van stabiele rente- en dividendinkomsten. Wij onderzoeken daarbij grondig op welke wijze wij ons vermogen op andere manieren in stand kunnen houden die tegelijkertijd dienstbaar zijn aan de maatschappelijke opgaven. Zodoende kunnen wij ook in de toekomst kapitaal inzetten ten gunste van onze opgaven of risico's opvangen. Wij tekenen daarbij ook meteen het belangrijkste risico op korte termijn aan: meerkosten in de OV-concessie ingevolge de Maaslijn vertragskosten. Onze begroting biedt dankzij haar gezonde financiële positie de mogelijkheid om dit risico te mitigeren via ons weerstandsvermogen.

Autonome bijstellingen

Zoals u in onderstaande tabel ziet, resulteerde de vertaling van het coalitieakkoord initieel in een begrotingssaldo van 0 over de jaren. Na het afronden van de onderhandelingen zagen wij in aanloop naar de Programmabegroting 2024 een aantal autonome ontwikkelingen die per saldo positief zijn, zoals verwerking van de meicirculaire provinciefonds, indexatie en de voorziening APPA. Onder autonome ontwikkelingen verstaan wij veranderingen in de begroting als gevolg van ontwikkelingen buiten, waar derhalve geen beleidskeuze aan ten grondslag ligt. Dit zijn met name prijsontwikkelingen, marktontwikkelingen, begrotingen van GR's en administratieve wijzigingen.

Nieuwe budgetvragende voorstellen Najaarsnota 2023/Begroting 2024

De toelichting op nieuwe budgetvragende voorstellen Najaarsnota 2023/Begroting 2024 is terug te vinden in de Financiële begroting, onderdeel begroting en meerjarenraming.

Vrijval van middelen

Tenslotte merken wij op dat € 5,22 mln. aan middelen vrij kan vallen in de periode 2023-2027, waarvan € 4,96 mln. in 2023. Budgetten worden periodiek op nut en noodzaak gescreend.

Voor de verdere specificaties van financiële mutaties en budgetonderbouwing verwijzen wij naar de betreffende begrotingsprogramma's.

Ontwikkeling van het begrotingsresultaat 2023-2027

Onderstaand verloopoverzicht geeft inzicht in de ontwikkeling van het begrotingsresultaat vanaf de Voorjaarsnota 2023. Alle mutaties vanaf de Voorjaarsnota 2023 leiden tot een structureel sluitende begroting en meerjarenraming.

x € 1.000

	B2023	B2024	B2025	B2026	B2027
Begrotingsresultaat na Voorjaarsnota 2023	37.242	38.748	36.667	20.693	14.634
Uitwerking coalitieakkoord 2023-2027 Elke Limburger telt					
Ruimtereservering nieuwe Staten 2027					-10.641
Wat willen wij oplossen?					
Indexatie OV-concessie	-4.588	-6.174	-7.421	-7.985	-8.574
Maaslijn infra	0	0	0	-1.342	-1.342
Nota kapitaalgoederen (exploitatie)	0	-11.572	-11.126	-10.818	-10.818
Nota kapitaalgoederen (kapitaallasten)	0	0	0	0	-1.000
Autonome kostenstijging RUD	-700	-700	-700	-700	-700
Subtotaal autonome kostenstijging	-5.288	-18.446	-19.246	-20.845	-22.434
Wat willen wij structureel extra doen?					
Filmfonds	0	-400	-400	-400	-400
Oud-Limburgse Schuttersfederatie	0	-100	-100	-100	-100
Limburgse taal	0	-1.100	-1.100	-1.100	-1.100
Sporttakplatforms	0	-2.500	-2.500	-2.500	-2.500
VTH-versterking (n.a.v. ZRK-rapport)	-300	-1.500	-1.500	-1.500	-1.500
Versterking fractieondersteuning	0	-130	-130	-130	-130
Landschapsbeheer	0	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000
Subtotaal structureel extra budget	-300	-6.730	-6.730	-6.730	-6.730
Hoe willen wij extra ruimte creëren?					
Taakstelling	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Aframing begrotingspost onvoorzien	0	130	130	130	130
Leges kostendekkendheid	0	1.000	1.000	1.000	1.000
Afschrijvingstermijn financiële verordening	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000
Motorrijtuigenbelasting (opcenten) indexeren	0	1.446	2.906	4.006	5.157
Subtotaal ruimtecreërende maatregelen	13.000	15.576	17.036	18.136	19.287
Vorming programmareserves		-206.900			
Subtotaal fasering resultaat en inzet reserves					
Egaliseren begrotingsresultaten via toevoeging algemene reserve	-44.654		-27.721	-11.249	
Egaliseren begrotingsresultaten via aanwending algemene reserve		77.799			5.826
Dekking uit Eigen vermogen		100.000			

Subtotaal fasering resultaat en inzet reserves	-44.654	177.799	-27.721	-11.249	5.826
Begrotingsresultaat na verwerking coalitieakkoord	0	0	0	0	0
Overige autonome bijstellingen Najaarsnota 2023/Begroting 2024					
Bijstelling renteopbrengsten beleggingen	0	3.623	-88	-102	-523
Bijstelling dividend Enexis	0	540	-440	2.980	-330
Meicirculaire 2023 provinciefonds	4.372	10.066	6.775	6.681	14.404
Bijstelling/indexering exploitatiebijdrage 2024 OV	-321	94	97	100	103
Indexering 2024-2027 structurele budgetten	0	-1.986	-3.323	-4.183	-4.783
Indexering stelpost loonstijgingen cf meicirculaire 2023 provinciefonds	0	-595	-1.190	-1.785	-2.380
Indexering bijdrage RUD-ZL (stelpost prijsstijging)	0	0	-354	-674	-970
Indexering toevoeging voorziening APPA	-241	-241	-241	-241	-241
Uitruil exploitatiebudget i.v.m. verplichte activering ICT	222	222	222	222	222
Uitruil investeringen/kapitaallasten N278 Kunstwerk Fommestraat	110				
Herberekening kapitaallasten	5.643	4.211	4.414	3.262	-1.005
Begroting 2024 RUD-ZL	0	-9	-9	-9	-9
Begroting ZRK	0	-4	-8	-14	-14
Bijstelling heffing opcenten MRB n.a.v. gewichtsuitdraai peil 30-6-2023	-228	-236	-243	-250	-257
Herberekening Legesverordening 2024 kostendekkendheid	0	1.009	1.009	1.009	1.009
Budget public affairs	0	6	11	17	21
Doorontwikkeling verkeersmeetnet	0	0	0	0	-272
Vervallen budget beheer en onderhoud spoor (Tram Hasselt Maastricht)	0	302	771	788	806
Subtotaal autonome bijstellingen	9.558	17.005	7.405	7.804	5.784
Meerjarige doorwerking voorstellen uit de Najaarsnota 2023					
Voorstellen binnen bestaande kaders	-29.482	-7.025	-5.050	-2.232	-1.482
Dekking uit reserves, spuk's, onvoorzien, herprioritering binnen bestaande kaders	29.482	7.025	5.050	2.232	1.482
Voorstellen buiten bestaande kaders					
Ecoduct Ullingsheide	-910				
Dekking uit resultaten voorgaande dienstjaren	910				
Voorstellen als onderdeel nieuwe coalitieakkoord					
Nationale viering bevrijdingsdag	-45	-355			
Dekking uit de nieuwe programmareserve 80 jaar bevrijding 2024	45	355			
Vrijval uit budgetten	4.955	93	60	60	60

Subtotaal resultaat effect voorstellen als gevolg van Najaarsnota 2023	4.955	93	60	60	60
Begrotingsresultaat	14.512	17.097	7.465	7.863	5.844

(Om)vorming van reserves

Zoals aangekondigd in de Financiële verordening 2023 wordt er in deze periode gewerkt met programmareserves. Per programma worden reserves gevormd waarmee de ambities uit het coalitieakkoord financieel worden gedekt. In de financiële begroting zijn de instellingsbesluiten van deze reserves opgenomen. Daarnaast hebben wij de stelposten voor Brightlands ook omgevormd tot een programmareserve, zodat er zoveel mogelijk uniformiteit ontstaat in de wijze waarop wij omgaan met inzet van vrije begrotingsruimte. Dit met het oog op de eerder genoemde versterking van het budgetrecht.

Naast de vorming van de programmareserves gaan wij de Immunisatiereserve omvormen tot de Algemene reserve. Wij doen dit om de volgende redenen:

- Er is in de afgelopen statenperioden veel aandacht uitgegaan naar de omvang van de Immunisatiereserve. Niet alleen financieel-technisch maar ook politiek bestuurlijk is het echter van belang dat er breder wordt gekeken: naar het totale vermogen van de provincie Limburg. Met het totale vermogen worden immers onze bezittingen gefinancierd. De Immunisatiereserve is daarbij geen pot met geld maar een vermogensbestanddeel.
- De Immunisatiereserve heeft feitelijk het karakter van een Algemene reserve. In dit kader is het ook logisch om deze reserve dan ook zo te noemen, net als de meeste provincies en gemeenten. Dit dekt de lading beter en verhoogt ook de herkenbaarheid en transparantie van onze vermogenspositie, ook naar derden die niet bekend zijn met de term "Immunisatie".

In de Programmabegroting 2024 zijn de ramingen hierop aangepast. Dit betekent ook dat de € 100 mln. dekking uit de Immunisatiereserve (volgens het coalitieakkoord) nu uit de Algemene reserve zal plaatsvinden. De Immunisatiereserve zal dan worden opgeheven, middels een opheffingsbesluit. Dit betekent geenszins een aantasting van het budgetrecht. Ook inzet van de algemene reserve valt onder uw budgetrecht. Details treft u aan in het onderdeel "Financiële begroting".

1. Perspectief voor het landelijk gebied

Perspectief voor het landelijk gebied

Blijvende prioriteit is nodig voor de grote uitdagingen waar het landelijk gebied van Limburg voor staat. De in gang gezette transitie vraagt de komende jaren majeure inzet van middelen en instrumenten om de landbouw te verduurzamen en toekomstperspectief te bieden, de natuur en waterkwaliteit te herstellen, stikstof- en broeikasgasemissies terug te dringen en verdroging en wateroverlast tegen te gaan.

Tegelijkertijd zetten wij ons in voor de leefbaarheid van het landelijk gebied en het behoud van het unieke Limburgse landschap. Extra aandacht willen wij de komende periode geven aan de kwaliteit van de Limburgse bodem. Er is veel te doen, de urgentie is groot.

Met dit alles willen wij bijdragen aan perspectief voor het landelijk gebied, voldoen aan (inter)nationale verplichtingen en weer houdbare vergunningen verlenen voor nieuwe (economische) ontwikkelingen in Limburg.

Via het LPLG (Limburgs Programma Landelijk Gebied) worden de doelen en opgaven gebiedsgericht met onze partners uitgewerkt tot concrete maatregelen. Het Rijk dient ons hiertoe de randvoorwaarden in de vorm van langjarige middelen en instrumenten beschikbaar te stellen. Om beleid en praktijk bij elkaar te brengen is tegelijkertijd inzicht nodig in wat er op het erf en in de gebieden speelt. De transitie is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van Rijk, Provincie en regionale partners.

Wij willen nu aan de slag met de verduurzaming van de landbouw, agrarisch natuurbeheer, de legalisatie van de PAS-melders en een extra impuls op natuur- en waterherstel. Wij ontwikkelen met eigen middelen een Blijversfonds voor toekomstgerichte ondernemers.

Via het programma WRL (Waterveiligheid en Ruimte Limburg) werkt de Provincie samen met het Waterschap Limburg en de Limburgse gemeenten aan een klimaatrobuust watersysteem dat bestand is tegen weersextremen. Door middel van aanpassingen in het watersysteem en in de ruimtelijke ordening is het mogelijk om de kans op overstromingen, zoals wij die in de zomer van 2021 hebben ervaren, te verkleinen.

Onze beleidskaders

De beleidskaders voor de Statenperiode 2023-2027 zijn in voorbereiding. Volgens de Financiële verordening 2023 blijven de vigerende beleidskaders van kracht zolang er geen nieuwe zijn vastgesteld. Voor deze beleidskaders verwijzen wij naar de Programmabegroting 2023.

Wat willen we bereiken?

1.1. Natuur en landschap

- In 2027 is de bescherming van en de staat van instandhouding ten gunste van habitattypen en leefgebieden van dieren en planten verbeterd;
- In 2027 is uitstoot van broeikasgassen en ammoniak door de landbouw in Limburg verminderd;
- In 2027 is de samenleving in Limburg meer natuurinclusief.

Wat merkt de Limburger ervan?

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
-----------	----------------	--------------	------

Aantal hectares ingericht voor de natuur	2.162 ha (31-12-2021)	3.400 ha	2027
--	--------------------------	----------	------

Indicatoren in ontwikkeling:

- % van het areaal stikstofgevoelige natuur onder de kritische depositiewaarde (op dit moment vastgelegd in de Wijzigingswet stikstofreductie en natuurherstel, art. 1.12a dat in 2025 tenminste 40%. in 2030 tenminste 50% en in 2035 tenminste 74% is gerealiseerd);
- % overbrugging van het verschil tussen de huidige staat van instandhouding en de gunstige staat van instandhouding in Limburg voor alle beschermde habitattypen en soorten (in het Nationaal Programma Landelijk Gebied is een doelstelling van 30% vastgelegd);
- aantal ha nieuwe natuur in Limburg gerealiseerd (in het Natuurpact 2023 is afgesproken dat Limburg tot 2027 een ontwikkelopgave van 3.431 ha heeft als inspanningsverplichting);
- % groenblauwe dooradering in het landelijk gebied (in het nationaal Programma Landelijk Gebied is een doelstelling van 10% vastgelegd);
- per 1 januari 2030 is de maximale ammoniakemissie per dier conform de maximaal toegestane emissie als opgenomen in bijlage XII (maximaal toegestane emissienormen per dierencategorie) van de provinciale omgevingsverordening;
- aantal Mton CO₂-eq emissie reductie van de landbouw in 2030 t.o.v. de Klimaat en Energieverkenning 2021 (KEV). (indicatief doel NPLG uitwerking is reductie van 0,3).

Wat gaan we daarvoor doen?

1.1.1. Natuur, biodiversiteit en fauna

Omschrijving

Programmabegroting 2024

Wij willen de biodiversiteit in Limburg in stand houden en waar mogelijk versterken. Vanuit onze wettelijke taken en gemaakte afspraken, zetten wij in op behoud en herstel van habitattypen en leefgebieden van planten en dieren. Om dit te bereiken realiseren en beheren wij een robuust en grensoverschrijdend Natuurnetwerk Limburg (NNL) van goede kwaliteit. Wij zorgen waar mogelijk voor stapeling van doelen en maximaal resultaat voor een gunstige staat van instandhouding van natuur en water, door nieuwe hectares natuur slim in te passen (bijvoorbeeld langs beekdalen).

Wij verlenen subsidies die nodig zijn voor afwaardering, inrichting en (agrarisch) natuurbeheer. Wij ondersteunen bedreigde dier- en plantensoorten en zorgen voor behoud van beschermde natuurwaarden. Als bevoegd gezag, op grond van de Wet natuurbescherming, verlenen wij ontheffingen en vergunningen, monitoren wij, houden wij toezicht en handhaven wij. Wij ontwikkelen instrumenten die adequate uitvoering mogelijk maken. Daarnaast zorgen wij voor een adequaat faunabeheer waaronder populatiebeheer van de ree en het wild zwijn en schadebestrijding. Wij verlenen subsidies en opdrachten voor preventieve maatregelen om schade te voorkomen en voor het verwijderen van exoten.

De doelen voor natuur en biodiversiteit zijn voor een belangrijk deel te verwezenlijken in het landelijk en stedelijk gebied in- en buiten het natuurnetwerk Limburg. Wij vergroten ons inzicht waar dit het beste kan. Deze kennis wordt ingezet in het Limburgs Programma Landelijk Gebied (LPLG), zie 1.1.2, en bijvoorbeeld ook bij vergunningverlening en toezicht, wijziging bestemmingsplannen en majeure ontwikkelingen.

Om te komen tot een natuurinclusieve samenleving leggen wij verbanden met de aanpak van maatschappelijke opgaven, zodat van hieruit ook wordt bijgedragen aan de realisatie van natuurdoelen. Zo stimuleren wij meervoudig doelbereik van de financiële middelen die voor deze opgaven beschikbaar zijn. Kansen dienen zich aan op het gebied van leefbaarheid (leefbaarheidsfonds), klimaat en energie (pré-soortenmanagementplannen genoemd in het coalitieakkoord 'Elke Limburger telt'), de woonopgave, natuurinclusieve landbouw, landschapsontwikkeling en het LPLG (transitiefonds).

Rol Provincie: bevoegd gezag, subsidient, partner, toetser, procesmanager, ondersteuner

Kwaliteit

Limburg beschikt over een rijke natuur. In 2027 is het natuurnetwerk gerealiseerd en dit wordt goed beheerd. Het netwerk biedt daarmee leefgebied aan gezonde populaties van dier- en plantensoorten. Door groenblauwe dooradering en agrarisch natuurbeheer leven er populaties en soorten die aan het agrarisch cultuurlandschap zijn verbonden. Het gebruik van de leefomgeving is dusdanig dat ook algemeen voorkomende soorten het goed doen. De natuur is voor iedereen goed beleefbaar. Het bosareaal is toegenomen. Limburgers houden rekening met de natuur en leven de natuurwetgeving na. Dierpopulaties zijn in evenwicht met de omgeving en veroorzaken geen onaanvaardbare schade aan andere belangen. Invasieve soorten bedreigen de Limburgse biodiversiteit niet.

Tijd

In 2024 wordt vanuit wettelijke taken en in aansluiting op maatschappelijke opgaven invulling gegeven aan behoud en herstel van de biodiversiteit, in een natuurinclusieve samenleving.

Geld

Voor de uitvoering van natuur, biodiversiteit en fauna is in de begroting 2024 € 28,17 mln. beschikbaar. Dit budget bestaat uit 7,56% personele lasten en 92,44% reguliere middelen. De reguliere middelen ad € 26,04 mln. hebben met name betrekking op:

- € 1,93 mln. exploitatiesubsidies voor 4 natuurorganisaties;
- € 16,01 mln. natuurbeheer incl. agrarisch beheer;
- € 3,95 mln. organisatiekosten RVO/IPO/BIJ12;
- € 2,17 mln. Wet natuurbescherming incl. fauna;
- € 0,63 mln. natuurinclusief na-isoleren;
- € 1,05 mln. soortenbescherming.

1.1.2. Limburgs programma Landelijk Gebied

Omschrijving

Wij zetten in op een toekomstbestendig landelijk gebied waarmee wij de balans willen herstellen tussen de draagkracht van de natuur, bodem en water enerzijds en het economisch gebruik ervan anderzijds. In juni 2023 hebben wij een concept van het LPLG (Limburgs Programma Landelijk Gebied) vastgesteld. Hierin zijn de doelen en opgaven voor het landelijk gebied gebiedsgericht met onze partners uitgewerkt tot maatregelen. Het Rijk dient ons voor de uitvoering daarvan de randvoorwaarden in de vorm van langjarige middelen en instrumenten beschikbaar te stellen. Tegelijkertijd is inzicht nodig in wat er op het erf en het platteland speelt. Een toekomstbestendig landelijk gebied is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van Rijk, provincie en regionale partners.

In 2024 gaan wij het concept LPLG door ontwikkelen naar een definitief LPLG medio 2024, onder andere via een MER-traject en gebaseerd op adviezen van onder andere de Ecologische Autoriteit. Daarnaast gaan wij ook buiten (gebiedsgericht) aan de slag. Door middel van uitvoering van koploperprojecten, het stimuleren van de aanpak piekbelasting en de inzet van het GLB gaan wij aan de slag met de verduurzaming van de landbouw, de legalisatie van de PAS-melders en een extra impuls op natuur- en waterherstel.

Dit in aanvulling op alles wat wij regulier al doen en voortzetten met reeds gecommitteerde middelen, zoals de uitvoering van Natuurprogramma, waaronder de realisatie van het natuurnetwerk in Limburg (de Ontwikkelopgave), de uitvoering van de Quick Wins 2022, het Landschapsprogramma en het Programma Water.

Deze activiteiten richten zich op de realisatie van wettelijke en autonome opgaves in het landelijk gebied. Het gaat dan om natuurherstelmaatregelen (zowel uitbreiding van hectares als ook kwalitatieve maatregelen in de vorm van inrichting en (cyclisch) beheer), het herstel van het hydrologische systeem om te kunnen voldoen aan KRW-normen en het terugdringen van Stikstof –uitstoot ten behoeve van natuur. Ook zal een aanvang worden gemaakt met de uitvoering van de bossenstrategie. Ter uitvoering van de natuurherstelmaatregelen zullen wij de uitkomsten van de opgestelde Natuurdoelanalyses vertalen in concrete maatregelen en de uitvoering hiervan organiseren.

Dit alles in samenspraak en samenwerking met de partners in het landelijk gebied, waarbij nadrukkelijk wordt gekozen voor een gebiedsgerichte aanpak.

Rol Provincie: bevoegd gezag, subsidient, partner, toetser, procesmanager

Kwaliteit

Het leveren van maatwerk in Limburg, gebiedsgericht vrijwillig en van onder op, met het eerste concept LPLG als uitgangspunt.

Via het Limburgs Programma Landelijk gebied wordt in 2024 naar verwachting 100 hectare omgevormd naar natuur en zal er daarnaast 110 hectare provinciaal bezit als natuur worden ingericht. Ook worden de zogenaamde koploperprojecten, (wanneer deze door het Rijk zijn goedgekeurd en voor financiering in aanmerking komen) opgestart, door het verlenen van subsidie en het starten van de uitvoering. Daarnaast wordt een tweede SPUK-programma Natuur aanvraag voorbereid.

Tijd

De transitie van het landelijk gebied is een langlopend proces dat loopt tot en met 2035.

De meest urgente doelen en opgaven zijn:

1. Het voorkomen van verslechtering van de natuur in N2000-gebieden (per direct).
2. Het realiseren van de ontwikkelopgave natuur (2027)
3. De kwaliteits- en kwantiteitsdoelen voor grond- en oppervlaktewater (2027)

Geld

Voor de uitvoering van het Limburgs programma landelijk gebied is in de begroting 2024 € 51,84 mln. beschikbaar. Dit budget bestaat uit 4% personele lasten en 96% reguliere middelen. Deze reguliere middelen ad € 49,61 mln. hebben met name betrekking op:

- € 26,60 mln. reeds weggezet in subsidiebeschikkingen aan TBO's voor de uitvoering van N2000 maatregelen en Specifieke uitkering van het Rijk voor (SPUK) programma Natuur maatregelen;
- € 16,10 mln. uitvoering van N2000 maatregelen;
- € 6,91 mln. ontwikkelopgave natuur.

1.1.3. Landschap

Omschrijving

Het Limburgse landschap is van ons allemaal. Het vertegenwoordigt een waarde op zich. Ook de niet-beschermde delen buiten de bestaande natuurgebieden moeten wij koesteren zodat ook toekomstige generaties nog kunnen genieten van alles wat Limburg te bieden heeft. Wij willen daarom meer mensen betrekken bij de omgeving en boeren, natuurbeheerders, bedrijven en inwoners samen voor het landschap laten zorgen.

Wij zetten in op de volgende speerpunten die in eerste aanzet beschreven staan in het Programma Landschap:

- In de langjarige transitieopgave van het landelijk gebied zetten wij in op het versterken van de landschappelijke (kern)kwaliteiten via de grote programma's zoals het LPLG.
- Wij stimuleren initiatieven van vrijwilligers, agrariërs en andere inwoners die gericht zijn op het onderhouden en beheren van lokale landschappen en natuur. Dat kan individueel, maar liever nog in een

duurzaam collectief. Wij financieren vanuit dit doel het reeds ingerichte Steunpunt Landschapsbeheer Limburg. Het in juli 2024 op te leveren evaluatieverslag zien wij hierbij als inbreng voor onze financiering in de toekomst;

- Wij ondersteunen initiatieven die gericht zijn op educatie over natuur en landschap, voor zowel kinderen als voor volwassenen;
- Op basis van de op te stellen gebiedsplannen, de inzet van de regio's en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit financieren wij de transitie van de drie nationale parken De Groote Peel, De Meinweg en De Maasduinen in Limburg. Hierbij zien wij kansen richting uitvoering door verbinding met de opgaven en financiering van het LPLG;
- Door de unieke ligging van Limburg werken wij samen in diverse grensoverschrijdende parken (Maas-Schwalm-Nette, Kempen~Broek, Grenzeloos Bocageland, Rivierpark Maasvallei en het Drielandenpark) die gericht zijn op waardevolle grensoverschrijdende projecten rondom landschap, vaak met Europese cofinanciering. Wij continueren de financiële ondersteuning van deze parken om in het licht van de Limburgse opgaven rond natuur, water, landbouw en landschap samen te komen tot vernieuwende grensoverschrijdende initiatieven.

Naast het subsidiëren van de terreinbeherende organisaties voor het opwaarderen en beter beheren van bestaande natuurgebieden, willen wij ook agrarisch natuur- en landschapsbeheer stimuleren. Daarbij wordt gebruik gemaakt van kennis en kunde van o.a. agrariërs, worden kenmerkende landschapselementen teruggebracht in hun oorspronkelijke staat en ontstaat tegelijkertijd een duurzaam verdienmodel voor deze ondernemers. Hiertoe willen wij structureel extra investeren in landschapsbeheer. Dit om, naast de LPLG middelen, invulling te geven aan één van de doelen in het LPLG om 10% groenblauwe dooradering in het landelijk gebied te realiseren in 2050, waarvan de helft van de opgave in 2030 gerealiseerd dient te zijn in het gehele landelijk gebied. In de nader met de regio te begrenzen 'prioritaire gebieden' vraagt het Rijk in 2030 de gehele 10% te realiseren. Deze groenblauwe dooradering draagt bij aan wettelijke opgaves ten aanzien van onder andere VHR en KRW-doelen. Bij eventueel toekomstige financiering van regelingen rond landschapselementen en voedselbossen wordt aanhaking gezocht bij middelen van het LPLG (Groen-blauwe dooradering).

In en rond steden en dorpen zetten wij in op vergroening van de leefomgeving en stellen als doel dat in 2027 wijken en dorpen groener zijn. Dit om hier recreatie en biodiversiteit te bevorderen en hittestress en wateroverlast te beperken. In samenwerking met gemeenten stimuleren wij initiatieven van inwoners en vrijwilligers in dit kader. Ook blijven wij in de komende periode groene schoolpleinen stimuleren, waarbij wij het multifunctioneel gebruik ervan onderzoeken. Wij zien deze vergroening als een van de maatregelen die wij financieren uit het Leefbaarheidsfonds om de leefbaarheid in wijken of kernen te bevorderen.

Vanuit het Leaderprogramma stimuleren wij initiatieven – van onderop - die bijdragen aan het verbeteren van de leefbaarheid op het platteland.

Rol Provincie: bevoegd gezag, subsidient, partner, toetser, procesmanager, ondersteuner

Kwaliteit

Limburg beschikt over een rijk en afwisselend landschap. In de langjarige transitieopgave van het landelijk gebied zetten wij in op het versterken van de landschappelijke (kern)kwaliteiten via de grote programma's zoals het LPLG. Dit veelal door het stapelen van doelen. De focus ligt hierbij op behoud, bevordering, beheer en beleving van het landschap. Dit onder andere door versterking van de groenblauwe dooradering en vergroting van het bosareaal. Wij leveren maatwerk en regelingen gericht op het stimuleren van initiatieven van vrijwilligers, agrariërs en andere inwoners die gericht zijn op het onderhouden en beheren van landschap en natuur. Via ondersteuning van de grensparken en Nationale

parken versterken we de samenwerkingsprocessen gericht op versterking van de unieke kwaliteiten van de grensoverschrijdende Limburgse landschappen.

Tijd

In 2024 staat de regeling landschapselementen en voedselbossen open gericht op versterking van de groenblauwe dooradering. Wij ondersteunen de nieuwe periode van het EU-programma LEADER (Zuid-Limburg en Weerterland) waarvan openstelling in 2024 is voorzien. De transitie van het landelijk gebied is een langlopend proces dat loopt tot en met 2035. Vanuit de nationale en provinciale opgaven en tijdstermijnen rond natuur, water, landbouw en landschap worden in synergie met de grote programma's als het LPLG de Limburgse landschappelijke (kern)kwaliteiten versterkt.

Geld

Voor de uitvoering van het product landschap is in de begroting 2024 € 2,00 mln. beschikbaar. Dit budget bestaat uit 41,5% personele lasten en 58,5% reguliere middelen. Deze reguliere middelen ad € 1,17 mln. hebben vooral betrekking op:

- Grensparken € 0,16 mln.
- Nieuwe is het structurele budget voor landschapsbeheer ad € 1 mln. . Dit in lijn met de financiële vertaling van het coalitieakkoord. 2023-2027.

Wat willen we bereiken?

1.2. Land- en tuinbouw

- Wij hebben ondernemers helderheid geboden voor de lange termijn over de (on)mogelijkheden op een bepaalde plek en bieden ruimte voor bijbehorende verdienmodellen.

Wat merkt de Limburger ervan?

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
<i>Indicatoren in ontwikkeling:</i>			
• aantal 'blijvers' en 'starters' in de agrarische sector dat met hulp van de overheid nieuw perspectief heeft gekregen door te innoveren, verduurzamen en extensiveren;			

-
- aantal 'uitstromers' of 'stoppers' in de agrarische sector dat met nazorg door overheid kennis en kunde heeft overgedragen c.q. behouden voor de ontwikkeling van het gebied;
-
- sociaaleconomische impact per deelgebied van het Limburgs Programma Landelijk Gebied (aansluitend bij monitoringssystematiek van het Rijk)
-

Wat willen we bereiken?

1.3. Water

- In 2027 is er een duurzamer, robuuster en ecologisch gezonder watersysteem dat beter kan omgaan met wateroverlast en droogte en dat voorziet in voldoende water en verbeterde kwaliteit.

Wat merkt de Limburger ervan?

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
Aantal kilometers beekherstel (uitgevoerd door Waterschap Limburg)	81 km (2023)	153 km	2027
Aantal te ondersteunen klimaatadaptieve projecten van de waterregio's	7(2022)	11 projecten	2024

Indicatoren in ontwikkeling:

- de concentraties nutriënten (P en N) in grond- en oppervlaktewaterlichamen in 2027 (conform de Kaderrichtlijn Water);
 - de concentraties gewasbeschermingsmiddelen in grond- en oppervlaktewaterlichamen in 2027 (conform de Kaderrichtlijn Water);
 - de kwantitatieve toestand van de grondwaterlichamen in 2027 (conform de Kaderrichtlijn Water);
 - de waterveiligheid van de Limburgse Maasvallei in 2050 (thans is de norm voor waterveiligheid van de Limburgse Maasvallei een overstromingsrisico van 1:100 conform de Waterwet);
 - realisatie van de regionale wateroverlastopgave in 2035 door het Waterschap Limburg (conform de regionale normstelling zoals opgenomen in de
-

Wat gaan we daarvoor doen?

1.3.1. Waterbeheer en waterkwaliteit regionaal systeem

Omschrijving

Wij dragen zorg voor een meer klimaatbestendig watersysteem, dat kan omgaan met droogte en wateroverlast. Daarvoor geven wij samen met het Waterschap Limburg invulling en uitvoering aan het Provinciaal Waterprogramma 2022-2027. In 2027 is er een duurzamer, robuuster en ecologisch gezonder watersysteem dat beter kan omgaan met wateroverlast en droogte en dat voorziet in voldoende water en verbeterde waterkwaliteit. Met dit doel houden wij in de ruimtelijke inrichting zoveel mogelijk rekening.

Wij verbeteren de waterkwaliteit in onze beken en het grondwater om te voorzien in schoon en voldoende water voor natuur, landbouw, industrie en drinkwater, waarmee wij, binnen onze bevoegdheden, uitvoering geven aan de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). In Limburg worden maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren zoals de herinrichting van beken, het realiseren van vistrappen, verbetering van rioolwaterzuiveringsinstallaties en het verminderen van riooloverstorten voortgezet. Met een Aanvalsplan Waterkwaliteit wordt de uitvoering van deze maatregelen vanuit alle sectoren bevorderd.

Wij zorgen voor een goede en actuele bescherming van ons grondwater ten behoeve van het drinkwater en het industriewater voor menselijke consumptie (conserven, frisdrank, bier). Wij werken aan de betere bescherming van het grondwater voor drinkwater en via verschillende programma's, waaronder het Limburgs programma Landelijk gebied (zie paragraaf 1.1.2), aan het verbeteren van de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit, met name gericht op nutriënten en bestrijdingsmiddelen.

Wij zetten in op goede hydrologische omstandigheden voor onze Natura 2000 gebieden die kwetsbaar zijn voor verdroging. Wij ondersteunen maatregelen om droogte tegen te gaan.

Wij komen de gemaakte afspraken van de Intentieovereenkomst Voldoende Zoetwater, gesloten op 17 november 2022 tijdens de Bestuurlijke klimaatadaptatietafel Limburg, na. Wij voeren een onderzoek uit naar de aanpak van droogte, om zicht te krijgen op de mogelijkheden om waterverbruik te besparen en om het water dat in natte periodes valt, vast te houden voor droge periodes. Zo zorgen wij dat zoveel mogelijk water beschikbaar blijft voor landbouw, industrie, natuur en de drinkwatervoorziening en leveren al deze sectoren een bijdrage aan de aanpak van de droogte. Wij streven er naar om met betrokken partijen een convenant af te sluiten en actualiseren de omgevingsverordening waarbij invulling wordt gegeven aan de motie 2810 Doelgerichte maatregelen waterkwaliteit.

Wij willen een goede en actuele bescherming van onze inwoners tegen wateroverlast en overstroming. Wij participeren in het programma Waterveiligheid en Ruimte Limburg (WRL) om de waterveiligheid voor de Limburgers te verbeteren. Maatregelen ter bevordering van de waterkwaliteit worden in balans gebracht met maatregelen ter beheersing van de waterkwantiteit. Wij maken met onze partners in de Euregio afspraken over inrichting en beheer van het watersysteem.

Rol Provincie: toetser, ondersteuner, procesmanager, subsidient, partner, bevoegd gezag

Kwaliteit

Limburg beschikt over een natuurlijk, veerkrachtig en gezond watersysteem. De beken zijn schoon, lopen meanderend door het landschap, zijn ecologisch gezond en passeerbaar voor vissen. De beken kunnen omgaan met langere perioden van droogte en sterke neerslag. Er is weinig wateroverlast vanuit de beken en ze vallen zo weinig mogelijk droog. De natuur en de landbouwgebieden hebben een aanvaardbare last van droogte en er is voldoende grondwater van een goede kwaliteit voor drinkwater, voedselvoorziening, natuur en industrie.

Tijd

In 2024 ondersteunt de Provincie Limburg via eigen middelen en subsidie van het (Rijks) Deltafonds Hoge Zandgronden (DHZ) een gebiedsgerichte uitwerking, waarbij droogte in samenhang met andere doelen wordt aangepakt.

In 2024 wordt het waterveilig maken van ons regionaal watersysteem in Limburg voortgezet via het Programma Waterveiligheid en Ruimte Limburg (WRL). De provincie participeert samen met het Waterschap Limburg en de Limburgse gemeenten in dit programma.

In 2024 ondersteunen wij de 4 Limburgse (gemeentelijke) waterregio's met het uitvoeren van klimaatadaptieve maatregelen.

Geld

Voor de uitvoering van het product Waterbeheer en waterveiligheid regionaal systeem is in de begroting 2024 een bedrag van € 9,58 mln. beschikbaar. Dit budget bestaat uit 11% personele lasten en 89% reguliere middelen. De reguliere middelen ad € 8,46 mln. hebben met name betrekking op cofinanciering voor de rijks-DHZ middelen om een gebiedsgerichte aanpak te bevorderen, het ondersteunen van de Limburgse waterregio's met het nemen van klimaatadaptieve maatregelen € 6,94 mln. en grondwaterbeheer en -monitoring € 1,51 mln

1.3.2. Waterveiligheid Maas

Omschrijving

Het beleid van de Provincie Limburg voor waterveiligheid langs de Maas is neergelegd in de Provinciale Omgevingsvisie en de uitwerking hiervan in het Provinciaal Waterprogramma 2022-2027. De provincie acteert hierin als middenbestuur en gebiedsregisseur. Veel van de verantwoordelijkheden inzake het waterveiligheidsbeleid liggen niet bij de provincie, maar bij het waterschap en het Rijk.

Voor 2024 zijn de volgende activiteiten relevant:

1. Voortzetten van onze deelname aan hoogwaterprojecten waar de Provincie Limburg aan deelneemt (zoals o.a. Arcen, Well, Thorn-Wessem en enkele MIRT-verkenningen), met als insteek het versterken van de ruimtelijke kwaliteit in deze gebieden;

2. Het ontwikkelen en bijdragen aan het Deltaprogramma Maas en het programma Integraal Riviermanagement (IRM) in het algemeen en, meer in het bijzonder, het vastleggen van afspraken in een Bestuursovereenkomst Rijk-regio in het kader van IRM, inclusief zichtbare en herkenbare afspraken voor de Provincie Limburg;
3. Pleiten voor het toepassen van maatwerk en innovatieve oplossingen voor de dijkversterkingsprojecten die in het kader van het hoogwaterbeschermingsprogramma Limburg in voorbereiding zijn;
4. Goedkeuren van dijkverbeteringsprojectbesluit in de rol van bevoegd gezag Omgevingswet.

Rol Provincie: financier, partner, bevoegd gezag, ondersteuner

Kwaliteit

Wij zijn tevreden als wij invulling hebben kunnen geven aan het versterken van de ruimtelijke kwaliteit in diverse hoogwaterprojecten (in uitvoering: Grensmaas; in planuitwerking: Lob van Gennep, Oeffelt, Well, Arcen, Baarlo - Hout-Blerick, Willem Alexanderhaven, Thorn-Wessem en Verlaging dam Lateraalkanaal; in verkenning: Vierwaarden en Zuidelijk Maasdal), zodat de uitvoering daadwerkelijk van start kan gaan. Tevens zijn wij tevreden als er in de dijkversterkingsaanpak meer aandacht is voor maatwerk en innovatieve oplossingen en het programma Integraal Riviermanagement tot resultaat komt met een Definitief (Rijks-)Programma onder de Omgevingswet en een ondertekende Bestuursovereenkomst Rijk-regio, met een zichtbare en herkenbare bijdrage aan beleidsdoelen voor de Provincie Limburg. Voor alle hoogwaterprojecten geldt dat de Provincie Limburg geen trekkende rol heeft.

Tijd

De hoogwaterprojecten worden hoofdzakelijk getrokken door het Waterschap Limburg en een aantal hiervan moet in 2024 tot definitieve plannen komen en zodanig zijn voorbereid dat de projecten tot uitvoering komen; enkele 'andere' projecten werken verder in de verkenningsfase. Het Ontwerp-Programma onder de Omgevingswet voor het Integraal Riviermanagement moet eind 2023/begin 2024 in ontwerp zijn vastgesteld door de minister van Infrastructuur en Waterstaat, waarna deze ter inzage wordt gelegd; definitieve vaststelling volgt circa een jaar later. In 2024 werken wij met het Rijk aan Bestuursovereenkomsten Rijk-regio over het IRM, om de beleidskeuzes van het IRM tot uitvoering te brengen.

Geld

Voor de uitvoering van product Waterveiligheid Maas is in de begroting 2025 € ,... mln. beschikbaar. Dit budget bestaat uit ..% personele lasten, ..% kapitaallasten en ..% reguliere middelen ten behoeve van diverse hoogwaterprojecten. De reguliere middelen ad € ,... mln. betreft:

- € 1,0 mln. voor systeemmaatregelen Baarlo;
- € 0,5 mln. voor systeemmaatregelen Thorn-Wessem.

Wat mag het kosten?

Voor het realiseren van de jaarplannen van dit programma bedragen de uitgaven € 110,57 mln., waarvan € 96,57 mln. aan programmalasten en € 14,00 mln. storting in de programmareserves LPLG (€ 10,00 mln.) en Water en Bodem (€ 4,00 mln.).

Nieuw is het opnemen van een structureel bedrag van € 1,00 mln. voor landschapsbeheer, conform het Coalitieakkoord 2023-2027.

De dekking van de programmalasten bestaat uit € 18 mln. specifieke uitkeringen van het Rijk, € 1,10 mln. grondwaterheffing en onttrekkingen uit bestemmingsreserves € 11,78 mln.

Het nadelige exploitatieresultaat ad € 79,68 mln. wordt gedekt uit de algemene dekkingsmiddelen (programma 9. Financiën en overhead).

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
Lasten	
1 Perspectief voor het landelijk gebied	
1.1 Natuur en landschap	
1.1.1 Natuur, biodiversiteit en fauna	
60470 Exploitatiesubsidie St Het Limburgs Landschap	1.083
60471 Expl subs Natuur en Milieufederatie Limburg	452
60472 Exploitatiesubsidie IVN	274
60473 Expl subs Natuurhistorisch Genootschap	116
67995 Bijdr proj Ontwikkelopg Natuur onvoorz	-38
68167 NL RVO aflossing Groenfonds 30 jarig	2.401
68169 Natuur en landschap SNL monitoring beheer	189
68170 Natuur en landschap organisatiekosten	2.423
68173 N2000 organisatie	803
68174 Wet Natuurbescherming	2.170
68180 Uitvoeringskosten POP3 uitloop	720
68181 Natuur en landschap ANLB GLBNSP	3.450
68194 N2000 overige	26
68573 Doorberekende personeelskosten	1.848
68574 Doorberekende personeelskosten	277
68673 Actieve soortenbescherming	1.050
68675 Aanpak invasieve exoten	315
68780 Natuurgebiedenbeheer SVNL	9.805
69389 Achtervang budgetschuif POP3	0
69700 Natuur inclusief naisoleren	630
69724 Natuur en Landschap Beheer OoijenWanssum	169
Totaal 1.1.1 Natuur, biodiversiteit en fauna	28.164
1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	
68112 Bijdrage ontwikkelopgave Natuur	6.910
68171 N2000 subsidiebeschikkingen	8.600
68924 N2000 beheerplannen uitvoering maatregelen	16.100
69463 L16 SPUK Natuur subsidieregeling	18.000
69689 Doorberekende personeelskosten	2.231
Totaal 1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	51.841
1.1.3 Landschap	
68586 Leasetermijnen wagenpark PLA	6
68596 Brandstof wagenpark PLA	2
68676 Grensparken	160
69690 Doorberekende personeelskosten	832
69782 Landschapsbeheer	1.000

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
Totaal 1.1.3 Landschap	1.999
Totaal 1.1 Natuur en landschap	82.004
1.2 Land- en tuinbouw	
1.2.1 Land- en tuinbouw	
68007 Doorberekende personeelskosten	564
69226 LLA1a Missiegedreven innoveren Sector	560
69230 LLA4 Grensoverschrijdend verbinden	30
69658 Uitvoeringskosten GLBNSP	1.400
Totaal 1.2.1 Land- en tuinbouw	2.554
Totaal 1.2 Land- en tuinbouw	2.554
1.3 Water	
1.3.1 Waterbeheer en waterkwaliteit regionaal systeem	
63422 Meetnetten grondwaterkwaliteit	52
64081 Oppervlaktewater algemeen	285
65689 Grondwaterbeheer algemeen	952
66046 Grondwatermonitoring	226
68060 Doorberekende personeelskosten	543
68571 Doorberekende personeelskosten oppervlaktew	185
68572 Doorberekende personeelskosten grondwater	370
68927 Leasetermijnen wagenpark Water	26
68928 Brandstof wagenpark Water	7
69288 Waterprogramma 20222027	6.088
69739 Klimaatadaptatie	851
Totaal 1.3.1 Waterbeheer en waterkwaliteit regionaal systeem	9.583
1.3.2 Waterveiligheid Maas	
67946 Kapitaallasten	307
68041 Doorberekende personeelskosten	619
69361 Systeemmaatregel Baarlo	1.000
69663 Systeemmaatregel ThornWessem	500
Totaal 1.3.2 Waterveiligheid Maas	2.427
Totaal 1.3 Water	12.010
Totaal 1 Perspectief voor het landelijk gebied	96.568
Totaal Lasten	96.568
Baten	
1 Perspectief voor het landelijk gebied	
1.1 Natuur en landschap	
1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	
69463 L16 SPUK Natuur subsidieregeling	18.000
Totaal 1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	18.000

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
Totaal 1.1 Natuur en landschap	18.000
1.3 Water	
1.3.1 Waterbeheer en waterkwaliteit regionaal systeem	
63172 Opbrengst grondwaterheffing	1.104
Totaal 1.3.1 Waterbeheer en waterkwaliteit regionaal systeem	1.104
Totaal 1.3 Water	1.104
Totaal 1 Perspectief voor het landelijk gebied	19.104
Totaal Baten	19.104
Saldo van baten en lasten	-77.464
Stortingen	
1 Perspectief voor het landelijk gebied	
1.1 Natuur en landschap	
1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	
69770 Toevoeging PR Landbouw	10.000
Totaal 1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	10.000
Totaal 1.1 Natuur en landschap	10.000
1.3 Water	
1.3.1 Waterbeheer en waterkwaliteit regionaal systeem	
69771 Toevoeging PR water en bodem	4.000
Totaal 1.3.1 Waterbeheer en waterkwaliteit regionaal systeem	4.000
Totaal 1.3 Water	4.000
Totaal 1 Perspectief voor het landelijk gebied	14.000
Totaal Stortingen	14.000
Onttrekkingen	
1 Perspectief voor het landelijk gebied	
1.1 Natuur en landschap	
1.1.1 Natuur, biodiversiteit en fauna	
67548 Aanwending reserve Natuur	3.021
69706 Aanwending reserve DU OoijenWanssum	161
Totaal 1.1.1 Natuur, biodiversiteit en fauna	3.182
1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	
69520 Aanwending reserve N2000	8.600
Totaal 1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	8.600
Totaal 1.1 Natuur en landschap	11.782
Totaal 1 Perspectief voor het landelijk gebied	11.782
Totaal Onttrekkingen	11.782
Saldo mutatie reserves	-2.218
Resultaat	-79.682

Verbonden partijen inzake Perspectief voor het landelijk gebied

Door de uitvoering van de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) en de Ruimte voor Ruimte (RvR) via de verbonden partijen Provincie Limburg Commandiet B.V., RVR C.V. en RVR Beheer B.V., is inmiddels een ruimtelijke kwaliteitsverbetering van het Limburgse landelijk gebied gerealiseerd. Naar verwachting zal de terugverdienopgave door genoemde verbonden partijen in 2024 zijn gerealiseerd, hun activiteiten zijn thans in afbouw.

De Waterleiding Maatschappij Limburg (WML) beheert het leidingennetwerk en de drinkwatervoorziening in Limburg.

2. Samen leven en bestaanszekerheid

Samen leven en bestaanszekerheid

Door het werken aan krachtige gemeenschappen, positieve gezondheid en het bevorderen van sociale cohesie, versterken we het sociale weefsel van en de leefbaarheid van onze Limburgse samenleving. Veilig, kansrijk en gezond opgroeien, maar ook sport en beweging zijn hierin cruciaal. Veilig en kansrijk opgroeien is niet vanzelfsprekend. Net zoals het terugdringen van armoede en laaggeletterdheid niet vanzelfsprekend is, zetten wij ook hier actief op in. Onder anderen door middel van de provinciale Sociale Agenda willen wij armoede en laaggeletterdheid terugdringen in wijken, buurten en dorpen. Het sociale weefsel met ruimte voor ontmoeting tussen diverse mensen is hierin eveneens van groot belang.

Onze beleidskaders

De beleidskaders voor de Statenperiode 2023-2027 zijn in voorbereiding. Volgens de Financiële verordening 2023 blijven de vigerende beleidskaders van kracht zolang er geen nieuwe zijn vastgesteld. Voor deze beleidskaders verwijzen wij naar de Programmabegroting 2023.

Wat willen we bereiken?

2.1. Sociale agenda

We willen meer maatschappelijke impact op basis van de lessen die we afgelopen jaren met de Sociale Agenda en ons sportbeleid hebben opgedaan. Concreet en meetbaar. Dat kunnen we als Provincie niet alleen, maar we hebben de signalen uit de samenleving gehoord; van ons mag worden verwacht dat we regie nemen in het stellen van gezamenlijke prioriteiten met onze partners. Een duidelijkere opvatting van onze rol, die we oppakken om het samenspel tussen alle betrokken partijen te verbeteren.

- In 2027 is onze jeugd gezonder en groeien kinderen kansrijk en veilig op;
- In 2027 is de armoede terugdrongen en laaggeletterdheid aangepakt;
- In 2027 zijn de Limburgse wijken, buurten en dorpen leefbaarder en veiliger geworden.

Wat merkt de Limburger ervan?

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
<i>In ontwikkeling:</i>			
% ouders dat zorgen en/of behoefte heeft aan hulp over opvoeding			
% jongeren (0 t/m 23 jaar) dat gebruik maken van jeugdzorg			
% van de zwangerschappen vanaf 22 weken die voor de 10 weken zijn gestart met zwangerschapsbegeleiding in Limburg			

% van geboorten met laag geboortegewicht en/of vroeggeboorte (vanaf 24 weken zwangerschap)

% bevolking met overgewicht of obesitas (per leeftijdscategorie)

% rokers, alcohol, drugsgebruik onder de jeugd van 12 t/m 16 jaar

% van kinderen (0 t/m 18 jaar) dat opgroeit met kans op armoede

% van bevolking dat moeite heeft met rondkomen (per leeftijdscategorie)

% jongeren (0 t/m 25 jaar) dat opgroeit in een eenouder en/of bijstandsgezin

% huishoudens met geregistreerde problematiserende schulden

% van bevolking dat moeite heeft met lezen en rekenen (per leeftijdscategorie)

Wat gaan we daarvoor doen?

2.1.1. Sociale Agenda

Omschrijving

Veilig, kansrijk en gezond opgroeien:

- Wij zetten in op bewezen interventies uit programma's zoals Kansrijke Start, KeiGezond en aanpak tegen kindermishandeling;
- De Gezonde Basisschool van de Toekomst zetten wij in op de lobby om de duurzame financiering te borgen en stimuleren betrokkenheid van regionale land- en tuinbouw;
- Ondersteuning van initiatieven uit de samenleving die aantoonbaar en structureel bijdragen aan een gezondere leefstijl en/of aanpak van overgewicht;
- We bouwen verder aan een strategisch partnerschap met Limburgse zorgprofessionals en het maatschappelijk middenveld gericht op het ontwikkelen van nieuwe initiatieven en onderzoek naar onderwerpen waar de situatie in Limburg substantieel afwijkt;
- De provincie spant zich als aandeelhouder van WML ervoor in dat gezinnen niet worden afgesloten van drinkwater;
- Wij steunen de "rijke schooldag".

Aanpak armoede en laaggeletterdheid:

- Samen met instellingen en bedrijven stellen wij een Aanvalsplan 'Aanpak Laaggeletterdheid en digitale vaardigheden in Limburg' op;
- Samen met de maatschappelijke organisaties gaan we de projecten van de afgelopen periode evalueren. Initiatieven die bewezen effectief zijn gaan we uitbouwen en versnellen;
- Wij blijven het Jeugdfonds en Volwassenfonds Cultuur en Sport en de Stichting Leergeld ondersteunen;
- Wij verkennen samen met Cubiss en de Vereniging van Limburgse bibliotheken de mogelijkheid tot gratis lidmaatschap voor Limburgers met een kleine beurs.

Rol Provincie: ondersteuner, subsidiënt, financier, partner, verbinder

Kwaliteit

Dit onderdeel wordt nader bepaald en uitgewerkt in het nog door PS vast te stellen beleidskader Sociale Agenda.

Tijd

Dit onderdeel wordt nader bepaald en uitgewerkt in het nog door PS vast te stellen beleidskader Sociale Agenda.

Geld

Het budget Sociale Agenda bedraagt € 9,30 mln. Dit bestaat uit 89% uit reguliere middelen en 18% personele lasten. De reguliere middelen van € 8,35 mln. betreffen met name:

- € 2,76 mln. Burgerkracht Limburg;
- € 1,95 mln. bibliotheekwerk;
- € 3,43 mln. maatschappelijke organisaties;
- € 0,15 mln. A52 inzake laaggeletterdheid.

Wat willen we bereiken?

2.2. Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen

- In 2027 zijn de Limburgse wijken, buurten en dorpen leefbaarder en veiliger geworden;
- In 2027 zijn de sociale cohesie en gemeenschapszin in Limburg vergroot.

Wat merkt de Limburger ervan?

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
-----------	----------------	--------------	------

In ontwikkeling:

% inwoners dat tevreden is over de sociale cohesie in de buurt
(meer maatschappelijke participatie, meer sociale contacten,
minder eenzaamheid)

% vrijwilligers (per leeftijdscategorie)

% bevolking dat eenzaam is (per leeftijdscategorie)

% bevolking met gevoel van sociale uitsluiting (per
leeftijdscategorie)

% bevolking met gevoel van onvoldoende eigen regie over
eigen leven (leeftijdscategorie)

% 65-plussers dat gebruik maakt van welzijnsvoorzieningen.

Wat gaan we daarvoor doen?

2.2.1. Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen

Omschrijving

- Uitvoeren van de gemaakte afspraken over Vastenavondkamp in Venlo, Donderberg in Roermond en Malberg in Maastricht;
- Ontwikkelen van nieuwe initiatieven in wijken met een lage sociaal-economische score en dorpen waar de leefbaarheid onder druk staat;
- In overleg met gemeenten bezien in de uitvoering van de regiodeals een bijdrage leveren aan het versterken van het sociale weefsel;
- Wij ondersteunen initiatieven als 'Spil in de wijk', 'Onze buurt' en 'vitaliteitscoöperaties';
- Wij ondersteunen de provinciaal erkende maatschappelijke organisaties en maken afspraken voor de periode na 2024;
- Wij stellen samen met professionele zorg- en welzijnsinstellingen en vrijwilligersorganisaties, een vervolgaanpak op met betrekking tot eenzaamheid voor met name jongeren en ouderen;
- Wij ondersteunen initiatieven die ervoor zorgen dat gemeenschapshuizen en ontmoetingscentra toekomstbestendig worden;
- Wij onderzoeken met gemeenten mogelijkheid om een 'actieplan vrijwilligers' op te zetten;
- Wij onderzoeken samen met de gemeenten en woon- en woningcorporaties naar vernieuwde initiatieven hoe ouderen langer thuis kunnen blijven wonen of in hun vertrouwde omgeving.

Rol Provincie: ondersteuner, subsidiënt, financier, partner, verbinder

Kwaliteit

Dit onderdeel wordt nader bepaald en uitgewerkt in het nog door PS vast te stellen beleidskader Sociale Agenda.

Tijd

Dit onderdeel wordt nader bepaald en uitgewerkt in het nog door PS vast te stellen beleidskader Sociale Agenda.

Geld

Het budget van het product Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen bedraagt € 0,88 mln. Dit bestaat uit 89% reguliere middelen en 11% personele lasten. De reguliere middelen van € 0,69 mln. worden ingezet voor:

- de wijkenaanpak Vastenavondkamp Venlo € 0,52 mln.
- en de Subsidie Opruiming drugsafval € 0,18 mln.

Deze middelen worden volledig gedekt uit de reserve transitiefonds € 0,52 mln. en de decentralisatie uitkering van het Rijk € 0,18 mln.

Wat willen we bereiken?

2.3. Sport en bewegen

We willen meer maatschappelijke impact op basis van de lessen die we de afgelopen jaren met de Sociale Agenda en ons sportbeleid hebben opgedaan. Concreet en meetbaar. Dat kunnen we als Provincie niet alleen, maar we hebben de signalen uit de samenleving goed gehoord: van ons mag worden verwacht dat we de regie nemen in het stellen van gezamenlijke prioriteiten met onze partners. Een duidelijkere opvatting van onze rol, die we oppakken om het samenspel tussen alle betrokken partijen te verbeteren.

- In 2027 zijn er structureel meer mensen aan het bewegen.

Wat merkt de Limburger ervan?

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
<i>In ontwikkeling:</i>			
% bevolking dat voldoet aan beweegnorm (per leeftijdscategorie)			

aandeel van de bevolking van 4 jaar en ouder dat één keer per week of vaker sport

aandeel van de bevolking dat lidmaatschap en/of abonnement heeft bij sportvereniging of sportaanbieder

Wat gaan we daarvoor doen?

2.3.1. Sport en bewegen

Omschrijving

In onze provincie is sport en bewegen van groot belang. We scoren immers niet goed bij allerlei indicatoren die onze gezondheid meten. Bovendien leiden sporten en sportevenementen tot nieuwe ontmoetingen en andere manieren van samenzijn. Dat is belangrijk voor de sociale cohesie. Daarom moet iedereen die wil sporten, kunnen sporten. Voor de Provincie zien we daarbij eerder een rol in het ondersteunen van initiatieven uit de samenleving, dan in het zelf organiseren daarvan. Een cruciale rol is daarbij weggelegd voor de Limburgse sporttakplatforms.

Wat we daar in 2024 voor gaan doen wordt nader uitgewerkt in het nog door PS vast te stellen beleidskader.

Rol Provincie: subsidient, toetser, procesmanager, ondersteuner, partner

Kwaliteit

Dit onderdeel wordt nader bepaald en uitgewerkt in het nog door PS vast te stellen beleidskader.

Tijd

Dit onderdeel wordt nader bepaald en uitgewerkt in het nog door PS vast te stellen beleidskader.

Geld

Het budget Sport en bewegen bedraagt € 4,37 mln. Dit bestaat uit 10% personele lasten en 90% reguliere middelen, met name structurele exploitatiesubsidies (€ 1,41 mln.). Ná de Voorjaarsnota 2023 is hierin een jaarlijks bedrag van € 2,50 mln. voor de Sporttakplatforms toegevoegd, conform het Coalitieakkoord 2023-2027.

Wat mag het kosten?

Voor het realiseren van de jaarplannen van dit programma bedragen de uitgaven € 41,54 mln., waarvan € 14,54 mln. aan reguliere middelen en € 27,00 mln. storting in de programmareserve Sociale Agenda.

Nieuw is het structurele budget ad € 2,50 mln. ten behoeve van Sporttakplatforms. Dit in lijn met het coalitieakkoord 2023-2027.

De dekking van de programmalasten bestaat uit een decentralisatie uitkering van het Rijk € 0,18 mln. en een onttrekking uit de reserve transitiefonds € 0,52 mln.

Het nadelige exploitatieresultaat ad € 40,85 mln. wordt gedekt uit de algemene dekkingsmiddelen (programma 9. Financiën en overhead).

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
Lasten	
2 Samen leven en bestaanszekerheid	
2.1 Sociale agenda	
2.1.1 Sociale agenda	
60366 Burgerkracht Limburg	2.759
63349 CUBISS Limburg	1.549
63350 Maatschappelijke organisaties subsidie	3.408
63894 Subs regels Bibliotheek en Maatsch 2023	350
65089 Beleidsontwikkeling welzijn en jeugdzorg	0
67706 Beleidsregels bibliotheekvernieuwing opdr	53
67707 Maatschappelijke organisaties opdrachten	21
68016 Doorberekende personeelskosten	961
68570 Doorberekende personeelskosten bibliotheek	46
69190 SAL 20202023 amendem 52 Laaggeletterdheid	150
Totaal 2.1.1 Sociale agenda	9.297
Totaal 2.1 Sociale agenda	9.297
2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	
2.2.1 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	
68017 Doorberekende personeelskosten	184
68175 Subsidieregeling opruimen drugsafval Limb	176
69119 Wijkaanpak Vastenavondkamp Venlo	518
Totaal 2.2.1 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	878
Totaal 2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	878
2.3 Sport en bewegen	
2.3.1 Sport en bewegen	
67072 Bijzonder in Beweging	105
67885 Subs Regeling Sporttakplatforms	2.500
68023 Doorberekende personeelskosten	457
68647 Jeugdfonds Sport en Cultuur	79
69374 Ondersteuningsstructuur Sport	1.225
Totaal 2.3.1 Sport en bewegen	4.367
Totaal 2.3 Sport en bewegen	4.367
Totaal 2 Samen leven en bestaanszekerheid	14.542
Totaal Lasten	14.542
Baten	
2 Samen leven en bestaanszekerheid	
2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	
2.2.1 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	
68156 Provinciefonds DU opruiming drugsafval	176

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
Totaal 2.2.1 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	176
Totaal 2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	176
Totaal 2 Samen leven en bestaanszekerheid	176
Totaal Baten	176
Saldo van baten en lasten	-14.365
Stortingen	
2 Samen leven en bestaanszekerheid	
2.1 Sociale agenda	
2.1.1 Sociale agenda	
69772 Toevoeging PR Sociale Agenda	27.000
Totaal 2.1.1 Sociale agenda	27.000
Totaal 2.1 Sociale agenda	27.000
Totaal 2 Samen leven en bestaanszekerheid	27.000
Totaal Stortingen	27.000
Onttrekkingen	
2 Samen leven en bestaanszekerheid	
2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	
2.2.1 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	
69527 Aanwending reserve Transitiefonds	518
Totaal 2.2.1 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	518
Totaal 2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	518
Totaal 2 Samen leven en bestaanszekerheid	518
Totaal Onttrekkingen	518
Saldo mutatie reserves	-26.482
Resultaat	-40.847

3. Werken aan een toekomstbestendige economie

Werken aan een toekomstbestendige economie

We gaan werken aan de randvoorwaarden voor een veerkrachtige en wendbare regionale economie. Een economie die toekomstbestendig is en waarin slimme en duurzame innovaties snel tot ontwikkeling komen. Zodat de veranderingen die op ons afkomen niet alleen opgaven zijn, maar ook kansen bieden. We maken ons sterk voor een juiste waardering van vakmanschap, het beroepsonderwijs en onze verwerkende industrie (van groot tot klein), met blijvend leren, ontwikkelen en samenwerken als uitgangspunten. Wij gaan ons inzetten om de beschikbaarheid van voldoende en adequaat opgeleide arbeidskrachten te verbeteren wat een noodzakelijke randvoorwaarde is om in te kunnen inspelen op de uitdagingen in het sociaal en economisch domein. De lijn voor de Brightlands campussen zetten we door en onder de Brightlands vlag komt er een conventiebureau voor héél Limburg. Evenals het stimuleren van innovaties in het MKB gericht op het versterken van het Limburgse ecosysteem. We werken er de komende jaren aan om aantrekkelijker te worden voor werknemers en bedrijven om zich hier te vestigen. Daar hoort een selectieve acquisitie-aanpak bij. Inzake toerisme wordt in de toekomst gestreefd naar het bestendigen van de ZLSM. We werken aan de kansen die onze (lands- en provincie)grenzen bieden. Samen met het Rijk delen we de ambitie om te komen tot een kandidatuur met de regeringen van België en Duitsland, om de Einstein Telescope in de Euregio Maas-Rijn, te realiseren. Die internationale ligging en grensoverschrijdende samenwerking zijn belangrijk voor onze nieuwe verdien capaciteit.

Onze beleidskaders

De beleidskaders voor de Statenperiode 2023-2027 zijn in voorbereiding. Volgens de Financiële verordening 2023 blijven de vigerende beleidskaders van kracht zolang er geen nieuwe zijn vastgesteld. Voor deze beleidskaders verwijzen wij naar de Programmabegroting 2023.

Wat willen we bereiken?

3.1. Vestigingsklimaat van morgen

- In 2027 is onze Limburgse economie meer toekomstbestendig met meer en beter opgeleide vakmensen;
- In 2027 zijn er betere ruimtelijke, financiële en economische randvoorwaarden gecreëerd voor een toekomstbestendig en kwalitatief hoogwaardig vestigingsklimaat.

Wat merkt de Limburger ervan?

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
<i>in ontwikkeling:</i>			
% groei en omvang van toegevoegde waarde van Limburgse industrie per deelsector			
mate van specialisatie binnen Limburgse industrie t.o.v. Nederland (specialisatie-index)			

ontwikkeling arbeidsproductiviteit (toegevoegde waarde in duizend euro per fte)

% R&D uitgaven en % personeel dat in R&D actief is bij bedrijven en instellingen

% instroom in vakopleidingen

rang Limburg op Europese 'Regional Competitiveness Index' (70 indicatoren)

rang Limburg op Europese 'Regional Innovation Scoreboard' (21 indicatoren)

netto/bruto verhouding tussen het aantal uitgeefbare hectares bedrijventerrein en de totale oppervlakte van het bedrijventerrein

% verouderde bedrijventerreinen

Wat gaan we daarvoor doen?

3.1.1. Vestigingsklimaat van morgen

Omschrijving

Voor Limburg speelt LIOF als het gaat om het acquisitiebeleid een belangrijke rol, net als het ondersteuningsbeleid voor de reeds in Limburg gevestigde MKB bedrijven. We maken een nieuwe acquisitiestrategie, zodat innovatiekracht op peil blijft. Hierbij hoort ook het actief inspelen op de kansen die in Den Haag en Brussel geboden worden met de grote fondsen. Tegelijkertijd is het zaak om oog te hebben voor de ruimtelijke aspecten van economische ontwikkelingen, voor inpassing en onderliggende kwaliteitseisen.

We stellen een Visie 2040 op voor een selectief acquisitiebeleid waarin wordt gekeken naar de toegevoegde waarde die bedrijven voor Limburg hebben. Hierbij gaat de voorkeur uit naar bedrijven die zich langdurig willen verankeren in Limburg en bedrijven die een bijdrage leveren aan de duurzame economie van de toekomst.

Rol Provincie: aanjager, financier, ondersteuner, partner (aandeelhouder)

Kwaliteit

Dit onderdeel wordt nader bepaald en uitgewerkt in het nog door PS vast te stellen beleidskader 'Werken aan een toekomstbestendige economie'.

Tijd

Dit onderdeel wordt nader uitgewerkt in het nog door PS vast te stellen beleidskader 'Werken aan een toekomstbestendige economie'.

Geld

Voor de uitvoering van het product Vestigingsklimaat van morgen is € 10,48 mln. beschikbaar. Dit bestaat uit 69% reguliere middelen en 31% personele lasten.

De reguliere middelen ad € 7,28 mln. worden met name ingezet voor:

- MKB Innovatiestimulering Topsectoren (MIT) regeling € 1,00 mln.;
- Technische bijstand Europese programma's € 1,18 mln.;
- Partnership Tefaf € 0,30 mln.;
- Exploitatie bijdrage LIOF 2023 € 2,89 mln.;
- MKB innovatieprogramma LIOF (Limburg Toekomstbestendig 2021-2024) € 1,78 mln. waarvan € 1,46 mln. ten laste komt van de reserve aandelentransactie LIOF.

3.1.2. Industrie en vakmanschap

Omschrijving

Vanwege de relatief grote verwerkende- of maakindustrie in Limburg én het groeiend belang van vakmensen in de genoemde opgaven, wordt hierop de komende periode volop ingezet.

Rol Provincie: aanjager, financier, ondersteuner, partner (aandeelhouder)

Kwaliteit

- Opstellen van een gezamenlijk actieplan voor de toekomst van de maakindustrie in Limburg, op weg naar 2040, gericht op de grote transitieopgaven en inhoudelijke dwarsverbanden met bijvoorbeeld andere provinciale thema's (energietransitie, milieu etc.);
- Samen met de mbo-instellingen en Rijksoverheid uitwerken van de in november 2021 gepresenteerde Vakmanschapsagenda 2030. We bezien met onze onderwijspartners op welke wijze het aanbod van opleidingen en scholing adequater aansluit op de behoefte van de Limburgse maakindustrie en studenten. Dit in het licht van de doelmatigheid van investeringen.

Tijd

het hierboven genoemde actieplan en nader uitgewerkte Vakmanschapsagenda worden een onderdeel van het nieuwe beleidskader 'Werken aan een toekomstbestendige economie'. Het beleidskader wordt in het eerste kwartaal van 2024 ter vaststelling aan Provinciale Staten aangeboden.

Geld

Voor de uitvoering van het product Industrie en vakmanschap is € 2,62 mln. beschikbaar. Dit bestaat uit 72% reguliere middelen en 28% personele lasten. De reguliere middelen ad € 1,89 mln. worden ingezet voor Brightsite (supply chain € 0,39 mln.) en Brightlands (€ 1,50 mln.).

3.1.3. Maastricht Aachen Airport

Omschrijving

De luchthaven draagt bij aan de vervoers-, de logistieke- en de toeristische sector in Limburg (vracht- en passagiersvervoer). Dit blijkt onder andere uit de bijdrage aan de werkgelegenheid in Limburg en de regionaal economisch toegevoegde waarde. Daarnaast leidt het tot samenwerking tussen bedrijfsleven en onderwijs in Aviation Competence Center. MAA is onderdeel van de nationale luchtinfrastructuur en na Schiphol de enige luchthaven in Nederland met een vrachtfunctie.

Op 16 december 2022 hebben Provinciale Staten besloten kennis te nemen van het Businessplan 'Transitie naar een duurzame, omgevingsbewuste en toekomstbestendige luchthaven' van MAA BV en MAABI BV. Met het betreffende Statenvoorstel en de daarbij behorende documenten, waaronder genoemd businessplan, hebben Gedeputeerde Staten uitvoering gegeven aan het door Provinciale Staten op 3 juni 2022 aangenomen Amendement 145 'Een omgevingsbewust en toekomstbestendig MAA'.

Het Businessplan 'Transitie naar een duurzame, omgevingsbewuste en toekomstbestendige luchthaven' beschrijft de wijze waarop de luchthaven de komende jaren zal transformeren naar een duurzame, omgevingsbewuste en toekomstbestendige luchthaven met de daarbij behorende doelen en beoogde fasering en tijdsplan. Als aandeelhouder van de luchthaven bewaken we de kaders die Provinciale Staten bij de besluitvorming in 2022 hebben aangegeven. Dit doen we aan de hand van reguliere ambtelijke en bestuurlijke overleggen maar ook aan de hand van de jaarlijkse aandeelhoudersvergaderingen.

Rol Provincie: procesmanager, bevoegd gezag, financier, partner (aandeelhouder), ondernemer, subsidiënt

Kwaliteit

Omgevingsfonds

2024 staat voor de (onafhankelijke) stichting in het teken van het verder uitwerken, opzetten en vormgeven van de maatregelen en projecten. De toegezegde provinciale bijdrage aan de stichting zal in de vorm van een subsidie in 2024 voor de eerste keer worden verstrekt.

Provinciaal Inpassingplan MAA proefdraaien

In 2023 zijn de uitgangspunten geactualiseerd voor het PIP-proefdraaien. Als tijdig de benodigde Wnb-vergunning door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit in ontwerp is vastgesteld en aansluitend het ontwerpplan ter inzage is gelegd, dan is de vaststelling van het PIP door PS voorzien voor tweede helft 2024.

Luchthavenbesluit

De m.e.r.-beoordeling, opgesteld door MAA in het kader van het luchthavenbesluit, zal in het eerste kwartaal door het ministerie worden getoetst. Hierna dient MAA de aanvraag luchthavenbesluit bij het ministerie van Infrastructuur & Waterstaat in.

Tijd

Uitvoering van de genoemde resultaten is per ultimo 2024 gerealiseerd.

Geld

Voor het product Maastricht Aachen Airport is in 2024 € 21,00 mln. beschikbaar. Deze bestaat uit 97% reguliere middelen en 3% personele en kapitaallasten. De reguliere middelen ad € 20,47 mln. worden met name ingezet voor:

- 'niet' economische diensten van algemeen belang (NEDAB) € 16,40 mln.;
- en het omgevingsfonds € 3,50 mln.

Wat willen we bereiken?

3.2. Innovaties voor de maatschappelijke opgaven

- In 2027 is bijgedragen aan een duurzaam, circulair, gezond en digitaal Limburg vanuit maatschappelijk verantwoorde innovaties en ondernemerschap.

Wat merkt de Limburger ervan?

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
<i>In ontwikkeling:</i>			
% 'start ups' en 'scale ups' in Limburg t.o.v. Nederlands gemiddelde (specificatie transitie-sectoren)			
% gebruik Limburgse bedrijven van de WBSO-regeling (nieuwe en bestaande met S&O-uren)			

bedrijvendynamiek (vestigingen/opheffingen) in de benoemde transitie-sectoren

ontwikkeling van bruto toegevoegde waarde (specificatie naar benoemde transitie-sectoren)

aantal bedrijven, medewerkers, startups, scale ups van omzet of fte per Brightlands-campus

aandeel 'venture capital' investeringen in Limburg (in €, in Brightlands en in Limburg).

% naamsbekendheid Brightlands

Wat gaan we daarvoor doen?

3.2.1. Innovaties voor de maatschappelijke opgaven

Omschrijving

De Brightlands Campussen, LIOF en andere provinciale instrumenten moeten, samen met onze partners, meer impact hebben op de grote maatschappelijke opgaven. We zetten via de Limburgse innovatiefondsen sterker in op het sneller opschalen van startup-initiatieven. Samenwerking van de campussen met het Limburgse MKB, het beroepsonderwijs en gemeenten willen wij versterken. Circulaire economie staat centraal. Deze 'nieuwe' economie bereiken we onder andere middels een nieuw in te richten duurzaamheidsfonds voor ondernemers. De circulaire én verduurzamingstransitie van de Limburgse industrie is een forse opgave voor de komende jaren.

Rol Provincie: aanjager, financier, ondersteuner, partner (aandeelhouder)

Kwaliteit

In 2022 en 2023 heeft Provinciale Staten een drietal besluiten genomen waarin de visie, betrokkenheid en inzet van de provincie voor de Brightlands campussen voor de periode tot 2030 zijn vastgelegd. We gaan, samen met onze partners, uitvoering geven aan die besluiten van Provinciale Staten.

Tijd

De uitvoering hiervan loopt tot 2030.

Geld

Voor de uitvoering van het product Innovaties voor de maatschappelijke opgaven is € 7,75 mln. beschikbaar. Dit budget bestaat uit 68% reguliere middelen en 32% personele lasten en kapitaallasten. De reguliere middelen ad € 5,24 mln. worden met name ingezet voor:

- € 0,40 mln. diverse kennis-as projecten;
- € 0,50 mln. CHILL,;
- € 0,80 mln. University college;
- € 0,58 mln. Healthy eating and Food innovation;
- € 0,65 mln. Lime;
- € 0,45 mln. CEL LIOF ontwikkelprogramma
- diverse projecten ten behoeve van de Brightlandscampussen en LIOF Ontwikkelprogramma Circulaire Economie.

Daarnaast vragen wij voor het continueren van het bestaande beleid Staten in te stemmen met het beschikbaar stellen van de programmareserve Brightlands ten behoeve van:

Versterken kennisinfrastructuur Brightlands Smart Services Campus € 0,60 mln. en Smart Health Alliantie Limburg € 0,50 mln.: Op 24 juni 2022 hebben Provinciale Staten ingestemd met het Statenvoorstel 'Brightlands en de campussen - visie en inzet tot 2030'. Hierin is opgenomen dat de Provincie, onder andere, gaat bijdragen aan het versterken van de kennisinfrastructuur en aan het ondersteunen van gedeelde onderzoeksfaciliteiten.

Van de campusorganisatie van de Brightlands Smart Services Campus zijn op basis van bovenstaand besluit twee projectvoorstellen ontvangen voor de projecten 'Versterking kennisinfrastructuur BSSC' en 'Smart Health Alliantie Limburg en daarbij behorende Smart Health Vloer.

BrightStart Starters- en acceleratie ondersteuning voor de Brightlandscampussen in samenwerking met UM en LIOF € 0,75 mln.: In het Statenbesluit van 24 juni 2022 is besloten om in te gaan zetten op het inrichten van een startup-acceleratie-programma op Brightlands-breed niveau. Ook wordt fors ingezet op de doorontwikkeling van het merk Brightlands. Hiermee wordt de verbinding tussen de vier campussen en hun ecosysteem versterkt. Tevens wordt er aangesloten op de voor de campussen relevante thematieken, het aanwezige ondersteunings-instrumentarium. Er wordt zoveel mogelijk samengewerkt tussen Brightlandscampussen, met LIOF en ook met de start up activiteiten van UM. Voorgesteld wordt hiervoor jaarlijks € 0,75 mln. voor de jaren 2024 tot en met 2026 beschikbaar te stellen.

Brightlands Smart Services Campus - inzet middelen voor versterking campusorganisatie: Voor het versterken van de campusorganisatie van BSSC hebben PS tot 2030 een bedrag van € 0,30 mln. per jaar beschikbaar gesteld. De wijze waarop de campusorganisatie deze middelen wilt inzetten in de jaren 2023, 2024 en 2025 is opgenomen in het jaarplan 2023 van de organisatie. De campusorganisatie heeft behoefte aan uitbreiding van haar capaciteit om de doelen zoals gesteld samen met de aandeelhouders te realiseren (in lijn met Statenbesluit 24 juni 2022). De middelen campusversterking worden dan ook deels ingezet om de huidige capaciteit binnen de campusorganisatie uit te breiden. De bijdragen voor de jaren 2024 en 2025 komt ten laste van de programmareserve Brightlands. De bijdrage 2023 is in de Najaarsnota verwerkt. Het jaarplan 2023 is op 8 december 2022 goedgekeurd door de aandeelhouders van de vennootschap. De financiële verwerking van deze post vindt plaats via de reserves.

Wat willen we bereiken?

3.3. Toekomstbestendige arbeidsmarkt en onderwijs

- In 2027 is de Limburgse beroepsbevolking beter toegerust op de veranderende vraag van de arbeidsmarkt;
- In 2027 spelen onderwijsinstellingen en werkgevers samen beter in op de arbeidsmarkt van de middellange termijn.

Wat merkt de Limburger ervan?

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
<i>In ontwikkeling:</i>			
% netto arbeidsparticipatie			
verhouding aantal vacatures per werkzoekende (arbeidsmarktspanning)			
% voortijdig schoolverlaten			
% zij-instromers in sectoren met krapte			
% onbenutte deeltijdwerkers (meer uren willen werken en op korte termijn beschikbaar)			
% bereik van opleidingen en afgestudeerden die binnen Limburg en/of euregio blijven (per opleidingsniveau)			
% van de afgestudeerden dat binnen anderhalf jaar na het beëindigen van de opleiding een baan heeft op minimaal het eigen opleidingsniveau in Limburg en/of euregio (per opleidingsniveau)			
% mate van aansluiting werk op afgeronde opleiding naar oordeel van afgestudeerden (per opleidingsniveau, per Limburgse arbeidsmarktregio)			

Wat gaan we daarvoor doen?

3.3.1. Een gezonde arbeidsmarkt

Omschrijving

We stellen samen met betrokken partners, een uitvoeringsagenda onderwijs en arbeidsmarkt 2024-2027 op, die voortborduurt op de Verkenning Arbeidsmarktbeleid Provincie Limburg (maart 2023).

Deze uitvoeringsagenda richt zich onder andere op:

1. Het op peil houden van de Limburgse onderwijsinfrastructuur op mbo-, hbo- en wo-niveau ('de onderwijsopgave');
2. Het stimuleren van en het op peil houden van kennis en vaardigheden ('leven lang ontwikkelen'), waarmee een bredere inzetbaarheid in een voortdurend veranderende arbeidsmarkt wordt bereikt ('de kwalitatieve opgave');
3. Opgaves waarbinnen beroepsgroepen actief zijn waarin grote tekorten zijn, onder andere zorg en techniek ('de kwantitatieve opgave'). Met deze uitvoeringsagenda willen we als provincie samen met de andere partners in het onderwijs- en arbeidsmarkt domein een bijdrage leveren aan de opgaven voorin het economisch en maatschappelijk domein in Limburg. Het uitvoeringsprogramma werkt faciliterend voor de andere relevante provinciale beleidsprogramma's Regionale Economie, inclusief circulariteit, Sociale Agenda, Limburgs Programma Landelijk Gebied, Wonen en Energie binnen de provincie, met name daar waar het gaat om het vraagstuk dat er voldoende en adequaat opgeleide arbeidskrachten nodig zijn voor de uitdagingen binnen deze provinciale kaders.

Rol Provincie: ondersteuner, subsidiënt, partner

Kwaliteit

Dit onderdeel wordt nader bepaald en uitgewerkt in het nog door PS vast te stellen beleidskader 'Werken aan een toekomstbestendige economie'.

Tijd

Dit onderdeel wordt nader uitgewerkt in het nog door PS vast te stellen beleidskader 'Werken aan een toekomstbestendige economie'.

Geld

Voor het product Toekomstbestendige arbeidsmarkt en onderwijs is in totaal € 1,06 mln. beschikbaar. Dit bestaat uit 59% reguliere middelen en 41% personeelslasten. De regulier middelen ad € 0,63 mln. betreffen met name de provinciale en rijksbijdrage voor de Grensinformatiepunten.

Wat mag het kosten?

Voor het realiseren van de jaarplannen van dit programma bedragen de uitgaven € 101,36 mln., waarvan € 42,91 mln. programmamiddelen en € 58,45 mln. toevoegingen aan de reserves o.a. € 45,00 mln. storting in de programmareserves Coalitieakkoord 2023-2027 (€ 35,00 Economie en € 10,00 mln. Onderwijs en Arbeidsmarkt) en in programmareserve Brightlands € 4,75 mln.

In uitvoering van het PS-besluit van 24 juni 2022 "Brightlands en de Campussen – visie en inzet tot 2030" hebben we in deze begroting de volgende voorstellen opgenomen:

- Versterken kennisinfrastructuur Brightlands Smart Services Campus € 0,60 mln.;

Programmabegroting 2024

- Smart Health Alliantie Limburg € 0,50 mln.;
- BrightStart Starters- en acceleratie ondersteuning voor de Brightlandscampussen in samenwerking met UM en LIOF € 0,75 mln.;
- Brightlands Smart Services Campus - inzet middelen voor versterking campusorganisatie € 0,30 mln.

Het totaal bedrag € 2,15 mln. komt ten laste van de daarvoor gevormde programmareserve Brightlands. Voor een nadere toelichting hiervan wordt verwezen naar het product 3.2.1. 'Innovaties voor de maatschappelijk opgaven', onderdeel Geld.

De dekking van de overige uitgaven bestaat uit:

- Bijdragen gemeenten en Rijk € 0,77 mln.;
- Huuropbrengsten € 0,58 mln.;
- Dividendopbrengsten verbonden partijen € 1,44 mln.;
- Onttrekkingen uit eigen bestemmingsreserve € 1,46 mln. en programmareserve Brightlands € 2,15 mln.

Het nadelige exploitatieresultaat van € 94,96 mln. wordt gedekt uit de algemene dekkingsmiddelen (programma 9. Financiën en overhead).

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
Lasten	
3 Werken aan de toekomstige economie	
3.1 Vestigingsklimaat van morgen	
3.1.1 Vestigingsklimaat van morgen	
63252 NV Industriebank LIOF	2.885
63258 Uitvoeringsprogramma economie en innovatie	80
65008 Technische bijstand Europese programmas	1.180
68000 Doorberekende personeelskosten	2.792
68006 Doorberekende personeelskosten	411
68554 REBIS	65
68926 Partnership TEFAF	300
69237 MEB 21 MKB innovatieprogramma LIOF	1.460
69239 MITregeling	1.000
69246 MEB 52 Strategisch ondernemerschap	305
Totaal 3.1.1 Vestigingsklimaat van morgen	10.477
3.1.2 Industrie en vakmanschap	
68001 Doorberekende personeelskosten	730
69249 MEB 6 Brightlands Inst Supply Chain Man	387
69265 Brightsite	1.500
Totaal 3.1.2 Industrie en vakmanschap	2.617
3.1.3 Maastricht Aachen Airport	
66052 Kapitaallasten	250
67719 Vergoeding NEDABkosten luchthaven MAA	16.400
67753 Stichting Klachtentelefoon MAA	60
67893 Exploitatie cargoterminal MAA	30
67895 Toev voorz luchthavengeb gebouwen	76
68004 Doorberekende personeelskosten	194
68569 Doorberekende personeelskosten Klachtentel	92
68638 Gemeentelijke bijdragen ivm toekomst MAA	400
69683 Bijdrage Omgevingsfonds MAA	3.500
Totaal 3.1.3 Maastricht Aachen Airport	21.003
Totaal 3.1 Vestigingsklimaat van morgen	34.098
3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	
3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	
67755 Kennisas project ITEM	400
67898 University College	800
68002 Doorberekende personeelskosten	2.447
68153 BC Healthy Eating and Food Innovation	577
68296 KennisAs project LIME	650

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
68766 CHILL	500
68884 Kapitaallasten	65
69235 MEB 14 Brightlands procesmiddelen	8
69305 CEL LIOF Ontwikkelprogramma	450
69608 Stelpost BMHC PS 2462022	0
69609 Stelpost BSSC PS 2462022	0
69610 Stelpost Brightlandsbreed PS 2462022	0
69637 Stelpost BCGV Voorjaarsnota 2022	0
69793 Proj Versterken kennisinfrastructuur BSSC	600
69794 Project Smart Health Alliantie Limburg	500
69797 Brightstart	750
Totaal 3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	7.748
Totaal 3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	7.748
3.3 Een gezonde arbeidsmarkt	
3.3.1 Een gezonde arbeidsmarkt	
68013 Doorberekende personeelskosten	425
68091 Arbeidsmarktdata	70
69131 GIP Euregio Rijn Waal	6
69132 GIP Euregio Rijn Maas Noord	97
69133 GIP Aachen Eurode	187
69134 GIP Maastricht	274
Totaal 3.3.1 Een gezonde arbeidsmarkt	1.059
Totaal 3.3 Een gezonde arbeidsmarkt	1.059
Totaal 3 Werken aan de toekomstige economie	42.906
Totaal Lasten	42.906
Baten	
3 Werken aan de toekomstige economie	
3.1 Vestigingsklimaat van morgen	
3.1.3 Maastricht Aachen Airport	
67893 Exploitatie cargoterminal MAA	582
68638 Gemeentelijke bijdragen ivm toekomst MAA	400
Totaal 3.1.3 Maastricht Aachen Airport	982
Totaal 3.1 Vestigingsklimaat van morgen	982
3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	
3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	
68240 Dividend Chemelot Campus Vastgoed	1.275
68899 Dividenden Greenport Venlo	160
Totaal 3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	1.435
Totaal 3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	1.435

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
3.3 Een gezonde arbeidsmarkt	
3.3.1 Een gezonde arbeidsmarkt	
69132 GIP Euregio Rijn Maas Noord	64
69133 GIP Aachen Eurode	125
69134 GIP Maastricht	183
Totaal 3.3.1 Een gezonde arbeidsmarkt	372
Totaal 3.3 Een gezonde arbeidsmarkt	372
Totaal 3 Werken aan de toekomstige economie	2.789
Totaal Baten	2.789
Saldo van baten en lasten	-40.117
Stortingen	
3 Werken aan de toekomstige economie	
3.1 Vestigingsklimaat van morgen	
3.1.1 Vestigingsklimaat van morgen	
69773 Toevoeging PR Economie	35.000
Totaal 3.1.1 Vestigingsklimaat van morgen	35.000
3.1.3 Maastricht Aachen Airport	
69502 Toevoeging risicoreserve SIS	5.228
Totaal 3.1.3 Maastricht Aachen Airport	5.228
Totaal 3.1 Vestigingsklimaat van morgen	40.228
3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	
3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	
69503 Toevoeging risicoreserve SIS Chemelot	165
69504 Toevoeging risicoreserve SIS BMHC	650
69505 Toevoeging risicoreserve SIS GPV	2.060
69506 Toevoeging risicoreserve SIS SSC	600
69843 Toevoeging PR Brightlands	4.749
Totaal 3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	8.224
Totaal 3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	8.224
3.3 Een gezonde arbeidsmarkt	
3.3.1 Een gezonde arbeidsmarkt	
69774 Toevoeging PR onderwijs en arbeidsmarkt	10.000
Totaal 3.3.1 Een gezonde arbeidsmarkt	10.000
Totaal 3.3 Een gezonde arbeidsmarkt	10.000
Totaal 3 Werken aan de toekomstige economie	58.452
Totaal Stortingen	58.452
Onttrekkingen	
3 Werken aan de toekomstige economie	
3.1 Vestigingsklimaat van morgen	

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
3.1.1 Vestigingsklimaat van morgen	
68178 Aanwending reserve aandelentransactie LIOF	1.460
Totaal 3.1.1 Vestigingsklimaat van morgen	1.460
Totaal 3.1 Vestigingsklimaat van morgen	1.460
3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	
3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	
69844 Aanwending PR Brightlands	2.150
Totaal 3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	2.150
Totaal 3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	2.150
Totaal 3 Werken aan de toekomstige economie	3.610
Totaal Onttrekkingen	3.610
Saldo mutatie reserves	-54.842
Resultaat	-94.959

Verbonden partijen inzake Werken aan een toekomstige economie

Het Limburgs Instituut voor Ontwikkeling en Financiering (LIOF), MKB-Leningenfonds en Limburgs Business Development Fund (LBDF) vervullen gezamenlijk de financieringsfunctie gericht op stimulering van bedrijfsinvesteringen, start-ups en doorontwikkeling van het midden- en kleinbedrijf. Elk van deze verbonden partijen is gericht op een specifieke doelgroep met specifieke financieringsvraagstukken. Voor de Brightlands campussen dienen de drie venture fondsen; Chemelot Ventures, Brightlands Venture Partners (BVP) fonds IV en Brightlands Agrofood Fund (BAF) als financieringsinstrument voor start-ups en scale-ups.

LDAVM C.V. en de daaraan gelieerde entiteiten richten zich specifiek op de ontwikkeling van het bedrijventerrein aangrenzend aan Maastricht Aachen Airport. N.V. HBLM, MAABI B.V., MAA B.V. en N.V. ALTMAA dragen bij aan de logistieke en toeristische sectoren van de Limburgse economie.

Limburgse Herstructureringsmaatschappij Bedrijventerreinen (LHB) B.V. is in een afrondende fase en beheert de opwaardering van de Limburgse bedrijventerreinen.

De Brightlands Chemelot Campus entiteiten dragen bij aan de ontwikkeling van een campus met de focus op nieuwe, biobased materialen en (bio)circulaire duurzame chemische productie door de investeringen in vastgoed en innovatie ontwikkelingen.

Maastricht Health Campus B.V. zet zich in voor de ontwikkeling van een internationaal erkende valorisatiecampus in de sectoren Life Sciences en Health.

De entiteiten van de Brightlands Campus Greenport Venlo focussen op innovatie in de hoogwaardige tuinbouw keten voor gezondheid, duurzaamheid en bedrijvigheid. Dit conform de visie die de aandeelhouders van campus gezamenlijk hebben opgesteld. De campus is de plek waar innovatie binnen alle schakels in de tuinbouwketen van de toekomst wordt vormgegeven.

De Brightlands Smart Service Campus entiteiten, Campus Management & Development (CMD) B.V. en Campus Huisvesting (CHV) B.V. focussen op data science en smart services, met als doel de ontwikkeling van een campus van Europees niveau met hoog innovatief vermogen en ondernemerschap.

4. Nieuwe energie en leefmilieu

Nieuwe energie en leefmilieu

Een Limburg dat vooruit wil heeft energie nodig. Betrouwbare en schone energie. Steeds vaker opgewekt uit duurzame bronnen, zodat de uitstoot van broeikasgassen wordt tegengegaan. De overgang naar duurzame energie zal niet vanzelf gaan en zowel van onze huishoudens als de industrie veel vragen. We zullen samen moeten komen tot een verantwoord tempo, zodat de effecten van verandering voor iedereen te dragen zijn. Hoe ingrijpend die effecten kunnen zijn, hebben we het voorbije jaar gezien. De oorlog in Oekraïne leidt tot een sterke beperking van de import van Russisch gas, en de effecten daarvan voelen we allemaal in onze portemonnee. Tegelijkertijd heeft dit gezorgd voor een herbezinning op onze afhankelijkheid van grondstoffen en een nieuwe kijk op strategische allianties en internationale handel. Veel Limburgers vragen zich af of ze de energierekening en de boodschappen aan het einde van de maand wel kunnen betalen. De thermostaat is de afgelopen winter massaal omlaag gedraaid en de term 'energie-armoede' heeft z'n intrede gedaan. Bedrijven leggen daarnaast hun productie stil vanwege de hoge energielasten. Willen ze omschakelen van gas naar stroom, dan worden ze geconfronteerd met wachtlijsten voor een zwaardere aansluiting op het elektriciteitsnet. Omdat de materialen daarvoor niet beschikbaar zijn en de benodigde vakmensen ook voor energiebedrijven nauwelijks te vinden zijn. Tegelijkertijd proberen overheden in de hele wereld de energielasten voor hun burgers wat dragelijker te maken door miljarden te investeren. Veelal in combinatie met inspanningen om te verduurzamen, om te schakelen naar lokaal opgewekte energie, en om regio's weer concurrerend te maken. Dat is dan weer een voordeel van de huidige moeizame energiesituatie.

Het gevoel voor urgentie rond de zogeheten 'energietransitie' is door al deze factoren groter dan ooit. Ook in Limburg zijn we klaar om nieuwe wegen te bewandelen. Een kwestie van pionieren en ondernemen, experimenteren, vallen, opstaan en weer doorgaan. Daarbij heeft onze regio een aantal extra uitdagingen. Bijvoorbeeld door onze geografische ligging, ver van de Noordzee waar een steeds groter deel van de Nederlandse elektriciteit in windmolenparken wordt opgewekt. Hoe komt die schone energie voor ons beschikbaar? We hebben daarnaast de beschikking over slechts beperkte fysieke ruimte in onze Provincie om aan energievoorzieningen te spenderen. De mogelijke komst van de Einstein Telescope is daarop ook van invloed. Limburg heeft relatief veel energie-intensieve industrie en een verouderde woningvoorraad, dus onze energieopgave is ook daarom relatief groot. Dit zijn geen effecten die nu ineens zijn ontstaan en daarom is er de afgelopen jaren al veel in gang gezet om de Limburgse energieopgave te lijf te gaan. Op basis van de ingezette koers willen we de komende periode ideeën en plannen die eerder zijn geformuleerd daadwerkelijk uitvoeren. Waar nodig scherpen we ze aan en maken we ze groter en robuuster. Tegelijkertijd zijn er op nationaal en Europees niveau nog nooit zoveel financiële middelen beschikbaar geweest rond het vraagstuk van energie en een schoon leefmilieu. Daar gaat Limburg met nog meer gewicht op inspelen.

Onze beleidskaders

De beleidskaders voor de Statenperiode 2023-2027 zijn in voorbereiding. Volgens de Financiële verordening 2023 blijven de vigerende beleidskaders van kracht zolang er geen nieuwe zijn vastgesteld. Voor deze beleidskaders verwijzen wij naar de Programmabegroting 2023.

Wat willen we bereiken?

4.1. Duurzame energie en duurzaam ondernemen en wonen

Energie is een primaire levensbehoefte. Afgelopen jaar hebben we gezien hoe de beschikbaarheid en betaalbaarheid van die behoefte in gevaar kan komen.

Leveringszekerheid en betaalbaarheid van energie is belangrijk. Daarnaast willen we dat alle Limburgers op een verantwoorde manier met energie omgaan. Om waar mogelijk te besparen en te verduurzamen. Want dat heeft direct ook een positief effect op de betaalbaarheid van de energierekening.

Bijna twintig jaar na de privatisering van de energiemarkt is duidelijk dat de transitie voor de komende twintig jaar niet alleen vanuit de markt kan plaatsvinden. Energiecoöperaties, intergemeentelijke samenwerkingsverbanden (RESSen, warmtenetten) en overheidsfondsen (LEF, DuurzaamThuis); ze blijken onmisbaar. Ook in Limburg.

Conform het coalitieakkoord 2023-2027 is er een nieuwe PS cyclus vorm gegeven, waarbij wordt ingezet op het vaker tussentijds informeren van PS via onder andere werkbezoeken en informerende sessies. De frequentie van de Voortgangsrapportages van de Provinciale Energie Strategie aan Provinciale Staten passen we daarom aan tot eens per jaar. De afhankelijkheid van openbare databronnen en de frequentie waarmee in die bronnen actualisaties worden doorgevoerd zijn tevens argumenten die een jaarlijkse update rechtvaardigen.

De doelen en daarbij behorende uitwerking van de indicatoren worden geformuleerd op basis van het door PS vast te stellen Kader Energie & Milieu.

Wat merkt de Limburger ervan?

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
<i>Indicatoren in ontwikkeling:</i>			
duurzame opwek in 2030 (conform Limburgse RES-ambities 2,5 TWh)			
reductie netcongestie in Limburg voor zowel invoeding als afname			
reductie gemiddelde doorlooptijd ruimtelijke procedures (t.o.v. 2019-2023, excl. procedures bij Afdeling bestuursrechtspraak RvS)			
aantal TJ duurzame warmtelevering in warmtenetten			
aantal innovaties gerealiseerd op thema's energietransitie en leefomgevingskwaliteit binnen Brightlands, LIOF en LEF op de TRL-schaal (Technology Readiness Level Scale) 6 t/m 9			
% reductie t.o.v. 2023 van aantal on vervulbare vacatures in energie- en milieusector			
in 2030 is er meer gezondheidswinst gerealiseerd met minder uitstoot door bedrijfsleven en instellingen			

Wat gaan we daarvoor doen?

4.1.1. Energie Infrastructuur & Ruimtelijke Inbedding en Verduurzaming Industrie en bedrijventerreinen

Omschrijving

Limburg heeft in uitwerking van het nationale Klimaatakkoord een bod gedaan om 2,5 TWh duurzaam opgewekte elektriciteit te realiseren in 2030. De huidige opwek in Limburg blijft daar met 0,57 TWh (per 31-12-2021) nog bij achter, met name in Zuid-Limburg. Toch zullen in 2025 de plannen voor duurzame opwek via zonne-energie en windenergie planologisch vastgelegd moeten zijn. Behalve wind, zon en groen gas zijn voor Limburg ook andere energiebronnen en -dragers belangrijk in de energiemix van de toekomst. Belangrijke randvoorwaarde voor een succesvolle energietransitie is het elektriciteitsnet. Het huidige net moet versterkt, verzaamd en uitgebreid worden. Dit is primair een taak van het Rijk, netbeheerders TenneT en Enexis en de Autoriteit Financiële Markt. De Provincie vervult met het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur en Klimaat (MIEK) een aanjagende rol naar deze partijen en oefent invloed uit als betrokken medeaandeelhouder van Enexis. In het versnellen van ruimtelijke procedures kan de Provincie ook een belangrijke rol vervullen en daarbij zal energie naast alle andere ruimteclaims zorgvuldig worden gewogen.

Wij zetten in op de volgende speerpunten:

- Wij richten een Provinciale Energiemaatschappij op die bestaande provinciale activiteiten bundelt en gericht is op het verbinden van kennis en uitvoeringskracht van onze partners om de energietransitie de komende jaren in goede banen te leiden. We onderzoeken de precieze uitwerking en bezien de mogelijkheden om binnen huidige wet- en regelgeving de samenwerking op te zoeken met en voort te bouwen op reeds bestaande initiatieven. We onderzoeken de precieze uitwerking. Te denken valt aan het lokaal benutten van lokaal opgewekte energie;
- Wij spannen ons in om uiterlijk in 2025 de vergunningverlening voor de zon- en windprojecten voor RES-doelen rond te krijgen. We houden daarbij rekening met de benodigde elektriciteitsinfrastructuur. Wij gaan met RES-regio Zuid-Limburg actief het gesprek aan om te kijken op welke wijze de provincie extra ondersteuning kan bieden in het realiseren van de gestelde ambitie. De recent uitgevoerde landschapsstudies kunnen daarbij helpen;
- Ten aanzien van de gezondheidseffecten van windenergie volgen wij nieuw onderzoek op de voet. Komen uit dit onderzoek nieuwe inzichten, dan zullen wij ons daar kritisch toe moeten verhouden. Wij hanteren de meest recente richtlijnen van RIVM en Rijksoverheid. Bij zon-op-land zetten we maximaal in op meervoudig ruimtegebruik en stimuleren van biodiversiteit. Voor zon-op-landbouwgrond geldt een strikt 'nee, tenzij' principe en een motivatieplicht van gemeenten bij afwijking daarvan. De provincie zal daar strak op toezien;
- Wij continueren de lobby voor realisatie van de 380 kV-kabel naar Graetheide in 2028 door TenneT. Vanuit onze aandeelhoudersrol en ruimtelijke bevoegdheden versterken en versnellen we onze inzet in de aanpak omtrent netschaarste door Enexis van de 25 'onderstations' in Limburg. We zetten maximaal in op de voor Limburg relevante punten vanuit het Landelijk Actieprogramma Netcongestie;
- Op basis van het lopende haalbaarheidsonderzoek en consortiumvorming naar kernenergie met 'Small

Modular Reactors' (SMR's), worden mogelijke vervolgstappen genomen. Hierbij kijken wij met grote aandacht naar aspecten van veiligheid en voorgestelde oplossingen voor afval. De Rijksoverheid en de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (ANVS) zijn en blijven verantwoordelijk. Zij staan aan de lat voor eventuele realisatie, bekostiging, uitvoering, nucleaire veiligheid, stralingsbescherming en regels rondom opslag van kernafval;

- We onderzoeken de mogelijkheden om in grensoverschrijdend verband (bijv. Parkstad/Regio Aachen en Roermond/Javelin Park bij Elmp) te komen tot een beter afgestemde energie-infrastructuur, waarbij we knelpunten en belemmeringen ook actief zullen agenderen bij de Rijksoverheid en Europa.

Rol Provincie: ondersteuner, procesmanager, partner, subsidient, financier

Kwaliteit

Wij stellen ons de volgende doelen binnen de mogelijkheden van de Provinciale rol die nog nader wordt uitgewerkt in een (beleids)kader:

- In 2030 is er meer duurzame opwek, transport en opslag van energie met tijdige en goede ruimtelijke inpassing gerealiseerd met oog voor de economische stabiliteit van de regio;
- In 2030 is de doorlooptijd van onze eigen procedures voor projecten op het gebied van de energietransitie verkort.

Tijd

Dit onderdeel wordt nader bepaald en uitgewerkt in het nog door PS vast te stellen beleidskader.

Geld

Het budget voor Duurzame opwek, transport en inpassing van energie bedraagt € 2,69 mln. Dit bestaat uit 42% personele lasten 58% reguliere middelen (€ 1,12 mln.). De reguliere middelen ad € 1,57 mln. betreft de specifieke uitkering CDOKE voor de vergroting van capaciteit voor de uitvoering van klimaat- en energiebeleid.

4.1.2. Verduurzaming Gebouwde Omgeving & Warmte en Grootschalige opwek

Omschrijving

In deze context hebben wij ook aandacht voor duurzaam ondernemen en wonen. De komende jaren willen wij inzetten op uitvoering van gemaakte afspraken en realisatie van plannen. Bijvoorbeeld in het kader van de eerder ingezette investeringen in de Limburgse warmtenetten (Mijnwater in Parkstad-regio en Het Groene Net in Sittard-Geleen), de Duurzaam Thuis leningen voor particulieren, de samenwerking met gemeenten en corporaties (o.a. bestrijding van energiearmoede, besparing en isolatie, energiecoaches) en de innovatie-participaties van het Limburgs Energie Fonds en het LIOF.

Wij zetten in op de volgende speerpunten:

- Het verder isoleren van de Limburgse woningvoorraad. Dat pakken we aan in samenspraak met het Nationale Isolatieoffensief en lokale gemeentelijke initiatieven (bijvoorbeeld in RES-verband). Daarnaast gaan we energiebesparing stimuleren via eerder bewezen interventies en mogelijk aanvullende campagnes;
 - We stimuleren en ondersteunen lokale initiatieven rond buurtbatterijen en het uitwisselen van energie tussen particulieren en/of (samenwerkende) bedrijven. Met daarbij een mogelijke rol voor de eigen Provinciale Energiemaatschappij;
 - Wij onderzoeken de mogelijkheid van een zogeheten 'pre-soortenmanagementplan' (Pre-SMP) om versneld uitvoering te geven aan isolatiemaatregelen, met oog voor de impact op beschermde diersoorten. Daarbij leren we van ervaringen in de provincies Utrecht en Overijssel;
 - Wij stimuleren innovatie en ondernemerschap in de energietransitie met projecten van het Limburgs Energiefonds (LEF) en de LIOF-portefeuille rond het verduurzamen van Limburgse instellingen en het MKB. Daarbij zien wij toe op rekenschap, transparantie en het bereiken van de maatschappelijk gewenste impact, waarin kosten en baten in gepaste verhouding staan;
 - Wij werken nauw samen met de Limburgse energie-intensieve bedrijven bij het verder verduurzamen van de industrie. Wij leveren samen met hen input voor de nationale 'Cluster 6 aanpak'. Maar vervullen uiteraard ook onze toezichthoudende taken, bijvoorbeeld rond de energiebespaarplicht en het nemen van mitigatie-maatregelen. Waar nodig treden we handhavend op. Vanuit het onderdeel uit deze paragraaf is er een link met paragraaf 4.3.1. Gezond en veilig leefmilieu in het kader van de maatwerkafspraken;
 - Wij zien toe op de uitvoering van besluitvorming door PS inzake Mijnwater en de uitrol fase 1 en 2 van het Masterplan Mijnwater (clusters in Heerlen en omgeving). Daarnaast onderzoeken we de haalbaarheid van een Warmtenet Zuid-Limburg met restwarmte van Chemelot. We werken actief samen met Duitse partners als het gaat om onderzoeken van geothermie, daarbij beschermen we onze strategische drinkwatervoorraden;
 - Conform gemaakte afspraken ronden we het fonds Duurzaam Thuis en de door SVn beheerde leningenportefeuille af omdat Limburgers voor deze doelstellingen voor aantrekkelijke tarieven terecht kunnen bij het Warmtefonds van het Rijk.
- Wel bekijken we op welke wijze verduurzaming van maatschappelijk vastgoed van verenigingen of instellingen die buiten de bestaande rijks- of gemeentelijke regelingen (of verantwoordelijkheden) vallen, ondersteund kan worden;
- Werken we aan een brede visie op de nieuwe arbeidsmarkt met oog voor de transitieopgaven (beroeps- en techniekonderwijs), als onderdeel van de Strategische Arbeidsmarktagenda.

Rol Provincie: toetser, ondersteuner, procesmanager, subsidient, financier

Kwaliteit

Wij stellen ons de volgende doelen binnen de mogelijkheden van de Provinciale rol die nog nader wordt uitgewerkt in een (beleids)kader:

- In 2027 ondernemen en wonen we duurzamer;
- In 2027 is er gewerkt aan de leveringszekerheid en betaalbaarheid van energie.

Tijd

Dit onderdeel wordt nader bepaald en uitgewerkt in het nog door PS vast te stellen beleidskader.

Geld

Het budget voor Duurzaam ondernemen en wonen bedraagt € 0,90 mln. Dit bestaat op dit moment volledig uit personele lasten.

Wat willen we bereiken?

4.2. Gezond en veilig leefmilieu

De ambitie is een aantoonbaar gezond en veilig leefmilieu in Limburg. Omdat bijvoorbeeld schone lucht en de kwaliteit van het leefmilieu van groot belang zijn voor de gezondheid vraagt deze ambitie om minder uitstoot van luchtverontreinigende stoffen (zoals fijnstof) en het terugdringen van omgevingslawaaï.

Omgevingskwaliteit en andere aspecten van leefmilieu worden aan het begin van het realiseren van alle fysieke opgaven expliciet meegenomen. Gezorgd wordt voor een verantwoorde manier van omgaan met de schaarste in zowel fysieke als milieuruimte. Hier ligt een nauwe relatie met hoofdstuk 5 “Leefbare steden en dorpen”.

Het verwezenlijken van een gezond en veilig leefmilieu in Limburg vraagt om een robuust VTH-stelsel (vergunningen, toezicht en handhaving) voor de provinciale kerntaken waaronder milieu en natuur. Bij een robuust VTH stelsel behoort een uitbreiding van de uitvoeringscapaciteit. Daarbij wordt onder andere ingezet op een intensivering van provinciaal milieubeleid.

- In 2027 is er meer gezondheidswinst gerealiseerd met minder uitstoot door bedrijfsleven en instellingen;
- Een gezond en veilig leefmilieu voor elke inwoner van onze provincie vraagt om een intensivering van onze andere (wettelijke) kerntaken op het gebied van milieu;
- Een robuust VTH-stelsel voor de uitvoering van onze wettelijke taken, inclusief de bijbehorende uitbreiding van de uitvoeringscapaciteit.

Wat merkt de Limburger ervan?

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
<i>Indicatoren in ontwikkeling:</i>			
aantal innovaties gerealiseerd op thema's energietransitie en leefomgevingskwaliteit binnen Brightlands, LIOF en LEF op de TRL-schaal (Technology Readiness Level Scale) 6 t/m 9			
% reductie t.o.v. 2023 van aantal onvervulbare vacatures in energie- en milieusector			
in 2030 is er meer gezondheidswinst gerealiseerd met minder uitstoot door bedrijfsleven en instellingen			

% gezondheidswinst in 2030 t.o.v. 2016 (in schone
luchtakkoord is dit 50%)

Wat gaan we daarvoor doen?

4.2.1. Gezond en veilig leefmilieu

Omschrijving

Er wordt meer prioriteit gesteld komende periode aan een gezond en veilig leefmilieu. De provincie gaat een regulerende rol op zich pakken en gaat op die wijze haar inwoners beschermen tegen ongeoorloofde en ongewenste risico's.

Rol Provincie: toetser, ondersteuner, procesmanager, subsidient, financier

Kwaliteit

- Wij geven opvolging aan de verkenning van aanvullend milieubeleid (naar verwachting in de vorm van een aanpassing van de verordening of beleidsregels);
- Wij meten van de uitstoot bij de verschillende sectoren en zorgen voor meer Limburgse meetnetten met specifieke aandacht voor het meten van Ultra Fijnstof. Hierbij wordt actief de samenwerking met de rijksinstanties en grensoverschrijdende partners wordt opgezocht;
- Wij participeren onder regie van het Ministerie van EZK in de eerste 'maatwerkafspraken' met de Limburgse industrie" (Coördinatie via 4.2.1 Duurzaam ondernemen en wonen);
- Milieueffecten van (eigen) plannen en projecten worden expliciet meegenomen bij de planvorming en bij het realiseren van alle fysieke opgaven;
- Wij voeren onze wettelijke taken uit te voeren op het gebied van milieu- en omgevingseffecten voor plannen en projecten waarvoor wij bevoegd gezag zijn of wettelijk zijn aangewezen als adviseur (zoals geluidproductieplafonds voor regionale industrieterreinen en voor provinciale wegen);
- Wij stellen een nieuw Actieplan Omgevingslawaaï vast in 2024 gericht op het beperken van geluidhinder rond onze provinciale wegen.
- Er wordt een standpunt wordt ingenomen aangaande de reactivering van vliegbasis de Peel.

Er wordt tevens een nieuw Beleidskader Energie & Milieu ontwikkeld, waarin de uitkomsten van de verkenning naar aanvullend milieubeleid wordt verwerkt.

Tijd

Dit onderdeel wordt nader bepaald en uitgewerkt in het nog door PS vast te stellen beleidskader.

Geld

Het budget voor Gezond en veilig leefmilieu bedraagt € 1,14 mln. Dit bestaat uit 80% personele lasten en 20% reguliere middelen. Deze reguliere middelen ad € 0,22 mln. bestaan uit structureel geraamde procesmiddelen voor de uitvoering van milieubeleid.

4.2.2. Vergunningen, toezicht en handhaving

Omschrijving

Wij versterken de VTH keten waardoor de kwaliteit van de uitvoering van de provinciale bevoegd gezag rol verbeterd wordt. Deze bevoegd gezag rol ziet toe op de Omgevingswet, Mijnbouwwet, Luchtvaartwet en de Omgevingsverordening Limburg.

De werkzaamheden bestaan uit het verlenen van vergunningen en ontheffingen, het afhandelen van meldingen, het houden van toezicht en bij overtredingen het handhavend optreden (bestuursrechtelijk en strafrechtelijk) hierop. Het afhandelen van handhavingsverzoeken en klachten/meldingen maakt hier ook onderdeel van uit.

De wijze waarop de bevoegd gezag rol wordt ingevuld staat beschreven in het VTH Beleidsplan Limburg.

Wij onderschrijven de ambitie van het Interbestuurlijk Programma VTH om te komen tot een robuuster VTH-stelsel. Het implementeren van de aanbevelingen van de Zuidelijke Rekenkamer ten aanzien van de RUD Zuid-Limburg is daar onderdeel van. Dit betekent een investering in de uitvoeringscapaciteit van zowel de RUD Zuid Limburg als het cluster VTH.

Rol Provincie: toetser, bevoegd gezag, financier

Kwaliteit

Per 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking. Dit vraagt een omslag in ons denken en in onze werkprocessen, ook op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Deze omslag vergt tijd en ruimte om te leren. Onderweg zullen we ongetwijfeld tegen onvoorziene omstandigheden aanlopen die effect kunnen hebben op de uitvoeringskwaliteit.

Het streven is om de vergunningaanvragen, meldingen en ontheffingen binnen de daarvoor geldende wettelijke termijn af te handelen respectievelijk verlenen.

De afhandeling van klachten/meldingen en handhavingsverzoeken zal binnen de daarvoor geldende wettelijke termijn uitgevoerd worden.

De werkzaamheden worden conform het VTH Uitvoeringsprogramma 2024 uitgevoerd.

Tijd

De werkzaamheden worden uitgevoerd binnen de termijn van het collegeprogramma 2023-2027.

Geld

Het lastenbudget 2024 bedraagt € 18,02 mln.. Het betreft 37 % personele lasten en 63% reguliere middelen . Deze reguliere middelen ad € 11,35 mln. bestaan met name uit de provinciale bijdrage aan de RUD-ZL voor een bedrag van € 10,55 mln.

Wat mag het kosten?

Voor het realiseren van de jaarplannen van dit programma bedragen de uitgaven € 32,75 mln., waarvan € 22,75 aan programmalasten en € 10,00 mln. storting in de programmareserve Energie.

De dekking van de uitgaven bestaat uit € 1,79 mln. bijdragen van partners en het Rijk en € 2,97 mln. uit opbrengsten van leges en vergunningen.

Het nadelige exploitatieresultaat ad € 27,99 mln. wordt gedekt uit de algemene dekkingsmiddelen (programma 9. Financiën en overhead).

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
Lasten	
4 Nieuwe energie en leefmilieu	
4.1 Nieuwe energie	
4.1.1 Energie infrastructuur & ruimtelijke inbedding en verduurzaming industrie en bedrijventerreinen	
68048 Doorberekende personeelskosten	1.118
69760 SPUK CDOKE	1.573
Totaal 4.1.1 Energie infrastructuur & ruimtelijke inbedding en verduurzaming industrie en bedrijventerreinen	2.691
4.1.2 Verduurzaming gebouwde omgeving & warmte en grootschalige opwek.	
69691 Doorberekende personeelskosten	896
Totaal 4.1.2 Verduurzaming gebouwde omgeving & warmte en grootschalige opwek.	896
Totaal 4.1 Nieuwe energie	3.587
4.2 Gezond en veilig leefmilieu	
4.2.1 Gezond en veilig leefmilieu	
63391 Uitvoering NMP BWL	49
63968 Ontwikkeling milieubeleid BWL	54
67641 Werkbudget milieuvadvis	58
68051 Doorberekende personeelskosten	922
68637 Impuls omgevingsveiligheid	50
69388 Procesgeld militaire luchthavens	9
Totaal 4.2.1 Gezond en veilig leefmilieu	1.142
4.2.2 Vergunningen, toezicht en handhaving	
63119 Werkbudget VTH	38
63120 Toezicht en handhaving	36
63121 Peilwerkzaamheden ontgrondingsvergunningen	12
63122 Bestuursdwang	124
63123 Wet Hygveiligheid zweminrichtcatCD	94
63127 Milieu Klachten Telefoon	11
63736 Handhavingsbeleidprocedures	44
64038 Groene Brigade	26
67594 Provinciale bijdrage RUDNoord	94
67955 Kapitaallasten	7
68053 Doorberekende personeelskosten	6.663
68119 DU Besluit Risico Zware Ongevallen BRZO	158
68584 Leasetermijnen wagenpark VTH	120
68594 Brandstof wagenpark VTH	23
68871 Provinciale bijdrage RUDZLODZL	10.119
69722 Kapitaallasten	0
69783 DU Hergebruik stedelijk afvalwater	21
69803 Stelpost ZRKvoorstellen VTH	434

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
Totaal 4.2.2 Vergunningen, toezicht en handhaving	18.023
Totaal 4.2 Gezond en veilig leefmilieu	19.165
Totaal 4 Nieuwe energie en leefmilieu	22.752
Totaal Lasten	22.752
Baten	
4 Nieuwe energie en leefmilieu	
4.1 Nieuwe energie	
4.1.1 Energie infrastructuur & ruimtelijke inbedding en verduurzaming industrie en bedrijventerreinen	
69760 SPUK CDOKE	1.573
Totaal 4.1.1 Energie infrastructuur & ruimtelijke inbedding en verduurzaming industrie en bedrijventerreinen	1.573
Totaal 4.1 Nieuwe energie	1.573
4.2 Gezond en veilig leefmilieu	
4.2.1 Gezond en veilig leefmilieu	
69327 Provinciefonds DU Veiligheidsdiensten	50
Totaal 4.2.1 Gezond en veilig leefmilieu	50
4.2.2 Vergunningen, toezicht en handhaving	
60131 Heffing ontgrondingen	58
60387 Vergunningverlening waterwet	0
60397 Vergunningverlening ontgrondingenwet	0
63122 Bestuursdwang	124
64038 Groene Brigade	26
65929 Legesopbrengst omgevingsvergunningen	0
68235 Leges vergunningen Wet Natuurbescherming 98	0
69565 Leges bodeminformatie	0
69766 Leges vergunning milieubelastende activiteiten	0
69783 DU Hergebruik stedelijk afvalwater	21
69807 Leges vooroverleg 22	30
69808 Leges bouwwerken 23	851
69809 Leges monumenten 24	0
69810 Leges aanlegactiviteiten 25	52
69811 Leges kappen houtopstanden 26	6
69812 Leges MBA omgevingsplan 27a	4
69813 Leges MBA 27b	986
69814 Leges maatwerkvoorschriften 28	0
69815 Leges natuur 29	250
69816 Leges flora en fauna 210	273
69817 Leges maatwerkvoorschriften houtopst 211	27
69818 Leges ontgrondingsactiviteiten 215a	259
69819 Leges wateronttrekkingsactiviteiten 215b	29

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
69820 Leges overig 212	95
69821 Leges luchtvaartuigen TUGs 213	23
69822 Leges toestemming vuurwerk 214	23
69823 Leges niet benoemd rest 216	0
Totaal 4.2.2 Vergunningen, toezicht en handhaving	3.138
Totaal 4.2 Gezond en veilig leefmilieu	3.188
Totaal 4 Nieuwe energie en leefmilieu	4.761
Totaal Baten	4.761
Saldo van baten en lasten	-17.991
Stortingen	
4 Nieuwe energie en leefmilieu	
4.1 Nieuwe energie	
4.1.1 Energie infrastructuur & ruimtelijke inbedding en verduurzaming industrie en bedrijventerreinen	
69775 Toevoeging PR Energie	10.000
Totaal 4.1.1 Energie infrastructuur & ruimtelijke inbedding en verduurzaming industrie en bedrijventerreinen	10.000
Totaal 4.1 Nieuwe energie	10.000
Totaal 4 Nieuwe energie en leefmilieu	10.000
Totaal Stortingen	10.000
Saldo mutatie reserves	-10.000
Resultaat	-27.991

Verbonden partijen inzake nieuwe energie en leefmilieu

Het Limburgs Energie Fonds (LEF B.V.) verstrekt geldleningen of aandelenkapitaal, specifiek voor initiatieven met als doel duurzame energie opwek, energiebesparing en circulariteit. Middels ons publiek belang in Enexis wordt het voeren van excellent netbeheer geborgd en dragen we bij aan het versnellen van de energietransitie.

Met de RUD (Regionale Uitvoeringsdienst) Zuid-Limburg en de RUD Limburg Noord beogen wij het leveren van kwaliteit voor de leefomgeving voor inwoners en bedrijven in Limburg.

5. Leefbare steden en dorpen

Leefbare steden en dorpen

Provincies bepalen samen met gemeenten hoe de fysieke leefomgeving van burgers en bedrijven wordt gebruikt. De ruimtelijke keuzes worden onder meer vastgelegd in de Provinciale Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening. Hiermee wordt ruimtelijk richting gegeven aan de ambities en doelen voor de Limburgse fysieke leefomgeving. Leefbaarheid vormt een rode draad in het coalitieakkoord. Het verbeteren van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving, het realiseren van een woonaanbod dat past bij de vraag van onze inwoners en duurzame zorg voor bodem en ondergrond zijn belangrijke elementen om vanuit het fysieke spoor in samenhang bij te dragen aan de leefbaarheid van Limburg.

Onze beleidskaders

De beleidskaders voor de Statenperiode 2023-2027 zijn in voorbereiding. Volgens de Financiële verordening 2023 blijven de vigerende beleidskaders van kracht zolang er geen nieuwe zijn vastgesteld. Voor deze beleidskaders verwijzen wij naar de Programmabegroting 2023.

Wat willen we bereiken?

5.1. Leefbare steden en dorpen

Belangrijk is dat de inzet op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling, wonen, mobiliteit, energie en verduurzaming leidt tot verbetering van de leefbaarheid en tot een gezonde en veilige leefomgeving voor alle Limburgers. Zowel op het platteland als in de steden. Er wordt gekozen voor een samenhangende aanpak van sociale en fysieke vraagstukken, waar samen met gemeenten, corporaties, bewonersinitiatieven en andere partners invulling aan wordt gegeven. Waarbij ook impulsen uit de Sociale Agenda een bijdrage leveren. Dat moet leiden tot sterke steden en krachtige, bereikbare plattelandskernen, met voldoende voorzieningen en groen, aantrekkelijke ontmoetingsplekken, toegankelijke evenementen en een springlevend verenigingsleven.

Daarbinnen is het streven om de Limburgse woonopgave te realiseren, zodat elke inwoner van Limburg in elke levensfase kan beschikken over adequate, betaalbare en toekomstbestendige woonruimte in de vertrouwde omgeving.

Provincies bepalen samen met gemeenten en het Rijk hoe de fysieke leefomgeving van burgers en bedrijven wordt gebruikt. De (ruimtelijke) opgaven zijn groot en divers, terwijl de ruimte schaars is. De urgente maatschappelijke opgaven zoals het woningtekort, de kwaliteit van de natuur, de transitie van de landbouw en de verduurzaming van de energievoorziening hebben grote ruimtelijke impact.

In ons omgevingsbeleid moet volop aandacht zijn voor een goede balans tussen wonen, werken en ontspannen. Met oog voor een veilige en schone leefomgeving, waarbij de inrichting van de ruimte bijdraagt aan de leefbaarheid van steden en dorpen en de omgevingskwaliteit. Dit is ook een belangrijke factor voor het Limburgse vestigingsklimaat. De grote transities in onze samenleving leiden tot forse ruimteclaims. Dit vraagt om ruimtelijke afwegingen en scherpe keuzes voor de Provincie, in het bijzonder op het gebied van:

- Landbouw, water, natuur en stikstof;
- Klimaat en energie;
- Wonen en bereikbaarheid;
- Bedrijvigheid.

De ambities voor de fysieke leefomgeving en de ruimtelijke keuzes zijn/worden, conform de nieuwe Omgevingswet, vastgelegd in de Provinciale Omgevingsvisie (POVI), in daarmee verbonden sectorale programma's en in de Omgevingsverordening. Hiermee wordt ruimtelijk richting gegeven aan de ambities en doelen voor de Limburgse fysieke leefomgeving. Deze documenten maken onderdeel uit van de beleidscyclus van het omgevingsbeleid, waarvan monitoring en evaluatie onderdeel uitmaken.

Op nationaal niveau heeft het Rijk ervoor gekozen haar rol in de ruimtelijke ordening te versterken, gezien de grote ruimtelijke impact van de transitie en opgaven waar Nederland voor staat. De Provincies hebben als regionale gebiedsautoriteit bij de uitwerking hiervan een centrale rol. Die uitnodiging hiervoor verbinden wij met onze eigen beleidscyclus.

De bodem en ondergrond worden in toenemende mate benut ten behoeve van de vele maatschappelijke opgaven, zoals de energietransitie, klimaatadaptatie en duurzaam bodembeheer in de landbouw. Daarbij zetten wij in op duurzaam en efficiënt gebruik van bodem en ondergrond, waarbij benutten en beschermen goed met elkaar in balans zijn. Dit vereist dat rekening wordt gehouden met het functioneren van bodem en ondergrond als natuurlijk systeem. Daarmee zijn bodem en ondergrond goed in staat om ecosysteemdiensten te leveren (vitale bodems), zijn kringlopen van (voedings)stoffen, water en energie in stand gehouden of hersteld en zijn verontreinigingen zoveel mogelijk voorkomen. Bij (ruimtelijke) ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving worden vanaf het begin van de planvorming de bovengrond en de ondergrond in samenhang gezien. Driedimensionale ordening staat centraal. Duurzaam gebruik van bodem en ondergrond kent raakvlakken met veel andere werkvelden, zoals planologie, landbouw, klimaat, water en energie.

- In 2027 zijn meer inwoners van Limburg tevreden met hun woning en woonomgeving;
- In 2027 hebben minder inwoners van Limburg te maken gekregen met criminaliteit;
- In 2027 is het voorzieningenniveau verbeterd;
- In 2027 zijn wijken en dorpen groener;
- In 2027 is de Limburgse bodem verbeterd.

Wat merkt de Limburger ervan?

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
<i>Indicatoren in ontwikkeling:</i>			
% inwoners van Limburg dat in 2027 tevreden is met hun woning			
% inwoners van Limburg dat in 2027 tevreden is met hun woonomgeving			
% bevolking dat zich veilig voelt in 2027			
aantal geregistreerde meldingen van overlast in 2027			
in 2027 is de toegankelijkheid en beschikbaarheid van zorgvoorzieningen verbeterd			

% inwoners dat tevreden is over speel-en beweegplekken in de omgeving in 2027

% groen in wijken en dorpen in 2027

aantal inwoners dat in 2027 betrokken is bij vergroening van wijken en dorpen

Wat gaan we daarvoor doen?

5.1.1. Leefbare steden en dorpen

Omschrijving

We verbeteren de leefbaarheid en de kwaliteit van de leefomgeving met een samenhangende aanpak, waarin naast goede bereikbaarheid, een veilig milieu, voldoende voorzieningen, lokale economie en arbeidsmarkt, ook fysieke opgaven worden beetgepakt. We zetten in op leefbare wijken door voldoende voorzieningen, door meer groen, beweeg- en speelruimte waar kinderen veilig kunnen spelen en leren, en ontmoetingsplekken waar mensen elkaar tegenkomen. In het landelijk gebied investeren we in de openbare ruimte, in kernen met voldoende voorzieningen en plekken die ontmoeting en noaberschap bevorderen. We kiezen hierbij voor een aanpak die zoveel mogelijk aansluit bij de behoeften van inwoners en gemeenten. We sluiten daarbij actief aan bij de programma's die al lopen, zoals de Woondeal, en initiatieven van onderop. In deze aanpak gaan we op een verantwoorde manier om met schaarste in zowel fysieke als milieuruimte. Hier ligt een nauwe relatie met het hoofdstuk 4 "Nieuwe Energie en een schoon leefmilieu".

Rol Provincie: ondersteuner, partner, procesmanager

Kwaliteit

- Investeren in de leefbaarheid van de Limburgse steden en dorpen, daar waar de urgentie het hoogst is. Met daarbij het streven naar een samenhangende aanpak van ruimtelijke en sociale vraagstukken.
- Het instellen van een 'Leefbaarheidsfonds', ondersteunend aan de brede integrale leefbaarheidsopgave. Dit fonds is bedoeld om benodigde fysieke investeringen mogelijk te maken die de leefbaarheid in wijken of kernen bevorderen, bijv. een lokaal zorgbuurthuis, de vergroening van een kern of wijk, of een andere voorziening die voor de leefbaarheid noodzakelijk is. We betrekken gemeenten actief bij het inrichten van het fonds om zo goed mogelijk aan te sluiten bij programma's en projecten die al lopen, om waar mogelijk een hefboom te realiseren in doelstelling en middelen. Daarnaast vinden wij het van belang om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de behoeften van de samenleving.
- De verantwoording voor de integrale opgave rond leefbaarheid. Daar waar het gaat om sociaal beleid (veilig en gezond opgroeien, ontmoeting, wijk- of dorps initiatieven voor sociale cohesie) biedt de Sociale Agenda het kader. Als het gaat om 'perspectief voor het landelijk gebied' is ook het Limburgs Programma Landelijk Gebied belangrijk. Voor de bereikbaarheid van stad en dorp is de wijze waarop de mobiliteit is georganiseerd (OV, fiets, auto) van belang. Waar een stap in de verduurzaming van de gebouwde omgeving aan de orde is, zal de bijgestelde Provinciale Energiestrategie (PES) een bijdrage leveren. Coördinatie voor het thema leefbaarheid vindt plaats vanuit de portefeuille Leefbare steden en dorpen.

- Om recreatie en biodiversiteit te bevorderen en hittestress en wateroverlast te beperken, wordt er ingezet op meer groen in steden en kernen, in samenwerking met gemeenten worden de initiatieven van inwoners en vrijwilligers in dit kader gesteund.
- Een veilige en leefbare woonomgeving, kan niet zonder effectieve en proactieve handhaving, waarbij preventie voorop staat. Door consequente handhaving worden degenen die zich aan de regels houden verder gemotiveerd. Blijvend wordt de lobby ondersteund naar de Rijksoverheid voor voldoende middelen in Limburg voor een veilige en gezonde leefomgeving;
- Waar nodig wordt de 'veiligheidsketen' ondersteuning aangeboden bij een (grensoverschrijdende) aanpak van overheden tegen ondermijnende – en drugscriminaliteit op basis van de ervaringen van afgelopen periode. Met daarbij ook aandacht voor preventie.
- Bij het tegengaan van ondermijning wordt er extra aandacht besteedt voor vrijkomende agrarische bebouwing bij de aan-en verkoop van gronden en vastgoed.

Tijd

Dit onderdeel wordt nader bepaald en uitgewerkt in het nog door PS vast te stellen beleidskader.

Geld

Het budget Leefbare steden en dorpen bedraagt € 6,44 mln. Dit bestaat uit 9% personele lasten en 91% reguliere middelen. De reguliere middelen ad € 5,88 mln. hebben betrekking op de financiële afronding van het kader Kwaliteit Limburgse Centra (in de vorm van samenwerkingsagenda's met Limburgse gemeenten).

5.1.2. Toekomstbestendige woonruimte

Omschrijving

We blijven samen met gemeenten, woningbouwcorporaties en marktpartijen versneld inzetten op een woonaanbod dat past bij de vraag van onze inwoners. We kijken daarbij ook naar de brede leefbaarheidsopgave die er in Limburg ligt en hoe we slimme combinaties kunnen maken om meerdere doelen te realiseren en de kwaliteit in de fysieke leefomgeving te verbeteren. Op 9 maart jl. hebben het ministerie voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, gedeputeerde Provincie Limburg, 31 wethouders en 22 corporatiebestuurders de Woondeal Limburg 2023-2030 ondertekend. In deze woondeal zijn onder andere afspraken gemaakt over de woningbouwproductie, de kritische succesfactoren die bepalend zijn voor deze productie en de wijze van samenwerking. Wij hebben oog voor de (personele) uitdagingen (expertise en capaciteit) die er binnen gemeenten zijn om de brede opgave op het gebied van wonen te realiseren. Bij het bouwen van woningen wordt de variatie die Limburg kent in verstedelijkte en landelijke gebieden gekoesterd. Zo blijven vruchtbare landbouwgrond en het unieke cultuurlandschap op het platteland behouden. De ervaringen in het Limburgse heuvelland van 2021 leren daarnaast dat ook kleine rivieren grote wateroverlast kunnen veroorzaken. Om schade bij extreem weer voor bewoners zoveel mogelijk te beperken, is het van belang om bij bouwen rekening te houden met de kwetsbaarheid van een gebied voor wateroverlast. Voor het bouwen van woningen wordt in beginsel eerst gekeken naar de lege en beschikbare plekken binnen de bestaande kernen en steden (inbreiding). Maar er is voor een aantal kernen, waar leefbaarheid onder druk staat, ook behoefte om aan

de randen van de bestaande bebouwde kern nieuwe woningbouw te realiseren. Op deze manier ontstaat ruimte binnen bestaand bebouwd gebied om te vergroenen. Daar waar (aantoonbaar) een aanvullende opgave ligt, wordt woningbouw (onder voorwaarden) buiten de kernen toegestaan.

Rol Provincie: ondersteuner, procesmanager, partner

Kwaliteit

- Het realiseren van de afspraken in de Woondeal in samenwerking met gemeenten, waterschap, woningcorporaties en marktpartijen.
- Een inventarisatie van knelpunten bij gemeenten om de brede woonopgave te realiseren (definitie van de vraag) en inrichting van een ondersteuningsfunctie.
- Het ondersteunen van gemeentes bij het indienen van Landelijke regelingen, van belang is dat bij herbestemming en transformatie van vastgoed en bestaande woningen ook doelen kunnen worden behaald op het gebied van leefbaarheid, duurzaamheid, circulariteit en veiligheid.
- Het ondersteunen van gemeenten en regio's bij het indienen van projecten voor de landelijke Woningbouwimpuls.
- Het onderzoeken van de mogelijkheden om voor de kernen waar de leefbaarheid onder druk staat om aan de randen van de bestaande bebouwde kern nieuwe woningbouw te realiseren in een brede mix. Dit kan mogelijk leiden tot een aanpassing van de vigerende Omgevingsvisie en Omgevingsverordening vergen;
- Het inzetten waar mogelijk is op versnelde procedures en vergunningverlening via de provinciale rayonplanologen en directe contacten met de verschillende woonregio's;
- Het ondersteunen van de Limburgse aanpak (Mijninstituut) voor veilige en mijnbouwschadevrije woningen in de Mijnstreek (zie 5.1.4).

Tijd

Dit onderdeel wordt nader bepaald en uitgewerkt in het nog door PS vast te stellen beleidskader.

Geld

Het budget Toekomstbestendige woonruimte bedraagt € 1,96 mln. Dit bestaat bijna volledig uit personele lasten.

5.1.3. Kwaliteit met minder ruimte

Omschrijving

Het Ruimtelijk Voorstel dat eind 2023 wordt aangeboden aan het Rijk vormt de opmaat naar een aanpassing van POVI en Omgevingsverordening in 2024/2025. Ontwerpende onderzoeken per Limburgse regio, opgesteld in nauwe samenwerking met de gemeenten vormen belangrijke bouwstenen.

Het Ruimtelijk Voorstel vormt ook de basis voor een integraal arrangement met het Rijk. Bijzondere aandacht daarbij is er voor mogelijke uitvoeringafspraken met het Rijk met oog op de ontwikkeling van de NOVEX-gebieden De Peel en Zuid-Limburg, in aanvulling op en versterking van de afspraken die al via sectorale tafels worden gemaakt.

Na het sluiten van het Ruimtelijk Arrangement met het Rijk zullen we met de Gemeenten bezien hoe wij vorm en inhoud kunnen geven aan het borgen van de regionale samenwerking. Dit in aansluiting op de afspraken met het Rijk en voortbouwend op de regionale samenwerking van de afgelopen jaren die wordt ondersteund door regionale bestuursafspraken.

De provinciale rol in de uitvoering van het ruimtelijk beleid is gericht op het (mede) richting en uitvoering geven aan concrete maatschappelijke initiatieven en ruimtelijke ontwikkelingen, Hierbij worden steeds verbindingen gelegd tussen het beoogde initiatief met maatschappelijke opgaven, provinciale belangen (zoals verankerd in POVI en Programma's), bestuurlijke afspraken en wettelijke kaders. Dit doen we op de eerste plaats door beoordeling van gemeentelijke plannen vanuit de provinciale belangen. Deze beoordeling/beïnvloeding verschuift in toenemende mate naar de voorkant van het planproces, in lijn met het gedachtegoed van de Omgevingswet.

Daarnaast leveren we een bijdrage aan gebiedsontwikkelingen (in stedelijk gebied, landelijk gebied en op het grensvlak van stad en land). Daar waar nodig zet de Provincie het instrumentarium van het Projectbesluit (voorheen Provinciaal Inpassingsplan) in om gebiedsontwikkelingen te faciliteren.

Rol Provincie: ondersteuner, partner, bevoegd gezag

Kwaliteit

Als we afwegingen maken doen we dat op basis van de in de POVI verankerde Limburgse principes: we streven naar een inclusieve, gezonde en veilige samenleving. De kenmerken en identiteit van gebieden staan centraal. Meer stad en meer land (d.w.z. we koesteren de variatie in de verstedelijkte en landelijke gebieden en zetten in op duurzame verstedelijking; we gaan zorgvuldig om met onze (fysieke en milieu-) ruimte en voorraden, boven- en ondergronds.

Tot de Limburgse principes behoren ook een aantal procesmatige uitgangspunten: de maatschappelijke opgaven en kansen staan centraal, grensoverschrijdende samenwerking, participatie en eigenaarschap; we werken gebiedsgericht; we werken adaptief aan de opgaven; we werken als één overheid, met respect voor ieders rol en verantwoordelijkheden.

Tijd

De beleidscyclus POVI heeft een cyclisch karakter, waarbij termijnen voor herziening van POVI of Omgevingsverordening vooral bepaald worden door de inhoudelijke behoefte. De resultaten van de sonderende rondes in de tweede helft van 2023 ter voorbereiding van het Ruimtelijk Voorstel alsmede de keuzes op nationaal niveau over de termijn waarop Ruimtelijke Arrangementen tussen Rijk en provincies

gesloten zullen worden, zijn mede bepalend voor de planning. De uitvoering van het ruimtelijk beleid heeft een permanent karakter.

Geld

De lasten voor product Kwaliteit met minder ruimte bedragen € 4,51 mln. Dit bedrag bestaat uit 81% personele lasten en 19% procesmiddelen. De reguliere middelen ad € 0,87 mln. heeft met name betrekking op:

- € 0,43 mln. beheer onroerende eigendommen;
- € 0,22 mln. Provinciale omgevingsvisie ;
- € 0,23 mln. overige ontwikkelingsgericht werken, omgevingsvraagstukken en andere proceskosten.

5.1.4. Bodem en ondergrond

Omschrijving

In december 2022 zijn nieuwe bestuurlijke afspraken bodem en ondergrond 2023-2030 vastgesteld tussen Rijk en de koepelorganisaties van provincies, waterschappen en gemeenten. Deze afspraken borgen continuïteit in een duurzame zorg voor bodem en ondergrond. Daarnaast zijn in het coalitieakkoord 2023-2027 ambities voor bodem opgenomen (onder meer gericht op het verhogen van het organische stof gehalte in de Limburgse bodem). Bovendien is het principe van 'water en bodem sturend' in een Kamerbrief (november 2022) van het ministerie van IenW uitgewerkt, is op Europees niveau een richtlijn bodemonitoring in ontwikkeling en wordt op nationaal niveau aan een programma bodem en ondergrond gewerkt.

Teneinde invulling te geven aan bovengenoemde (bestuurlijke) afspraken en ontwikkelingen is eind 2023 een Agenda Bodem en Ondergrond 2024-2030 vastgesteld. Deze Agenda geeft richting aan de beleidsopgaven/inhoudelijke doelen en het handelen van de Provincie (heldere beschrijving rol- en taakopvatting). De Agenda is een strategische agenda voor meerdere jaren, die vervolgens jaarlijks wordt geconcretiseerd in een Actieprogramma bodem en ondergrond, startend met het Actieprogramma bodem en ondergrond 2024.

Onderdeel van de Agenda en jaarlijkse Actieprogramma's is de uitvoering van de wettelijke taken op grond van de BRO (Basisregistratie Ondergrond), Mijnbouwwet en de Omgevingswet. Het betreft dan concreet:

- de implementatie van de BRO;
- het voorbereiden en opstellen van adviezen die GS op verzoek van de minister van EZK geven op grond van de Mijnbouwwet;
- de bevoegd gezag rol m.b.t. beleidsontwikkeling t.a.v. chemische bodemkwaliteit onder de Omgevingswet.

In het coalitieakkoord is als doel opgenomen om het organisch stofgehalte in de Limburgse bodem te verbeteren. Daarbij is aangegeven dat we inzetten op de volgende speerpunten:

- Bodem: samen met gemeenten onderzoeken hoe we kringlopen (bv. hergebruiken gft) kunnen sluiten om zo het organisch stofgehalte te vergroten in de bodem.
- Waterveiligheid: Door het organisch stofgehalte in de bodem te vergroten zorgen wij voor een groter watervasthoudend vermogen van de bodem.

Ingezette actie

Samen met gemeenten (via Afvalsamenwerking Limburg) en Waterschap Limburg hebben we een actie

ingezet om genoemde speerpunten (in nauwe afstemming met maatschappelijke partners bv. LLTB en TBO's) verder uit te werken en te concretiseren. We gaan onderzoeken op welke wijze groene reststromen lokaal toegepast en verwerkt kunnen worden om zo de bodem te verbeteren. Als onderdeel van de Agenda Bodem wordt, op basis van een strategische verkenning, een kader en een koers geschetst voor pilots/uitvoeringsprojecten en praktijkgericht onderzoek. Hiervoor dient een deel van de voor Water en Bodem gereserveerde intensivering van € 4 mln. voor de periode 2023-2027 ingezet te worden. Het uit te werken kader wordt aan PS voorgelegd.

Mijnbouwschade

Als gevolg van de voormalige steenkoolwinning treden na-ijlende effecten in de regio op. Middels uitvoering van het meerjarenprogramma Na-ijleffecten voormalige steenkoolwinning worden risico's in beeld gebracht en beheersbaar gemaakt. Dit programma is tot stand gekomen in overleg met het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, de 10 voormalige mijnbouwgemeenten in Zuid-Limburg en de Provincie Limburg. Tevens is het Informatiecentrum Nazorg Steenkoolwinning ingericht, dat een deel van de activiteiten uit het meerjarenprogramma uitvoert alsmede de voormalige mijnbouwgemeenten inhoudelijk ondersteunt bij vraagstukken die gerelateerd zijn aan het mijnbouwdossier. Zowel het meerjarenprogramma als de werkzaamheden van het Informatiecentrum worden onder regie van de provincie Limburg uitgevoerd. Daarnaast wordt onderzocht op welke wijze vorm kan worden gegeven aan de doorontwikkeling van het Informatiecentrum.

Rol Provincie: bevoegd gezag, partner

Kwaliteit

- Uitvoeren van de acties uit het Actieprogramma bodem en ondergrond 2024.
- Uitvoeren van het meerjarenprogramma Na-ijleffecten voormalige Steenkoolwinning.

Tijd

- In december 2024 zijn de acties uit het Actieprogramma bodem en ondergrond 2024 uitgevoerd.
- De verwachting is dat de na-ijleffecten van de voormalige steenkoolwinning nog geruime tijd zullen voortduren. In lijn hiermee heeft het meerjarenprogramma Na-ijleffecten voormalige steenkoolwinning geen einddatum gekregen. Het meerjarenprogramma is gestart in 2017 en wordt jaarlijks geëvalueerd.

Geld

Het begrote lasten van product Bodem en ondergrond bedragen € 1,07 mln. Dit bestaat voor 37% uit personele lasten en 63% uit reguliere middelen. De reguliere middelen betreffen de maatregelen na-ijleffect steenkoolwinning. Hiervoor zijn € 0,65 mln. baten geraamd die we ontvangen van het Rijk via het provinciefonds.

Wat mag het kosten?

Voor het realiseren van de jaarplannen in dit programma bedraagt het lastenbudget € 48,98 mln., waarvan € 13,98 mln. programmalasten en € 35,00 mln. storting in de programmareserves Leefbaarheid (€ 30,00 mln.) en Wonen (€ 5,00 mln.).

De dekking van de lasten bestaat uit de baten € 2,33 mln. behaald uit opbrengsten van beheer grond- en vastgoed en bijdragen van het Rijk.

Het nadelige exploitatiesaldo van de lasten en baten € 46,65 mln. wordt gedekt uit de algemene dekkingsmiddelen (programma 9. Financiën en overhead).

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
Lasten	
5 Leefbare steden en dorpen	
5.1 Leefbare steden en dorpen	
5.1.1 Leefbare steden en dorpen	
68024 Doorberekende personeelskosten	564
69382 1e Samenwerkingsagenda gem Horst ad Maas	175
69456 Samenwerkingsagenda gemeente Brunssum	1.000
69701 2e Samenwerkingsagenda gemeente Peel en Maas	750
69709 2e Samenwerkingsagenda gemeente Maastricht	1.600
69710 2e Samenwerkingsagenda Horst aan de Maas	1.500
69719 Samenwerkingsagenda gemeente Stein	600
69725 Samenwerkingsagenda gemeente Maasgouw	250
Totaal 5.1.1 Leefbare steden en dorpen	6.439
5.1.2 Toekomstbestendige woonruimte	
63206 Stim nieuwe ontw volkshuisvesting	14
68038 Doorberekende personeelskosten	1.946
69116 Gebiedsontwikkeling Rolduckerveld TLW	0
Totaal 5.1.2 Toekomstbestendige woonruimte	1.959
5.1.3 Kwaliteit met minder ruimte	
63392 Provinciale Cie Omgevingsvraagstukken	15
63398 Ontwikkelingsgericht werken	134
63401 Budget RO internationaal	17
63992 Provinciale Omgevingsvisie	218
65443 Algemene kosten	61
65444 Beheer onroerende eigendommen	428
68040 Doorberekende personeelskosten	3.641
Totaal 5.1.3 Kwaliteit met minder ruimte	4.515
5.1.4 Bodem en ondergrond	
65435 Bodemsanering in eigen beheer SEB	28
68052 Doorberekende personeelskosten	409
68710 Maatregelen naijl effect steenkoolwinning	630
Totaal 5.1.4 Bodem en ondergrond	1.066
Totaal 5.1 Leefbare steden en dorpen	13.979
Totaal 5 Leefbare steden en dorpen	13.979
Totaal Lasten	13.979
Baten	
5 Leefbare steden en dorpen	
5.1 Leefbare steden en dorpen	
5.1.3 Kwaliteit met minder ruimte	

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
65439 Opbrengsten projecten	105
65444 Beheer onroerende eigendommen	652
67877 Erfpachtcanon	923
Totaal 5.1.3 Kwaliteit met minder ruimte	1.680
5.1.4 Bodem en ondergrond	
68711 Provinciefonds DU effect steenkoolwinning	647
Totaal 5.1.4 Bodem en ondergrond	647
Totaal 5.1 Leefbare steden en dorpen	2.327
Totaal 5 Leefbare steden en dorpen	2.327
Totaal Baten	2.327
Saldo van baten en lasten	-11.652
Stortingen	
5 Leefbare steden en dorpen	
5.1 Leefbare steden en dorpen	
5.1.1 Leefbare steden en dorpen	
69776 Toevoeging PR Leefbaarheid	30.000
Totaal 5.1.1 Leefbare steden en dorpen	30.000
5.1.2 Toekomstbestendige woonruimte	
69777 Toevoeging PR Wonen	5.000
Totaal 5.1.2 Toekomstbestendige woonruimte	5.000
Totaal 5.1 Leefbare steden en dorpen	35.000
Totaal 5 Leefbare steden en dorpen	35.000
Totaal Stortingen	35.000
Onttrekkingen	
5 Leefbare steden en dorpen	
5.1 Leefbare steden en dorpen	
5.1.2 Toekomstbestendige woonruimte	
69528 Aanwending reserve Transitiefonds	0
Totaal 5.1.2 Toekomstbestendige woonruimte	0
Totaal 5.1 Leefbare steden en dorpen	0
Totaal 5 Leefbare steden en dorpen	0
Totaal Onttrekkingen	0
Saldo mutatie reserves	-35.000
Resultaat	-46.652

Verbonden partijen inzake Leefbare steden en dorpen

IBA Parkstad spitste zich in de periode 2016-2022 specifiek toe op de realisatie van een aantrekkelijk woon- en vestigingsklimaat in de Parkstadregio in Zuid-Limburg, middels ondersteuning van

toonaangevende projecten. Deze verbonden partij handelt thans de afwikkeling van de laatste projecten af, die naar verwachting nog tot in 2027 zullen doorlopen.

6. Cultuur en erfgoed voor iedereen

Cultuur en erfgoed voor iedereen

Voor iedere inwoner van Limburg is er een toegankelijk aanbod op het gebied van cultuur en erfgoed. Cultuur en erfgoed zijn vanzelfsprekend voor iedereen inhoudelijk en financieel toegankelijk, om samen van te genieten en mee te doen. Cultuur draagt bij aan de zelfontplooiing van mensen en de kwaliteit van leven. Het cultuuraanbod in de stad en regio is voorts medebepalend voor de aantrekkingskracht en leefbaarheid van die stad en regio. De rijke geschiedenis van Limburg onderstreept die aantrekkingskracht. Via het Limburgse erfgoed wordt het verhaal van Limburg mede verteld; door taal, maar ook door het bijzondere landschap en de bijzondere monumentale panden die Limburg rijk is. De doorontwikkeling van de Limburgse taal en het onderhoud, de restauratie en eventuele herbestemming van (delen) van het landschap en het fysieke erfgoed zijn noodzakelijk om het verhaal over waar wij als Limburgers vandaan komen te blijven vertellen.

Onze beleidskaders

De beleidskaders voor de Statenperiode 2023-2027 zijn in voorbereiding. Volgens de Financiële verordening 2023 blijven de vigerende beleidskaders van kracht zolang er geen nieuwe zijn vastgesteld. Voor deze beleidskaders verwijzen wij naar de Programmabegroting 2023.

Wat willen we bereiken?

6.1. Cultuur

We willen dat cultuur voor elke inwoner van Limburg toegankelijk en betaalbaar is. Zodat meer mensen door aansprekende verhalen en inspirerende voorbeelden worden betrokken en uitgenodigd om mee te doen met het Limburgse culturele leven. Daarom investeren wij in een brede, toegankelijke infrastructuur. We vinden het daarnaast belangrijk dat vrijwilligers de ruimte krijgen en gefaciliteerd worden om initiatieven en evenementen te organiseren, die zorgen voor ontmoeting, inclusiviteit en levendigheid in wijken en dorpen.

Landelijke middelen voor cultuur dienen evenredig over de verschillende provincies te worden verdeeld. We blijven uit het vaarwater van de gemeentelijke taken, maar zoeken de bovenlokale en regionale afstemming op. Zodat elke overheid vanuit haar eigen invloedssfeer de benodigde impact kan maken.

Wij stellen daarbij de volgende doelen:

- In 2027 is de culturele infrastructuur in Limburg evenwichtiger versterkt;
- In 2027 hebben meer Limburgers een bezoek gebracht aan een museum of een voorstelling (podiumkunst);

De doelen en daarbij behorende uitwerking van de indicatoren worden (definitief) geformuleerd op basis van het, eind 2023/begin 2024 vast te stellen, provinciaal beleidskader Cultuur en Erfgoed 2024-2027.

Wat merkt de Limburger ervan?

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
-----------	----------------	--------------	------

Indicatoren in ontwikkeling:

% van culturele overheidsinvesteringen verdeeld over Limburg is evenwichtiger geworden

aantal door overheid ondersteunde initiatieven van de Limburgse culturele infrastructuur kent een bredere geografische spreiding over Limburg

aantal museumbezoeken is in 2027 gestegen

aantal Limburgers dat in 2027 een bezoek heeft gebracht aan een museum of voorstelling (podiumkunst) is toegenomen

het aantal vrijwilligers dat betrokken is bij het in stand houden van cultuur en erfgoed is in 2027 toegenomen

Wat gaan we daarvoor doen?

6.1.1. Cultuur

Omschrijving

Wij zetten in op het behouden en versterken van een toegankelijke culturele basisinfrastructuur. Een breed en toegankelijk cultureel aanbod, verspreid over heel Limburg, maakt dat alle inwoners van Limburg in aanraking kunnen komen met alle vormen van cultuur, ook de rijke Limburgse volkscultuur. We trekken op met zowel de Rijksoverheid als gemeenten en stimuleren samenwerking tussen diverse partners binnen en buiten de sector en over de grens. We willen gemeenschapsinitiatieven die bijdragen aan leefbaarheid faciliteren. Meer financiële erkenning en steun vanuit de Rijksoverheid is nodig.

Rol Provincie: subsidient, toetser, procesmanager, ondersteuner, partner

Kwaliteit

Wij geven invulling en uitvoering aan het, op basis van het Coalitieakkoord 'Elke Limburger telt!,' eind 2023/begin 2024 vast te stellen provinciaal beleidskader Cultuur en Erfgoed 2024-2027.

- We continueren de steun aan professionele en amateurkunsten en de provinciale musea. In 2024 besluiten wij over de aanvragen in het kader van de Nadere subsidieregels Culturele Infrastructuur 2025-2028, daarbij gebruikmakend van het adviesrapport van ons adviesorgaan de Cultuurtank Limburg. Verenigingsondersteuning voor vrijwilligers binnen de amateurkunstensector gaan wij geborgen door middel van een daartoe adequaat ingerichte steunfunctiestructuur. Wij laten een externe visitatie plaatsvinden bij onze provinciale musea om het resultaat daarvan te benutten voor de beleidsontwikkeling voor deze musea.
- We versterken de culturele infrastructuur in Midden en Noord-Limburg door met incidentele middelen een kwaliteitsinhaalslag en rijker aanbod te realiseren. Op deze manier ontstaat een beter gebalanceerde culturele infrastructuur over de gehele provincie.
- We ondersteunen lokale culturele initiatieven, waaronder festivals en evenementen, die aantoonbaar

zorgen voor ontmoetingen en bijdragen aan de levendigheid van een wijk of kern. Dat doen we ook bij initiatieven die een bijdrage leveren aan het profiel van Limburg als cultuurprovincie.

- Wij vinden het belangrijk dat alle kinderen in aanraking komen met cultuur en stimuleren daarom cultuureducatie. Wij ondersteunen de regionale aanpak voor Cultuureducatie met Kwaliteit 2021-2024 en besluiten over de matching van Cultuureducatie met Kwaliteit voor 2025-2028.
- We versterken samen met gemeenten onze lobbyactiviteiten richting Rijk voor een eerlijke verdeling van landelijke cultuursubsidies en de bekostiging van het Bonnefantenmuseum als rijksmuseum.
- We verankeren het Filmfonds Limburg structureel in het provinciaal cultuurbeleid, met extra oog voor specifiek de Limburgse historie, taal, cultuur, en producties.

Tijd

Het, op basis van het Coalitieakkoord 'Elke Limburger telt!', eind 2023/begin 2024 vast te stellen provinciaal beleidskader Cultuur en Erfgoed 2024-2027 bepaalt de looptijd voor de uitvoering en het bereiken van resultaten.

Geld

Het budget Cultuur bedraagt € 31,14 mln. Dit bestaat uit 3% personele lasten, 4% afschrijvingslasten van de Limburgse musea en 93% reguliere middelen (€ 28,77 mln.). Deze reguliere middelen betreffen vooral structurele exploitatiesubsidies voor de Limburgse Musea en culturele instellingen, zoals:

- € 2,14 mln. Huis voor de Kunsten;
- € 6,34 mln. Bonnefantenmuseum;
- € 4,76 mln. Limburgs museum Venlo;
- € 5,08 mln. Discoveru museum;
- € 2,03 mln. Philharmonie Zuid-Nederland;
- € 0,20 mln. Stichting van Eijck;
- € 0,42 mln. Stichting Opera Zuid;
- € 0,51 mln. Stichting Klankkleur Limburg,

Nieuw is het jaarlijkse budget ad. € 0,40 mln. voor het Filmfonds 2024-2027, conform het Coalitieakkoord 2023-2027.

De overige lasten bestaan vooral uit:

- € 1,07 mln. aan beheerskosten voor de musea (onderhoud, belastingen, verzekeringen),
- € 4,90 mln. subsidieregelingen;
- € 0,33 Specifieke uitkering regionale culturele infrastructuur.

Wat willen we bereiken?

6.2. Erfgoed

We willen dat cultuur en erfgoed voor elke inwoner van Limburg toegankelijk en betaalbaar zijn. Zodat meer mensen door aansprekende verhalen en inspirerende voorbeelden worden betrokken en uitgenodigd om mee te doen met het Limburgse culturele leven. Daarom investeren wij in een brede, toegankelijke infrastructuur. We vinden het daarnaast belangrijk dat vrijwilligers de ruimte krijgen en gefaciliteerd worden om initiatieven en evenementen te organiseren, die zorgen voor ontmoeting, inclusiviteit en levendigheid in wijken en dorpen. We willen ons archeologisch, industrieel en religieus materieel én ons immaterieel erfgoed beschermen, behouden en zoveel mogelijk toegankelijk maken. Landelijke middelen voor cultuur en monumenten dienen evenredig over de verschillende provincies te worden verdeeld. We blijven uit het vaarwater van de gemeentelijke taken, maar zoeken de bovenlokale en regionale afstemming op en ondersteunen desgewenst met kennis en bij contacten met de Rijksoverheid. Zodat elke overheid vanuit haar eigen invloedssfeer de benodigde impact kan maken.

De doelen en daarbij behorende uitwerking van de indicatoren worden (definitief) geformuleerd op basis van het, eind 2023/ begin 2024 vast te stellen, provinciaal beleidskader Cultuur en Erfgoed 2024-2027.

Wat merkt de Limburger ervan?

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
<i>Indicatoren in ontwikkeling:</i>			
% rijksmonumenten (niet zijnde woonhuis) dat in matige fysieke staat verkeert is gedaald in 2027			
het aantal monumenten dat wordt open gesteld tijdens de monumentendag is in 2027 gestegen			
het aantal Limburgers dat een monument tijdens de monumentendag bezoekt is in 2027 toegenomen			
het aantal rijksmonumenten in Limburg dat leeg staat is in 2027 afgenomen			
het aantal rijksmonumenten dat herbestemming heeft gevonden is in 2027 toegenomen			

Wat gaan we daarvoor doen?

6.2.1. Erfgoed, monumenten en archeologie

Omschrijving

Wij zetten in op het behoud van Limburgs materieel en immaterieel erfgoed, Limburgse taal, monumenten en archeologie. Het Limburgse erfgoed vertegenwoordigt de Limburgse geschiedenis, verrijkt het landschap en verdient behoud en bescherming. Monumentale panden, zoals kerken, zijn vaak beeldbepalend in het landschap of dragen bij aan de eigenheid van een kern of wijk. Onderhoud, restauratie en herbestemming ervan is belangrijk, waarbij zoveel mogelijk de unieke historische

kenmerken en de relatie met het omliggende landschap behouden blijven. Gecombineerd met toegankelijkheid voor een breed publiek. Ook het behoud en het stimuleren van de Limburgse taal is van groot belang.

Wij stellen daarbij de volgende doelen:

- In 2027 verkeert een kleiner percentage van rijksmonumenten (niet zijnde woonhuizen) in Limburg in matige of slechte staat;
- In 2027 zijn meer vrijwilligers betrokken bij het in stand houden van kunst, cultuur en erfgoed.

De doelen en daarbij behorende uitwerking van de indicatoren worden (definitief) geformuleerd op basis van het, eind 2023/ begin 2024 vast te stellen, provinciaal beleidskader Cultuur en Erfgoed 2024-2027.

Rol Provincie: subsidient, toetser, procesmanager, ondersteuner, partner

Kwaliteit

Wij geven invulling en uitvoering aan het, op basis van het Coalitieakkoord 'Elke Limburger telt!,' eind 2023/ begin 2024 vast te stellen provinciaal beleidskader Cultuur en Erfgoed 2024-2027.

- We continueren de huidige ondersteuning aan organisaties die zich inzetten voor erfgoed en archeologie;
- We treden op als co-financier bij het onderhoud, de restauratie en herbestemming van industrieel en kerkelijk erfgoed, en monumentale panden in particulier bezit die toegankelijk zijn voor een breed publiek. Wij hebben daarbij oog voor de centrale plek van het erfgoed in een wijk, dorp of in het landschap en voor de mogelijkheid om bij herbestemming naast een verdienmodel ook waarde te realiseren voor bijvoorbeeld de samenleving, het milieu of landschap. Voor grote restauratieopgaven vragen wij in samenwerking met gemeenten aandacht bij het Rijk;
- We ondersteunen het gebruik en de instandhouding van de Limburgse taal. Als provincie stimuleren we dat kinderen hier al zo vroeg mogelijk mee in aanraking komen. Daarnaast verwachten we van het Rijk structurele ondersteuning als aanvullende impuls op het gesloten Convenant inzake de Nederlandse erkenning van de Limburgse taal (2019);
- In gezamenlijkheid met gemeenten stimuleren we publieksparticipatie en "ontzorgen" we vrijwilligers; • We werken samen met eigenaren van erfgoed en erfgoedorganisaties om het erfgoed onder de aandacht te brengen van een breed publiek.

Tijd

Het, op basis van het Coalitieakkoord 'Elke Limburger telt!,' eind 2023/ begin 2024 vast te stellen provinciaal beleidskader Cultuur en Erfgoed 2024-2027 bepaalt de looptijd voor de uitvoering en het bereiken van resultaten.

Geld

Het budget Erfgoed, monumenten en archeologie bedraagt € 9,14 mln. Dit bestaat uit 18% personele lasten, en 82% reguliere middelen. Deze reguliere middelen ad € 7,85 mln. hebben vooral betrekking op:

- € 1,94 mln. restauratie rijksmonumenten (decentralisatie-uitkering);
- € 1,50 mln. subsidieregeling Monulisa;
- € 0,54 mln. Sociaal Historisch Centrum Limburg;
- € 0,75 mln. Monumentenwacht;
- € 0,15 mln. Steunpunt Archeologie en Monumenten;
- € 0,25 mln. uitvoering archeologiebeleid;
- € 0,23 mln. Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap;
- € 0,50 mln. Stichting Restauratie Atelier Limburg;
- € 0,11 mln. Depot bodemvondsten;
- € 0,08 Erfgoedlab;
- € 0,11 mln. Erfgoed OLS;
- € 0,40 mln. Archeologisch onderzoek Maaspark Well;
- € 0,08 mln. Hoes veur 't Limburgs;

Nieuw is het structurele budget van € 1,10 mln. voor Limburgse taal 2024-2027, conform het Coalitieakkoord 2023-2027.

Wat mag het kosten?

Voor het realiseren van de jaarplannen van dit programma bedragen de uitgaven € 70,28 mln., waarvan € 40,28 mln. aan programmalasten en € 30,00 mln. storting in de programmareserves Cultuur (€ 15,00 mln.) en Monumenten, erfgoed en archeologie (€ 15,00 mln.).

Ná de Voorjaarsnota 2023 is € 1,50 mln. programmamiddelen toegevoegd conform het Coalitieakkoord 2023-2027 voor:

- het Filmfonds 2024-2027, jaarlijks een bedrag van € 0,40 mln.;
- Limburgse taal 2024-2027, jaarlijks een bedrag van € 1,10 mln.

De baten ad € 6,01 mln. bestaan uit € 5,02 mln. bijdragen van partners en € 0,98 mln. onttrekking uit bruteringsreserves.

Het nadelige exploitatieresultaat ad € 63,29 mln. wordt gedekt uit de algemene dekkingsmiddelen (programma 9. Financiën en overhead).

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
Lasten	
6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	
6.1 Cultuur	
6.1.1 Cultuur	
60341 Huis voor de Kunsten	2.135
63344 Beleidsontwikkeling cultuur Cultuurtank	95
63373 Bonnefantenmuseum toevoeging voorziening	318
63374 Limburgs Museum Venlo toev voorziening	269
63375 Museumplein Limburg toev voorz	260
63377 Subs Regeling Cultuurplaninstellingen	3.021
63997 Bonnefantenmuseum belasting en verzek	38
63998 Limburgs Museum belasting en verzek	61
63999 Museumplein Limburg belasting en verzek	123
64023 Bonnefantenmuseum	6.342
64024 Limburgs Museum Venlo	4.764
64025 Stichting Discovery Museum	5.084
67452 Bijdrage philharmonie ZuidNederland	2.033
67766 Filmfonds Limburg	400
67918 Kapitaallasten	362
68018 Doorberekende personeelskosten	1.026
68163 Subsidieregeling Subinfrastructuur	1.020
68258 Cultuureducatie met Kwaliteit 20212024	631
68736 Stichting Popmuziek Limburg	365
68814 Cultuurtank Limburg	130
68887 Kapitaallasten BR Creative City	706
68888 Kapitaallasten BR Limburgs Museum	187
68891 Kapitaallasten BR duurzaamheid gebouwen	82
69309 Stichting Van Eyck	195
69310 Stichting Opera Zuid	423
69418 Muziekbonden	510
69457 SPUK Impuls regionale cult infrastructuur	333
69647 Nadere subsidieregels Cultuur	225
69748 Subsidieregeling Cult infrastructuur 2528	0
Totaal 6.1.1 Cultuur	31.139
Totaal 6.1 Cultuur	31.139
6.2 Erfgoed	
6.2.1 Erfgoed, monumenten en archeologie	
60340 Sociaal Historisch Centrum Limburg	543
60354 Steunpunt Archeologie en Monumenten	153

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
60477 Monumentenwacht	747
60907 Limb Geschied en Oudheidk Genootschap	230
63459 Uitvoering archeologiebeleid	255
65087 Stichting Restauratie Atelier Limburg	503
65481 Depot bodemvondsten	109
65753 DUitkering restauratie rijksmonumenten	1.939
67635 Archeol onderz Maaspark Well oud ILG	396
67919 Kapitaallasten	3
68019 Doorberekende personeelskosten	1.286
68222 Erfgoedlab	76
68232 Restauratie monumenten	1.498
68234 Inspelen op incidentele ontwikkelingen	8
68256 Erfgoed OLS	108
68269 Beleidsmiddelen erfgoed	103
69750 Hoes veur t Limburgs	79
69764 Limburgse taal	1.100
Totaal 6.2.1 Erfgoed, monumenten en archeologie	9.135
Totaal 6.2 Erfgoed	9.135
Totaal 6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	40.275
Totaal Lasten	40.275
Baten	
6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	
6.1 Cultuur	
6.1.1 Cultuur	
64023 Bonnefantenmuseum	1.102
64024 Limburgs Museum Venlo	934
64025 Stichting Discovery Museum	1.697
69457 SPUK Impuls regionale cult infrastructuur	333
Totaal 6.1.1 Cultuur	4.066
Totaal 6.1 Cultuur	4.066
6.2 Erfgoed	
6.2.1 Erfgoed, monumenten en archeologie	
68133 Provinciefonds DU restaur rijksmonumenten	1.939
Totaal 6.2.1 Erfgoed, monumenten en archeologie	1.939
Totaal 6.2 Erfgoed	1.939
Totaal 6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	6.005
Totaal Baten	6.005
Saldo van baten en lasten	-34.270
Stortingen	

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	
6.1 Cultuur	
6.1.1 Cultuur	
69778 Toevoeging PR Cultuur	15.000
Totaal 6.1.1 Cultuur	15.000
Totaal 6.1 Cultuur	15.000
6.2 Erfgoed	
6.2.1 Erfgoed, monumenten en archeologie	
69779 Toevoeging PR monumenten erfgoed archeologie	15.000
Totaal 6.2.1 Erfgoed, monumenten en archeologie	15.000
Totaal 6.2 Erfgoed	15.000
Totaal 6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	30.000
Totaal Stortingen	30.000
Onttrekkingen	
6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	
6.1 Cultuur	
6.1.1 Cultuur	
66004 Aanw bruteringsreserve Limburgs Museum	187
69518 Aanwending bruteringsreserve prov gebouwen	82
69522 Aanwending bruteringsreserve Creative City	706
Totaal 6.1.1 Cultuur	976
Totaal 6.1 Cultuur	976
Totaal 6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	976
Totaal Onttrekkingen	976
Saldo mutatie reserves	-29.024
Resultaat	-63.294

7. Een bereikbaar en toegankelijk Limburg

Een bereikbaar en toegankelijk Limburg

Een robuust en fijnmazig bereikbaarheidsnetwerk in Limburg (weg, water, lucht, spoor en buis, OV, fiets digitaal) is onze drijfveer. De Provincie is wettelijk verantwoordelijk voor een goed beheerd en veilig wegareaal en een fijnmazige bereikbaarheid met openbaar vervoer, waardoor steden en dorpen worden verbonden en mensen elkaar kunnen blijven ontmoeten. Goede, kwalitatieve en betaalbare bereikbaarheid hoort daarbij hand in hand te gaan met het stimuleren van multimodaal goederenvervoer en het beïnvloeden van mobiliteitsgedrag van mensen en bedrijven. Waarbij we ook stappen moeten zetten in verdere verduurzaming (elektrificatie) van vervoer en oog moeten hebben voor verkeersveiligheid.

Onze beleidskaders

De beleidskaders voor de Statenperiode 2023-2027 zijn in voorbereiding. Volgens de Financiële verordening 2023 blijven de vigerende beleidskaders van kracht zolang er geen nieuwe zijn vastgesteld. Voor deze beleidskaders verwijzen wij naar de Programmabegroting 2023.

Wat willen we bereiken?

7.1. Mobiliteit en bereikbaarheid

Wij werken aan een robuust en fijnmazig, aaneengesloten netwerk van verbindingen om elkaar te ontmoeten, om te leven, te ondernemen en te recreëren.

Wat merkt de Limburger ervan?

- In 2030 zijn er 13.000 laadpalen in Limburg gerealiseerd om het verwachte aantal van 130.000 elektrische auto's te voorzien van een dekkende laadvoorziening, en in 2027 rijden alle bussen van Arriva in Limburg emissieloos;
- In 2027 zijn dorpen en buitenwijken van steden beter bereikbaar.

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
Aantal laadpunten* in Limburg	2.900	26.000	2030
<i>Indicatoren in ontwikkeling:</i>			
bereikbaarheid arbeidsplaatsen binnen 15/30/45/60 minuten reistijd (auto, fiets, OV)			
bereikbaarheid euregionale steden vanuit Limburg met openbaar vervoer in vergelijking met bereikbaarheid auto			
aantal geregistreerde verkeersongevallen per 100.000 inwoners			

bereikbaarheid supermarkten en minisupers binnen 15 minuten reistijd (auto, fiets, OV)

aandeel kinderen en jongeren naar bereikbare scholen binnen 15/30/45 minuten reistijd (auto, fiets, OV)

aandeel ouderen naar bereikbare huisartsenpraktijken en ziekenhuizen binnen 15/30 minuten reistijd (auto, fiets, OV)

Toelichting:

*Één laadpaal heeft normaliter twee aansluitingen en wordt gezien als twee laadpunten.

Wat gaan we daarvoor doen?

7.1.1. Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma

Omschrijving

We werken aan de mobiliteitsvisie 2040/2050 en bijbehorend uitvoeringsprogramma 2023-2027, inclusief beoogde doelen, gewenste impact en aansluiting van verschillende schaalniveaus en agenda's van medeoverheden. We spelen in op betere bereikbaarheid (elk dorp, elke kern), doelen en ontwikkelingen van verduurzaming (e-bikes, elektrische bus- en autovervoer incl. laadinfra) en modal shift van weg naar water, spoor en buis.

Daarnaast continueren we onze structurele inzet op het gebied van verkeers- en vervoersmanagement en verkeersveiligheid (ROVL).

Rol Provincie: procesmanager, partner, subsidiënt

Kwaliteit

We werken aan een robuust en fijnmazig, aaneengesloten netwerk van verbindingen om elkaar te ontmoeten, om te leven, te ondernemen en te recreëren.

Tijd

De mobiliteitsvisie 2040/2050 stemmen we af met onze partners en verwachten we eind 2024 of begin 2025 op te leveren.

Geld

Programmabegroting 2024

Het budget Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma bedraagt € 11,34 mln. Dit bestaat uit 21% personele lasten en 79% reguliere middelen. De reguliere middelen ad € 8,88 mln. betreffen:

- € 2,38 mln. structurele lasten voor verkeersveiligheid en beleid rondom verkeers- en vervoersmanagement;
- € 6 mln. incidenteel geraamd budget voor de financiële afronding van (fiets)projecten.
- € 0,50 mln. aan specifieke uitkeringen voor verkeersinfrastructuur en versterking van havenvoorzieningen.

Wat willen we bereiken?

7.2. Openbaar vervoer en wegbeheer

We gaan verder op de lijn die vanaf 2020 is ingezet om de mobiliteitsportefeuille in goede banen te leiden. Daarbij zullen ook de kerntaken van goed openbaar vervoer, verantwoord provinciaal wegbeheer en -onderhoud en doelmatige investeringen passend binnen de nog op te stellen mobiliteitsvisie, prioriteit moeten krijgen.

Wat merkt de Limburger ervan?

In 2027 is de kwaliteit van het openbaar vervoer voor de Limburgers verbeterd t.o.v. 2023.

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
algemeen oordeel reizigers openbaar vervoer in Limburg	7,6*	stijging ten opzichte van oordeel 2022	2027
<i>Indicatoren in ontwikkeling:</i>			
oordeel reizigers over overstaptijden voor halen aansluiting			
rapportcijfers dienstverlening Arriva (o.a. klantenservice, over een jaar weer gebruik maken van diensten Arriva, komt OV-aanbod in Limburg tegemoet aan reisbehoefte)			
aantal emissieloze bussen van Arriva in 2027			

Toelichting:

*Bron: OV-Klantenbarometer 2022.

Wat gaan we daarvoor doen?

7.2.1. Infrastructuur

Omschrijving

Basis op orde in het wegbeheer

De lijn die vanaf 2020 is ingezet om de mobiliteitsportefeuille in goede banen te leiden wordt doorgezet. Daarbij krijgt de wettelijke kerntaak van goed wegbeheer en -onderhoud en doelmatige investeringen, passend binnen onze visie, prioriteit.

De nieuwe Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen 2024-2027, met daarin vastgelegd het gewenste kwaliteitsniveau 'Basis' voor beheer en onderhoud van wegen, kunstwerken en andere infrastructurele kapitaalgoederen wordt einde 2023 vastgesteld.

In 2024 worden de lopende infrastructurele projecten voortgezet. De programmering hiervan is opgenomen in de verplichte paragraaf 'Onderhoud kapitaalgoederen' als onderdeel van de programmabegroting 2024.

Rol Provincie: procesmanager, partner

Kwaliteit

De beschikbare middelen worden geprogrammeerd op basis van onderhoudsprioriteit waarbij conform de CROW-onderhoudssystematiek het onderhoudsniveau 'Basis' van de provinciale arealen wordt geborgd.

Alle beheersmatig geprogrammeerde onderhoudsactiviteiten worden uitgevoerd binnen de kaders van tijd en geld.

Tijd

Het beheren en onderhouden van de provinciale infrastructuur is een continu proces conform de onderhoudsprogrammering die is opgenomen in de verplichte paragraaf 'Onderhoud kapitaalgoederen' als onderdeel van de programmabegroting 2024.

Geld

Het budget voor Infrastructuur bedraagt € 60,02 mln. Dit bestaat uit 17% personele lasten, 48% kapitaallasten van de provinciale infrastructuur en 36% reguliere middelen (€ 21,32 mln.). De reguliere middelen betreffen structureel geraamde uitgaven voor dagdagelijks beheer en onderhoud van de provinciale infrastructuur.

Voor de nieuwe Nota Kapitaalgoederen is conform het Coalitieakkoord 2023-2027 in de Programmabegroting 2024 rekening gehouden met een reservering voor de periode 2024-2027, resp. € 11,6 mln., € 11,1 mln., € 10,8 mln. en € 11,8 mln. In de Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen worden de

middelen geconcretiseerd en aan Provinciale Staten ter besluitvorming voorgelegd. Bij deze actualisatie worden onder andere ook de prijsstijgingen en areaalgroei verwerkt. Deze stelpost is verwerkt als kapitaallasten.

7.2.2. Openbaar vervoer

Omschrijving

De Provincie Limburg is concessieverlener van het regionale openbaar vervoer in Limburg. Arriva is sinds december 2016 concessiehouder en verzorgt sindsdien het regionale trein- en busvervoer in Limburg. Door de coronapandemie is het aantal reizigers in het openbaar vervoer in Limburg nog beduidend lager dan in 2019. Hierdoor staat de concessie onder (financiële) druk. Ook in 2024 blijft dit een opgave.

De internationale verbindingen, waaronder de Drielandentrein, zijn opgenomen onder product 7.3.1.

Rol Provincie: bevoegd gezag, toetser, financier, partner

Kwaliteit

De kwaliteit van het openbaar vervoer wordt jaarlijks gemeten aan de hand van de OV Klantenbarometer. De OV Klantenbarometer wordt, zodra de resultaten bekend zijn, aan uw staten medegedeeld.

Tijd

Het concessiebeheer en het ontwikkelen van het Limburgse openbaar vervoer is een continu proces.

Geld

Het budget voor Openbaar vervoer bedraagt € 74,71 mln. Dit bestaat uit 1% personele lasten en 99% reguliere middelen (€ 73,66 mln.). De reguliere middelen zijn bestemd voor de bijdrage in de OV concessie. Nieuw is de structurele indexatie van de OV-concessie ad € 4,60 mln. in lijn met het coalitieakkoord.

Wat willen we bereiken?

7.3. Limburg nationaal en internationaal verbinden

Limburg maakt steeds meer en beter gebruik van de beschikbare Europese middelen als het gaat om transnationale netwerken en de bereikbaarheid tussen grensregio's. We betrekken daarbij het nationale

Klimaatfonds voor de verduurzaming van de mobiliteit en maken hierover afspraken via het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport overleg (MIRT-overleg) met Rijk, Provincies, gemeenten, vervoersregio's, bedrijven en maatschappelijke organisaties.

In 2027 is er sprake van een verbeterde bereikbaarheid van Limburg met de aangrenzende buurlanden door substantiële inzet van nationale en Europese middelen.

Wat merkt de Limburger ervan?

Indicator	Huidige waarde	Streefwaarde	Jaar
<i>Indicatoren in ontwikkeling:</i>			
ervaren bereikbaarheid van mensen naar banen, supermarkten, scholen, zorginstellingen en euregionale steden			

*de bereikbaarheidsindicator zal in het kader van het nog op te stellen uitvoeringskader en de mobiliteitsvisie verder worden uitgewerkt.

Wat gaan we daarvoor doen?

7.3.1. Limburg nationaal en internationaal verbonden

Omschrijving

Limburg maakt steeds meer en beter gebruik van de beschikbare Europese middelen als het gaat om transnationale netwerken en de bereikbaarheid tussen grensregio's. We betrekken daarbij het nationale Klimaatfonds voor de verduurzaming van de mobiliteit en maken hierover afspraken via het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport overleg (MIRT-overleg) met Rijk, Provincies, gemeenten, vervoersregio's, bedrijven en maatschappelijke organisaties.

In 2027 is er sprake van een verbeterde bereikbaarheid van Limburg met de aangrenzende buurlanden door substantiële inzet van nationale en Europese middelen.

Rol Provincie: procesmanager, partner

Kwaliteit

Faciliteren van de reiziger in de grensregio's door het verbeteren van de dienstverlening op de verbindingen Maastricht-Heerlen-Luik-Aken, Eindhoven-Venlo-Düsseldorf, Weert-Hamont-Antwerpen en Eindhoven-Heerlen-Aken.

Tijd

We voeren een stevige lobby richting Rijk en Europa in de periode 2024 - 2027. Dit blijft een doorlopend proces.

Geld

Het budget voor Limburg nationaal en internationaal verbonden bedraagt € 9,95 mln. Dit bestaat uit 6% personele lasten, 20% afschrijvingslasten van de provinciale infrastructuur en 74% reguliere middelen (€ 7,26 mln.). Deze reguliere middelen betreffen incidenteel geraamd budget, dat wij als Europees subsidie hebben ontvangen voor de verdere ontwikkeling van de Binnenhavens.

Wat mag het kosten?

Voor het realiseren van de jaarplannen van dit programma bedragen de uitgaven € 169,39 mln., waarvan € 156,02 mln. aan programmalasten en € 13,37 mln. aan storting in de reserves (€ 10 mln. programmareserve Bereikbaarheid en € 3,37 mln. bestemmingsreserves).

De dekking van de uitgaven bestaat deels uit € 17,23 mln. bijdragen van partners en het Rijk en € 8,56 mln. onttrekking uit eigen bestemmingsreserves.

Het nadelige exploitatieresultaat ad € 143,60 mln. wordt gedekt uit de algemene dekkingsmiddelen (programma 9. Financiën en overhead).

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
Lasten	
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	
7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	
7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	
60109 Reg Org Verkeersv Limb	804
67130 Procesmiddelen mobiliteit	210
67625 Samenwerking Blueports	35
67862 Verkeers en vervoersmanagement	1.001
67929 Kapitaallasten	26
67931 Kapitaallasten	27
68029 Doorberekende personeelskosten	2.413
68190 SmartwayZNL	500
68952 Langjarige verplichtingen	368
69172 Beleidskader Fiets Fietsprojecten	1.139
69200 Snelfietsroute BeekElslooChemelot	1.203
69204 Doorontwikkeling verkeersmeetnet	328
69205 Doorontwikkeling verkeersmodel	151
69290 Verkeerseducatiebeleid Limburg	1.020
69326 Slim veilig duurzaam	1.500
69468 Verkeerseducatiebeleid Limburg comp BTW	116
69497 SPUK Verkeersinfrastructuur 2021 BO MIRT	250
69635 SPUK Versterking havenvoorziening	250
Totaal 7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	11.342
Totaal 7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	11.342
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	
7.2.1 Infrastructuur	
63280 Wegbeheer algemene kosten	189
63284 Middelen	147
63285 Schade aan provinciale wegen declarabel	248
63286 Schade aan prov wegennietdeclarabel	54
63287 Recognities	105
63288 Klussenbestek	341
63289 Groen incl faunavoorziening	32
63292 Bebording bebakening en wegmeubilair	121
63293 Openbare verlichting	368
63294 Bewegwijzering UT GMS	221
63295 Verkeersregelinstallaties VRI	252
63297 Afwatering incl oppervlaktewater	155
63298 Gladheidsbestrijding	1.566

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
63300 Incidentmanagement	369
63301 Verhardingen	3.150
63303 Kunstwerken incl geluidsvoorzieningen	709
63823 Contract CFOOR	4.468
64075 Schade door diefstal wegmeubilair	8
65580 Klein onderhoud steunpunten wegen	55
65581 Toev odhvoorziening steunpunten wegen	106
67768 Exploitatiesubsidie ZLSM	249
67933 Kapitaallasten infraprojecten	8.457
67934 Kapitaallasten BPL	4.207
67935 Kapitaallasten bruteringsreserve N280	1.022
68033 Doorberekende personeelskosten	10.080
68580 Leasetermijnen wagenpark provinciale wegen	450
68590 Brandstof wagenpark provinciale wegen	100
68825 Markering	29
68827 Overige elektrische installaties	121
68828 Verkeersveiligheid	58
68829 Wegaanleg algemene kosten	58
68830 OMOP verhardingen	5.945
68831 Groot onderhoud kunstwerken contract	551
68832 Onderhoudscontract openbare verlichting	346
68833 Onderhoudscontracten automaten VRA	158
68834 Onderhoudscontract buiteninstallatie VRI	173
68852 Kapitaallasten	204
69029 Kapitaallasten brut res VDLNedcar	570
69192 Beheer en onderhoud DRIS	95
69264 Kapitaallasten N266	-64
69299 Kapitaallasten steunpunten	7
69386 Urgente functionele verkeersveiligheidszaken	131
69415 Overdracht wegvak N270 bodemsanering	200
69634 Kapitaallasten BR N270 OoijenWanssum	721
69721 Kapitaallasten N270 OoijenWanssum	0
69740 Stelpost kaplst nota infrastrkapitaalgoed	0
69741 Stelpost kapitaallasten Risicocomponent	1.915
69762 Stelpost nota kapitaalgoederen exploitatie	11.572
69763 Stelpost nota kapitaalgoederen kapitaallast	0
69765 Stelpost verlenging afschr termkapitaallast	0
Totaal 7.2.1 Infrastructuur	60.015
7.2.2 Openbaar vervoer	

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
67867 OVconcessie 1631 exploitatie	72.706
67869 OVconcessie 1631 ontwikkelruimte	293
67872 OV projecten	105
67873 OV projecten monitoring en bedrijfsvoering	305
67874 OV Beheer en onderhoud spoor	0
68032 Doorberekende personeelskosten	984
68184 OV Concessie 20162031 Wensbus	33
68849 Kapitaallasten	66
69454 Uitvoeringskosten subsidieregul de Wensbus	0
69557 Herinrichting stationsomgeving Venray	218
Totaal 7.2.2 Openbaar vervoer	74.709
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	134.724
7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden	
7.3.1 Limburg nationaal en internationaal verbonden	
67928 Kapitaallasten	103
68031 Doorberekende personeelskosten	601
68850 Kapitaallasten	1.986
69411 CEF1 Rhombus Works proceskosten	0
69656 CEF2 Rhombus Studys proceskosten	0
69826 CEF1 Rhombus Works partners	1.013
69827 CEF2 Rhombus Studys partners	6.251
Totaal 7.3.1 Limburg nationaal en internationaal verbonden	9.953
Totaal 7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden	9.953
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	156.020
Totaal Lasten	156.020
Baten	
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	
7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	
7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	
69205 Doorontwikkeling verkeersmodel	61
69290 Verkeerseducatiebeleid Limburg	490
69497 SPUK Verkeersinfrastructuur 2021 BO MIRT	250
69635 SPUK Versterking havenvoorziening	250
Totaal 7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	1.051
Totaal 7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	1.051
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	
7.2.1 Infrastructuur	
60281 Wegenbeheer legesheffing	25
63285 Schade aan provinciale wegen declarabel	368

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
63295 Verkeersregelinstallaties VRI	147
67769 Gebruiksvergoeding ZLSM basis	259
67771 Gebruiksvergoeding ZLSM huur station	26
Totaal 7.2.1 Infrastructuur	826
7.2.2 Openbaar vervoer	
67882 Bijdrage Gelderland in OVconcessie	1.835
68118 SPUK exploitatie stoptreindiensten	6.000
68989 SPUK exploitatie sneltrein MHA	258
Totaal 7.2.2 Openbaar vervoer	8.093
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	8.919
7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden	
7.3.1 Limburg nationaal en internationaal verbonden	
69411 CEF1 Rhombus Works proceskosten	0
69656 CEF2 Rhombus Studys proceskosten	0
69826 CEF1 Rhombus Works partners	1.013
69827 CEF2 Rhombus Studys partners	6.251
Totaal 7.3.1 Limburg nationaal en internationaal verbonden	7.264
Totaal 7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden	7.264
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	17.234
Totaal Baten	17.234
Saldo van baten en lasten	-138.786
Stortingen	
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	
7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	
7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	
69780 Toevoeging PR Bereikbaarheid	10.000
Totaal 7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	10.000
Totaal 7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	10.000
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	
7.2.1 Infrastructuur	
67527 Toevoeging bestemmingsres realisatie N280	3.339
Totaal 7.2.1 Infrastructuur	3.339
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	3.339
7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden	
7.3.1 Limburg nationaal en internationaal verbonden	
67601 Toevoeging bestemmingsreserve ZLSM	34
Totaal 7.3.1 Limburg nationaal en internationaal verbonden	34
Totaal 7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden	34
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	13.373

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
Totaal Stortingen	13.373
Onttrekkingen	
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	
7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	
7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	
69531 Aanwending reserve Bereikbaarheidsmiddelen	2.625
69532 Aanwending reserve Bereikbaarheidsmiddelen	2.342
69533 Aanwending reserve Bereikbaarheidsmiddelen	647
Totaal 7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	5.614
Totaal 7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	5.614
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	
7.2.1 Infrastructuur	
67528 Aanwending bruteringsreserve realisatie N280	1.022
69028 Aanwending bruteringsreserve VDL Nedcar	570
69549 Aanwending reserve DU bodemsanering	200
69633 Aanw bruteringsreserve N270 OoijenWanssum	933
Totaal 7.2.1 Infrastructuur	2.725
7.2.2 Openbaar vervoer	
69529 Aanwending reserve Bereikbaarheidsmiddelen	218
Totaal 7.2.2 Openbaar vervoer	218
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	2.942
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	8.556
Totaal Onttrekkingen	8.556
Saldo mutatie reserves	-4.817
Resultaat	-143.602

Verbonden partijen rondom Een bereikbaar en toegankelijk Limburg

In het samenwerkingsverband van decentrale OV-autoriteiten (Coöperatie Samenwerkingsverband DOVA U.A.) wordt gewerkt aan thema's in het openbaar vervoer die door hun samenhang een landelijke aanpak behoeven. Hiertoe behoort enerzijds de kennisdeling en het op elkaar afstemmen van OV-beleid ten behoeve van de doorstroming (OV-netwerk) en anderzijds de standaardisatie en het openbaar beschikbaar stellen van OV-data ten behoeve van reisinformatie en betalen en tarieven.

8. Provincie midden in de samenleving

Provincie midden in de samenleving

Een Provincie die midden in de samenleving staat en op een responsieve en dienstbare manier de urgente Limburgse opgaven gaat beetpakken. Waarbij niemand tot het onmogelijke zal worden gedwongen. In plaats daarvan gaan we als provincie met elkaar, en samen met alle Limburgers elke dag een beetje beter maken. Tot in de wijken van onze steden en in de haarvaten van ons platteland. Elke regio, elke kern en elke Limburger telt. Daarvoor werken wij samen met onze Limburgse gemeenten, de Rijksoverheid, buurregio's en Brussel en behartigen wij de Limburgse belangen vanuit eigen kracht. Een weerbare en slagvaardige provinciale overheid is daarvoor cruciaal.

Wat willen we bereiken?

8.1. Regio Deals

Een provinciaal bestuur dat midden in de samenleving staat, staat ook dicht bij de Limburgse gemeenten. Zij hebben er de voorbije jaren veel taken bijgekregen, vaak in combinatie met opgelegde bezuinigingen vanuit de Rijksoverheid. Met alle uitdagingen van dien in de uitvoering van die taken en het sluitend krijgen van de begroting. Een provinciale steun in de rug, zowel bij het inregelen van en bekwaame en conflictvaardige uitvoeringsorganisatie alsmede op projectniveau voor (samenwerkende) gemeenten kan dan helpen, bijvoorbeeld bij gezamenlijke proposities als Regio Deals.

Wat gaan we daarvoor doen?

8.1.1. Regio Deals

Omschrijving

Wij zijn als provincie partner voor die regio's die een nieuwe propositie willen indienen voor 5e en 6e tranche Regio Deals van de Rijksoverheid. Dit betreft de laatste twee tranches. Voor de reeds in februari 2023 (bij de 4e tranche) toegekende Regio Deals voor Parkstad en Centraal-westelijk Zuid-Limburg zijn wij op projectbasis partner om die initiatieven te ondersteunen die passen binnen de inhoudelijke contouren van dit coalitieakkoord. Daarnaast maken we als provincie de verbinding met het aspect bekwaam openbaar bestuur en bestuurlijke vernieuwing in relatie met de regiodeals in Zuid, Midden en Noord Limburg.

Kwaliteit

Met de Regio Deal gaan Rijk en Regio een duurzaam partnerschap aan om de opgave die in de regio speelt gezamenlijk aan te pakken. De inzet is dat de middelen van het Rijk en haar regionale partners als een vliegwiel functioneren voor andere investeringen in de regio en een sterke regionale samenwerking. De bijdragen uit de Regio Envelop zijn bedoeld als een tijdelijke en eenmalige impuls voor regionale ontwikkeling met een duurzaam effect, waarbij structurele exploitatiekosten van lange termijn investeringen geborgd moeten zijn.

Tijd

De indieningstermijn voor de vijfde tranche Regio Deals van het Rijk sluit eind oktober 2023. Vervolgens besluit het kabinet begin 2024 welke voorstellen het Rijk en de regio samen uitwerken tot een Regio Deal. Het kabinet streeft er naar om de deals van deze vijfde ronde medio 2024 te ondertekenen. De opening- en sluitingsdatum voor de zesde tranche is controversieel verklaard en derhalve nog niet bekend. De regiodeals van Zuid-Limburg west en Parkstad Limburg zijn in de vierde tranche gehonoreerd.

Geld

Voor de uitvoering van het product Regiodeals is € 3,92 mln. beschikbaar. Dit bestaat uit 91% reguliere middelen en 9% personele lasten. De reguliere middelen ad € 3,55 mln. zijn bestemd voor de lopende projecten van de Regiodeal Noord-Limburg, zoals:

- € 0,96 mln. T2-P5 Programma jeugd voeding en gezondheid;
- € 0,36 mln. T3-P6 Fieldlab Future Farming;
- € 0,30 mln. T3-P7 Fieldlab voeding en gezondheid;
- € 0,31 mln. T3-P8 Fieldlab Techn. Innovations & smart;
- € 0,25 mln. T3-P9 Fieldlab grensoverschr. ondernemen;
- € 1,34 mln. T1-P42 Brightlands Next Generation Farming.

Wat willen we bereiken?

8.2. Betrouwbare en integere overheid

Wij zien het als onze taak om de dagelijkse leefwereld van mensen nadrukkelijker te verbinden met de prioriteiten en resultaten van de Provincie. De afstand tussen burger en overheid dient kleiner te worden, de Provincie is geen abstracte tussenlaag, maar een overheid die voor haar inwoners concrete resultaten boekt omdat ze midden in de samenleving staat. Een overheid die betrokken en nabij is. Zowel voor inwoners als voor instellingen, bedrijven en gemeenten. De Provincie blijft werken aan bestuurlijke en ambtelijke integriteit. Voor ondermijning van de overheden in Limburg is aandacht. De Provincie zet in op een actieve lobby richting de bestuurscentra in Den Haag en Brussel en werkt actief samen met de buurlanden.

Wat gaan we daarvoor doen?

8.2.1. Bestuurlijke verhoudingen

Omschrijving

De provincie draagt zorg voor een goed openbaar bestuur, waarbij bekwaamheid en kwaliteit van bestuur sleutelementen zijn. Provincies hebben de wettelijke taak om op onderdelen toezicht te houden op gemeenten, gemeenschappelijke regelingen en het Waterschap. Dit betreft het toezicht op de gemeentefinanciën, huisvesting vergunninghouders, informatie- en archiefbeheer, onderdelen van

ruimtelijke ordening en erfgoed. Ook onderhouden wij goede contacten met andere provincies, onder andere via het Interprovinciaal Overleg (IPO).

Kwaliteit

- In deze periode maken we plannen voor bestuurlijke vernieuwing, die ervaringen opleveren voor het functioneren als dienstbare en responsieve overheid, die aan PS worden aangeboden.
- In deze periode ondersteunen we de decentrale overheden in de regio's Zuid-, Midden en Noord-Limburg met bestuurlijke vernieuwing en versterking bekwaam openbaar bestuur.
- We vertegenwoordigen de Provincie Limburg in alle lagen van het IPO.
- We voeren onze wettelijke taken van het Interbestuurlijk Toezicht (IBT) adequaat uit.

Tijd

Voor bestuurlijke vernieuwing volgt een nadere uitwerking.

De vertegenwoordiging in het IPO en de uitvoering van het IBT betreffen doorlopende activiteiten.

Geld

Het budget bestuurlijke verhoudingen bedraagt € 14,54 mln. En bestaat uit 54% aan personele lasten (w.o. PS,GS, Griffie en de Rekenkamer), Ruim 45% (€ 6,60 mln.) betreft reguliere middelen en bestaat voornamelijk uit:

- € 1,83 mln. IPO;
- € 0,36 mln. Zuidelijke Rekenkamer;
- € 0,82 mln. fractievergoedingen;
- € 0,16 mln. vergoeding burgercommissieleden;
- € 0,04 mln. Referendumcommissie;
- € 0,07 werkbudget controlecommissie;
- € 0,14 mln. accountantskosten;
- € 0,75 mln. toevoeging aan de voorziening APPA;
- € 0,75 mln. bijdrage Zeelandproblematiek;
- € 1,68 mln. overige bestuurlijke kosten, zoals representatie, reis en verblijfkosten, scholing, webcast etc.

8.2.2. Grensoverschrijdende samenwerking

Omschrijving

In Limburg is de grens met onze burens nooit ver weg. En dat heeft impact. Of het nou gaat om de stikstofdepositie uit het buitenland, internationale acquisities, onze grensoverschrijdende

treinverbindingen, samenwerking met bijvoorbeeld RWTH Aachen en de Brightlands-campusen, de GrensInfoPunten (GIP's) en arbeidsbemiddeling of de kwaliteit en kwantiteit van de Limburgse wateren. Wij zoeken vanuit de inhoudelijke aandachtsvelden actief de samenwerking met onze buurregio's en Europese instellingen op. We behartigen de Limburgse belangen in nauw overleg en goede verstandhouding met onze burens. We zijn vertegenwoordigd in verschillende gremia via het Huis van de Nederlandse Provincies in Brussel en de Grenspost Düsseldorf. Ook leveren we een financiële bijdrage aan drie Euregio's.

Kwaliteit

Het Limburgs belang is op alle relevante bestuurlijke en ambtelijke niveaus optimaal gediend.

Tijd

Dit is een continue proces.

Geld

Het budget grensoverschrijdende samenwerking bedraagt € 1,36 mln. Dit Bestaat uit 80% personele lasten en 20% reguliere middelen (€ 0,27 mln.). Hierin zijn onder andere de financiële bijdragen opgenomen aan de drie euregio's en het Huis van de Nederlandse Provincies in Brussel .

8.2.3. Coördinatie internationalisering en Euregio Maas-Rijn

Omschrijving

De kern van het internationaliseringsbeleid van Limburg ligt in de brede samenwerking met de directe buurlanden Duitsland en België en hun grensregio's. In de samenwerking met Noordrijn-Westfalen wordt in een breed partnerschap met Rijk, Land, grensprovincies, Bezirke en Euregio's gewerkt aan de bilaterale samenwerking via onder andere een jaarlijkse Grenslandconferentie en een Grenslandagenda. Limburg is nauw betrokken bij de voorbereiding en uitvoering hiervan. Daarnaast zijn wij als Limburg onderdeel van de Management Autoriteit Interreg.

Kwaliteit

Het Limburgs belang is op alle relevante bestuurlijke en ambtelijke niveaus optimaal gediend.

Tijd

Dit is een continue proces.

Geld

Het budget Coördinatie internationalisering en Euregio Maas-Rijn bedraagt € 2,01 mln. Dit bedrag bestaat uit 70% personele lasten en 30% uitvoeringskosten voor Internationalisering en Interreg V en VI Euregio Maas-Rijn (0,61 mln.).

8.2.4. Externe relaties en Public Affairs

Omschrijving

Provincie Limburg ziet zich geconfronteerd met steeds grotere en complexere opgaven, die (deels) door het rijk bij de regionale overheden worden belegd. Daarnaast ligt er een ambitieus Limburgs collegeakkoord, met duidelijke economische en maatschappelijke accenten, die vragen om ondersteunend nationaal en Europees beleid en om additionele middelen uit nationale en Europese fondsen. De optelsom hiervan maakt dat het belangrijker is dan ooit om vanuit het Gouvernement en de brede Limburgse regio doelgericht en strak georganiseerd lobby te bedrijven vanuit de verzwaarde Public Affairs Fundraising lobby posten Den Haag en Brussel in Den Haag en Brussel. Om te komen tot de juiste beleidsbeslissingen en tot de invulling van de benodigde randvoorwaarden, waaronder nadrukkelijk ook het beschikbaar komen van additionele fondsen. Want de opgaven en ambities zijn dusdanig dat provincie Limburg deze niet allemaal uit eigen middelen kan realiseren.

Reden voor de Provincie om zich zowel op het gebied van fondsenwerving als in het domein van de lobby (Public Affairs en externe relaties) sterker te organiseren. Ten aanzien van de lobby gebeurt dat via een programma dat in Q3 van 2023 is gestart. Daarmee wordt intern eigenaarschap duidelijker (decentraal) belegd en daarnaast op centraal niveau een 'coördinatie-office' ingericht dat regie voert op de lobby-inspanningen van de top 10 dossiers. Daarbij gebruikmakend van beschikbare eigen expertise (bijvoorbeeld in de posten die de Provincie al geruime tijd heeft in Den Haag, Brussel en Düsseldorf), en waar nodig in specifieke dossiers ook van in te huren externe expertise. Focus komt meer dan voorheen te liggen op intensivering van contacten met departementen, zodat de provincie al eerder in beleids- en besluitvormingsprocessen inbreng kan leveren.

Parallel aan de nieuwe lobbyaanpak van de provincie wordt samen met de belangrijkste stakeholders in de regio gewerkt aan gezamenlijke afgestemde lobby-inspanningen bij relevante dossiers. Dit gebeurt onder de vlag van Brightlands, dat hiermee uitgroeit tot hét merk dat symbool staat voor het innovatieve Limburg (in al haar economische en maatschappelijke facetten). De Provincie verzorgt ook hiervan de coördinatie en de bijbehorende werkzaamheden worden onderdeel gemaakt van het 'coördinatie-office' dat ten behoeve van de eigen aanpak toch al wordt ingericht.

Democratie in Nederland is een groot goed en vastgelegd in artikel 10 van onze grondwet. De Oekraïne-oorlog doet ons beseffen dat vrede en vrijheid niet vanzelfsprekend zijn. Herdenken en Vieren moeten we voor onze generaties onderhouden en blijven hernieuwen.

In de opmaat naar de herdenking van 80 jaar vrijheid in 2024, wanneer in Limburg de Nationale Viering Bevrijdingsdag 2024 en de 5 Mei-lezing zal plaatsvinden, doen we dat door middel van verhalen over

verzet, getuigenissen, dagboeken, foto's, oorlogsgraven, daderserfgoed etc. De Provincie, en in het bijzonder de Gouverneur, blijft jaarlijks met jongeren, ouderen en veteranen stilstaan bij aansprekende rituelen en ceremonies, plechtigheden, educatieve activiteiten en bevrijdingsconcerten en -feesten. In de periode 2024-2027 onderstrepen we dat vrijheid een werkwoord is. Oorlog perkt sociale bevrijding. In hernieuwd herdenken en vieren staan we ook hierbij stil. Bewust worden van de betekenis van vrijheid door bevrijd te zijn: "Leven met vrijheid".

Kwaliteit

De Limburgse belangen worden op alle relevante bestuurlijke niveaus (interprovinciaal, nationaal en Europees) zodanig gediend, dat beleidsmatig en financieel optimale randvoorwaarden ontstaan voor het vervullen van de provinciale opgaven en ambities.

Tijd

Het behartigen van de Limburgse belangen is een doorlopend proces, zonder tijdshorizon. Het ondersteunende programma voor de nieuwe lobby-aanpak loopt van 1 september 2023 tot 1 september 2024.

De voorbereidingen voor 80 jaar bevrijding zijn eind 2023 gestart. De uitvoering vindt plaats van 5 mei 2024 en loopt tot medio 2025.

Geld

Het budget externe relaties en public affairs bedraagt € 2,21 mln. Dit bedrag bestaat uit 18% personele lasten en 82% reguliere middelen. De reguliere middelen ad € 1,81 mln. bestaan uit:

- € 0,03 mln. bevrijdingsfestival Limburg;
- € 0,29 mln. public affairs;
- € 1,14 mln. Regiobranding Limburg;
- Nieuw is € 0,36 mln. voor bevrijdingsdag 2024 in opmaat naar de viering van 80 jaar bevrijding. Deze middelen zijn gereserveerd in het Coalitieakkoord 2023-2027.

8.2.5. Rijkstaken CdK en Weerbare Overheid

Omschrijving

Rijks- en veiligheidstaken

De Commissaris van de Koning (CdK) voert zijn Rijkstaken – gebaseerd op zijn ambtsinstructie – uit. Deze rijkstaken behelzen onder meer Openbare Orde en Veiligheid, burgemeesterszaken & bestuurlijke verhoudingen, bestuurlijke integriteit gemeenten/ waterschap, Koninklijke Onderscheidingen & Predicaten,

grenskwesties en worden separaat verantwoord aan de Rijksoverheid. Ook kan de CdK als Rijksorgaan een specifieke opdracht krijgen. Denk hierbij aan de rijksopdracht vluchtelingen, stikstof en grensoverschrijdende samenwerking.

Integriteit

De Commissaris van de Koning heeft op grond van de Provinciewet en zijn ambtsinstructie de verantwoordelijkheid de bestuurlijke integriteit te bevorderen. Deze verantwoordelijkheid valt uiteen in twee onderdelen:

- 1) De integriteit in eigen huis, de Provincie Limburg, waar het de ambtelijke organisatie, het college van GS en Provinciale Staten betreft (provinciewet).
- 2) De zorgplicht naar Gemeenten en Waterschap in Limburg (Rijkstaak).

Weerbare overheid

Naast bovenstaande taken is de CdK verantwoordelijk voor 'weerbare overheid', waarbinnen Veilige Publieke Dienstverlening (VPD), aanpak van ondermijning (o.a. Bibob, samenwerking RIEC), integriteit en bestuurscultuur worden ingezet. Provinciale (wettelijke) taken en rijkstaken gecombineerd uitgevoerd. De provinciale inzet voor een weerbare overheid en tegen ondermijning van het openbaar bestuur wordt de komende tijd verder geïntensiveerd.

Kwaliteit

Rijkstaken: worden doorlopend uitgevoerd.

Integriteit: Doorontwikkeling en borgen integriteitsbeleid en integriteitsbesef door middel van acties op het gebied van preventie, morele oordeelsvorming en handhaving binnen de ambtelijke en politiek-bestuurlijke provinciale omgeving. Binnen de Stuurgroep Kwaliteit Openbaar Bestuur Limburg is er aandacht voor Integriteit, Bestuurscultuur en Weerbare Overheid.

Weerbare overheid en bestuurscultuur: Inzet op de bewustwording in de aanpak van ondermijning en de verdere uitbreiding en implementatie van Bibob in de diverse onderdelen van de provinciale organisatie. Blijvende inzet op VPD en uitvoering van het werkplan Bestuurscultuur en de daarbij behorende aanbevelingen.

Tijd

Uitvoering vindt plaats van 1 januari t/m 31 december 2024.

Geld

Het budget rijkstaken CdK en weerbare overheid bedraagt € 2,40 mln. Dit bedrag bestaat uit 62% personele lasten en 38% reguliere middelen ad € 0,91 mln. voor rijkstaken CdK, weerbare overheid en integriteit.

Wat mag het kosten?

Voor het realiseren van de jaarplannen van dit programma bedragen de uitgaven € 43,33 mln. , waarvan € 26,43 mln. programmalasten en € 16,90 mln. storting in de programmareserve Regiodeal 5e en 6e tranche (€ 15,00 mln.), Bestuurlijke vernieuwing (€ 1,00 mln.) en 80 jaar bevrijding 2024 (€ 0,90 mln.).

In de opmaat naar de herdenking van 80 jaar vrijheid in 2024, wanneer in Limburg de Nationale Viering Bevrijdingsdag 2024 en de 5 mei-lezing zal plaatsvinden zijn de voorbereidingen gestart. In de begroting zijn voor deze kosten ad € 0,36 mln. onttrokken uit de daarvoor gevormde programmareserve.

De dekking van de overige uitgaven in dit programma bestaat uit € 3,16 mln. bijdragen van partners en € 0,40 mln. uit de reserve.

Het nadelig exploitatieresultaat ad € 39,77 mln. wordt gedekt uit de algemene dekkingsmiddelen (programma 9. Financiën en overhead).

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
Lasten	
8 Provincie midden in de samenleving	
8.1 Regiodeals	
8.1.1 Regiodeals	
68037 Doorberekende personeelskosten	360
69336 T2P5 Programma jeugd voeding en gezondheid	957
69337 T3P6 Fieldlab Future Farming	365
69338 T3P7 Fieldlab voeding en gezondheid	330
69339 T3P8 Fieldlab Techn Innovations smart I	314
69340 T3P9 Fieldlab grensoverschrs ondernemen	255
69761 T1P42 Brightlands Next Generation Farming	1.335
Totaal 8.1.1 Regiodeals	3.915
Totaal 8.1 Regiodeals	3.915
8.2 Betrouwbare en integere overheid	
8.2.1 Bestuurlijke verhoudingen	
63216 Uitbestede werkzaamheden	29
63217 Werkbezoekenconferenties	15
63219 Rekenkamer	360
63234 Interbestuurlijk toezicht	46
63244 IPO Interprovinciaal overleg	1.825
63384 Werkbudget toezicht Gemeentefinancin	5
63415 Bestuurskracht versterken	76
63665 Werkbudget Controlecommissie	68
65108 Limburg agenda	90
65322 Apparaatskosten verg Statenlidmaatschap	1.320
65737 Fractievergoedingen	820
65738 Overige kosten Griffie	11
65740 Reis en verblijfkosten PS	109
65741 Representatiekosten PS	14
65743 ICTkosten PS	9
65744 Apparaatskosten salariskosten Griffie	1.266
65745 Reis en verblijfkosten Griffie	17
65746 Vorming en opleiding Griffie	18
65800 Representatie Griffie	2
65938 Accountantskosten onderzoek Jaarstukken	143
66073 Toevoegingvrijval voorziening APPA	751
67173 Doorberekende personele lasten GS	1.177
67174 Doorberekende pers lst vml bestuur	375
67743 Integriteit PS	37

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
67744 Onvoorziene uitgaven PS en Griffie	11
67988 Kapitaallasten	26
68071 Doorberekende personeelskosten	3.780
68353 PSGS Keuken	74
68373 Mobiele telefonie Provinciaal Bestuur	9
68374 RV GS binnenland	563
68378 RV GS Buitenland	13
68380 Repr Protocol en decorum	19
68381 Repr Provinciaal bestuur	151
68506 Mobiele telefonie Griffie	4
68581 Leasetermijnen wagenpark Bestuur	170
68591 Brandstof wagenpark Bestuur	51
68823 Bijdrage oplossen Zeelandproblematiek	754
69142 Vergoeding burgercommissieleden	165
69231 SIS webcast en notulen	108
69259 Scholing PS	14
69564 Referendumcommissie	45
Totaal 8.2.1 Bestuurlijke verhoudingen	14.541
8.2.2 Grensoverschrijdende samenwerking	
63246 Euregio MaasRijn	137
63247 Euregio RijnMaasNoord	39
63248 Euregio RijnWaal	15
65818 Huis Nederlandse Provincies Brussel	80
68069 Doorberekende personeelskosten	1.091
Totaal 8.2.2 Grensoverschrijdende samenwerking	1.361
8.2.3 Coördinatie internationalisering en Euregio Maas-Rijn	
67631 Internationalisering	105
68068 Doorberekende personeelskosten	1.405
68132 Management Autoriteit Interreg VA EMR	304
69631 Management Autoriteit Interreg VI	200
Totaal 8.2.3 Coördinatie internationalisering en Euregio Maas-Rijn	2.014
8.2.4 Externe relaties en Public Affairs	
60943 Bevrijdingsfestival Limburg	33
63242 Public affairs	285
67022 Regiobranding Limburg	1.140
68072 Doorberekende personeelskosten	393
69804 Bevrijdingsdag 2024 en 80 jaar bevrijding	355
Totaal 8.2.4 Externe relaties en Public Affairs	2.205
8.2.5 Rijkstaken CdK en Weerbare Overheid	

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
63229 Grenspalen	9
65568 Integriteit	42
67752 Rijks en veiligheidstaken CdK	662
68070 Doorberekende personeelskosten	1.481
69404 Aanpak weerbaar bestuur kleinere gemeenten	200
Totaal 8.2.5 Rijkstaken CdK en Weerbare Overheid	2.395
Totaal 8.2 Betrouwbare en integere overheid	22.516
Totaal 8 Provincie midden in de samenleving	26.431
Totaal Lasten	26.431
Baten	
8 Provincie midden in de samenleving	
8.1 Regiodeals	
8.1.1 Regiodeals	
69336 T2P5 Programma jeugd voeding en gezondheid	718
69337 T3P6 Fieldlab Future Farming	274
69338 T3P7 Fieldlab voeding en gezondheid	247
69339 T3P8 Fieldlab Techn Innovations smart I	235
69340 T3P9 Fieldlab grensoverschr ondernemen	191
69761 T1P42 Brightlands Next Generation Farming	1.001
Totaal 8.1.1 Regiodeals	2.666
Totaal 8.1 Regiodeals	2.666
8.2 Betrouwbare en integere overheid	
8.2.3 Coördinatie internationalisering en Euregio Maas-Rijn	
68132 Management Autoriteit Interreg VA EMR	291
69631 Management Autoriteit Interreg VI	200
Totaal 8.2.3 Coördinatie internationalisering en Euregio Maas-Rijn	492
8.2.5 Rijkstaken CdK en Weerbare Overheid	
63229 Grenspalen	6
Totaal 8.2.5 Rijkstaken CdK en Weerbare Overheid	6
Totaal 8.2 Betrouwbare en integere overheid	497
Totaal 8 Provincie midden in de samenleving	3.163
Totaal Baten	3.163
Saldo van baten en lasten	-23.268
Stortingen	
8 Provincie midden in de samenleving	
8.1 Regiodeals	
8.1.1 Regiodeals	
69767 Toevoeging PR Regiodeals 5e en 6e tranche	15.000
Totaal 8.1.1 Regiodeals	15.000

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
Totaal 8.1 Regiodeals	15.000
8.2 Betrouwbare en integere overheid	
8.2.1 Bestuurlijke verhoudingen	
69768 PR Bestuurlijke vernieuwing	1.000
Totaal 8.2.1 Bestuurlijke verhoudingen	1.000
8.2.4 Externe relaties en Public Affairs	
69769 Toevoeging PR 80 jaar bevrijding 2024	900
Totaal 8.2.4 Externe relaties en Public Affairs	900
Totaal 8.2 Betrouwbare en integere overheid	1.900
Totaal 8 Provincie midden in de samenleving	16.900
Totaal Stortingen	16.900
Onttrekkingen	
8 Provincie midden in de samenleving	
8.2 Betrouwbare en integere overheid	
8.2.4 Externe relaties en Public Affairs	
69805 Aanwending PR 80 jaar bevrijding 2024	400
Totaal 8.2.4 Externe relaties en Public Affairs	400
Totaal 8.2 Betrouwbare en integere overheid	400
Totaal 8 Provincie midden in de samenleving	400
Totaal Onttrekkingen	400
Saldo mutatie reserves	-16.500
Resultaat	-39.768

Verbonden partijen inzake Provincie midden in de samenleving

Het Interprovinciaal Overleg (IPO) behartigt, samen met de andere Provincies, de provinciale belangen op landelijk niveau. Middels de stichting Euregio Maas-Rijn werd de positie van Limburg in de Euregio Maas-Rijn bestuurlijk verankerd. De opvolger van de stichting is de Europese groepering voor territoriale samenwerking, welke zich richt op het oplossen van problemen met een grensoverschrijdend karakter. De Zuidelijke Rekenkamer doet onderzoek naar doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid van het door het Provinciebestuur van Limburg en Noord-Brabant gevoerde bestuur.

9. Financiën en overhead

Financiën en overhead

Dit programma bestaat uit twee onderdelen:

- Overhead: betreft sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces, zoals huisvesting, ICT, management, facilitaire diensten etc.;
- Overige financiële posten (onvoorzien, taakstelling 2023-2027 etc.) en algemene dekkingsmiddelen (provinciefonds, opcenten MRB, dividend etc.).

Onze beleidskaders en verordeningen

- Financiële verordening 2023
- Sturing in Samenwerking 3.0
- Verordening onderzoeken doelmatigheid en doeltreffendheid
- Controleverordening Provincie Limburg 2020

Wat mag het kosten?

De totale lasten van dit programma bedragen € 76,66 mln., waarvan € 21,57 mln. storting in de reserves en € 55,09 mln. geraamde uitgaven met name voor de overhead.

Verder in dit programma is de generieke taakstelling op beleid 2023-2027 van € 50 mln. verwerkt in jaarlijkse tranches van € 10 mln. Voor onvoorziene uitgaven hebben we hier een begrotingspost van € 2,37 mln. opgenomen.

Bij de storting in de reserves is de toevoeging ad € 19,00 mln. aan programmareserve Onvoorziene uitgaven, conform het Coalitieakkoord 2023-2027 verwerkt.

De baten van dit programma bedragen € 399,99 mln. aan algemene dekkingsmiddelen. Deze baten dekken de uitgaven in de beleidsprogramma's. De algemene dekkingsmiddelen bestaan uit de volgende posten:

- Opcenten motorrijtuigenbelasting ad € 119,05 mln., geïndexeerd in lijn met het Coalitieakkoord 2023-2027;
- Algemene uitkering Provinciefonds ad € 243,46 mln., conform Meicirculaire 2023 van het Rijk;
- Inkomsten uit dividenden € 6,34 mln. betreffen met name Enexis Holding NV;
- De opbrengsten ad € 30,84 mln. betreffen rentes van uitzettingen publieke taak, obligatieportefeuille en leningen aan decentrale overheden.

Bij de onttrekkingen aan de reserves is de inzet van de Algemene reserve (voorheen Immunisatiereserve) ad € 100,00 mln., onderdeel van het dekkingsplan van het Coalitieakkoord 2023-2027 verwerkt.

De overige mutaties in de reserves betreffen met name faseringen van middelen.

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
Lasten	
9 Financiën en overhead	
9.1 Overhead	
9.1.1 Overhead	55.304
Totaal 9.1 Overhead	55.304
9.2 Algemene financiën	
9.2.1 Opcenten motorrijtuigenbelasting	18
9.2.2 Provinciefonds	18
9.2.3 Dividenden	18
9.2.4 Rente	953
9.2.5 Stelposten en overige financiën	-3.614
9.2.6 Onvoorzien	2.388
Totaal 9.2 Algemene financiën	-216
Totaal 9 Financiën en overhead	55.088
Totaal Lasten	55.088
Baten	
9 Financiën en overhead	
9.1 Overhead	
9.1.1 Overhead	299
Totaal 9.1 Overhead	299
9.2 Algemene financiën	
9.2.1 Opcenten motorrijtuigenbelasting	119.048
9.2.2 Provinciefonds	243.457
9.2.3 Dividenden	6.340
9.2.4 Rente	30.844
Totaal 9.2 Algemene financiën	399.689
Totaal 9 Financiën en overhead	399.988
Totaal Baten	399.988
Saldo van baten en lasten	344.900
Stortingen	
9 Financiën en overhead	
9.2 Algemene financiën	
9.2.5 Stelposten en overige financiën	2.568
9.2.6 Onvoorzien	19.000
Totaal 9.2 Algemene financiën	21.568
Totaal 9 Financiën en overhead	21.568
Totaal Stortingen	21.568
Onttrekkingen	
9 Financiën en overhead	

Exploitatie	Primitieve begroting 2024
9.1 Overhead	
9.1.1 Overhead	118
Totaal 9.1 Overhead	118
9.2 Algemene financiën	
9.2.5 Stelposten en overige financiën	230.442
Totaal 9.2 Algemene financiën	230.442
Totaal 9 Financiën en overhead	230.560
Totaal Onttrekkingen	230.560
Saldo mutatie reserves	208.993
Resultaat	553.893

Verbonden partijen inzake Financiën en overhead

De Nederlandse Waterschapsbank (NWB) en de BNG bank dragen zorg voor de financiering van de publieke sector. Het publiek belang is om in deze sectorbanken te participeren, zodat zij in staat blijven de publieke sector tegen aantrekkelijke voorwaarden te faciliteren.

Het Nazorgfonds gesloten stortplaatsen is ingericht ter financiering van de eeuwigdurende nazorg van voormalige stortplaatsen.

Verplichte paragrafen

1. § Lokale heffingen

Inleiding

Deze paragraaf geeft inzicht in de uitgangspunten voor de heffing van belastingen en rechten, de lokale lastendruk en de kwijtschelding.

Een deel van onze inkomsten bestaat uit provinciale belastingen en heffingen, die betaald worden door de inwoners en ondernemers in onze provincie. Daarvan is de belangrijkste inkomstenbron de opcenten op de motorrijtuigenbelasting (MRB). Daarnaast kennen wij de volgende heffingen: leges, grondwaterheffing en ontgrondingenheffing.

Inkomsten uit lokale heffingen

Bij het heffen gaan wij uit van het profijtbeginsel. Uitgangspunt is dat degene die profiteert van een voorziening voor die voorziening betaalt. Het profijtbeginsel manifesteert zich sterker bij heffingen (bijvoorbeeld leges) dan bij belastingen (bijvoorbeeld opcenten motorrijtuigenbelasting). Bij het heffen wordt rekening gehouden met interne en externe kaders en wet- en regelgeving, waaronder verschillende artikelen uit de Provinciewet (art. 220 t/m 223h).

De regels van de provinciale heffingen, evenals de toegepaste heffingsmaatstaven komen expliciet aan de orde bij de jaarlijkse vaststelling van de Legesverordening Limburg met de bijbehorende tarieventabel en de Grondwaterheffingsverordening. In verband met de invoering van de Omgevingswet per 1 januari 2024 zal de vernieuwde provinciale Omgevingsverordening gelijktijdig in werking treden. De Legesverordening Limburg 2024 zal hierop aansluiten. Het Statenvoorstel Legesverordening Limburg 2024 is thans een afgerond concept en zal in het najaar 2023 worden voorgelegd. Het huidige concept is thans uitgangspunt voor de leges-ramingen in de programmabegroting. Eventuele wijzigingen op het Statenvoorstel Legesverordening Limburg 2024 worden naderhand als mutatie in de programmabegroting opgenomen,

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de totale inkomsten uit lokale heffingen.

Inkomsten lokale heffingen							€ x 1.000
	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	
Opcenten MRB	113.347	115.457	119.094	122.786	126.162	129.632	
Leges	622	916	2.985	2.985	2.985	2.985	
Grondwaterheffing	1.025	1.052	1.104	1.104	1.104	1.104	
Totaal	114.994	117.425	123.183	126.875	130.251	133.721	

Beleid ten aanzien van de diverse provinciale heffingen

Het beleid van de volgende provinciale heffingen wordt hierna toegelicht, te verdelen in de onderdelen:

- opcenten op de motorrijtuigenbelasting en lokale lastendruk;
- leges in het kader van de Omgevingswet;
- grondwaterheffing;
- ontgrondingenheffing;
- kwijscheldingsbeleid.

Opcenten op de motorrijtuigenbelasting

Op basis van het huidige Coalitieakkoord 2023-2027 "Elke Limburger telt!" kiezen wij ervoor de motorrijtuigenbelasting in lijn te brengen met de rest van onze begroting door de indexatie van het aantal opcenten gelijk te trekken met de algehele begrotingsindex. In onderstaande tabel is de ontwikkeling van het aantal opcenten weergegeven voor de periode 2023 tot en met 2027.

Aantal opcenten MRB 2023-2027

per 1 januari	aantal opcenten	prijsindex tov voorgaand jaar
2023	80,6	1,90%
2024	83,1	3,15%
2025	85,7	3,10%
2026	88,1	2,75%
2027	90,5	2,75%

Lokale lastendruk

Onder lokale lastendruk wordt verstaan hoe de lokale lastendruk zich verhoudt ten opzichte van de landelijke lastendruk. Hierbij is met name de hoogte van de opcenten van belang. Het aantal opcenten op de motorrijtuigenbelasting dat de Provincies mogen heffen is met ingang van 1 januari 2024 gemaximeerd op 138,3.

De Belastingdienst verstrekt jaarlijks een gewichtsuitdraai van het Limburgse wagenpark bestaande uit overzichten met de aantallen personenauto's en motoren, onderverdeeld naar gewichtsklasse en soort brandstof. Aan de hand van de gewichtsuitdraai opgesteld naar de situatie van 30 juni 2023 zijn de opbrengsten aan provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting 2024-2027 geraamd met een opbrengst per opcent van ruim € 1,432 mln. Op basis van het maximaal te heffen aantal opcenten van 138,3 en de feitelijke heffing van 83,1 kent de Provincie een onbenutte belastingcapaciteit van 55,2 opcenten oftewel een onbenutte belastingcapaciteit in 2024 van € 79 mln.

Ontwikkeling aantal opcenten MRB 2021-2024

	2021	2022	2023	2024
Provincie Limburg	77,9	79,1	80,6	83,1
Landelijk gemiddelde	83,5	83,6	84,9	87,8
Wettelijk maximum	116,8	118,3	125,9	138,3
Limburg als % van het wettelijke maximum	66,7%	66,9%	64,0%	60,1%

Interprovinciaal traject nieuwe financieringssystematiek

Tot aan de val van het Kabinet Rutte IV was onderstaande informatie de meest actuele stand van zaken.

In het Coalitieakkoord 2021-2025 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst' stelt het Kabinet het volgende: "Om een stabielere financiering voor de medeoverheden te realiseren en hun autonomie te vergroten, wordt in de komende jaren een nieuwe financieringssystematiek voor de periode na 2025 uitgewerkt, waarbij de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied wordt betrokken. Daarbij worden ook alternatieven voor de OZB en MRB in de beschouwing betrokken. In deze periode zal de financiering van de medeoverheden grotendeels worden vormgegeven via de accres systematiek. Deze plannen en de uitwerking ervan de komende jaren, hebben een grote impact op de toekomstige financiële positie van de provincies.

Met de introductie van Betalen naar Gebruik als mogelijke opvolger van de Motorrijtuigenbelasting en de instelling van fondsen voor de bekostiging van de grote maatschappelijke opgaven zien wij meer financiële onzekerheden voor de Provincies op de (middel)lange termijn, die Provincies in zwaar weer kunnen brengen."

Het nieuwe kabinet heeft in het coalitieakkoord opgenomen dat het streeft naar een nieuwe financieringssystematiek voor de Provincies en Gemeenten met ingang van 2026. De gezamenlijke Provincies zijn daarom een traject gestart waarbij gezamenlijk met Rijk en Gemeenten gewerkt wordt aan deze nieuwe systematiek. Minister Bruins Slot (BZK) heeft de Tweede Kamer geïnformeerd over de stappen die het kabinet wil zetten om te komen tot een nieuwe financieringssystematiek voor medeoverheden. Maandag 11 juli 2022 heeft zij daartoe een contourennota aan de Tweede Kamer gestuurd. Samengevat wordt in deze brief geschetst hoe het kabinet toe wil werken naar een herziening van de Financiële-verhoudingswet in 2024. Dit voornemen vloeit voort uit de ambitie uit het Coalitieakkoord om een stabielere financiering voor de medeoverheden te realiseren en hun autonomie te vergroten, met name voor de periode na 2025. Het kabinet en de medeoverheden zijn namelijk van mening dat de financieringssystematiek zoals die nu is vormgegeven verbetering behoeft. Meer stabiliteit en ruimte voor autonome keuzes op regionaal en lokaal niveau worden daarbij nagestreefd.

In het Coalitieakkoord (Rutte IV) is vastgelegd dat het accres op de fondsen (gemeentefonds en provinciefonds) vanaf 2026 wordt vastgezet, waardoor onzekerheid ontstaat over de toekomstige financiële ruimte van de medeoverheden. Vandaar ook dat gewerkt wordt aan een nieuwe, stabielere financieringssystematiek waarbij ook de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied wordt betrokken. Momenteel hebben zowel de VNG als het IPO signalen afgegeven dat ze garanties willen hebben op tijdige duidelijkheid. Tijdens het VNG-congres eind vorige maand is een resolutie over dit onderwerp aangenomen. Ook het IPO heeft een signaal afgegeven door aan een akkoord op het bevriezen van het volumedeel van het accres voor de periode 2022-2025 de voorwaarde te verbinden dat voor de financieringssystematiek ná 2025 een bevredigend resultaat wordt geboekt. Duidelijkheid voor

Provincies en Gemeenten is namelijk nodig vanwege de grote opgaven die op de Provincies afkomen en omdat als onderdeel van de begroting 2023 een meerjarenbegroting 2024-2026 moet worden opgesteld.

Leges in het kader van de Omgevingswet

Provincies zijn, samen met Gemeenten, voor een groot deel verantwoordelijk voor de ruimtelijke ordening in Nederland. De nieuwe Omgevingswet is een fundamentele stelselherziening van het omgevingsrecht. In de Omgevingswet wordt alle wetgeving ten aanzien van het fysieke domein geïntegreerd, zowel inhoudelijk als procedureel. Deze wet gaat onder andere de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo), Wet ruimtelijke ordening (Wro), de Wet milieubeheer, de Ontgrondingenwet, de Wet Natuurbescherming (Wnb) en de Waterwet (gedeeltelijk) vervangen.

Vergunningen die op basis van deze wetten werden aangevraagd, vormen met de invoering van de Omgevingswet een onderdeel van de omgevingsvergunning en worden niet meer apart aangevraagd/verleend. In de Omgevingswet zijn in hoofdstuk 13 financiële bepalingen over leges en heffingen opgenomen. De Omgevingswet zal per 1 januari 2024 inwerking treden. Het a.s. Statenvoorstel Legesverordening Limburg 2024 en de bijbehorende tarieventabel is op deze vernieuwde wetgeving aangepast.

Grondwaterheffing

Provincies kunnen een grondwateronttrekkingsheffing opleggen aan onttrekkers van grondwater. De opbrengst is bedoeld als dekking voor bepaalde specifiek aangewezen grondwateruitgaven van de Provincie. De heffing is ondergebracht in artikel 13.4b van de Omgevingswet. Nadere regels zijn opgenomen in artikel 8.3 en 8.4 van het Omgevingsbesluit. De grondwaterheffing wordt geheven over de hoeveelheid onttrokken grondwater conform het beleid en de tarieven in de Grondwaterheffingsverordening Limburg.

Ontgrondingenheffing

Op grond van artikel 13.4a van de Omgevingswet kan bij provinciale verordening een ontgrondingenheffing worden ingesteld (dit artikel is ontleend aan artikel 21f van de Ontgrondingenwet). Per 1 januari 2009 is de heffing in Limburg beperkt tot het bestrijden van de kosten van toe te kennen schadevergoedingen ten gevolge van een ontgrondingsbeschikking. De ontgrondingenheffing wordt geheven van houders van ontgrondingsvergunningen en machtigingen en bedraagt € 90 per vergunde hoeveelheid stoffen van 10.000 m³ conform de Heffingsverordening ontgrondingen van de Provincie Limburg.

Kwijtscheldingsbeleid

Het provinciale kwijtscheldingsbeleid volgt het Rijksbeleid op grond van artikel 232e, tweede lid, van de Provinciewet op. Uitzonderingen daarop zijn in daartoe voorkomende gevallen in de desbetreffende verordening opgenomen. Dit beleid wordt uitsluitend gehanteerd voor natuurlijke personen. Aan niet-natuurlijke personen wordt geen kwijtschelding verleend. Aangezien het leeuwendeel van de belastingplichtigen niet-natuurlijke personen betreft, is kwijtschelding niet of nauwelijks aan de orde.

Bij de invordering van leges wordt geen kwijtschelding verleend op grond van artikel 232e, derde lid van de Provinciewet. Het a.s. Statenvoorstel Legesverordening Limburg 2024 art. 6 verwijst hiernaar.

2. § Weerstandvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Met de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing doet de Provincie Limburg verslag van de risico's die zij mogelijk loopt bij de uitvoering van de beleidsdoelstellingen of die zij heeft opgelopen tijdens de beleidsbepaling in voorgaande jaren en die financieel niet zijn afgedekt. Deze paragraaf bevat minimaal een uiteenzetting van de wettelijk verplichte onderdelen:

- het beleid inzake de weerstandscapaciteit en de risico's;
- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- een inventarisatie van de risico's;
- overzicht kengetallen financiële positie.

De Provincie Limburg presenteert daarnaast de confrontatie tussen de risico's en beschikbare weerstandscapaciteit en presenteert aan het begin van deze paragraaf de conclusie over het weerstandsvermogen. Uit onderstaande tabel blijkt dat wij beschikken over voldoende weerstandsvermogen om de (onvoorziene) financiële risico's te dekken. Wij hebben een sterke vermogenspositie. Onze financiële positie is gezond.

In algemene zin kan worden opgemerkt dat het risicoprofiel, zoals toegelicht in deze paragraaf licht is gestegen door met name de stijging van de kapitaalrente. Daarnaast is de weerstandscapaciteit ten opzichte van 2022 gedaald als gevolg van een toename van investeringen in activa van derden (zoals railinfra) en de nog resterende inzet van vrij eigen vermogen op basis van bestaand beleid.

€ x 1 mln.

Stand per 1-1	Incidenteel	Structureel	B2024	B2023
Beschikbare weerstandscapaciteit	857	79	936	981
Gewogen risico's	32	7	39	13
Surplus weerstandsvermogen	825	73	898	968
Beslag op Weerstandsvermogen	4%	8%	4%	1%

Beleid inzake weerstandscapaciteit en risico's

Ad a) In het licht van voortdurende economische veranderingen, maatschappelijke verschuivingen en onvoorziene uitdagingen, speelt het weerstandsvermogen een cruciale rol.

De belangrijkste uitgangspunten van het risicobeleid en risicomanagement zijn:

- risicomanagement is onderdeel van de reguliere planning- en control cyclus en levert een bijdrage aan het realiseren van bestuurlijk gewenste doelstellingen, beleidseffecten en prestaties van de Provincie Limburg;
- risicomanagement heeft de functie risico's op kansen en bedreigingen expliciet te maken en is erop gericht de verworven kennis en ervaring met betrekking tot risico's te verankeren binnen de organisatie.

Als definitie voor het begrip Risicomanagement wordt gehanteerd: *“Het gestructureerd managen van de risico's, dat een organisatie om financiële dan wel niet-financiële redenen de beleidsdoelen niet of niet volledig realiseert”*. Hierbij is risicomanagement een methode voor het op systematische wijze identificeren, analyseren, evalueren, beheersen, monitoren en communiceren van de risico's die samenhangen met een activiteit, functie of proces met als doel het verschaffen van een aanvaardbare mate van zekerheid dat de doelstellingen van de organisatie zullen worden gerealiseerd.

Als definitie voor het begrip 'Risico' wordt gehanteerd: 'onzekerheid dat een gebeurtenis zich voordoet, waarbij zowel positieve als negatieve effecten kunnen optreden, die van invloed zijn op het doelbereik'. Medio 2022 is een concern riskmanager geworven die zich onder andere bezig houdt met het opzetten van een integraal risk framework.

Naar verwachting wordt in 2023 Q4 het integraal en uniform risicomanagement beleid geformaliseerd. In de afgelopen jaren zijn reeds maatregelen getroffen op het gebied van risicopreventie en –signalering om het risicobewustzijn binnen de organisatie te stimuleren:

- Het permanent verbeteren van de administratieve organisatie en interne controle in nauw overleg met de huisaccountant;
- Het beheren van een convenant 'Horizontaal Toezicht' met de Belastingdienst;
- Aanstellen van een integriteitsfunctionaris;
- Het hanteren van het beleidskader Misbruik en Oneigenlijk gebruik (M&O). Met dit kader beschikt de Provincie over een integraal beleid op het gebied van Misbruik en Oneigenlijk gebruik van provinciale regelingen en voorzieningen en integriteit;
- Het periodiek updaten van het kader "Sturing in samenwerking 3.0", een beschrijving van het strategisch investerings- en uitvoeringskader. Dit doorontwikkelde sturingskader 3.0 is door Provinciale Staten vastgesteld op 5 februari 2021; Periodiek zal het kader "Sturing in Samenwerking 3.0" worden geëvalueerd en, waar nodig, aangepast;
- Certificering van het grondverwervingsproces.

Het team Concerncontrol en –advies binnen het cluster Concern zorgt voor een extra onafhankelijke blik op het totale systeem van control. Door middel van audits of steekproeven worden de control werkzaamheden binnen de eerste en tweede lijn getoetst op diverse aspecten (financieel, juridisch, planning, doelmatigheid, risico's etc.). Werkzaamheden zijn onder andere;

- Het opstellen en jaarlijks updaten van een fraude-risicoanalyse;
- Het uitwerken van uniforme concernstandaarden (Zo werken wij!). Deze standaarden omvatten naast gedetailleerde uitvoeringsregels om een uniforme werkwijze van processen te borgen, tevens een Risk & Control Framework. Voor de processen Grond & vastgoed, infrastructurele projecten en inhuur derden zijn de concernstandaarden inmiddels vastgesteld. Daarnaast wordt naar verwachting in 2023 Q4 de Zo werken wij Inkoop & Aanbesteding en de Zo werken wij onder de Omgevingswet opgeleverd;
- In 2019 is het compliance team Verbonden Partijen gestart met als doel een structurele inbedding, verbetering en professionalisering van de 'checks and balances' in de governance van de verbonden partijen te realiseren (vanuit de aandeelhoudersrol); De werkzaamheden van dit team worden in de toekomst geïncorporeerd in het Cluster Concern.

Inventarisatie van de weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit betreft het vermogen om financiële tegenvallers op te vangen, zonder dat dit invloed heeft op de voortzetting van de bestaande taken. Dit 'vermogen' is het geheel van middelen en mogelijkheden binnen de financiële positie van de Provincie, die zij als 'vrij aanwendbaar' wil aanmerken. Het betreft dus vrij aanwendbare middelen waar geen enkele verplichting tegenover mag staan en mogelijk nog te genereren (onbenutte) inkomsten.

In overeenstemming met het BBV maken wij bij de opbouw en samenstelling van de weerstandscapaciteit onderscheid tussen incidentele en structurele componenten.

Onder incidentele risico's wordt verstaan risico's welke een éénmalige last tot gevolg kunnen hebben.

Onder structurele risico's wordt verstaan risico's welke leiden tot structurele lasten (meerdere boekjaren).

Onder incidentele weerstandscapaciteit wordt verstaan de middelen en mogelijkheden die éénmalig kunnen worden ingezet.

Onder structurele weerstandscapaciteit wordt verstaan de middelen en mogelijkheden welke structureel (meerdere boekjaren) kunnen worden ingezet.

Structurele weerstandscapaciteit

De structurele weerstandscapaciteit is vooral van belang voor het opvangen van optredende risico's die over de tijd uitgestrekt effect hebben en om de incidentele weerstandscapaciteit aan te vullen na het optreden van risico's. De structurele middelen om risico's op te vangen bestaat uit de onbenutte belastingcapaciteit van bijna € 79 mln. In 2023 bedroeg deze € 65 mln. De stijging van de onbenutte belastingcapaciteit is het gevolg van de terughoudendheid in verhoging van de provinciale opcenten.

Incidentele weerstandscapaciteit

De omvang van de beschikbare incidentele weerstandscapaciteit bedraagt, op basis van de balans per 1-1-2024 ruim € 857 mln. feitelijk bestaande capaciteit uit de voormalige Immunisatiereserve. De delta van € 100 mln. ten opzichte van de Jaarstukken 2022 betreft de € 100 mln. dekking voor uitvoering van het Coalitieakkoord 2023-2027.

€ x 1 mln.

Inventarisatie incidentele weerstandscapaciteit	
Capaciteit Algemene reserve vrij aanwendbaar	857
Incidentele weerstandscapaciteit	857

Risico-inventarisatie

Het risicoprofiel van de Provincie is breder dan de risico's die wij in deze paragraaf presenteren. Risico's komen immers in alle soorten en maten voor. Vanuit begrotingsoogpunt zijn echter vooral de financiële risico's van belang. De risico's die we onderkennen hebben betrekking op: Verbonden partijen, leningen/garanties, debiteuren, het grondbeleid, groot onderhoud. En daarnaast op risico's die voortvloeien uit de uitoefening van de provinciale taken. De voorschriften uit het BBV geven aan dat, indien nodig, een voorziening moet worden getroffen. Daarnaast zijn er bestemmingsreserves ingesteld. Een en ander is samengebracht in onderstaande tabel:

€ x 1 mln.

Aandachtsgebied	Inschatting risico's	Voorziening	Reserve	Onderdeel weerstandsvermogen
Verbonden partijen en leningen	124	7	117	
APPA	8	8		
Debiteuren	13	13		
Grondbeleid	9	9		
Overig (uitvoering programma's etc.)	28			28
Incidentele weerstandscapaciteit	182	37	117	28

Belangrijkste risico's in de begrotingsprogramma's

Aandachtsgebied	Risico
1. Regionale economie	Europese programma's
3. Regionale bereikbaarheid en OV	Maaslijn
	Concessie
4. Ruimtelijke ontwikkeling	Grondbeleid
	Bodemsanering
8. Financiën en overhead	Provinciefonds
	Loon- en prijsindexering
	Opcenten MRB
	Rente-inkomsten

Top 4 grootste risico's

De grootste risico's met impact op het weerstandsvermogen worden hieronder beschreven. Hierbij merken wij op dat de risico's in deelnemingen en leningen hier niet meegenomen zijn, omdat deze reeds gedekt zijn middels de risicoreserve SIS 3.0.

Maaslijn en Arriva (de concessie)

Financiële impact

Met een kredietbesluit in september 2023 en het vaststellen van de begroting 2024 is er een extra krediet gevoteerd voor de investeringen in het infraproject Maaslijn. De kapitaallasten zullen als gevolg van dit besluit vanaf 2026 met € 1,34 mln. per jaar toenemen. In dit krediet zitten naar verwachting ruim voldoende reserveringen om toekomstige tegenvallers op het infra-gedeelte op te vangen. Daarnaast zijn er gedurende 3 jaren incidentele meerkosten ten aanzien van de OV-concessie van naar schatting € 20 tot € 27 mln. per jaar. Hiervoor wordt het benodigd incidenteel weerstandsvermogen geschat op € 28,8 mln.

Omschrijving van het risico

De scopewijziging waarbij de einddatum van het project wijzigt van 2024 naar 2027 heeft financiële consequenties voor het infragedeelte maar heeft ook gevolgen voor de openbaar vervoerconcessie als gevolg van het niet tijdig kunnen inzetten van elektrisch materieel. Als gevolg van de gewijzigde Statenmotie 2951 IJpelaar Berghorst c.s. inzake 'de Maaslijn is een Rijksproject' worden de gevolgen van de scopewijziging zoveel mogelijk bij het Rijk neergelegd. Hierover zijn er momenteel nog geen concrete afspraken gemaakt en lopen de gesprekken met het Rijk nog.

Termijn duidelijkheid

Medio 2024.

Ontwikkeling / status

De Staatssecretaris van I&W heeft aangegeven éérst de exacte bedragen uit de aanbesteding af te willen wachten, alvorens met Limburg in gesprek te treden. Daarbij hebben wij moeten constateren dat er, mede gegeven de demissionaire status van het kabinet, binnen lenW nog geen ruimte is om op dit moment tot gewijzigde afspraken over de kostenverdeling en de governance van de Maaslijn te komen.

Acties / beheersing

De Provincie zal verder overleg treden met het Ministerie van IenW om invulling te geven aan de motie. De extra ov-kosten als gevolg van langer doorrijden met dieseltreinen worden verder geverifieerd door een derde partij.

Provinciefonds

Financiële impact

De ontwikkeling van de algemene uitkering wordt bepaald door het accres, door overige ingrepen van het Rijk, door taakmutaties, door herverdelingen en vanaf 2015 de onder- of overschrijding van het BCF-plafond.

Het accres wordt bepaald door de groei van de rijksuitgaven en varieert van jaar op jaar, maar ook met betrekking tot één jaar. Voor één jaar varieert een accres met maximaal 2 à 3 procentpunt. Het accresbedrag in het provinciefonds wordt bepaald door het accrespercentage te vermenigvuldigen met de bedragen die als algemene en decentralisatie-uitkeringen in het provinciefonds zitten. Door toevoeging van nieuwe bedragen in het provinciefonds neemt bij eenzelfde accrespercentage het accresbedrag toe. Dit bedrag kan hoger worden als ook het accres van het voorgaande jaar nog wijzigt, want zo'n bijstelling werkt structureel door, en beide wijzigingen hetzelfde teken (+ of -) hebben. De financiële impact kan dan tot € 6 à 7 mln. oplopen.

De systematiek om het accres te bepalen is ontwikkeld om het provinciefonds even snel te laten groeien of dalen als de rijksbegroting. De budgettaire impact van dit soort fluctuaties kan heel sterk variëren. In de regel moet jaarlijks rekening worden gehouden met een mogelijk financieel nadeel hierdoor van € 1 à 2 mln.

Nieuwe taken of taken die bij de provincies verdwijnen leiden ook tot meer of minder middelen.

Uitgangspunt is dat de middelen toereikend zijn om de taak uit te voeren. Een taakmutatie leidt dan wel tot een wijziging van de algemene uitkering of een decentralisatie-uitkering, maar niet tot een wijziging van de financiële ruimte. De financiële impact is nihil.

Daarnaast speelt het risico betreffende het plafond BTW- Compensatiefonds (BCF) een plafond.

Overschrijden de BTW- claims van provincies en gemeenten het plafond, dan wordt de overschrijding gekort op het provincie- en gemeentefonds. Omgekeerd leidt een onderschrijding van het plafond tot een toevoeging aan het provincie- en gemeentefonds. Voorlopig gaan we ervan uit dat de financiële impact € 1 mln. (incidenteel) kan zijn.

Voor 2024 bedraagt de voorlopige stand van de algemene uitkering € 243 mln. (meicirculaire 2023).

Relevante ontwikkelingen

In mei 2021 is het proces gestart voor het herijkingsonderzoek provinciefonds. Doel is te komen tot een geactualiseerd model voor de verdeling van de algemene uitkering van het provinciefonds dat voldoet aan de eisen van de Financiële verhoudingswet. Draagvlak is van groot belang.

Op dit moment blijkt op basis van voorlopige uitkomsten dat het nieuwe verdeelmodel sterk nadelig kan zijn voor Limburg. Dit staat op gespannen voet met de uitkomsten van onderzoeken "Elke regio telt". Over de uitkomsten van het proces zal zodra meer bekend is via de reguliere informerende stukken over de circulaire worden gerapporteerd.

Vanaf 2026 zal het provinciefonds niet langer gekoppeld zijn aan de ontwikkeling van de rijksuitgaven. Voor 2026 en verder is het accres gesplitst in een vaststaand volumedeel en een loon- en prijsdeel dat per circulaire wordt geactualiseerd op basis van de laatste inzichten van het Centraal Planbureau (CPB) over de loon- en prijsontwikkeling. Het kabinet heeft, als uitwerking van het coalitieakkoord, besloten dat het gemeente- en provinciefonds vanaf 2027 geïndexeerd zal worden op basis van de ontwikkeling van

het bruto binnenlands product (bbp). In de meicirculaire 2023 is de koppeling aan bbp vanaf 2027 dus nog niet verwerkt.

Termijn duidelijkheid

De uitkering 2024 wordt definitief vastgesteld in de meicirculaire 2025.

Omschrijving risico's

Fluctuaties in het provinciefonds kunnen de begrotingsruimte onverwacht en op korte termijn zowel positief als negatief beïnvloeden.

Acties / beheersing

Via het IPO is er een constant overleg over de voorstellen van het Rijk.

Europese programma's en SPUK's

Financiële impact

Voor de periode 2014-2020 is wederom uitgegaan van een maximaal risico van € 4 mln. met een impact (incidenteel) op het weerstandsvermogen van € 2 mln. Over die periode zijn geen financiële claims ingediend.

Omschrijving risico

Het risico houdt verband met mogelijke correcties bij de eindafrekening van de EU bijdrage in Europese Programma's door Brussel en de Rijkscofinancieringsbijdrage door de lidstaat.

De Provincie Limburg maakt zoveel mogelijk gebruik van subsidies vanuit de Europese structuurfondsen (o.a. OPZuid en de Interreg-A programma's). De EU-regelgeving stelt dat de 'Lead partner' van een project verantwoordelijk c.q. aansprakelijk is voor de financiële risico's van het gehele project, dus bijvoorbeeld in geval van een korting op de EFRO bijdrage. Een lagere vaststelling wordt in principe doorbelast aan de projectuitvoerder. Daar waar de Provincie Limburg 'Lead partner' is, geldt dus ook een terugbetalingsrisico wanneer EU-middelen niet conform de geldende wet- en regelgeving worden besteed. Datzelfde geldt voor de Rijkscofinancieringsbijdrage. Een vergelijkbaar risico loopt de Provincie met de Specifieke Uitkering (SPUK) van het Rijk, waarbij ook aan bestedingsvoorwaarden voldaan moet worden en sprake kan zijn van een terugvordering.

Mede gelet op mogelijke EU-controles in de periode t/m 2023 blijft het wenselijk om het maximale risicobedrag op € 4 mln. te houden.

Termijn duidelijkheid

De uiteindelijke financiële risico's van de programma 's 2014-2020 zullen pas na afloop van deze programma's, bij de eindafrekening in 2025-2026 bekend zijn.

Acties / beheersing

De (externe) uitvoeringsorganisaties van de EU programma's beoordelen de juridische aspecten van de EFRO-projectsubsidies. Voor wat betreft het aandeel provinciale cofinanciering zijn wij zelf verantwoordelijk voor de juridische toetsing. In de regel wordt een provinciale cofinanciering aan een Limburgse partner in een EU project afgegeven als een inspanningsverplichting. Het financiële risico is zodoende beperkt.

Motorrijtuigenbelasting

Financiële impact

Het bevorderen van het gebruik van de elektrische auto (welke tot 2025 zijn vrijgesteld van de motorrijtuigenbelasting) en de toenemende groei van de private leasemarkt (weglekeffect naar provincies waar de leasemaatschappij gevestigd is) hebben een negatieve impact op de provinciale opcenten. Het

maximaal financieel risico (structureel) als gevolg van genoemde ontwikkelingen is bepaald op € 3,0 mln. De impact op het weerstandsvermogen bedraagt € 1,5 mln.

Omschrijving van het risico

De jaarlijkse opbrengst met betrekking tot de opcenten op de hoofdsom motorrijtuigenbelasting wordt geraamd aan de hand van de zogenaamde theoretische opbrengstberekening (op basis van door de belastingdienst periodiek verstrekte gegevens van de samenstelling van het wagenpark in de provincie).

Op grond van het vigerende convenant dat tussen het Ministerie van Financiën en de provincies is gesloten waarin de waarborgen, de eenduidigheid over de berekeningsmethodiek, de informatie-uitwisseling tussen de belastingdienst en de provincies en de accountantscontrole die de Auditdienst Financiën uitvoert op de heffing en inning door de belastingdienst zijn vastgelegd- is het risico dat de werkelijke afdrachten substantieel kunnen afwijken van de geraamde opbrengsten bijzonder laag. Op basis van het huidige Coalitieakkoord 2023-2027 "Elke Limburger telt!" kiezen wij ervoor om de motorrijtuigenbelasting in lijn te brengen met de rest van onze begroting door de indexatie van het aantal opcenten gelijk te trekken met de algehele begrotingsindex. Onder lokale lastendruk wordt verstaan hoe de lokale lastendruk zich verhoudt ten opzichte van de landelijke lastendruk. Hierbij is met name de hoogte van de opcenten van belang. Het aantal opcenten op de motorrijtuigenbelasting dat de provincies mogen heffen is met ingang van 1 januari 2024 gemaximeerd op 138,3. De Belastingdienst verstrekt jaarlijks een gewichtsuitdraai van het Limburgse wagenpark bestaande uit overzichten met de aantallen personenauto's en motoren, onderverdeeld naar gewichtsklasse en soort brandstof. Aan de hand van de gewichtsuitdraai opgesteld naar de situatie van 30 juni 2023 zijn de opbrengsten aan provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting 2024-2027 geraamd met een opbrengst per opcent van ruim € 1,432 mln. Op basis van het maximaal te heffen aantal opcenten van 138,3 en de feitelijke heffing van 83,1 kent de Provincie een onbenutte belastingcapaciteit van 55,2 opcenten oftewel een onbenutte belastingcapaciteit in 2024 van € 79 mln.

Interprovinciaal traject nieuwe financieringssystematiek

In het Coalitieakkoord 2021-2025 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst' stelt het Kabinet het volgende: "Om een stabielere financiering voor de medeoverheden te realiseren en hun autonomie te vergroten, wordt in de komende jaren een nieuwe financieringssystematiek voor de periode na 2025 uitgewerkt, waarbij de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied wordt betrokken. Daarbij worden ook alternatieven voor de OZB en MRB in de beschouwing betrokken. In de huidige kabinetsperiode zal de financiering van de medeoverheden grotendeels worden vormgegeven via de accres systematiek.". Deze plannen en de uitwerking ervan de komende jaren, hebben een grote impact op de toekomstige financiële positie van de provincies.

Met de introductie van Betalen naar Gebruik als mogelijke opvolger van de Motorrijtuigen belasting en de instelling van fondsen voor de bekostiging van de grote maatschappelijke opgaven zien wij meer financiële onzekerheden voor de provincies op de (middel)lange termijn, die provincies in zwaar weer kunnen brengen.

Relevante ontwikkelingen

In juni 2023 is sprake van een groei van het wagenpark met 0,83% ten opzichte van het jaar daarvoor.

Termijn duidelijkheid

Component uit het inmiddels vastgestelde "Klimaatakkoord", is het bevorderen van het gebruik van de elektrische auto. Aangezien de elektrische auto tot 2025 is vrijgesteld van motorrijtuigenbelasting betekent een toename van elektrische auto's in het wagenpark een toenemende inkomstenderving. Medio 2020 is het IPO in onderhandeling met het Rijk over compensatiemaatregelen voor de periode tot 2025. De Raad voor het Openbaar Bestuur, die in het voorjaar 2020 een onderzoek heeft uitgevoerd op grond van artikel 2 Financiële Verhoudingswet stelt in haar advies de provincies in het gelijk in hun claim tot het verkrijgen van compensatie voor te derven inkomsten. Het betreft immers substantiële bedragen. Momenteel lopen

in IPO verband in samenwerking met het ministerie van BZK een aantal onderzoeken over de toekomst van het provinciaal belastinggebied.

Het nieuwe kabinet heeft in het coalitieakkoord opgenomen dat het streeft naar een nieuwe financieringssysteem voor de provincies en gemeenten met ingang van 2026. De gezamenlijke provincies zijn daarom een traject gestart waarbij gezamenlijk met rijk en gemeenten gewerkt wordt aan deze nieuwe systematiek. De minister van BZK heeft aangekondigd dat zij voor het zomerreces over dit onderwerp een contourennota naar de Tweede Kamer gaat sturen. Deze contourennota wordt gezien als een ontwikkelagenda voor de bestuurlijk-financiële verhoudingen in de komende kabinetsperiode. En zal naar alle waarschijnlijkheid primair gericht zijn op het uitwerkingsproces en mogelijk een aantal hoofdlijnen bevatten (ten aanzien van o.a. nieuwe stabielere financieringssysteem, normeringssysteem, accres, eigen belastinggebied). De Provincie Limburg pleit voor het handhaven van de huidige "opcentenheffing op de hoofdsom van de motorrijtuigenbelasting" systeem.

Acties / beheersing

De mogelijke (budgettaire) gevolgen van de afspraken tussen het Rijk en de provincies met betrekking tot bovengenoemde compensatieregelingen worden direct vertaald naar de provinciale begroting. De ontwikkelingen met betrekking tot de groei van de private-lease markt en de gevolgen daarvan voor de jaarlijkse opbrengst opcenten worden in IPO-verband aangekaart en maakt onderdeel uit van het lopend integraal onderzoek naar de toekomst van het provinciaal autonoom belastinggebied.

Kengetallen BBV inzake financiële positie

Met ingang van de begroting 2016 is in het BBV voorgeschreven dat in deze paragraaf een set van zes verplichte kengetallen wordt opgenomen. Naast de set van kengetallen wordt een beoordeling van de onderlinge verhouding van de kengetallen in relatie tot de financiële positie opgenomen. De kengetallen en de beoordeling geven gezamenlijk inzicht over de financiële positie van de Provincie. Met ingang van de begroting 2017 dienen eveneens de geprognostiseerde balansen te worden opgenomen in de begroting en de meerjarenraming. Hierdoor krijgen Provinciale Staten meer inzicht in de ontwikkeling van onder andere de investeringen, het aanwenden van reserves en voorzieningen en de financieringsbehoefte. Op basis van de (geprognostiseerde) balansen kunnen de voorgeschreven kengetallen worden berekend voor 2021-2026. Wij merken op dat er (landelijk) geen normen voor kengetallen zijn benoemd.

De voorgeschreven kengetallen zullen achtereenvolgens worden beschreven en toegelicht.

De kengetallen netto schuldquote, netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte geldleningen, de solvabiliteitsratio en het kengetal grondexploitatie hebben betrekking op de balans. Uit onderstaande toelichting blijkt dat de overschotten aan middelen afnemen. De solvabiliteitsratio geeft aan dat er een goede mate van weerbaarheid bestaat en het financieel risico met betrekking tot de grondexploitatie is minimaal te noemen.

De kengetallen structurele exploitatieruimte en de belastingcapaciteit hebben betrekking op de exploitatie. Uit de berekening van de kengetallen blijkt dat de structurele baten voldoende zijn en dat er nog ruimte is om de structurele baten te verhogen. De onbenutte belastingcapaciteit bedraagt € 65 mln.

Op basis van bovenstaande kan geconcludeerd worden dat de financiële positie van de Provincie Limburg als voldoende kan worden bestempeld.

Netto schuldquote

De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de Provincie ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van rentelasten en aflossingen op de

exploitatie. Het wordt berekend als het verschil tussen de eigen middelen en de schulden gerelateerd aan de baten exclusief de mutaties in de reserves.

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er ook sprake is van doorlenen, wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven. Op die manier wordt duidelijk aangegeven wat het aandeel is van de verstrekte leningen en de betekenis daarvan voor de schuldenlast.

Een negatieve schuldquote betekent dat er sprake is van een overschot aan middelen. Het overschot neemt af door de investeringen in projecten. Indien nodig zal aanvullende financiering nodig zijn.

Door de netto schuldquote weer te geven inclusief de doorgeleende gelden verkrijgen we inzicht in hoeverre er sprake is van doorlenen. Zo blijkt wat het aandeel is van de verstrekte leningen en wat dit betekent voor de schuldenlast. Logisch gevolg is dat de overschotten stijgen. Als beide schuldquotes worden vergeleken kan worden geconcludeerd dat er een substantieel bedrag wordt doorgeleend.

Ten opzichte van de programmabegroting 2023 zijn de schuldquota's verslechterd. Enerzijds is het balanstotaal vergroot, maar staat daar met name kort vreemd vermogen tegenover.

Schuldquote	R2022	B2023	B2024	B2025	B2026	B2027
Netto schuldquote	-18%	26%	26%	35%	35%	35%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	-207%	-214%	-163%	-147%	-139%	-145%

Solvabiliteit

Deze ratio geeft inzicht in de mate waarin de Provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Het geeft het eigen vermogen weer als percentage van het balanstotaal. Het eigen vermogen bestaat uit de reserves en het resultaat uit het overzicht van baten en lasten.

De solvabiliteitsratio is een maat voor de weerbaarheid van de Provincie. De mate van weerbaarheid in combinatie met de andere kengetallen geeft een indicatie over de financiële positie van de Provincie. Als we het vreemd vermogen beschouwen zien we dat dit met name bestaat uit overlopende passiva. Dit betreffen voor een substantieel deel beschikte subsidies. Gezien de hoogte van het vreemd vermogen kunnen we concluderen dat de berekende ratio ruim voldoende is om aan de financiële verplichtingen te voldoen. Er is sprake van een zeer gezonde vermogenspositie.

Ten opzichte van de prognose Programmabegroting 2023 is de ratio verminderd. Het balanstotaal is gestegen, waarbij de toename van kort vreemd vermogen naar verwachting meer stijgt dan de positie van het Eigen vermogen.

	R2022	B2023	B2024	B2025	B2026	B2027
Solvabiliteitsratio	77%	77%	77%	78%	78%	79%

Grondexploitatie

Uit het verleden is gebleken dat de grondexploitaties een forse impact kunnen hebben op de financiële positie van Provincies. De boekwaarde van de grondposities zijn van belang. Deze moeten worden terugverdiend bij verkoop. De omvang van de boekwaarde van de gronden wordt gerelateerd aan de baten exclusief de mutaties in de reserves.

De omvang van de grondexploitatie is bij de Provincie gering. Er is dan ook geen sprake van een materieel risico. Het negatieve percentage geeft aan dat er beperkte voordelen worden verwacht.

	R2022	B2023	B2024	B2025	B2026	B2027
Kengetal grondexploitatie	-3%	-1%	-1%	-1%	-1%	-1%

Structureel exploitatiesaldo

Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting is het onderscheid tussen structurele en incidentele baten/lasten van belang. We spreken van incidentele baten/lasten als het gaat om eenmalige zaken die zich gedurende maximaal 3 jaar voordoen. Het onderscheid tussen structureel en incidenteel is vastgelegd in een notitie van commissie BBV. De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten en het saldo van de structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves gedeeld door de totale baten exclusief mutatie reserves.

Een positief kengetal betekent dat we een positief saldo hebben tussen de structurele baten/lasten en de onttrekking/toevoegingen aan de reserves. Het betekent dat er flexibiliteit zit in de begroting.

Als gevolg van nadelige effecten van structurele baten uit o.a. Provinciefonds, beleggingen en leges enerzijds en o.a. hogere structurele lasten bij de RUD-zuid daalt de structurele exploitatieruimte. Ten opzichte van de programmabegroting is dit verbeterd als gevolg van de structurele voordelen meicirculaire en kapitaallasten.

	R2022	B2023	B2024	B2025	B2026	B2027
Structurele exploitatieruimte	21%	12%	10%	9%	9%	4%

Opcenten motorrijtuigenbelasting

Een Provincie heeft de mogelijkheid het aantal opcenten te verhogen tot het maximaal te heffen aantal opcenten zoals dat door het Rijk wordt bepaald. De belastingcapaciteit van Provincies wordt berekend door het aantal opcenten in jaar t (het begrotingsjaar) te relateren aan het gemiddelde van het aantal opcenten van alle Provincies in jaar t-1 en uit te drukken in een percentage.

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat de Provincie Limburg onder het landelijk gemiddelde zit qua heffen van provinciale opcenten. In de aanloop naar 2024 blijkt wel dat het verschil met het landelijke gemiddelde groter wordt. Vanaf 2024 wordt geïndexeerd, conform de algemeen gehanteerde loon- en prijsindex ad 3,15% prijspeil 2024 (en dus lager dan de loon- en prijsindex). Voor 2024 bedraagt de onbenutte belastingcapaciteit € 79 mln.

Belastingcapaciteit	R2022	B2023	B2024	B2025	B2026	B2027
Aantal opcenten t.o.v. landelijke gemiddelde	94%	93%	95%	95%	95%	95%
Landelijk gemiddelde jaar t-1	100%	100%	100%	100%	100%	100%

3. § Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Kapitaalgoederen zijn van belang voor de realisatie van provinciale programma's. Zo speelt een goed onderhouden infrastructuur een belangrijke rol in de economie en het sociaal leven. Een integrale afweging tussen aanwezigheid van kapitaalgoederen, duurzaamheidseisen, kwaliteitsniveau, onderhoud en visie is van strategisch belang voor de Provincie en voor haar financiële positie.

Met de paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen in de begroting stellen Provinciale Staten kaders voor onderhoud van infrastructuur, wegbeheer en gebouwen.

Infrastructuur

Infrastructurele kapitaalgoederen, waaruit onze infrastructuur bestaat, komen voor in diverse uitvoeringsprogramma's. Dit is van essentieel belang voor de Limburgse economie en de verbinding tussen mensen. Provincie Limburg faciliteert de regionale infrastructuur en zorgt hierbij voor een balans tussen goede bereikbaarheid. De kapitaalgoederen worden in goede conditie gehouden aan het kwaliteitsniveau 'Basis' en worden qua inrichting afgestemd op de toekomstvisie. Dit houdt in dat zowel betreffend gebruik door de diverse modaliteiten alsook de (verwachte) groei in intensiteit meegenomen worden in de ontwikkeling van de infrastructuur.

Het beleid voor het onderhouden van onze infrastructuur is opgenomen in de door Provinciale Staten op 14 februari 2020 vastgestelde 'Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen Provincie Limburg 2020'. Dit kader handhaaft het voorzieningenniveau van de provinciale wegen op kwaliteitsniveau 'Basis'. Met dit kwaliteitsniveau ligt een basis voor een goed functionerend eigen provinciaal (wegen)netwerk. Door op onderhoudsmomenten de inrichting aan te passen, indien gewenst aan de toekomstvisie, is een goed functionerend provinciaal (wegen)netwerk geborgd.

Binnen dit kader is Provincie Limburg verantwoordelijk en draagt zorg voor het beheer, onderhoud en de rehabilitatie van de infrastructuur en een gedeelte van de railinfrastructuur (exploitatie van de Zuid-Limburgse Stoomtrein Maatschappij, ZLSM). Provincie Limburg is eigenaar van infrastructuur bestaande uit globaal 450 km weg (inclusief naastgelegen voorzieningen) en de railinfrastructuur ZLSM.

Het beheer en onderhoud wordt, daar waar mogelijk, gecombineerd met andere provinciale programma's. Deze reconstructies zijn opgenomen in het Integraal Programma Mobiliteitsopgaven Limburg 2023 – 2027 (IPML).

Beheer en onderhoud van nieuwe of aangepaste infrastructuur

Daar waar nieuwe infrastructuur wordt gerealiseerd of infrastructuur wordt aangepast, markeert de ingebruikname het punt van overdracht aan de beheerder. De kosten voor het beheer en onderhoud van de provinciale infrastructuur zullen, indien het aanzienlijke wijzigingen zijn, op het moment van ingebruikname ten laste worden gebracht van de provinciale begroting. Bij kleinschalige aanpassingen

worden deze wijzigingen in de vierjaarlijkse bijstelling van de Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen meegenomen. In onderstaande tabel is het moment van ingebruikname van deze nieuwe infrastructuur opgenomen. Een aantal onderdelen van de provinciale infrastructuur wordt, vanwege de functie en ligging in het totale infrastructuurnetwerk, aangepast en eventueel op termijn overgedragen aan derde partijen.

Tabel 3.1. Oplevering
projecten

Nr. IPML	Wegnummer	Naam	Project	Periode
B5	N270	Eindhoven-Well	N270 Koninginnebrug	2025
B8	N556	Venlo-Horst	N556 Groot onderhoud	2024
B48	N281	Nijswiller-Hoensbroek	N281 Rehabilitatie 4-baans gedeelte gem. Heerlen (fundering en verharding, km 22- 32)	2024
B58	N278	Maastricht-Vaals	N278 Vervangen kunstwerk Fommestraat	2024
W1	N271	Mook - Venlo	N271 Plasmolen Mook	2024
W4	N271	Mook - Venlo	N271 Aanleg Rotonde Well	2024
W7	N270	Eindhoven-Well	N270 VIA Venray projecten (incl. afrit Deurnseweg)	2024/2025
W19	N266-N275	Nederweert-Helmond	N266-N275 Nederweert	2026
W20	N273	Ittervoort-Venlo	N273 kom Neer	2027
W24	N280	Weert-Roermond	N280 Deelproject West-Leudal (incl. reconstructie aansluiting N280/N279 rotonde en carpoolplaats Kelpen)	2027
W37	N297	Born - Millen	Gebiedsontwikkeling Randweg VDL Nedcar	on hold
	N276	Brunssum - St Joost		
W45	Ntb	Nieuw wegvak	Randweg Abdissenbosch	on hold
W59	N595	Valkenburg-Wittem	N595 Wittemer Allee	2026
W60	N598	De Hut-De Plank	N598 P 246 De Hut - De Plank fase 1	2026

Financiële consequenties voor de begroting

Financiële consequenties van beheerplannen en de planning uit het IPML zijn vertaald in de begroting 2024 en bijhorende meerjarenraming in het begrotingsprogramma 7. Een bereikbaar en toegankelijk Limburg.

Tabel 3.2. Exploitatiebudget (bedragen € x 1.000)

Omschrijving	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Exploitatielasten *	18.022	20.146	21.062	21.108	21.415	21.415

* Incl. steunpunten wegen.

Investerings in weginfra

Onderstaande tabel geeft inzicht in reeds door PS vastgestelde vervangings-, levensduurverlengende of uitbreidingsinvesteringen. De nieuwe investeringsprojecten maken onderdeel uit van de investeringsplanning, zoals opgenomen in de financiële begroting.

Tabel 3.3. Investerings € x 1.000)

Omschrijving	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Projecten*	14.099	11.580	10.221	pm	pm	pm
Kunstwerken*	1.771	0	1.000	0	0	0
Vervangingsinvesteringen**	7.879	10.004	pm	pm	pm	pm
Totaal	23.749	21.584	11.221	0	0	0

*Betreft actuele, lopende projecten

**Planning van deze investeringen wordt meegenomen in de nieuwe Nota Kapitaalgoederen 2024-2027

Gebouwen

De provincie Limburg heeft 13 gebouwen of opstallen in eigendom. Dit zijn:

- het Gouvernement aan de Maas;
- drie steunpunten voor provinciale wegen (Hulsberg, Sittard en Nederweert);
- drie provinciale musea (Bonniefantemuseum Maastricht, Limburgs Museum Venlo en het Discovery museum Kerkrade);
- kasteel Groot Buggenum te Grathem;
- cargoloods Oost Maastricht-Airport;
- stationsgebouw met loods, werkplaats, watertoren en seinhuisjes van de Zuid Limburgse Stoomtrein Maatschappij Simpelveld.

Het Gouvernement en de steunpunten worden gebruikt voor de huisvesting van (provinciale) medewerkers, de overige gebouwen worden verhuurd aan de betreffende stichtingen die het gebouw gebruiken.

Beleid

Kwalitatief goed onderhoud is belangrijk voor de representativiteit, maar ook voor de functionaliteit en dus ook voor de uitvoering van de provinciale programma's. Het doel is het waarborgen van het vastgestelde onderhoudsniveau (representativiteit en functionaliteit) van alle provinciale gebouwen. Van alle gebouwen zijn Meerjarenonderhoudsplannen (MJOP) opgesteld die als basis dienen voor de inrichting van de voorziening groot onderhoud provinciale gebouwen

Op basis van deze plannen wordt de representativiteit en functionaliteit van de gebouwen geborgd en duurzaam gefinancierd. Tevens wordt voldaan aan het besluit begroting en verantwoording (BBV) van het Ministerie Binnenlandse Zaken en de voorwaarden van de accountant.

Verduurzaming gebouwen

De gebouwen zijn in de afgelopen jaren op diverse gebieden verduurzaamd en hebben nagenoeg allen het energielabel A, voor de kantoorruimten is de minimale eis energielabel C. Voor de monumentale gebouwen zal maatwerk worden toegepast. In het kader van de Wet milieubeheer is bij RVO voldaan aan de informatieplicht energiebesparing. Bij natuurlijke vervangingsmomenten van installaties worden energiezuinige alternatieven toegepast. Aanvullende maatregelen m.b.t. CO₂- en energiereductie binnen de provinciale vastgoedportefeuille worden nader uitgewerkt in het toekomstige provinciale klimaatplan 2024-2030 (motie 2798).

In het kader van de Provinciale energiestrategie (PES) is onderzocht of het mogelijk is om op de beschikbare gebouwde omgeving PV-panelen aan te brengen. In het kader van de voorbeeldfunctie, wordt alleen duurzaam opgewekte energie ingekocht en is onze bedrijfsvoering duurzaam en circulair.

Plannen in 2024

- Herziening van het MJOP waarin herinspectie van de (bouw)elementen en de re-allocering van gelden binnen de voorziening groot onderhoud provinciale gebouwen. Deze plannen worden ter besluitvorming voorgelegd;
- Aan de hand van de routekaart verduurzaming provinciaal maatschappelijk vastgoed van het IPO zullen plannen voor de verdere verduurzaming per gebouw worden opgesteld. Deze plannen worden ter besluitvorming voorgelegd;
- Aanbrengen van PV-panelen op gebouwde omgeving waar de capaciteit van het openbare elektranet dit toelaat;
- Uitvoering geven aan de activiteiten in het MJOP;
- Een doorkijk van eventuele toekomstige maatregelen zullen vanaf 2024 opgenomen worden in het provinciaal klimaatplan 2024-2030 (motie 2798).

4. § Financiering

Inleiding

De paragraaf Financiering biedt een overzicht van 1) de verstrekte geldleningen aan verbonden partijen en derden marktpartijen uit hoofde van het publiek belang*; 2) de beleggingen van tijdelijk overtoollige liquide middelen; en 3) de opgenomen geldleningen bij financiële instellingen.

**Geïnvesteed agiokapitaal in deelnemingen is opgenomen in de paragraaf Verbonden partijen.*

Een belangrijke taak bij het beheersen van de financieringsstromen is dat te allen tijde voldoende werkkapitaal beschikbaar is om aan alle financiële verplichtingen te kunnen voldoen, zodat de financiële continuïteit van de organisatie gewaarborgd blijft en dat de in de meerjarenbegroting opgenomen beleidsdoelstellingen zonder belemmering van financiering uitgevoerd kunnen worden.

Een secundaire maar even zo belangrijke taak is dat de Provincie haar financieringsmiddelen in een verantwoorde balans inzet ten behoeve van directe stimulering van het publieke belang in Limburg en het realiseren van beleggingsrendementen. Deze beleggingsrendementen komen op indirecte wijze als rentebaten in de meerjarenbegroting eveneens toe aan de Limburgse maatschappij.

Deze paragraaf geeft inzicht in:

- Financieringspositie Provincie Limburg integraal;
- Algemene ontwikkelingen;
- Portefeuille Treasury (tijdelijk overtollige liquide middelen);
- Renteopbrengst portefeuille Treasury;
- Portefeuille Geldleningen publiek belang;
- Renteopbrengst portefeuille Geldleningen publiek belang;
- Portefeuille Opgenomen geldleningen;
- Verantwoording van wettelijke normen – vlottende schuldpositie;
- Verantwoording van wettelijke normen – vaste schuldpositie;
- Europese Monetaire Unie (EMU)-saldo;
- Beleidsplan financieringsfunctie 2024.

Financieringspositie Provincie Limburg integraal

Als de passivazijde van de financiële balans van de Provincie Limburg wordt bekeken, dan valt op dat de Provincie een forse eigen vermogenspositie heeft van circa € 1.654 mln. (Jaarrekening 2022, pagina's 367/368) en een gering volume aan opgenomen geldleningen. Aan de activazijde van dezelfde balans valt af te lezen dat de Provincie dit vermogen voor een aanzienlijk deel heeft geïnvesteerd in financiële vaste activa en kortlopende uitzettingen. Met uitzondering van het uitstaand agiokapitaal aan provinciale deelnemingen (zie hiervoor de paragraaf Verbonden partijen) worden de financiële vaste activa, de kortlopende uitzettingen en de opgenomen geldleningen nader verantwoord in de voorliggende paragraaf Financiering. Deze uitstaande en opgenomen geldleningen zijn ondergebracht in de volgende drie financieringsportefeuilles:

1. Portefeuille Treasury (ook wel: tijdelijk overtollige liquide middelen);
2. Portefeuille Geldleningen publieke belang;
3. Portefeuille Opgenomen geldleningen.

In tabel 4.1 wordt het hoofdsomverloop van bovengenoemde drie financieringsportefeuilles per jaarultimo weergegeven. Potentiële en/of verwachte nieuwe uitzettingen en opnamen zijn hierin niet opgenomen. De totale nominale hoofdsom van de financiële uitzettingen (exclusief herbeleggingen) per ultimo 2023 bedraagt naar verwachting per saldo circa € 1.273,9 mln. en per ultimo 2024 € 994,2 mln. Dit houdt in dat in 2024 naar verwachting circa € 280 mln. aan uitstaande middelen zal vrijvallen. Tot ultimo 2027 zal de nominale hoofdsom van alle drie de financieringsportefeuilles (exclusief herbeleggingen) als gevolg van regulier verloop afnemen tot € 714,6 mln. In dit verloop is nog geen rekening gehouden met de drie eeuwigdurende hybride geldleningen aan de Nederlandse sectorbanken van in totaal € 150 mln. die jaarlijks naar discretie van de tegenpartij kunnen worden afgelost (jaarlijkse call-optie tegenpartij). Bij vrijval van uitstaand financieel vermogen valt dit in beginsel toe aan het rekening-courant saldo dat de Provincie bij het Ministerie van Financiën aanhoudt in het kader van Schatkistbankieren. Indien deze liquide middelen niet direct nodig zijn voor exploitatie-uitgaven en/of geplande investeringen van de Provincie, dan komen deze middelen in aanmerking voor hernieuwde rentedragende uitzetting (herbelegging). Dit betreft een regulier doorlopende cyclus.

De totaal verwachte renteopbrengst per boekjaar dat met de reeds uitstaande middelen zal worden gerealiseerd wordt eveneens in tabel 4.1 gepresenteerd. De verwachte renteopbrengst op geplande

herbeleggingen zijn hierin niet opgenomen en zijn afhankelijk van het volume en de timing van de herbelegging en de ontwikkeling van de kapitaalmarktrente. Dit maakt dat in tabel 4.1 van jaar tot jaar een afname in de rentebaten zichtbaar is. De totaal verwachte renteopbrengst in boekjaar 2024 bedraagt € 36,1 mln. Deze renteopbrengsten maken onderdeel uit van de rentebaten in de meerjarenbegroting.

Financiële karakteristieken per portefeuille

Ieder van de portefeuilles (en de portefeuille onderdelen) heeft zijn eigen kenmerken die hieronder beknopt worden benoemd:

1. Portefeuille Treasury (tijdelijk overtollige liquide middelen): deze portefeuille heeft een relatief hoge liquiditeitswaarde, omdat de middelen direct opvraagbaar op rekening-courant, in vroegtijdig opvraagbare Rijks-deposito's of in relatief goed verkoopbare geldleningen aan overige decentrale overheden zijn ondergebracht. Ook is het kredietrisico relatief laag, omdat de tegenpartij altijd een overige Nederlandse overheidsorganisatie betreft. Daar tegenover staat dat de rentepercentages meestal lager zijn, omdat er weinig tot geen risicopremie in deze uitzettingen is opgenomen;
2. Portefeuille Geldleningen publieke belang: deze portefeuille heeft een lage liquiditeitswaarde, omdat geldleningen aan verbonden partijen en derden marktpartijen een relatief lange looptijd kennen en slechts in (zeer) beperkte mate vervroegd afgelost kunnen worden. Gegeven het maatwerk in de leningsovereenkomsten is er tevens geen secundaire markt om deze geldleningen voortijdig met cessie aan derden over te kunnen dragen. Herfinanciering door een commerciële financier is in een beperkt aantal situaties wel mogelijk. Ook is het kredietrisico op deze portefeuille aanzienlijk hoger en is het aanvraagproces en het leningbeheer gedurende de looptijd intensiever. Daar staat tegenover dat de rentepercentages binnen deze portefeuille vaak meerdere procentpunten hoger liggen dan in de portefeuille Treasury en dat met iedere geldlening een direct publiek belang wordt gerealiseerd;
3. Portefeuille Opgenomen geldleningen: gegeven de goede liquide positie uit eigen vermogen heeft de Provincie (vooralsnog) geen behoefte aan het structureel inlenen van financiering. Dit afgezien van mogelijke incidentele kasgeldleningen om tijdelijke pieken in uitgaven op te kunnen vangen. De huidige opgenomen geldleningen in portefeuille betreffen lopende projectfinancieringen, waarbij de lening uitsluitend voor het specifieke project wordt aangewend. Er kunnen zich altijd nieuwe situaties voordoen waarbij een projectfinanciering wenselijk is (bijvoorbeeld als voorwaarde voor een Europese subsidie).

Tabel 4.1 Hoofdsomverloop uitstaande en opgenomen geldleningen per jaarultimo (nominaal x € 1.000)

Portefeuille	B2023	B2024	B2025	B2026	B2027
1. Portefeuille Treasury (tijdelijk overtollige liquide middelen)	646.080	443.540	328.380	301.840	272.300
2. Portefeuille Geldleningen publieke belang	658.746	574.989	519.249	486.509	452.669
Totaal uitstaande financiële middelen	1.304.826	1.018.529	847.629	788.349	724.969
3. Portefeuille Opgenomen projectfinancieringen	-30.922	-24.285	-19.648	-15.011	-10.374
Saldo uitstaande en opgenomen geldleningen	1.273.904	994.244	827.981	773.338	714.595
<i>Integrale prognose renteopbrengst per boekjaar (bedragen x € 1.000)</i>					
Renteopbrengst per portefeuille	B2024	B2025	B2026	B2027	B2028
1. Portefeuille Treasury (tijdelijk overtollige liquide middelen)	17.890	12.734	9.022	7.344	4.793
2. Portefeuille Geldleningen publieke belang	12.954	9.720	7.947	6.841	5.609
Boekhoudkundige vrijval van reserves uit verkoop van obligaties in voorgaande jaren	5.292	4.622	3.470	1.749	413
Totaal aan renteopbrengst per boekjaar	36.136	27.076	20.439	15.934	10.815

Algemene ontwikkelingen

Interne ontwikkelingen

De financiering van de provinciale taken en het beheer van de provinciale financiële activa (excl. agiokapitaal aan deelnemingen) zijn vastgelegd in de vigerende Financiële verordening Provincie Limburg, het Treasurystatuut en het strategisch investeringsbeleid en uitvoeringskader Sturing in Samenwerking (SIS 3.0). Voor 2024 zijn geen (voorstellen tot) materiële wijzigingen van deze beleids- en uitvoeringskaders voorzien.

In 2023 is gestart met de voorbereiding van de nieuwe aanbesteding van portfoliomanagement software ten behoeve van het (financieel) beheer van de verbonden partijen en de portefeuille Geldleningen publiek belang. De implementatie en in gebruik name van de software is voorzien voor 2024. Totdat de softwareapplicatie in productie wordt genomen (in geval aan een ander dan de huidige leverancier wordt gegund), blijft de beschikbaarheid van de huidige softwareapplicatie gewaarborgd.

Externe ontwikkelingen

De vigerende Financiële verordening Provincie Limburg en het Treasurystatuut voldoen aan de wettelijke kaders, waaronder het Besluit Begroting & Verantwoording (BBV), de Wet financiering decentrale overheden (Wet fido), de Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (Ruddo), de Regeling schatkistbankieren decentrale overheden (Skb) en de Uitvoeringsregeling financiering decentrale overheden (Ufdo). Omtrent verslagjaar 2024 zijn door de Rijksoverheid geen wetswijzigingen aangekondigd die van materiële invloed op het huidige financieringsbeleid van Provincie Limburg zouden kunnen zijn.

Portefeuille Treasury (tijdelijk overtollige liquide middelen)

Programmabegroting 2024

De provinciale treasury ziet er op toe dat beschikbare en tijdelijk overtollige middelen prudent worden beheerd. In het Treasurystatuut zijn de doelstellingen van het treasurybeleid en de kaders aan het beheer van de provinciale financiële activa opgenomen, waaronder ook de specifieke voorwaarden die worden gesteld aan het beheer en het uitzetten van tijdelijk overtollige middelen.

Samenstelling van de uitgezette tijdelijk overtollige middelen

Het voorheen significante portefeuille-onderdeel Obligaties zal per 1 januari 2024 nog slechts een nominale omvang van € 113,6 mln. hebben en zal in boekjaar 2024 verder afnemen tot € 63,6 mln. De twee resterende obligaties in portefeuille (beiden uitgegeven door Rabobank) kunnen tot einddatum (resp. 2024 en 2025) worden aangehouden, maar nieuwe aankopen van obligaties zijn in de vigerende Wet Fido voor decentrale overheden niet meer toegestaan. Dit portefeuille-onderdeel zal per boekjaar 2026 ophouden te bestaan.

Het portefeuille-onderdeel 'Geldleningen aan decentrale overheden' betreft onderhandse geldleningen aan en Medium Term Notes (MTN) van decentrale overheden en heeft bij aanvang 2024 een volume van € 357 mln. In de periode 2024 tot en met 2027 zal een aanzienlijk aantal leningen met een totaalvolume van € 185 mln. vrijvallen. De treasury-prognoses laten echter zien dat dit portefeuille-onderdeel in volume minimaal op peil zal blijven en mogelijk zelfs zal toenemen, omdat het de verwachting is dat de vrijval binnen dit portefeuille-onderdeel als ook de vrijval van bovengenoemde twee obligaties in nieuwe geldleningen aan decentrale overheden zal worden herbelegd. Nieuwe uitzettingen worden met een ruime spreiding in looptijden met zowel lineaire als bullet aflossingsschema's weggezet met als doel om jaarlijks voldoende vrijval van liquiditeiten te realiseren, doch een bulk aan vrijval in enig toekomstig boekjaar te vermeiden. De kapitaalmarktrente voor nieuwe uitzettingen naar decentrale overheden is sinds het voorjaar 2022 geleidelijk opgelopen van krap 1% tot boven de 3% (augustus 2023). Door periodiek en gedoseerd nieuwe uitzettingen te doen met veelal lineaire aflossingsschema's, beweegt het rendement op de uitzettingen binnen dit portefeuille-onderdeel mee met het rentebeleid van de ECB en de rentebewegingen van de kapitaalmarkt, wat leidt tot jaarlijkse stabiele rentebaten.

Schatkistbankieren voorziet in de mogelijkheid om deposito's in meerdere looptijden en met een vast rentetarief bij het Ministerie van Financiën af te sluiten. De rentetarieven zijn gelijk aan de kapitaalmarktrente waartegen de Staat der Nederlanden zich kan financieren op de internationale financiële markten. Doordat het rendement op deze deposito's circa 30 tot 50 basispunten lager ligt dan uitzettingen aan decentrale overheden, worden Rijksdeposito's beperkt tot een klein deel van de beleggingsmix. Het doel van plaatsing in Rijksdeposito's is het verkrijgen van een iets hoger rendement dan in rekening-courant bij de Rijksoverheid en met behoud van een hogere liquiditeitswaarde dan uitzetting bij decentrale overheden.

Liquiditeitspositie

Het direct beschikbaar werkkapitaal van de Provincie is van belang om aan alle (toekomstige) verplichtingen aan crediteuren te kunnen voldoen. Het direct beschikbaar werkkapitaal is gelijk aan het saldo Schatkistbankieren rekening-courant. Voor de inschatting van de omvang van het benodigde werkkapitaal wordt gebruik gemaakt van liquiditeitsprognoses die periodiek worden geactualiseerd. In deze prognoses worden realistische aannames gedaan op basis van de meerjarenbegroting die bij veranderende omstandigheden tot wijziging van de liquiditeitspositie zou kunnen leiden. De ontwikkeling van het rekening-courant saldo over de periode 2023-2027 is in tabel 4.2 weergegeven. Op basis van de huidige prognoses wordt per 1 januari 2024 een saldo op rekening-courant bij Schatkistbankieren verwacht van circa € 125,0 mln. Treasury stuurt, afhankelijk van voorziene inkomsten, uitgaven en actuele kapitaalmarktrentes, op een banksaldo van circa € 75 mln. tot € 100 mln.

De liquiditeitsprognose voorziet in voldoende werkkapitaal om aan alle toekomstige verplichtingen te kunnen voldoen. Liquiditeitsdips kunnen zich echter ook binnen een boekjaar voordoen, afhankelijk van de timing van inkomsten en uitgaven. Vooralnog wordt niet verwacht dat Provincie Limburg externe

financiering behoeft aan te trekken. De toegang tot de kapitaalmarkt is goed tot uitstekend, mocht er financieringsbehoefte ontstaan. De verwachte samenstelling van de uitzettingen van tijdelijk overtollige middelen in 2023 t/m 2027 is hieronder schematisch weergegeven.

Tabel 4.2 Hoofdsomverloop portefeuille Treasury per ultimo boekjaar (nominaal x € 1.000)

Portefeuille onderdelen	B2023	B2024	B2025	B2026	B2027
1a. Bedrijfsobligaties (uitfasering)	113.620	63.620	0	0	0
1b. Geldleningen aan decentrale overheden	357.460	279.920	228.380	201.840	172.300
1c. Schatkistbankieren deposito's	50.000	0	0	0	0
1d. Schatkistbankieren rekening-courant*	125.000	100.000	100.000	100.000	100.000
1. Totaal Portefeuille Treasury (tijdelijk overtollige middelen)	646.080	443.540	328.380	301.840	272.300

*Het rekening-courant saldo wordt als constante weergegeven. Saldo boven deze waarde komt in aanmerking voor herbelegging.

Renteopbrengst portefeuille Treasury

Rentebaten op tijdelijk overtollige middelen

In tabel 4.3 is de meerjaren renteprognose op de huidige uitzettingen weergegeven, met de realistische aanname dat er geen voortijdige verkoop plaatsvindt. In de geprognostiseerde renteopbrengst wordt eveneens aangenomen dat 90% van alle vrijval direct opnieuw zal worden herbelegd bij decentrale overheden tegen een gemiddeld rentetarief van 1 procentpunt. De rentevergoeding op het rekening-courant saldo binnen Schatkistbankieren is aan dagelijkse mutaties onderhevig en wordt gegeven deze onzekerheid op nihil begroot. Nieuwe uitzettingen in Rijksdeposito's zijn een alternatief op uitzettingen aan decentrale overheden en worden pas in de renteprognose opgenomen zodra deze daadwerkelijk zijn aangevraagd. Met inbegrip van bovengenoemde aannames wordt een conservatief doch realistisch scenario voor de portefeuille Treasury voor de komende jaren getoond.

Vrijval reserves van de gedeerde rentebaten

In de jaren 2017 t/m 2020 hebben voortijdige obligatieverkoop plaatsgevonden. Met het doel om de eenmalige verkoopwinsten te spiegelen aan de gedeerde rentebaten als gevolg van de voortijdige verkoop zijn vrijval reserves ingesteld. Met de geleidelijke vrijval van deze reserves wordt het effect op gedeerde rentebaten opgeheven. Het verloop van de vrijval reserves is eveneens weergegeven in tabel 4.3. Bij de vrijval reserve 2020-2025 wordt een negatief bedrag gepresenteerd. Dit wordt veroorzaakt doordat de verkoopwinst bij deze verkoop ten dele specifiek is ingezet voor een nieuwe geldlening aan Enexis en de rentebaten op deze Enexis-lening op de vrijval reserve in mindering is gebracht.

Tabel 4.3 Renteopbrengst actuele portefeuille Treasury (bedragen x € 1.000)

Renteopbrengst per portefeuille onderdeel	B2024	B2025	B2026	B2027	B2028
1a. Obligatieportefeuille (uitfasering)	4.703	2.624	0	0	0
1b. Geldleningen aan decentrale overheden	11.882	10.110	9.022	7.344	4.793
1c. Schatkistbankieren deposito's	1.305	0	0	0	0
1d. Schatkistbankieren rekening-courant	0	0	0	0	0
1. Subtotaal Rente-ontvangst portefeuille Treasury	17.890	12.734	9.022	7.344	4.793

Verloopoverzicht boekhoudkundige verwerking verkoopresultaten obligaties (bedragen x € 1.000)

Vrijval van reserves	B2024	B2025	B2026	B2027	B2028
Vrijval reserve 2017-2021					
Vrijval reserve 2018-2022					
Vrijval reserve 2019-2023					
Vrijval reserve 2020-2025	-553	-742			
Vrijval reserve 2020-2029	5.845	5.364	3.470	1.749	413
Subtotaal vrijvallende reserves	5.292	4.622	3.470	1.749	413
Totaal begrote rentebaten incl. reserves	23.182	17.356	12.492	9.093	5.206

Portefeuille Geldleningen publiek belang

De portefeuille Geldleningen publiek belang bevat alle geldleningen (en borgstellingen) aan verbonden partijen en derden marktpartijen uit hoofde van het publiek belang. Deze portefeuille bevat uitsluitend verstrekkingen van vreemd vermogen. Verstrekkingen van eigen vermogen aan provinciale deelnemingen is opgenomen in de Paragraaf Verbonden partijen. In het strategisch investeringsbeleid en uitvoeringskader Sturing in Samenwerking 3.0 zijn de voorwaarden en condities vastgelegd waartegen de Provincie een geldlening zou kunnen verstrekken en hoe deze leningen worden beheerd.

Een overzicht van het hoofdsomverloop van de uitgezette geldleningen aan verbonden partijen en derden partijen en verstrekte borgstellingen is opgenomen in tabel 4.4. Voor een overzicht van kapitaalverstrekkingen aan verbonden partijen wordt verwezen naar de Paragraaf Verbonden partijen.

Tabel 4.4 Hoofdsomverloop portefeuille Publieke belang per ultimo boekjaar (nominaal x € 1.000)

Portefeuille onderdelen	B2023	B2024	B2025	B2026	B2027
2a. Leningen aan verbonden partijen	299.369	295.069	290.869	284.669	280.369
2b. Leningen aan derde partijen	357.460	279.920	228.380	201.840	172.300
2c. Borgstellingen	1.917	0	0	0	0
2. Totaal Portefeuille Geldleningen publieke belang	658.746	574.989	519.249	486.509	452.669

Renteopbrengst portefeuille Geldleningen publiek belang

In tabel 4.5 is de verwachte renteopbrengst van de huidige portefeuille Geldleningen publiek belang voor 2024 tot en met 2028 weergegeven. Hierbij is geen rekening gehouden met mogelijke nieuwe uitzettingen binnen deze portefeuille en eventuele vervroegde aflossingen.

Tabel 4.5 Renteopbrengst actuele portefeuille Publieke belang (bedragen x € 1.000)

Renteopbrengst per portefeuille onderdeel	B2024	B2025	B2026	B2027	B2028
2a. Verbonden partijen	9.600	6.599	4.966	4.072	3.921
2b. Derden marktpartijen	3.354	3.121	2.981	2.769	1.688
2c. Risicovergoeding op borgstellingen	0	0	0	0	0
2. Totaal renteopbrengst publieke belang	12.954	9.720	7.947	6.841	5.609

Portefeuille Opgenomen geldleningen

Gelet op de solide liquiditeitspositie van de Provincie zoals opgenomen in tabel 4.2 is de verwachting dat er in de komende jaren geen structurele externe financiering nodig zal zijn ten behoeve van het provinciale werkkapitaal. Wel heeft de Provincie drie projectfinancieringen in de boeken staan die hieronder worden toegelicht:

1. In 2004 heeft de Provincie de geldlening van de (voormalige) Stichting Symbiose overgenomen met betrekking tot het pand Mercator. Verkoop van dit pand heeft in 2005 plaatsgevonden. Vanwege de hoogte van het agio op deze lening is in 2005 niet tot vervroegde aflossing overgegaan. Indien de kapitaalmarktrente substantieel gaat stijgen, zal tot vervroegde aflossing worden overgegaan. Op deze lening wordt jaarlijks € 180.600 afgelost tot en met de einddatum in 2027.
2. In het kader van de beëindiging van de activiteiten van LIOF Bedrijventerreinen per 1 juni 2016 heeft de Provincie eind 2016 een geldlening van LIOF overgenomen ad € 15,882 mln. na instemming door Provinciale Staten d.d. 30 september 2016 met de overname van de grondexploitatie industriepark Swentibold. In het ondertekende addendum behorende bij de Samenwerkingsovereenkomst d.d. 12 oktober 2000, in navolging van het collegebesluit d.d. 29 november 2016, is vastgelegd dat het Ministerie van Economische Zaken de Provincie voor het gedeelte van de lening dat overeenkomt met het negatieve exploitatieresultaat bij afsluiting van het project kwietschelding verleent tot een maximum van het leenbedrag. De looptijd van de lening is tot 31 december 2023. Over de lening is de Provincie geen rente verschuldigd aan EZ.
3. Vanwege een projectfinanciering ten behoeve van stimuleringsleningen binnen de Duurzaam Thuis regeling is in de periode januari 2019 tot en met december 2021 in totaal € 50 mln. opgenomen bij de Europese Investeringsbank (EIB), verdeeld over vijf tranches. De vijf tranches van ieder nominaal € 10 mln. worden lineair afgelost in respectievelijk 5 jaar, 9 jaar, 14 jaar, 8 jaar en 7 jaar en zijn voor de gehele looptijd rentevast op 0,00% vastgesteld. De trekkingen zijn na ontvangst direct doorgestort naar SVn, dat verantwoordelijk is voor uitzetting van de gelden binnen de Duurzaam Thuis regeling.

Een overzicht van de opgenomen geldleningen inclusief het hoofdsomverloop per jaarultimo is opgenomen in tabel 4.6.

Tabel 4.6 Hoofdsomverloop portefeuille Opgenomen geldleningen per ultimo jaar (nominaal x € 1.000)

Kenmerk opgenomen geldlening	B2023	B2024	B2025	B2026	B2027
Lening voormalige Stichting Symbiose	723	542	361	180	0
Lening Ministerie van EZK inzake Industriepark Swentibold	0				
Lening EIB tranche 1 Q1 2019	2.000	0			
Lening EIB tranche 2 Q4 2019	5.556	4.445	3.334	2.223	1.112
Lening EIB tranche 3 Q3 2020	8.000	7.333	6.666	5.999	5.332
Lening EIB tranche 4 Q4 2021	7.500	6.250	5.000	3.750	2.500
Lening EIB tranche 5 Q4 2021	7.143	5.714	4.285	2.856	1.427
Totaal opgenomen geldleningen	30.922	24.284	19.646	12.152	8.944

Verantwoording wettelijke normen: vlottende schuldpositie

Een belangrijke doelstelling van de Wet fido is het vermijden van grote schommelingen in de rentelasten van openbare lichamen. Kortlopende financieringen (met looptijden tot één jaar) zijn vatbaarder voor renteschommelingen dan langlopende financieringen (met looptijden vanaf één jaar). Om een grens te stellen aan het volume aan opgenomen kortlopende financiering is in de Wet Fido de kasgeldlimiet vastgelegd. De kasgeldlimiet is een door de minister bepaald percentage van het begrotingstotaal bij aanvang van het boekjaar. Bij ministeriële regeling is dit percentage voor Provincies vastgesteld op 7%, ongewijzigd ten opzichte van voorgaande boekjaren.

In tabel 4.7 is de begrote beschikbare ruimte voor 2024 onder de kasgeldlimiet weergegeven. De Provincie Limburg heeft in 2024 naar verwachting een gemiddelde ruimte per kwartaal onder de kasgeldlimiet beschikbaar van € 140 mln. tot € 165 mln. Daar de Provincie geen kasgeldleningen beoogd op te nemen is de ruimte onder de kasgeldlimiet ruim voldoende.

Tabel 4.7 Kasgeldlimiet (bedragen x € 1.000)

Verwacht kasgeldlimiet 2024	Q1 2024	Q2 2024	Q3 2024	Q4 2024
Grondslag voor norm: omvang oorspronkelijke begroting 2024	693.414	693.414	693.414	693.414
Kasgeldlimiet: 7,0% van grondslag (1)	48.539	48.539	48.539	48.539
Omvang vlottende schuld (2)	8.400	8.400	8.400	8.400
Omvang vlottende middelen (3)	125.000	100.000	100.000	100.000
Netto schuld (+) of overschot (-) (2-3 = 4)	-116.600	-91.600	-91.600	-91.600
in % van de oorspronkelijke begroting	-16,8%	-13,2%	-13,2%	-13,2%
Ruimte (+) / Overschrijding (-) (1-4)	165.139	140.139	140.139	140.139

Verantwoording wettelijke normen - vaste schuldpositie

In de Wet Fido is tevens een renterisiconorm opgenomen. Deze norm heeft als doel het toekomstig renterisico te beperken door de aflossingen en renteherzieningen te spreiden. Het renterisico op de vaste schuld mag de renterisiconorm niet overschrijden. De renterisiconorm is

bij ministeriële regeling vastgesteld op 20% van de provinciale begroting bij aanvang boekjaar. In tabel 4.8 is af te lezen dat de renterisiconorm in 2024 € 138,6 mln. bedraagt, wat inhoudt dat de vaste schuldpositie tot maximaal deze omvang in boekjaar 2024 zou mogen vrijvallen. De totale omvang van de vaste schuldpositie van de Provincie is echter slechts € 30,9 mln. (zie tabel 4,6) en hiervan wordt € 6,6 mln. in 2024 afgelost. Hieruit valt op te maken dat de Provincie in 2024 en opvolgende jaren geen risico loopt om de renterisiconorm te overschrijden.

Tabel 4.8 Renterisiconorm (bedragen x € 1.000)

Renterisiconorm	B2023	B2024	B2025	B2026	B2027
Grondslag voor norm: omvang oorspronkelijke begroting 2024	693.414	693.414	693.414	693.414	693.414
Renterisiconorm: 20,0% van grondslag (1)	138.683	138.683	138.683	138.683	138.683
Renteherzieningen (2)	0	0	0	0	0
Aflossingen (3)	6.638	4.638	7.494	3.208	3.029
Renterisico volume (2+3 = 4)	6.638	4.638	7.494	3.208	3.029
in % van de oorspronkelijke begroting	1,0%	0,7%	1,1%	0,5%	0,4%
Ruimte (+) onder renterisiconorm (1-4)	132.045	134.045	131.189	135.475	135.654

Europese Monetaire Unie (EMU)-saldo

De referentiewaarde 2023 bedraagt minus ad € 55,78 mln. is op basis van de Septembercirculaire Provinciefonds 2022: 'Individuele EMU-referentiewaarden provincies 2023'. Voorlopig wordt de huidige afspraak rond het EMU-saldo een jaar verlengd. De bedoeling is dat in het najaar 2023 afspraken worden gemaakt voor de daaropvolgende jaren. De Provincie blijft voldoen aan de normering.

€ x 1.000

	2023	2024	2025	2026	2027
Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves	-105.488	-13.012	29.140	17.365	1.631
Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	17.946	35.193	40.158	43.178	45.056
Mutaties (im)materiële vaste activa	135.597	150.321	76.946	23.103	117.395
Mutaties voorzieningen	751	751	751	751	751
Mutaties voorraaden	15.863	465	427	427	-5.826
Berekend EMU-saldo	-238.251	-127.854	-7.324	37.764	-64.131

Beleidsplan financieringsfunctie 2024

Het beleidsplan 2024 bestaat in hoofdlijnen uit het:

Programmabegroting 2024

Beheer huidige portefeuille:

- actuele monitoren van de liquiditeitspositie en de (meerjaren)liquiditeitsplanning;
- actief beheren van de drie portefeuilles Treasury, Geldleningen publiek belang en Opgenomen geldleningen;
- aanbesteden (2023) en implementeren (2024) van de portfoliomanagement software ten behoeve van het beheer van de portefeuille Geldleningen publiek belang (en de verbonden partijen);
- (in de breedte) doorontwikkelen van de samenwerking met de provinciale huisbankier.

Potentiële nieuwe uitzettingen:

- beoordelen van business cases en bestuurlijk adviseren over nieuwe aanvragen binnen de portefeuille Geldleningen publiek belang;
- monitoren en analyseren van (kapitaal)marktontwikkelingen ten behoeve van nieuwe uitzettingskansen binnen de portefeuille Treasury;
- waarborgen van (snelle/acute) toegang tot (kapitaal)markten door stabiel/herkenbaar beleid te blijven voeren en goede contacten met financiers en intermediairs te blijven onderhouden.

Advisering:

- (on)gevraagd adviseren over de effecten en risico's op de provinciale financiële vermogenspositie bij ontwikkeling van (nieuw) provinciaal beleid.

5. § Bedrijfsvoering

Inleiding

Bedrijfsvoering is erop gericht de realisatie van de beleidsdoelstellingen te sturen, beheersen en ondersteunen. Onze opgaven stellen eisen aan de ambtelijke organisatie: wij zijn betrokken bij wat er om ons heen gebeurt, wij zijn aanspreekbaar voor onze burgers en betrouwbaar in wat wij voor hen doen. Bedrijfsvoering maakt dat mogelijk. Hoe doen wij dat?

Wij zijn professionals die hun vak verstaan en in staat zijn te bouwen aan een organisatie die de verbindende schakel vormt tussen ondernemers, burgers en maatschappelijke partners.

Inhoudelijke beleidsontwikkeling en het managen van percepties (over dat beleid en de Provincie als afzender) worden bij elkaar gebracht, als antwoord op een snel veranderende wereld waarin inhoud en communicatie steeds meer vervlochten zijn geraakt.

Organisatievisie

We voeren de in 2022 geactualiseerde Organisatievisie 2020 verder uit. We willen de positieve trend uit het Werkbelevingsonderzoek 2021 vasthouden door te blijven investeren in ambtelijk vakmanschap, door strak te blijven sturen op inhuur en opdrachtverleningen en door onze werkprocessen verder te stroomlijnen (uitvoering en bijstelling van de Zo Werken Wij-kaders). We geven verder gevolg aan het programma bestuurscultuur. Vanuit een constructieve bestuurlijk-ambtelijke samenwerking positieve impact realiseren voor Limburg, is en blijft het ultieme doel.

Ook zetten wij ons in voor het klimaatneutraal maken van de organisatie. Dit doen wij door duurzaamheidscriteria te verankeren in de haarvaten van onze organisatie. De onderdelen Human Resources, communicatie en informatievoorziening, juridische zaken, inkoop en aanbesteding, financiën en huisvesting en facilitaire zaken zullen ieder eigen doelstellingen hierover opnemen in het toekomstige klimaatplan 2024-2030 (motie 2798).

Human Resources

Wij zorgen voor een kwalitatief goede basisdienstverlening aan de medewerkers en aan de organisatie in de vorm van een gedegen salarisadministratie, (financieel) personeelsbeheer, juridisch en personeelsadvies en leer- en ontwikkelactiviteiten. Om de organisatie verder te versterken met het oog op de toekomst ligt de focus op doorontwikkeling van in-, door- en uitstroomactiviteiten en behoud van medewerkers, door in te zetten op recruitment, talentontwikkeling, nieuwe leer- en ontwikkelactiviteiten, vitaliteit en inclusie.

Topics 2024

- We maken een vertaling van de toekomstige opgaven weergegeven in het coalitieakkoord naar inzet persoon en de organisatie die daarbij past;
- Arbeidsmarkcommunicatie en recruitment: we zetten kennis van de arbeidsmarkt in om de juiste profielen te werven voor de uitdagingen van de toekomst op het gebied van energie, klimaat, stikstof, water en huisvesting. Dit proces ondersteunen we door een goede arbeidsmarktprofilering, zodat we geschikte kandidaten voor ons weten te interesseren. We actualiseren ons wervings- en selectiebeleid;
- Strategische personeelsplanning: we maken een analyse van het huidige personeelsbestand zowel kwantitatief als kwalitatief en vertalen dit naar een plan van aanpak op het gebied van leren en ontwikkelen en werving. Tenslotte verankeren we dit proces in de jaarplancyclus;
- Leren en ontwikkelen: we vertalen het coalitieakkoord naar nieuwe leerlijnen gebaseerd op de opgaven en we werken samen met managers aan een versterking van de leercultuur onder meer door frequente voorlichting over het leeraanbod in clusters;
- Vernieuwing traineeprogramma: we heroriënteren ons op het traineeship RichtingZuid met als doel jonge toptalenten te interesseren voor een bijdrage aan de strategische opgaven van Limburg;
- We werken onze plannen wat betreft diversiteit en inclusie uit in een concreet plan van aanpak;
- Management Development: we maken een start met een MD-programma voor en met onze managers en leidinggevenden om hun leiderschap te versterken en hen te ondersteunen in hun HR-verantwoordelijkheid. Tevens wordt kennisuitwisseling onder managers hiermee bevorderd;
- Optimalisering dienstverlening: we passen onze processen voortdurend aan op basis van strategische keuzes, nieuwe inzichten en evaluaties.

Communicatie en informatievoorziening

De activiteiten vanuit communicatie kennen een duidelijke focus, waarbij de prioriteiten van de organisatievisie en het coalitieakkoord centraal staan. Deze vormen de basis om communicatie-inspanningen (en de bijbehorende capaciteit) uit te voeren.

2024 staat in het teken van de totstandkoming van de nieuwe beleidskaders. Dat betreft het uitwerken, definiëren en uitvoeren van gepaste communicatie-uitingen, met aandacht voor de meest beeldbepalende thema's en projecten binnen de (nieuwe) beleidskaders en de ondersteuning van bestuur op inhoud en communicatie naar buiten.

Wij ondersteunen de provinciale organisatie bij het realiseren van de maatschappelijke opgaven door middel van een kwalitatief goede informatievoorziening en spelen een centrale coördinerende en adviserende rol op het gebied van het gebruik en het beheer van data met specifieke aandacht voor informatiebeveiliging, dossiervorming en archivering.

Leidend voor de werkzaamheden is het uitvoeringsprogramma van het in 2021 vastgestelde Strategisch Informatiebeleid Limburg SIBL. Hierin zijn o.a. de volgende speerpunten te onderscheiden:

- Datafificatie;

- Informatiebeveiliging;
- Informatiebeheer- en archivering;
- Digitale dienstverlening, o.a. in relatie tot de implementatie van wettelijke verplichtingen als de Wet Open Overheid (Woo), Omgevingswet, Single Digitale Gateway (SGD), Digitale Toegankelijkheid, Wet digitale overheid (Wdo) en de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer (Wmebv).

Daarnaast zal in 2024 extra aandacht uitgaan naar actuele ontwikkelingen rondom ethiek, algoritmen en kunstmatige intelligentie.

Juridische zaken, inkoop en aanbesteding

Wij leveren de expertise die nodig is om de ambities van het provinciebestuur op een rechtmatige manier te kunnen verwezenlijken. Dit doen we vanuit de teams Bestuursrecht, Omgevingsrecht, Privaatrecht en het secretariaat van de Ondernemingsraad (OR). We doen dat op verschillende manieren. Bijvoorbeeld door het (helpen bij het) opstellen van subsidiebeschikkingen, overeenkomsten of vergunningen, door te adviseren over de governance bij publiek-private samenwerkingen of door de juridische risico's in projecten inzichtelijk te maken en te adviseren over hoe we binnen de gegeven context daar zo goed mogelijk mee om kunnen gaan.

Wij adviseren gevraagd en ongevraagd over de doelmatigheid en rechtmatigheid van opdrachten, het thema Maatschappelijk Verantwoord Inkopen, het inkoop- en aanbestedingsbeleid, uitvoeren van inkoopanalyses én contractmanagement- en beheer. Inkoop en aanbestedingen is eindverantwoordelijk voor de begeleiding van aanbestedingsprocedures vanaf € 50.000 en het centraal contractbeheer.

Grootste uitdagingen voor 2024 is het doorpakken op de ingeslagen weg met betrekking tot de organisatiebrede professionalisering van contractmanagement en parallel hieraan het verder versterken van onze eigen bedrijfsvoering.

Financiën en subsidies

Wij zorgen voor het financiële beleid en beheer. Aan de basis staat een up-to-date financiële administratie en betrouwbare financiële verslaglegging.

Topics 2024

- Verdere digitalisering planning en control en ontwikkeling financiële dashboards;
- Actualisering van de financiële verordeningen ten behoeve van de nieuwe Statenperiode. Het is gebruikelijk deze elke nieuwe Statenperiode te actualiseren.

We leveren een stevige bijdrage aan het behalen van (strategische) organisatiedoelstellingen door:

- het ontwikkelen en monitoren van subsidiebeleid;
 - het geven van advies over het al dan niet inzetten van het subsidie-instrument om organisatiedoelstellingen te behalen;
 - het uitvoeren en continu verbeteren van het proces en de ondersteunende systemen;
 - het leveren van juridische/rechtmatige en financieel goed onderbouwde subsidiebeschikkingen.
- Subsidieaanvragen worden daarbij zo spoedig mogelijk en binnen de wettelijke termijnen afgehandeld.

Huisvesting en facilitaire zaken

Wij organiseren en regisseren de interne facilitaire dienstverlening en huisvesting. Wij leveren als dynamische en strategische partner expertise door op een klantgerichte, resultaatgerichte en flexibele

manier te werken. Belangrijk is het verminderen van het energiegebruik en het realiseren van een klimaatneutrale organisatie in 2050. Daarnaast verweven wij circulariteit in onze bedrijfsvoering.

6. § Verbonden partijen

Inleiding

Deze paragraaf geeft inzicht in diverse aspecten van de verbonden partijen. Bij de uitwerking van deze paragraaf is enerzijds rekening gehouden met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en anderzijds met de informatie die voor de gebruikers van deze jaarrekening het meest relevant is.

Belangrijkste ontwikkelingen in het boekjaar

In het boekjaar 2023 is in totaal voor € 2,3 mln. geïnvesteerd in de Provinciale deelnemingen. Dit zijn reguliere agio stortingen in lijn met door Provinciale staten besloten financieringsarrangementen van de campussen. Dit zijn enerzijds investeringen in Provinciale fondsen, maar ook inmiddels terugvloeiende middelen bij de MKB fondsen. Daarnaast in het kader van de transitie MAA een storting in de PLAC ten behoeve van de uitkoop van minderheidsaandeelhouders LDAVM.

Vooruitkijkend naar 2024 verwachten wij in een meer 'going concern' fase terecht te komen nadat eind 2023 voor Brightlands en de luchthaven meerjarige financiële besluiten zijn genomen. Dit vraagt desalniettemin veel van onze aandeelhoudersrol omdat de middelen vaak pas vrijkomen met een apart AvA besluit (via GS), in geval van de programmareserve Brightlands een besluit van uw Staten vragen én wij de bestaande portefeuille met een waarde van € 312 mln. zorgvuldig moeten monitoren.

Hierbij zal bijzondere aandacht uitgaan naar MAA en de samenwerking met de nieuwe aandeelhouder Schiphol en het uitvoeren van de businesscase. Ook verwachten wij beweging bij Enexis ingevolge een mogelijke toetreding van het Rijk. Daarnaast zullen wij in het kader van de financiering van Chemelot Campus Vastgoed de ontwikkelingen binnen deze entiteit nauwlettend volgen.

Visie en beleidsvoornemen deelnemingen

Het aangaan van een deelneming, alsmede het behouden daarvan dient voort te vloeien uit tenminste de navolgende randvoorwaarden:

- Er is sprake van een strategisch Provinciaal belang.
- Een permanente rol en betrokkenheid wordt wenselijk of noodzakelijk geacht.
- De Provincie wil actief kunnen sturen.
- Een samenwerking op basis van een juridische entiteit is wenselijk of noodzakelijk.
- De specialistische toets van het businessplan is positief.

De aansluiting bij deze principes verschilt per deelneming en wordt toegelicht in de factsheets per verbonden partij. Alle overwegingen ten aanzien van het aangaan en beheer van verbonden partijen zijn opgenomen in hoofdstuk 5 van Sturing in Samenwerking 3.0. Ten aanzien van de bemensing van de verbonden partijen kunt u <https://www.limburg.nl/bestuur/benoemingenregister/> raadplegen.

Interpretatie

Voor de interpretatie van deze paragraaf zijn de volgende zaken van belang. De opgenomen subsidie betreft enkel de structurele subsidies, dan wel subsidie bij oprichting. Volledigheid van de financiële

gegevens is afhankelijk van het moment van vaststelling van de jaarrekening van de externe partij. Het belang zoals vermeld in het organogram is het belang van de bovenliggende entiteit.

Dochtervennootschappen worden enkel separaat opgenomen als deze niet worden meegeconsolideerd in de directe deelneming van de Provincie. Uitzondering hierop zijn de beide dochtervennootschappen van Chemelot Participaties BV (6. Chemelot Campus BV en 7. Chemelot Research Facilities BV). De kredieten van Provinciale Staten zijn namelijk verstrekt aan deze vennootschappen, welke vennootschappen op een later moment dochtervennootschap van Chemelot Participaties BV zijn geworden. De boekwaarde zoals vermeld in de Factsheet betreft de boekwaarde per 30 juni 2023 (voor afwaarderingen). De grafiek provinciale investeringen in de Factsheet geeft de bruto investering weer voor het betreffende boekjaar.

Regeling Grote Projecten

Diverse verbonden partijen vallen onder de Regeling Grote Projecten. Conform deze Regeling worden periodiek gedetailleerde voortgangsrapportages opgesteld en met uw Staten gedeeld. In deze voortgangsrapportage wordt onder meer gerapporteerd over doelbereik, GS/PS-besluiten, financiën en risico's.

Verloopoverzicht boekwaarde per Verbonden Partij

In onderstaande tabel het totaal verloopoverzicht van alle verbonden partijen. De factsheets met onderliggende informatie is opgenomen in de bijlage van deze begroting.

Verbonden Partij		31-12-2022	Mutatie boekjaar	30-6-2023		
1	Enexis Holding N.V. (VP)	€ 6.202.544	€ -	€ 6.202.544	Essent	
2	CSV Amsterdam B.V. (VP)	€ 3.220	€ -	€ 3.220		
3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V. (VP)	€ 1	€ -	€ 1		
4	Chemelot Campus Vastgoed C.V. (VP)	€ 62.745.266	€ -	€ 62.745.266	Brightlands	Chemelot
5	Chemelot Participaties B.V. (VP)	€ 29.194.800	€ -	€ 29.194.800		
6	Chemelot Campus B.V. (VP)	€ -	€ -	€ -		
7	Chemelot Research Facilities B.V. (VP)	€ -	€ -	€ -		
8	Chemelot Scientific Participations B.V (VP)	€ 1	€ 819.249	€ 819.250		
9	Maastricht Health Campus B.V. (VP)	€ 2.913.717	€ 650.000	€ 3.563.717		MHC
10	Campus Heerlen Huisvesting B.V. (VP)	€ -	€ -	€ -		SSC
11	Campus Heerlen Management & Development B.V. (VP)	€ -	€ -	€ -		GPV
12	Campus Vastgoed Greenport Venlo B.V. (VP)	€ 15.666.307	€ -	€ 15.666.307		
13	Campus Vastgoed Greenport Venlo C.V. (VP)	€ 8.096.693	€ -	€ 8.096.693		
14	Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo B.V. (VP)	€ 11.897.511	€ -	€ 11.897.511		
15	Brightlands Campus Greenport Venlo B.V. (VP)	€ -	€ 300.000	€ 300.000		
16	Holding Businesspark Luchthaven Maastricht N.V. (VP)	€ 23.781.348	€ -	€ 23.781.348	MAA	
17	Aangewezen Luchvaartterrein Maastricht-Aachen Airport N.V. (VP)	€ 1	€ -	€ 1		
18	Provincie Limburg AviationValley Commandiet B.V. (VP)	€ 1.668.000	€ 1.315.541	€ 2.983.541		
19	Land Development AviationValley Maastricht C.V. (VP)	€ -	€ -	€ -		
20	Land Development AviationValley Maastricht N.V. (VP)	€ 18.000	€ -	€ 18.000		
21	Limburgs Instituut voor Ontwikkeling en Financiering (Liof) N.V. (VP)	€ 51.577.738	€ -	€ 51.577.738	Fondsen	
22	MKB-Leningenfonds (MKB-L) B.V. (VP)	€ 10.325.616	€ -1.792.084	€ 8.533.532		
23	Limburg Business Development Fonds (LBDF) B.V. (VP)	€ 13.727.380	€ -142.613	€ 13.584.767		
24	Chemelot Ventures B.V. (VP)	€ 8.679.739	€ 253.108	€ 8.932.847		
25	Brightlands Ventures Partners Fund IV B.V. (VP)	€ 1.489.234	€ 567.199	€ 2.056.433		
26	Brightlands Agrifood Fonds B.V. (VP)	€ 2.075.289	€ 311.552	€ 2.386.841		
27	Limburgs Energie Fonds (LEF) B.V. (VP)	€ 60.000.000	€ -	€ 60.000.000		
28	Provincie Limburg Commandiet B.V. (VP)	€ -	€ -	€ -	RvR	
29	RvR Limburg Beheer B.V. (VP)	€ -	€ -	€ -		
30	RvR Limburg C.V. (VP)	€ -	€ -	€ -		
31	BNG Bank N.V. (VP)	€ 22.689	€ -	€ 22.689	Overig	
32	Nederlandse Waterschapsbank N.V. (VP)	€ 3.063	€ -	€ 3.063		
33	Waterleiding Maatschappij Limburg N.V. (VP)	€ 132.458	€ -	€ 132.458		
34	Limburgse Herstructureringsmaatschappij voor Bedrijventerreinen B.V. (VP)	€ 66.000	€ -	€ 66.000		
35	IBA Parkstad BV (VP)	€ -	€ -	€ -		
36	Stichting Euregio Maas-Rijn (VP)	€ -	€ -	€ -		
37	Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking (VP)	€ -	€ -	€ -		
38	RUD Zuid-Limburg (VP)	€ -	€ -	€ -		

39 Regionale uitvoeringsdienst Limburg Noord (VP)	€ -	€ -	€ -
40 Nazorgfonds gesloten stortplaatsen provincie Limburg (VP)	€ -	€ -	€ -
41 Het Interprovinciaal Overleg (VP)	€ -	€ -	€ -
42 Zuidelijke Rekenkamer (VP)	€ -	€ -	€ -
43 Coöperatie Samenwerkingsverband DOVA U.A. (VP)	€ 0	€ -	€ 0
Totaal	€ 310.286.615	€ 2.281.952	€ 312.568.567

7. § Grondbeleid

Inleiding

De paragraaf Grondbeleid geeft inzicht in de visie en de uitwerking van het provinciale grondbeleid ter ondersteuning van de provinciale doelstellingen en opgaves zoals verankerd in de provinciale beleidsprogramma's. Tevens is een actuele prognose van de te verwachten resultaten opgenomen en worden de mogelijke risico's van grondbeleid in beeld gebracht.

Beleid in relatie tot de in de begroting opgenomen programma's

Provinciale Staten hebben in 2007 (PS 29 juni 2007 J-857) ervoor gekozen om een actief grondbeleid te voeren. Daarbij zijn onder meer het door Provinciale Staten vastgestelde Erfpachtkader 2017, de nota herijking Grondbeleid 2018 en Sturen in Samenwerking 3.0 van kracht. De ontwikkelingsgerichte rol wordt met name op ruimtelijk economisch gebied (selectief) opgepakt maar ook voor mobiliteits-, sociale en duurzaamheidsvraagstukken voor die locaties in Limburg waar een integrale aanpak vanwege het grotere provinciale belang noodzakelijk is. Door positie te nemen en binnen het kader van SiS 3.0 te participeren, kan de Provincie met diverse instrumenten, bijvoorbeeld erfpacht een impuls geven aan het realiseren van projecten. Afgeleide activiteit is het beheren en exploiteren van de provinciale vastgoedposities.

Op 15 februari 2022 hebben GS ingestemd met de Ontwerpnota grond- en vastgoedbeleid 2022-2025. In deze nota wordt een passend grond- en vastgoedbeleid beschreven dat ruimte biedt om per project en/of maatschappelijk vraagstuk de juiste rol te pakken en een goede afweging te maken over de in te zetten instrumenten. Hierdoor kan met maatwerk effectief ingespeeld worden op actualiteiten in de samenleving. De nota is op 11 maart 2022 besproken in de Statencommissie FEB, echter de besluitvorming is aangehouden. In het nieuwe coalitieakkoord is de ambitie opgenomen om een actiever grondbeleid te voeren om invulling te geven aan de regierol bij het leggen van de ruimtelijke puzzel. Hiervoor dient een nieuw grondbeleid uitgewerkt te worden. Resultaatdoelstelling is om in Q1 2024 de vernieuwde Nota grond- en vastgoedbeleid ter besluitvorming voor te leggen aan GS (en vervolgens PS).

De Provincie Limburg beschikt over een grond- en vastgoedportefeuille van circa 3.500 ha. Naast een goed beheer van het bezit, is het de opgave om de grond- en vastgoedportefeuille in financiële zin voldoende te laten renderen. Zowel bij de aan- en verkoop als bij de exploitatie van grond en vastgoed wordt door middel van strategisch portfoliomanagement actief gestuurd op het bereiken van een optimaal financieel resultaat en het behalen van provinciale doelstellingen. Op 15 februari 2022 hebben GS de Uitvoeringsnota Beheer Grond en Vastgoed 2022 vastgesteld. Deze nota is gericht op de operationele elementen om invulling te geven aan strategisch portfoliomanagement. Provinciale Staten is daarover geïnformeerd door middel van een mededeling portefeuillehouder (2 maart 2022, kenmerk DOC-00224788).

Uitvoering van het beleid

Met het innemen van grondposities, geeft het eigendomsrecht andere juridische (privaatrechtelijke) mogelijkheden dan het publiekrecht. Waar het publiekrecht vooral de juridische voorwaarden schept voor bestemmingswijzigingen, geeft het eigendomsrecht de Provincie de mogelijkheid regie te voeren om projecten daadwerkelijk te realiseren en daarbij te sturen op belangrijke factoren als planning en kwaliteit.

Uitkomsten van de (majeure) structuurversterkende opgaven zijn uiteindelijk concrete op uitvoering gerichte projecten. Afhankelijk van de aard en opgave van deze projecten is het de vraag of de Provincie hierin participeert. Op basis van een concrete businesscase worden de benodigde kredieten/dekking bij PS georganiseerd, alvorens de uitvoering ter hand wordt genomen. Aankopen van gronden en/of vastgoed vinden plaats op basis van vastgelegde werkafspraken en procedures. Dergelijke kaders en uitgangspunten voor het provinciale grondbeleid staan beschreven in de Nota Uitvoering Grond en Vastgoedbeleid, waarover PS in juni 2020 is geïnformeerd door middel van een mededeling portefeuillehouder (4 juni 2020, kenmerk 2020/23383).

Aankopen

Aankopen kunnen op verschillende manieren tot stand komen. Ten eerste in het kader van projecten en programma's binnen de provincie. Aan de hand van een aankoopplan zoals vastgesteld door GS worden dan gronden aangekocht voor bijvoorbeeld provinciale opgaves te verwezenlijken, zoals de realisatie van wegen, fietspaden, natuur en het bewerkstelligen van de stikstofmitigatie-opgave. Indien een nieuw project wordt opgestart wordt voor het aankopen van grond het vigerende grond- en vastgoedbeleid gehanteerd, inclusief het afwegingskader en de voorwaarden omtrent strategisch portfoliomanagement. Eerder kan een project(aankoop) niet tot stand komen.

Een tweede wijze waarop gronden in eigendom kunnen komen betreft een anticiperende aankoop. Door PS is in 2014 een revolverend krediet beschikbaar gesteld van € 22,1 mln. voor het verrichten van anticiperende aankopen. Met deze middelen worden "warme" gronden aangekocht, met als insteek het aanjagen van toekomstige projecten en ontwikkelingen. Dit kunnen gronden zijn die mogelijk direct benodigd zijn voor toekomstige projecten dan wel indirect benodigd zijn als ruilgrond. Deze gronden worden in voorkomende gevallen voor marktconforme prijzen gekocht (zuiver vermogenswaarde, dus geen volledige schadeloosstelling cf. Onteigeningswet).

Als laatste kunnen eigendommen ook aangekocht worden in het kader van het Erfpachtkader. Dit kader is in 2017 vastgesteld door de Staten (G-17-046) en is bedoeld om gronden aan te kopen en in erfpacht uit te geven. Dit onder andere ten behoeve van het aantrekken van bedrijvigheid en het aanjagen en faciliteren van de Limburgse economie. PS heeft voor het Erfpachtkader een revolverend krediet van € 100 mln. beschikbaar gesteld, waarvan ruim € 46 mln. uitstaat in 5 erfpachtsposities. Eind 2023 start de evaluatie van het Erfpachtkader. De resultaten van de evaluatie zullen gedeeld worden met PS.

Verkopen

De grond- en vastgoedportefeuille dient afgestemd te zijn op de inhoudelijke en financiële doelstellingen. Belangrijk instrument daarvoor is het strategisch portfoliomanagement. Daartoe is de grond- en vastgoedportefeuille op objectniveau beoordeeld en is er per object een strategiekeuze bepaald. Vastgoed met huidig dan wel (beoogd) toekomstig belang in relatie tot provinciale beleidskaders, programma's, projecten en/of wettelijke taken worden als strategisch aangemerkt. Ontbreekt het aan dit belang dan is er sprake van niet strategisch vastgoed. In dat geval zal verkoop (strategiekeuze afstoten) aan de orde zijn. De indeling van strategisch en niet strategisch eigendom vindt plaats op basis van de uitgangspunten zoals benoemd in de (vigerende) Uitvoeringsnota beheer grond en vastgoed.

Het strategische vastgoed omvat ook ruilgronden die indirect ingezet en verkocht kunnen worden voor provinciale doelrealisatie. Ruilgronden zijn van toepassing als een belanghebbende (in een provinciaal

project/opgave) ervoor kiest om in plaats van een schadeloosstelling vervangende grond (ruilgrond) toebedeeld te krijgen. De inzet/verkoop van deze gronden kan als smeermiddel werken voor het aanjagen van provinciale doelrealisatie.

Op 26 november 2021 heeft de Hoge Raad (Didam-arrest) geoordeeld dat overheden bij de verkoop van vastgoed gelegenheid moet bieden aan (potentiële) gegadigden om mee te dingen naar koop. Dat betekent dat overheden niet zonder meer vrij zijn om eigendommen te verkopen aan een partij naar keuze. Overheden moeten gelijke kansen bieden bij uitgifte van vastgoed. De consequenties hiervan voor lopende verkopen zijn inzichtelijk gemaakt en heeft in een aantal gevallen geleid tot een wijziging van het verkoopproces. Bij nieuwe verkoopprocedures zijn de richtlijnen die voortkomen uit het Didam-arrest opgevolgd.

Beheer gronden

Met uitzondering van de openbare infrastructuur met bijbehorende tankstations, erfpachtgronden en deelnemingen is het in eigendom hebben van gronden/vastgoed vooral van tijdelijke aard.

Het beheer van deze gronden en opstallen is voor het overgrote deel (behoudens enkele huur-, pachtovereenkomsten en jachthuren) geënt op dit tijdelijke karakter. Daarbij wordt veelal gebruik gemaakt van flexibele, kortdurende pacht-, huur- en gebruiksovereenkomsten. Voor het beheer van gronden en opstallen zijn de Uitvoeringsnota Pacht 2022 (PS DOC-00208537 d.d. 14 december 2021) als ook de Uitvoeringsnota Beheer Grond en Vastgoed 2022 (PS DOC-00224788 d.d. 2 maart 2022) van toepassing. Op 15 maart 2022 zijn Provinciale Staten door middel van mededeling portefeuillehouder over de resultaten van het pachtbeleid geïnformeerd (DOC-00242090).

Strategische Alliantie Grondaankopen (SAGa)

Er is binnen Limburg een toenemende druk op grond vanuit een groeiend aantal taakstellingen en opgaven bij verschillende partijen. Hierbij valt te denken aan natuurontwikkeling, extensivering van de landbouw, stikstof- en CO₂-problematiek, waterveiligheid, woningbouw, bedrijvigheid, energie, etc. Ten behoeve van die uiteenlopende maatschappelijke doelen verwerven publieke maar ook private partijen actief grondposities. Eigendom van gronden en vastgoed is immers een sturingsinstrument voor het realiseren van die doelen. Binnen de Provincie Limburg opereren meerdere grote overheidspartijen die ook een grote grondvoorraad bezitten. Gezamenlijke opereren zou betekenen dat er meer ruilgronden, dus schuifruimte (grotere grondmobiliteit) beschikbaar komt voor het realiseren van doelstellingen. Met het oog op het bevorderen van de samenwerking op de Limburgse grondmarkt onderzoeken Provincie Limburg, Waterschap Limburg en Staatsbosbeheer, de vorm en inhoud van een structurele samenwerking. Daarbij wordt gestreefd naar een meer effectieve en efficiënte inzet van kennis, informatie en middelen om grondvoorraden binnen de Limburgse grondmarkt in te zetten voor de bovengenoemde opgaven.

Meerjaren Prognose Grond- en Vastgoedexploitaties

In 2024 wordt een Meerjaren Prognose Grond- en Vastgoedexploitaties (MPGV) opgesteld. Hierin worden de projectvoortgang en resultaten die geboekt zijn (in 2023) door middel van grond- en vastgoedeigendommen geëvalueerd. Daarnaast omvat deze MPGV ook een eigendomsoverzicht inclusief fluctuaties van het afgelopen jaar. Tevens wordt inzicht geboden in het huidige bezit en de beoogde functie van het eigendom. De MPGV is daarbij een uitbreiding op de paragraaf grondbeleid uit de P&C-cyclus, waarmee de Staten breder geïnformeerd worden. De MPGV is geen onderdeel van de P&C-documenten, maar een separate jaarlijkse rapportage.

Boekwaarden en verwachte resultaten

In onderstaande tabel zijn de boekwaarden voor de lopende projecten opgenomen, met inbegrip van de prognoses voor toekomstige kosten en opbrengsten en daaraan gerelateerd het verwachte resultaat.

	Beschikbaar gesteld krediet	Boekwaarde per 1-1-2023	Toekomstige kosten	Toekomstige opbrengsten	Verwacht project resultaat
In exploitatiegenomen gronden					
Laerbroeck (PS 29-5-2010)	15.500	12.694	0	0	0
IPS/YARD	18.500	-2.894	0	0	0
Totaal in exploitatie genomen gronden	34.000	9.800	0	0	0
Overige grondvoorraden					
Californië II (PS 23-6-2011)	20.000	7.029	0	7.029	0
Anticiperende aankopen	22.100	4.438	0	4.438	0
Totaal overige grondvoorraden	42.100	11.467	0	11.467	0
Onderhanden werk Ontwikkelopgave Natuur					
Ontwikkelopgave Natuur	180.180	-12.642	62.728	50.086	0
Totaal Ontwikkelopgave Natuur	180.180	-12.642	62.728	50.086	0

Toelichting op deze projecten

Toelichting in Exploitatie genomen gronden

Laerbroeck

Het noordelijk deel van het plangebied Hout-Blerick / Laerbroeck, was tot ruim tien jaar geleden een glastuinbouwgebied. De Provincie Limburg heeft indertijd het voortouw genomen in de aankoop en sanering van de aanwezige glasopstanden, vanwege de situering in het stroomgebied van de Maas. Dit heeft destijds geresulteerd in een gedeeltelijk uitgevoerde gebiedsontwikkeling: de sanering van de kassen is afgerond. De herontwikkeling van het gebied, waaruit ook de kosten gedekt zouden worden, is niet uitgevoerd. De Provincie Limburg is bij de sanering grondeigenaar geworden in het gebied (omvang eigendom 36 ha met een huidige boekwaarde van € 12,69 mln.).

Medio 2023 is het Programma Baarlo – Hout-Blerick met het daarin opgenomen voorkeursalternatief vastgesteld door de betrokken partners, te weten het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Rijkswaterstaat, het Waterschap Limburg en de gemeenten Venlo en Peel & Maas. Met dit besluit en de ondertekening van de bestuursovereenkomst komt het project in de planuitwerkingsfase waarin de maatregelen verder worden uitgewerkt.

In de planuitwerkingsfase van het deelplan “Herinrichting buitendijks middengebiet Laerbroeck” worden de mogelijkheden nader onderzocht om de ruimtelijke kwaliteit in het gebied te versterken door waar mogelijk het huidig agrarisch gebied te transformeren naar kleinschalig cultuurlandschap en natuurlijke waarden. Ook wordt onderzocht of hier water gebufferd kan worden. De aldaar aanwezige woningen

zullen worden aangekocht door het Ministerie. Onderzocht wordt hierbij of deze woningen verplaatst kunnen worden naar binnendijkse locaties (in het Programma aangewezen zoeklocaties). Eén van deze binnendijkse locaties is de locatie Tangveld, in eigendom van de Provincie Limburg. De locatie Tangveld is een potentiële ontwikkelingslocatie voor herbouw en woningbouw.

Voor het project is een voorziening getroffen, zoals besloten door PS (Jaarrekening 2010 en 2013). De voorziening bedraagt € 10,28 mln. Het saldo dat resteert bedraagt ten opzichte van de boekwaarde € 2,41 mln., welk bedrag minimaal gelijk is aan de agrarische waarde van deze gronden 36 ha à € 7,00 per m² (voor binnendijkse gronden) en € 6,50 per m² (voor buitendijkse gronden). Het verwacht resultaat einde project is € 0 (omdat de som van de agrarische waarde van de provinciale gronden en de getroffen voorziening gelijk is aan de boekwaarde).

Vanwege de projectfase en de benodigde uitwerking van de plannen, worden er (vooralsnog) geen financiële mutaties verwacht/doorgevoerd ten opzichte van de begroting in 2023. De uitkomst van het grondverwervingsproces (dat uitgevoerd wordt door het Waterschap Limburg) is cruciaal voor het financiële resultaat voor de grondexploitatie Laerbroeck. Dit proces loopt conform planning vanaf Q2 2024 t/m 2025/2027 (afhankelijk van planonderdeel en soort verwerving).

IPS/Yard

De grondexploitatie IPS/Yard is gelegen in de directe omgeving van het VDL Nedcar bedrijvencomplex en heeft als doel de economische structuur van Limburg te versterken door de duurzame doorontwikkeling van VDL Nedcar mogelijk te maken. In 2022 zijn de gronden grotendeels geleverd aan VDL Nedcar. De nog te leveren gronden dienen nog gesaneerd te worden omdat een deel van de gronden verontreinigd is met PFAS. Investerings (zoals de sanering) worden gerealiseerd als zicht bestaat op continuïteit van VDL Nedcar en de daarmee samenhangende werkgelegenheid, welke blijkt uit een schriftelijke onvoorwaardelijke bevestiging van VDL Nedcar aan Gedeputeerde Staten. Ministerie van EZK en Provincie blijven in gesprek over de investeringen. de met het Rijk overeengekomen leningsovereenkomst en afsluiting van de grondexploitatie.

De boekwaarde (van -€ 2,894 mln.) heeft betrekking op de gemaakte kosten en de leningsovereenkomst met EZK. Op basis van de overeengekomen leningsovereenkomst, vervalt een positief danwel negatief resultaat aan het ministerie EZK. Het verwacht resultaat einde project is derhalve € 0 (vanuit perspectief Provincie).

Toelichting overige grondvoorraden

Californië II

De gebiedsontwikkeling Californië moet ruimte gaan bieden aan grootschalige glastuinbouw. In 2011 is Californië B.V. een overeenkomst aangegaan met de Provincie Limburg voor het voorfinancieren van de gronden die benodigd zijn voor het deelgebied Californië II. Inmiddels zijn alle benodigde gronden verworven. De in voorraad zijnde gronden Californië worden, op basis van gemaakte afspraken met Californië B.V., op kostprijsbasis (oorspronkelijk verwervingskosten met toeslag voor rente en apparaatskosten) doorverkocht. Aan de afspraken ligt een afnameverplichting ten grondslag. De belangstelling vanuit de markt voor afname van gronden in Californië II blijkt tot op heden erg beperkt te zijn. Californië B.V. onderzoekt alternatieve scenario's.

Anticiperende aankopen

Door PS is in 2014 (kenmerk G-14-010) een revolverend krediet beschikbaar gesteld van € 22,1 mln. voor het verrichten van anticiperende aankopen. Met deze middelen worden gronden aangekocht, met als insteek het aanjagen van toekomstige projecten en ontwikkelingen. Dit kunnen gronden zijn die mogelijk direct benodigd zijn voor toekomstige projecten dan wel indirect benodigd zijn als ruilgrond. Deze gronden

worden in voorkomende gevallen voor marktconforme prijzen gekocht (zuiver vermogenswaarde, dus geen volledige schadeloosstelling cf. Onteigeningswet).

De boekwaarde van de voorraad gronden die in eigendom zijn gekomen via anticiperende aankopen, bedraagt per 1 januari 2023 € 4,438 mln. De voorraad bestaande uit hoofdzakelijk agrarische gronden omvat in totaal 62,4 ha. Dit resulteert in een gemiddelde grondwaarde van € 7,11 per m². De verwachting is dat deze gemiddeld genomen minimaal tegen deze waarde verkocht kunnen worden.

De (beoogde) strategische verwerving van het perceel Groeve Mourik Brunssum (zie hieronder de toelichting op de herontwikkeling Oostflank Brunssum) is nog niet verwerkt in het bovenstaande overzicht boekwaarden en verwachte resultaten lopende projecten en legt een relatief grote (tijdelijke) claim op de gereserveerde middelen voor anticiperende aankopen. Als onderdeel van de opgestarte "Strategische Alliantie Grondaankopen (SAGa)" zal bezien worden in hoeverre aanvullende middelen voor anticiperende aankopen nodig zijn.

Oostflank Brunssum

Het streven is om gezamenlijk met onze partners in de regio, de gemeente Brunssum, de Stadsregio Parkstad Limburg en de gemeente Heerlen (Ontwikkelingsmaatschappij Beitel-Zuid BV), te komen tot een integrale herontwikkeling van de Groeve Mourik te Brunssum. Hierbij wordt een "Brownfield-locatie" getransformeerd tot een duurzame bedrijfslocatie met maatschappelijke en regionale meerwaarde. Hierbij dient oog te zijn voor zorgvuldig ruimtegebruik, de gewenste economische structuurversterking van de regio, passende werkgelegenheid en een verbeterde omgevingskwaliteit. Daarnaast biedt een herontwikkeling kansen om de bestaande ecologische verbinding tussen de Natura2000 gebieden "Brunssummerheide" en Teverenerheide te betrekken. Daarmee biedt de herontwikkeling ook kansen voor natuurontwikkeling.

De huidige Groeve Mourik heeft een omvang van circa 76 ha en ook nabijgelegen provinciale percelen met een gezamenlijke oppervlakte van circa 10 hectare worden betrokken bij de beoogde ontwikkeling. De provinciale percelen betreffen zogenaamde "restpercelen" vanuit de realisatie van de Buitenring Parkstad Limburg.

De Provincie heeft voor de voorbereidingsfase een krediet van € 0,5 mln. gereserveerd waarvan medio 2023 nog € 0,24 mln. resteert.

Het proces van de herontwikkeling bestaat (grofweg) uit drie stappen:

1. de strategische verwerving van het perceel Groeve Mourik Brunssum;
2. het opstellen en vaststellen van de ontwikkel- en samenwerkingsstrategie;
3. de realisatie van de herontwikkeling.

Stap 1, de strategische verwerving vindt plaats op basis van een optie tot koop zoals deze in 2011 is overeengekomen met de firma Mourik en afliep op 1 juli 2022. Besluitvorming over het lichten van de optie heeft plaatsgevonden op 28 juni 2022 (GS DOC-00290582). De behandeling van deze strategische verwerving in Provinciale Staten heeft op 30 september 2022 (G-22-026) plaatsgevonden.

Met inachtneming van (gewijzigd) Amendement 150, Kuntzelaers en c.s. inzake "Wensen en Bedenkingen" en motie 2902 Van Caldenberg, Kuntzelaers inzake "Publieke zeggenschap en rekenen Groeve Mourik door respectievelijk voor de Provincie", zijn wensen en bedenkingen kenbaar gemaakt. Deze wensen en bedenkingen als vastgelegd in Amendement 150 en motie 2902 vormen het kader voor de beoogde herontwikkeling en hebben als zodanig geen betrekking op de strategische verwerving specifiek. Op basis daarvan is vervolgens de (concept) koopovereenkomst tussen Provincie Limburg en firma Mourik nader uitgewerkt.

In de (concept) koopovereenkomst is op basis van de indexering de verwerving bepaald op circa € 20 mln. Hiervan wordt € 5,7 mln. betaald door de gemeente Brunssum en de Stadsregio Parkstad. De Ontwikkelingsmaatschappij Beitel-Zuid BV, waarvan de gemeente Heerlen enig aandeelhouder is, heeft daarbij aangegeven eveneens voor € 5 mln. te willen participeren. Dekking van de verwerving vindt plaats vanuit de met dit doel gereserveerde middelen (FCL 81115 Anticiperende aankopen).

Stap 2, de besluitvorming over de ontwikkel- en samenwerkingsstrategie door PS is voorzien in het vierde kwartaal van 2023. Bij positieve besluitvorming wordt het oprichten van een BV beoogd die stap 3, de realisatie van de herontwikkeling, als opgave krijgt. De financiële doorwerking (zoals restant voorbereidingskrediet, startkapitaal deelneming, financiering deelneming, risicoreserve en doorleving perceel Groeve Mourik Brunssum) kan naar verwachting in de Voorjaarsnota 2024 verwerkt worden.

Toelichting onderhanden werk: Ontwikkelopgave Natuur

Het (concept) Limburgs Programma Landelijk Gebied wordt verder doorontwikkeld en naar verwachting medio 2024 definitief vastgesteld. Vanwege de urgentie wordt het doen van anticiperende grondtransacties om de natuur- en landbouwtransitie te stimuleren reeds geïntensiveerd (al dan niet via gebiedsprocessen). Voor de nadere toelichting van dit onderdeel, zie programma 1.1 Perspectief voor het landelijk gebied – Natuur en landschap.

Risico's en risicoreserve

Om risico's af te dekken is binnen de begroting een Risicoreserve financieel instrumentarium SIS 3.0 waar het erfpachtinstrumentarium integraal onderdeel van uitmaakt. In het nog in ontwikkeling zijnde beleidskader Grond en Vastgoed wordt gekeken naar een separate risicoreserve voor grondactiviteiten. Begin 2024 zal deze aan de Staten worden aangeboden.

De huidige risico-inschatting van de lopende projecten wordt nihil ingeschat. Het betreft de volgende lopende projecten en hierover kan het volgende opgemerkt worden:

Laerbroeck

Bij het project Laerbroeck is door het treffen van een voorziening de restwaarde van de verworven gronden teruggebracht tot de agrarische waarde. Het risico voor de Provincie is verwaarloosbaar.

IPS/Yard

De grondexploitatie wordt gefinancierd met een achtergestelde renteloze lening verstrekt door het Ministerie van EZK. Indien bij afsluiting van het project sprake is van een negatief exploitatieresultaat, komt dit resultaat tot een maximum van € 15,9 mln. voor rekening van EZ. De lening financiert (ruimschoots) het verwachte negatieve resultaat en tevens worden hiermee de projectrisico's afgedekt (ook als bijvoorbeeld saneringskosten substantieel hoger uitvallen). Aangezien de looptijd van het project langer loopt dan voorzien en de lening afloopt, zijn partijen in overleg over de verlenging van de looptijd van de lening.

Californië II

De in voorraad zijnde gronden ten behoeve van Californië II zullen door Californië B.V. tegen kostprijs (oorspronkelijke verwervingskosten met toeslag voor rente en apparaatskosten) worden afgenomen. Het aantal transacties is in de afgelopen periode beperkt. Er is een reële kans dat de Californië B.V. financieel niet in staat is de gronden van de Provincie af te nemen. Californië onderzoekt alternatieve scenario's. De boekwaarde van de gronden komt echter overeen met de marktwaarde. Het risico voor de Provincie is derhalve nihil.

Anticiperende aankopen

De boekwaarde van de voorraad gronden die in eigendom zijn gekomen via anticiperende aankopen, bedraagt gemiddeld € 7,11 per vierkante meter. Op basis van de huidige grondprijzen worden de risico's van de anticiperende kopen op nihil ingeschat.

8. § Openbaarheid

Wet open overheid (Woo)

In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van de Wet open overheid (Woo). De verplichting voor deze Openbaarheidsparagraaf is sinds 2022 opgenomen in artikel 3.5 van de Woo.

Op 1 mei 2022 is de Woo in werking getreden. Het doel van de Woo is een open overheid, die zorgdraagt voor een adequate en toegankelijke informatievoorziening op basis van een ordentelijke informatiehuishouding. Onder de Woo is de Provincie verplicht om 11 categorieën informatie uit eigen beweging geheel of gedeeltelijk openbaar te maken. Die verplichting tot actieve openbaarmaking is niet per 1 mei 2022 in werking getreden. Om tot een realistisch tijdpad en een haalbare implementatie van deze verplichting te komen, vindt de Rijksoverheid het van belang om hierin samen met de decentrale overheden op te trekken. Er is daarom samen met een vertegenwoordiging van bestuursorganen een implementatiestrategie opgesteld, gericht op stapsgewijze invoering en op ondersteuning van bestuursorganen bij de implementatie van de actieve openbaarmaking van hun informatie.

De documenten aangaande de 11 informatiecategorieën worden door middel van de zogenaamde Woo-index actief openbaar gemaakt. Na het beschikbaar komen van deze index op 19 juni 2023 zijn we - evenals alle andere overheidsinstanties - gestart met de stapsgewijze actieve openbaarmaking van de Woo-informatie categorieën uit de eerste tranche (tranche 0 wordt door de Rijksoverheid uitgevoerd). De wettelijke verplichting hiertoe wordt gefaseerd - per informatiecategorie - ingevoerd. Dit gebeurt bij koninklijk besluit.

Woo-index en zoekfunctie worden vervolgens door de Rijksoverheid stapsgewijs en op basis van praktijkervaringen en gebruikersonderzoek verbeterd. Het goed ondersteunen van de gebruiker bij het vinden van de relevante actief openbaar gemaakte overheidsinformatie is daarbij het leidende principe. In 2024 ligt voor ons de nadruk op de 3e en 4e tranche (eveneens de laatste tranche) van het actief openbaar maken van de informatie categorieën. Waarbij de landelijke strategie leidend is.

Informatie categorieën en implementatiestrategie

1. Wetten en andere algemeen verbindende voorschriften (tranche 0);
2. Overige besluiten van algemene strekking (tranche 0);
3. Ontwerpen van wetten, andere algemeen verbindende voorschriften en overige besluiten van algemene strekking waarover een extern advies is gevraagd, inclusief de adviesaanvraag (tranche 2);
4. Inzicht in organisatie en werkwijze, waaronder de taken en bevoegdheden van de organisatieonderdelen (tranche 1);
5. De bereikbaarheid van het bestuursorgaan en zijn organisatieonderdelen en de wijze waarop een verzoek om informatie kan worden ingediend (tranche 1);
6. Bij de Kamers en de verenigde vergadering der Staten-Generaal, provinciale staten, gemeenteraden en algemene besturen van waterschappen ter behandeling ingekomen stukken (tranche 3);
7. Vergaderstukken en verslagen van de Kamers en de verenigde vergadering der Staten-Generaal (tranche 0);
8. Vergaderstukken en verslagen van de vertegenwoordigende lichamen van decentrale overheden

(tranche 1);

9. Agenda's en besluitenlijsten van de hoogste bestuurlijke organen van openbare lichamen (tranche 2);
10. Adviezen (tranche 2);
11. Convenanten (tranche 1);
12. Jaarplannen en jaarverslagen van bestuursorganen (tranche 3);
13. Verplichtingen tot verstrekking van subsidies, anders dan met een beschikking (tranche 3);
14. Woo-verzoeken, -besluiten en verstrekte informatie (tranche 1);
15. Onderzoeksrapporten (tranche 2);
16. Beschikkingen (tranche 3);
17. Klachtoordelen (tranche 2).

Financiële begroting

Financieel perspectief

Financiële positie

Een gezonde financiële positie komt tot uitdrukking in een sluitende begroting met een structureel evenwicht en voldoende weerstandsvermogen. Op deze begroting is het volgende van toepassing:

- de Najaarsnota 2023, Programmabegroting 2024 en bijhorende meerjarenraming 2025-2027 zijn structureel sluitend;
- de generieke taakstelling ad € 50 mln. zien wij als haalbaar.
- er is voldoende weerstandsvermogen om de financiële risico's te dekken (surplus weerstandsvermogen € 898 mln.);
- de onbenutte belastingcapaciteit, als onderdeel van het surplus in het weerstandsvermogen, bedraagt bijna € 79 mln. per jaar;
- er is € 206,9 mln. gereserveerd voor nieuw beleid (intensiveringen), conform het Coalitieakkoord 2023-2027;
- solide eigen vermogenspositie van € 1.533 mln. per 1-1-2024. Dit beeld vertoont meerjarig een lichte daling, maar dat ligt in lijn met eerdere prognoses;
- een solide financieringspositie, waardoor de behoefte aan Vreemd Vermogen beperkt is;
- de financiële kengetallen (zie paragraaf Weerstandsvermogen) vertonen een zelfde beeld. De belangrijkste indicatoren zijn ook in deze toelichting opgenomen.

Daarmee concluderen wij dat puur vanuit financieel perspectief de financiële positie gezond is. Dit blijft altijd een momentopname. Zoals ook in het financieel kader, onderdeel van het strategisch perspectief, is verwoord, blijft de meerjarenraming een punt van zorg. Dit vanwege de mogelijke effecten van herijking van het provinciefonds, betalen naar gebruik en de gevolgen voor het beleid door de landelijke verkiezingen. De meerjarenraming blijft daarom voor wat betreft de inkomsten en het begrotingsresultaat boterzacht.

Een andere relevante factor blijft de loon- en prijsontwikkeling. Wij gaan uit van 5% in 2024 en 3,50 % in 2025 en dat is hoger dan de prognoses een jaar geleden aangaven. Naweeën van de coronacrisis en tegelijkertijd geopolitieke ontwikkelingen rondom de Oekraïne en Taiwan kunnen van grote invloed zijn op deze prognoses. De lijn is dat de circulaire van het provinciefonds, die ook specifiek zijn voor overheidsuitgaven, het uitgangspunt blijven. Daarmee zijn de budgetten die in de begroting zijn opgenomen taakstellend en wordt er geen extra begrotingsruimte gereserveerd. De verwachting van zowel de Europese als de Nederlandse bank is dat de inflatie gaat dalen als gevolg van zowel het rentebeleid als de dalende energieprijzen.

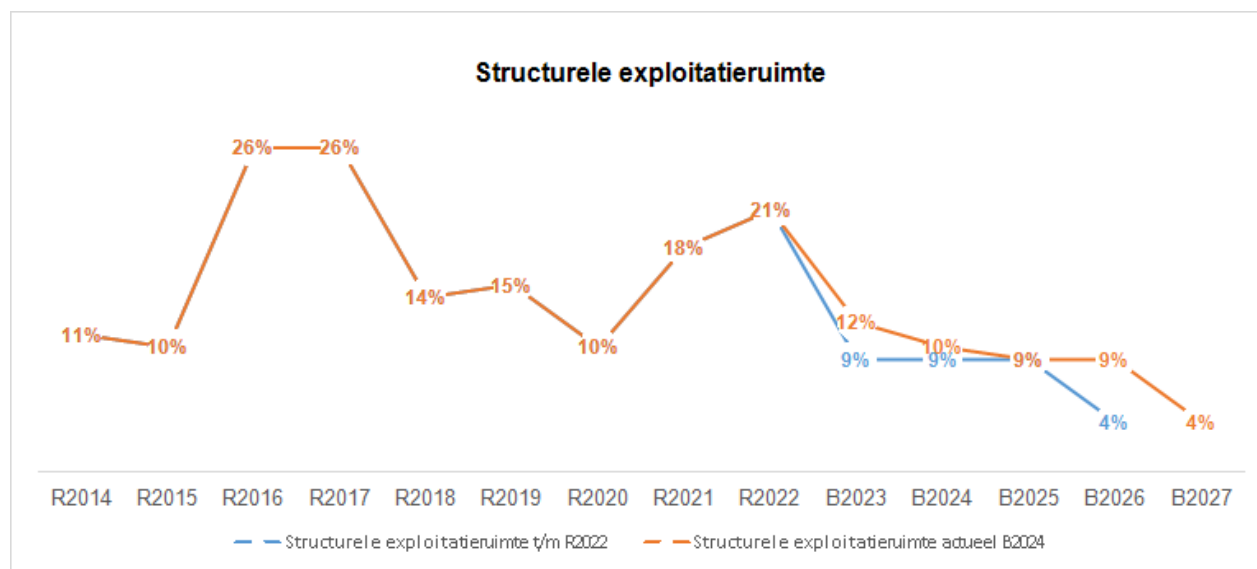
Voor specifieke toelichtingen op de diverse onderdelen verwijzen wij naar de aparte paragrafen over onze begroting en meerjarenraming, balansinformatie en de grondslagen.

Ontwikkeling structureel evenwicht ten opzichte van de Voorjaarsnota 2023: meerjarige daling

In dit kengetal komt tot uitdrukking of de Provincie over voldoende structurele baten beschikt om de structurele lasten te dekken. Dit cijfer helpt mee om te beoordelen welke structurele ruimte de Provincie heeft om de eigen lasten te dragen of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is. Wanneer dit percentage negatief is, betekent het dat het structurele deel van de baten onvoldoende ruimte biedt om de structurele lasten te blijven dragen. Een positief percentage

betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de financieringslasten) te dekken. Een cijfer van rond de nul (tussen – 0,4 en 0,4) betekent dat structurele baten en lasten min of meer in evenwicht zijn.

Uit de cijfers blijkt dat de begroting 2024 en bijhorende meerjarenraming structureel in evenwicht zijn. De dalende trend vanaf 2023 kenmerkt zich door het structureel opnemen van enkele begrotingsposten, zoals vastgesteld bij de Programmabegroting 2023 en de uitwerking van het coalitieakkoord "Elke Limburger telt". Het nadelige effect lijkt een jaar te schuiven. Dat is met name het gevolg van lagere kapitaallasten. Vanaf 2026 zijn de effecten zichtbaar van het zogenaamde ravijn in het Provinciefonds, waarbij het Rijk haar uitgaven niet structureel heeft door geraamd. Een extra risico daarbij is het nog niet afgeronde proces van herijking van het Provinciefonds. En herverdeling kan nadelige effecten hebben.

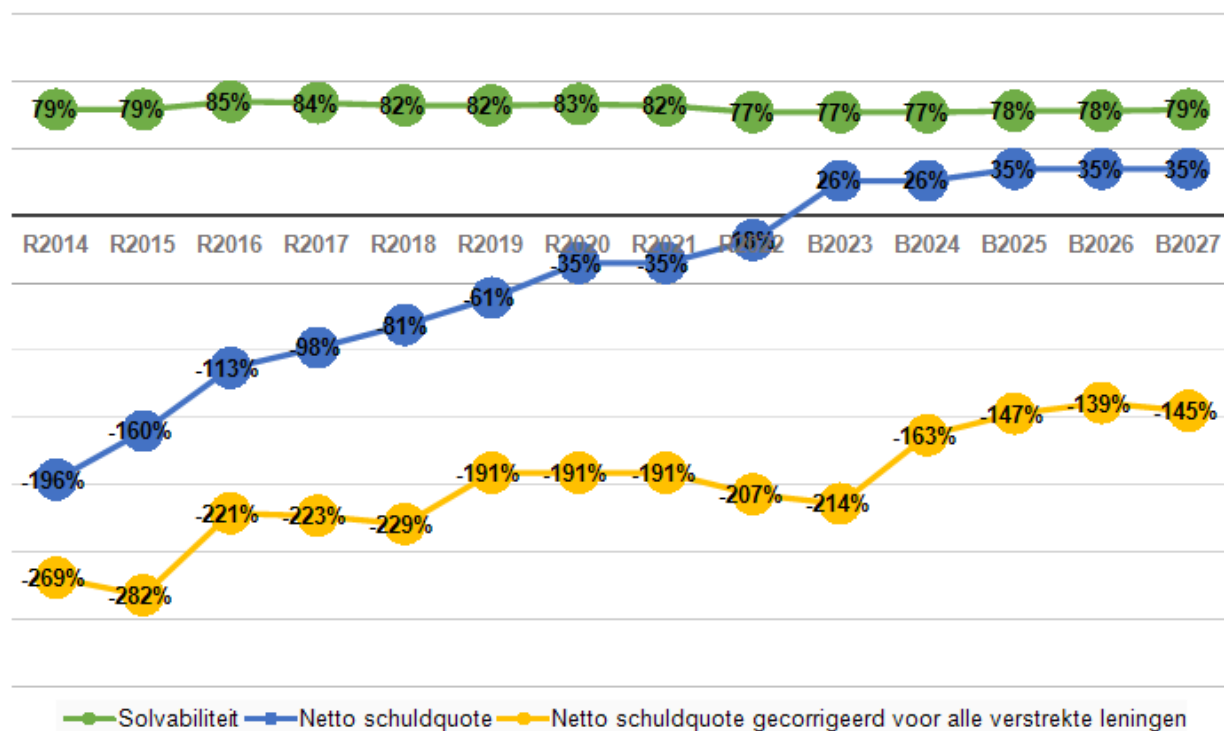
Vermogensratio's gaan dalen

Het solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin de Provincie Limburg in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Het geeft de verhouding tussen het eigen vermogen en de totale balansomvang weer. Hoe hoger het percentage, hoe gunstiger dit is voor de financiële weerbaarheid van de Provincie.

Uit de meerjarige ontwikkeling van deze ratio blijkt dat deze ratio een stabiel beeld geeft over de periode 2014-2027. Een voorbehoud moet worden gemaakt over de periode 2024-2027. Dit betreft een beleidsarme meerjarenraming. Er is bijna € 207 mln. gereserveerd, welke naar verwachting tot besteding gaat komen. Daarmee daalt het Eigen vermogen en de verhouding met het Vreemd vermogen. Dat is op basis van de huidige besluitvorming nog niet zichtbaar. Ook na deze inzet is echter nog steeds sprake van een gunstig solvabiliteitsratio.

De netto-schuldquote geeft inzicht in het niveau van de provinciale schuldenlast ten opzichte van het totaal van de baten. Het geeft daarmee een indicatie van het beslag dat de financieringslasten op de exploitatie leggen en daarmee op de vrije ruimte van de exploitatiebegroting. Hoe hoger de schuld, hoe hoger de schuldquote. Als gevolg van de investeringsstrategie zien wij de schuldquote stijgen. Maar ook hier is nog steeds sprake van gezonde verhoudingen.

Ontwikkeling schuld- en solvabiliteitsgetallen

Begroting en meerjarenraming

Inleiding

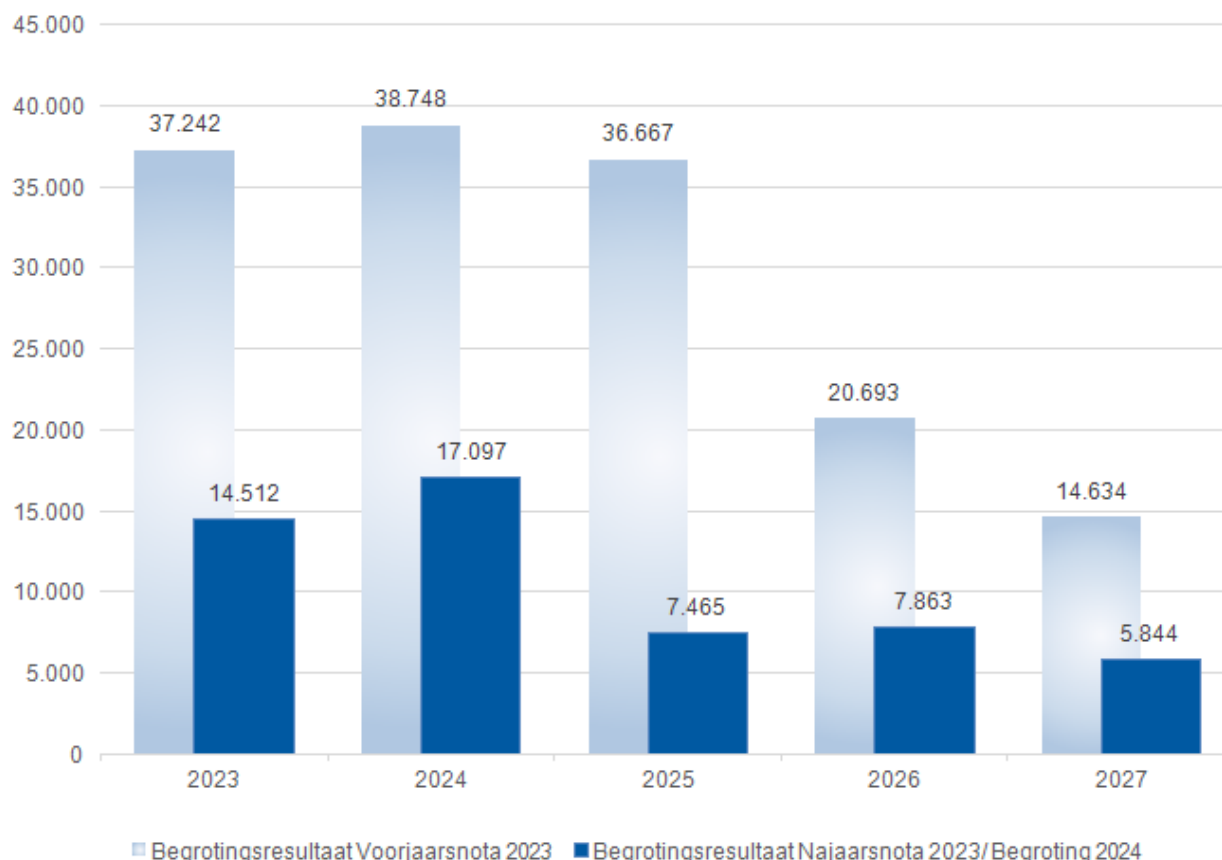
In dit onderdeel geven wij inzicht in onze begroting en bijhorende meerjarenraming. Onderwerpen die daarbij specifiek worden toegelicht zijn:

- het begrotingsresultaat 2023-2027;
- dwarsdoorsnedes baten en lasten in 2024;
- specificaties van de begroting en meerjarenraming;
- nieuw beleid;
- het structurele en incidentele begrotingsbeeld;
- jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume.

Begrotingsresultaat 2023-2027

Het begrotingsresultaat in periode 2023-2027 laat een forse daling ten opzichte van de Voorjaarsnota 2023 zien. Dit komt door het inzetten van de begrotingsruimte voor het financiële dekkingsplan van het Coalitieakkoord 2023-2027. In 2027 is € 10,64 mln. van het begrotingsresultaat gereserveerd voor de volgende statenperiode.

Bedragen € x 1.000

Ontwikkeling van het begrotingsresultaat

In het strategisch kader treft u de verloopstaat aan van het begrotingsresultaat. Aanvullend op deze staat hebben wij nog een additionele toelichting op de wijzigingen uit de Najaarsnota 2023/Programmabegroting 2024:

Perspectief voor het landelijk gebied

Binnen het programma landelijk gebied wordt in lijn met het Statenbesluit van 11 december 2022 € 1,4 mln. concreet ingezet ten behoeve van de uitvoeringskosten Nationaal Strategisch Plan (NSP) van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB).

Wij ontvangen ook diverse specifieke uitkeringen voor een totaalbedrag van € 11,80 mln. van het rijk voor duurzaam schoon drinkwater (€ 0,67 mln.), boscompensatie (€ 1,82 mln.), CDOKE – tijdelijke uitkering capaciteit decentrale overheden voor klimaat – (€ 1,57 mln. in 2023), vergoeding productierechten (€ 7,53 mln.), voorbereidingskosten landelijk gebied (€ 0,22 mln.).

Het budget voor de financiering van het drielandenpark voor de periode 2024-2027 wordt gehaald uit budget van 2023.

Ook worden de subsidieplafonds opgehoogd voor groene schoolpleinen (motie 2788) (€ 0,09 mln.), landschapselementen en voedselbossen (€ 1,00 mln.) en soorten (€ 0,51 mln.).

Verder investeren wij mee in het Interregproject Grenzelos Landschap (€ 0,07 mln.).

Om een einde te maken aan een lang slepend meningsverschil met Rijkswaterstaat en het Ministerie van LNV is een schikking getroffen in de kosten voor Ecoduct Ullingsheide. 1/3e deel van de rekening ad € 0,91 mln. wordt door de provincie betaald en gaat ten laste van de post voordelige afrekeningen voorgaande dienstjaren. Dit is een mutatie die buiten de reguliere kaders valt.

Werken aan een toekomstbestendige economie

Binnen het programma regionale economie wordt in lijn met het Statenbesluit van 11 december 2022 € 1,4 mln. concreet ingezet ten behoeve van de uitvoeringskosten Nationaal Strategisch Plan (NSP) van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB). Ook geven wij verder invulling aan de Regiodeal Noord-Limburg. Verder intensiveren wij op diverse Interregprojecten en geven wij uitvoering aan het provinciale campusbeleid.

Nieuwe energie en leefmilieu

Ook in dit programma investeren wij mee in Interregprojecten voor een totaalbedrag van € 0,36 mln. Daarnaast heeft het college van GS op 11 juli 2023 het besluit genomen voor cofinanciering van twee projecten in het kader van de energietransitie OPZuid cofinanciering energie Gulpener-Kervo en Interreg BL-NL MAI Home voor een totaalbedrag van € 2,80 mln.

Conform het streven naar een robuuster VTH-stelsel wordt invulling gegeven aan de toezegging (9256, zie voorjaarsnota 2023). Aldus wordt de begroting van de RUD Zuid-Limburg hiervoor in 2023 opgehoogd met € 1 mln.

Ten behoeve van de afvoer grondsanering van project Straat Roermond is € 3,21 mln. gedekt uit de bestemmingsreserve 'Decentralisatie uitkering Bodemsanering'.

Leefbare steden en dorpen

In het kader van bereikbare en groene steden dragen wij € 0,08 mln. bij aan stallingskosten voor Velocity E-bikesysteem. Van het rijk ontvangen wij specifieke uitkeringen die bijdragen aan Novex de Peel (€ 0,21 mln.) en Novex Zuid-Limburg (€ 0,08 mln.). Dit zijn gebieden die zijn aangewezen voor grote ruimtelijke transitie en waar een apart ontwikkelperspectief voor nodig is omdat er veel nationale opgaven samenkomen. Ook ontvangen wij een specifieke uitkering voor ondersteuning woningbouw (€ 0,04 mln.). In relatie tot de woonmarkt wordt daarnaast voorgesteld de looptijd van de "Verordening Startersleningen Provincie Limburg" t/m 31 december 2027 te verlengen. In dit verband is een bedrag van € 0,14 mln. toegevoegd aan de risicoreserve Sturing in samenwerking.

Cultuur en erfgoed voor iedereen

Ten behoeve van de cultuurtank wordt € 0,15 mln. beschikbaar gesteld. Dekking komt uit bestaande budgetten 2023.

Een bereikbaar en toegankelijk Limburg

In dit programma wordt € 1,26 mln. ter beschikking gesteld ten behoeve van een voorschot voor de financiering van reserveonderdelen van de dieseltreinen. Hiermee was in de Reserve Bereikbaarheidsmiddelen rekening gehouden. Verder heeft de financiële afronding plaatsgevonden van de specifieke uitkering van het Rijk uit 2022 (zgn. beschikbaarheidsvergoeding OV) om tegemoet te komen aan de financiële tekorten in de exploitatie van het openbaar vervoer gedurende de COVID19-periode (€ 0,39 mln.). Tenslotte wordt € 0,5 mln. beschikbaar gesteld uit de post onvoorzien ten behoeve van procesmiddelen voor aanvullend advies over het verlengen van de concessie aan Arriva.

Provincie midden in de samenleving

Ook in dit programma wordt bijgedragen aan een interregproject te weten ERMWIC (€ 0,19 mln.). Daarnaast wordt in totaal € 0,4 mln. beschikbaar gesteld ter voorbereiding van de Nationale vieringen bevrijdingsdag (€ 0,05. Mln. in 2023 en € 0,35 mln. in 2024). Deze mutatie valt ook buiten de reguliere kaders als onderdeel van het coalitieakkoord en wordt gedekt uit de nieuwe programmareserve.

Voor de verdere specificaties van financiële mutaties en budgetonderbouwing verwijzen wij naar de betreffende begrotingsprogramma's.

	B2023	B2024	B2025	B2026	B2027
	Najaarsnota				
Begrotingsresultaat na Voorjaarsnota 2023	37.242	38.748	36.667	20.693	14.634
Uitwerking coalitieakkoord 2023-2027 Elke Limburger telt					
Ruimtereservering nieuwe Staten 2027					-10.641
Wat willen wij oplossen?					
Indexatie OV-concessie	-4.588	-6.174	-7.421	-7.985	-8.574
Maaslijn infra	0	0	0	-1.342	-1.342
Nota kapitaalgoederen (exploitatie)	0	-11.572	-11.126	-10.818	-10.818
Nota kapitaalgoederen (kapitaallasten)	0	0	0	0	-1.000
Autonome kostenstijging RUD	-700	-700	-700	-700	-700
Subtotaal autonome kostenstijging	-5.288	-18.446	-19.246	-20.845	-22.434
Wat willen wij structureel extra doen?					
Filmfonds	0	-400	-400	-400	-400
Oud-Limburgse Schuttersfederatie	0	-100	-100	-100	-100
Limburgse taal	0	-1.100	-1.100	-1.100	-1.100
Sporttakplatforms	0	-2.500	-2.500	-2.500	-2.500
VTH-versterking (n.a.v. ZRK-rapport)	-300	-1.500	-1.500	-1.500	-1.500
Versterking fractieondersteuning	0	-130	-130	-130	-130
Landschapsbeheer	0	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000
Subtotaal structureel extra budget	-300	-6.730	-6.730	-6.730	-6.730
Hoe willen wij extra ruimte creëren?					
Taakstelling	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Aframing begrotingspost onvoorzien	0	130	130	130	130
Leges kostendekkendheid	0	1.000	1.000	1.000	1.000
Afschrijvingstermijn financiële verordening	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000
Motorrijtuigenbelasting (opcenten) indexeren	0	1.446	2.906	4.006	5.157
Subtotaal ruimtecreërende maatregelen	13.000	15.576	17.036	18.136	19.287
Vorming programmareserves		-206.900			
Subtotaal fasering resultaat en inzet reserves					
Egaliseren begrotingsresultaten via toevoeging algemene reserve	-44.654		-27.721	-11.249	
Egaliseren begrotingsresultaten via aanwending algemene reserve		77.799			5.826

Dekking uit Eigen vermogen		100.000			
Subtotaal fasering resultaat en inzet reserves	-44.654	177.799	-27.721	-11.249	5.826
Begrotingsresultaat na verwerking coalitieakkoord	0	0	0	0	0
Overige autonome bijstellingen Najaarsnota 2023/Begroting 2024					
Bijstelling renteopbrengsten beleggingen	0	3.623	-88	-102	-523
Bijstelling dividend Enexis	0	540	-440	2.980	-330
Meicirculaire 2023 provinciefonds	4.372	10.066	6.775	6.681	14.404
Bijstelling/indexering exploitatiebijdrage 2024 OV	-321	94	97	100	103
Indexering 2024-2027 structurele budgetten	0	-1.986	-3.323	-4.183	-4.783
Indexering stelpost loonstijgingen cf meicirculaire 2023 provinciefonds	0	-595	-1.190	-1.785	-2.380
Indexering bijdrage RUD-ZL (stelpost prijsstijging)	0	0	-354	-674	-970
Indexering toevoeging voorziening APPA	-241	-241	-241	-241	-241
Uitruil exploitatiebudget i.v.m. verplichte activering ICT	222	222	222	222	222
Uitruil investeringen/kapitaallasten N278 Kunstwerk Fommestraat	110				
Herberekening kapitaallasten	5.643	4.211	4.414	3.262	-1.005
Begroting 2024 RUD-ZL	0	-9	-9	-9	-9
Begroting ZRK	0	-4	-8	-14	-14
Bijstelling heffing opcenten MRB n.a.v. gewichtsuitdraai peil 30-6-2023	-228	-236	-243	-250	-257
Herberekening Legesverordening 2024 kostendekkendheid	0	1.009	1.009	1.009	1.009
Budget public affairs	0	6	11	17	21
Doorontwikkeling verkeersmeetnet	0	0	0	0	-272
Vervallen budget beheer en onderhoud spoor (Tram Hasselt Maastricht)	0	302	771	788	806
Subtotaal autonome bijstellingen	9.558	17.005	7.405	7.804	5.784
Nieuwe budgetvragende voorstellen Najaarsnota2023/Begroting 2024					
Programma 1 Perspectief voor het landelijk gebied					
Uitvoeringskosten GLB/NSP	-1.400	-1.400	-1.400	-1.400	-1.400
Subsidie project Duurzaam Schoon Drinkwater (SPUK)	-672				
SPUK Natuur boscompensatie L16	-1.815				
SPUK CDOKE regeling	-1.574	-1.573	-2.238		
SPUK MGA-1 Vergoeding productierechten L8	-7.525				
SPUK Voorbereidingskosten Landelijk gebied L24	-218				
Verhoging subsidieplafond groene schoolpleinen (motie 2788)	-91				
Financiering Drielandenpark 2024-2027		-40	-40	-40	-40
Subsidieplafond landschapselementen en voedselbossen	-1.000				
Ophoging subsidieplafond en verlenging subsidieregeling soorten	-513				
Interreg DU-N Project Grenzeloos Landschap	-67				

Schikking ecoduct Ullingsheide	-910				
Programma 3 Werken aan toekomstbestendige economie					
Regiodeal Noord-Limburg Thema 1 project Next Generation Farming - Shared Facilities	-2.135	-1.335	-280		
Interreg DU-N Project Euregio Mobilty	-37				
Interreg DU-N Project MSN Buitenrijden	-106				
Interreg DU-N Project Agropole Innovates	-122				
Extra agiostorting BSSC	-300	-300	-300		
Exploitatiebijdrage LHB 2023	-37				
CGV – project 'Greenport Innovation and Learning Labs'	-265				
Projecten 'Versterking kennisinfrastructuur BSSC' en 'Smart Health Alliantie		-1.100			
Provinciale cofinanciering project HITEX i.h.k.v. OPZuid programma 2021-2027	-91				
Interreg VLANED Smart Farming	-44				
BrightStart subsidieaanvraag 2024-2026		-750	-750	-750	
BMHC - RegMed XB subsidieaanvraag 2024-2026	-235				
Programma 4 Nieuwe energie en leefmilieu					
Interreg DU-N project HBM	-176				
Interreg VL-NL MAI Home	-186				
OPZuid cofinanciering energie Gulpener en Kervo	-2.800				
Opdrachtverlening RUD-ZL 2023	-1.000				
Bodemsanering: Afvoer grondsanering de Straat Roermond	-3.212				
Programma 5 Leefbare steden en dorpen					
Bijdrage stallingskosten Velocity E-bikesysteem	-75				
Nadere subsidieregels flexibele inzet ondersteuning woningbouw tweede tranche (SPUK)	-40				
SPUK Novex de Peel	-207				
SPUK Novex Zuid-Limburg	-83				
Risicoreservering startersleningen	-142				
Programma 6 Cultuur en erfgoed voor iedereen					
Cultuurtank 2024		-130			
Programma 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg					
Aanvullend advies verlengen concessie Arriva	-500				
Financiering voorschot reserveonderdelen dieseltreinen Arriva Maaslijn	-1.261				
Aanvraag en verlening BVOV 2022 ten gunste van Arriva	-390				
Lease wagenpark provinciale wegen	-18	-42	-42	-42	-42
Programma 7 Provincie midden in de samenleving					
Interreg DU-N project ERMWIC	-193				
Nationale viering bevrijdingsdag	-45	-355			
Totaal ruimtevragende voorstellen	-29.482	-7.025	-5.050	-2.232	-1.482
Dekking van de voorstellen					
Dekking uit reserves, spuk's, onvoorzien, herprioritering binnen bestaande kaders	28.527	6.670	5.050	2.232	1.482
Dekking uit de nieuwe programmareserve 80 jaar bevrijding 2024	45	355			

Dekking uit resultaten voorgaande dienstjaren	910				
Subtotaal resultaateneffect overige ruimtevrageende voorstellen	0	0	0	0	0
Vrijval van budgetten	4.955	93	60	60	60
Subtotaal resultaateneffect voorstellen als gevolg van Najaarsnota 2023	4.955	93	60	60	60
Begrotingsresultaat	14.512	17.097	7.465	7.863	5.844

Meerjarig overzicht baten en lasten

In onderstaande tabel zijn de baten en lasten meerjarig opgenomen. Daarbij zijn ook de vergelijkende cijfers 2022 (jaarrekening) en 2023 (Gewijzigde programmabegroting t/m Najaarsnota 2023) betrokken. Om deze vergelijking mogelijk te maken is de structuur van 2022 en 2023 geconverteerd naar de nieuwe indeling van 2024. De verschillen tussen de diverse jaarcijfers zijn met name het gevolg van incidentele beleidsmiddelen en fasering van projecten.

€ x
1.000

Begrotingsprogramma	Realisatie 2022		Begr.ná wizj.2023		Begroting 2024		Begroting 2025		Begroting 2026		Begroting 2027	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
1 Perspectief voor het landelijk gebied	62.271	42.495	156.299	60.608	96.568	19.104	57.360	4.504	53.199	1.104	53.416	1.104
2 Samen leven en bestaanszekerheid	18.263	198	23.722	176	14.542	176	13.812	0	13.339	0	13.333	0
3 Werken aan een toekomstbestendige economie	44.190	10.252	66.053	25.986	42.906	2.789	23.333	3.051	22.501	3.236	21.351	3.716
4 Nieuwe energie en leefmilieu	24.248	3.713	33.389	6.307	22.752	4.761	23.327	5.446	21.059	3.207	21.027	3.207
5 Leefbare steden en dorpen	36.814	20.603	29.978	3.784	13.979	2.327	8.176	2.327	8.061	2.327	8.039	2.327
6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	43.047	7.737	57.507	6.005	40.275	6.005	38.854	5.672	38.530	5.672	38.370	5.672
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	128.431	14.025	172.808	21.611	156.020	17.234	149.672	8.980	152.102	8.980	153.762	8.980
8 Provincie midden in de samenleving	40.879	7.052	55.245	16.823	26.431	3.163	22.303	439	20.906	253	20.831	193
9 Financiën en overhead	42.423	332.641	51.467	399.679	55.088	399.988	65.996	401.554	74.789	397.070	94.549	401.109
Totaal baten lasten	440.566	438.716	646.468	540.979	468.560	455.548	402.833	431.973	404.486	421.851	424.678	426.309
Mutatie reserves												
Toevoeging aan reserves	306.347		139.800		226.293		41.709		22.536		10.626	
Onttrekking aan reserves		437.201		259.800		256.402		20.034		13.034		14.838
Totaal ná mutatie reserves	746.913	875.916	786.268	800.780	694.852	711.950	444.542	452.007	427.022	434.885	435.304	441.147
Resultaat	129.003		14.512		17.097		7.465		7.863		5.844	
Totaal	875.916	875.916	800.780	800.780	711.950	711.950	452.007	452.007	434.885	434.885	441.147	441.147

Toelichting per programma: wijzigingen ten opzichte van 2023

1. Perspectief voor het landelijk gebied: De piek van de lasten in 2023 heeft betrekking op het afronden van beleidskaders uit de vorige statenperiode 2019-2023, zoals Limburgse landbouw- en agrifoodsector 'Koers naar de Toekomst' en bijdrages aan hoogwaterprojecten. Daarnaast worden in 2023 via het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied de van het Rijk ontvangen specifieke uitkeringen voor

programma Natuur weggezet door middel van subsidies en opdrachten. Ten slotte worden in 2023 meer middelen beschikt in het kader van de subsidieregeling N2000.

2. Samen leven en bestaanszekerheid: De hogere lasten in 2022 en 2023 t.o.v. begroting 2024 hebben betrekking op de uitvoering van de beleidskaders Sociale agenda Limburg 2020-2023, Veiligheidsagenda Limburg en Uitvoeringsprogramma Sport 2022-2023.

3. Werken aan een toekomstbestendige economie: de stijging in de programmamiddelen in 2023 t.o.v. 2022 en 2024 komt door de ontvangen middelen van het Rijk voor omzetting door de waternoodramp 2021. Verder zijn in de begroting 2024 geen middelen meer voor de beleidskaders uit de vorige statenperiode opgenomen. Aan de begroting 2024 zijn incidenteel de gefaseerde middelen voor inhaal NEDAB luchthaven MAA toegevoegd.

4. Nieuwe energie en leefmilieu: de piek in de begroting 2023 bij dit programma heeft betrekking op de fasering van de uitgaven in het kader van Provinciale Energie Strategie, deel 2, beleidskader Circulaire Economie 2.0 en de doorlooptijd van diverse subsidieregelingen "Energie".

5. Leefbare steden en dorpen: de afnemende middelen in dit programma hebben betrekking op de afloop van het Afwegingskader Kwaliteit Limburgse Centra en de Limburgse Agenda Wonen (2020-2023). Verder worden de fluctuaties in dit programma beïnvloed door de resultaten uit grondtransacties.

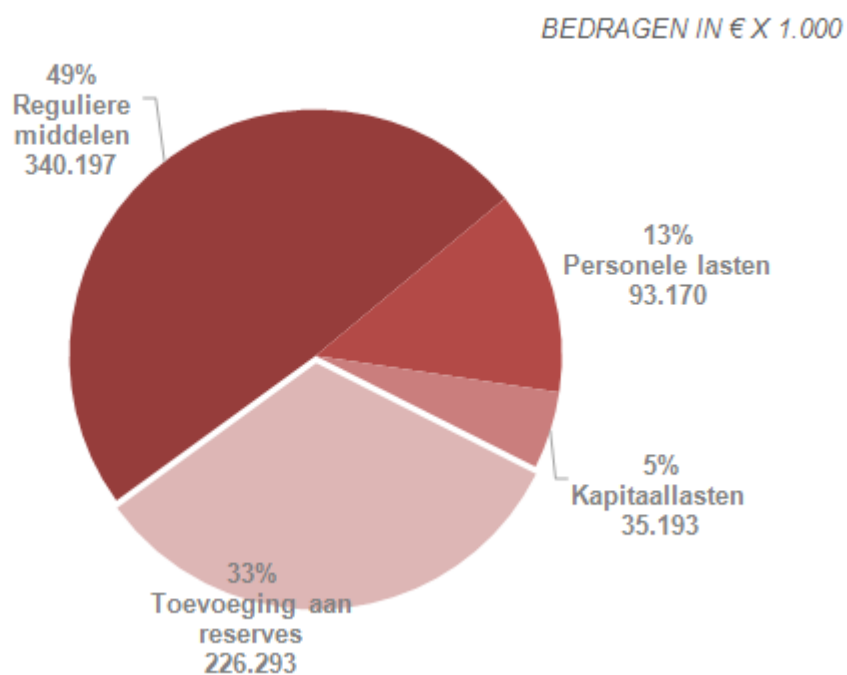
6. Cultuur en erfgoed voor iedereen: de hogere lasten in 2023 t.o.v. andere begrotingsjaren zijn met name gerelateerd aan de doorloop van de diverse subsidieregelingen in uitvoering van de beleidskaders Cultuur, Erfgoed, monumenten en archeologie. Deze kaders lopen tot 2023.

7. Een bereikbaar en toegankelijk Limburg: de lasten binnen dit programma nemen elk jaar toe door de stijgende exploitatiekosten zowel bij de OV-concessie, als mobiliteitsprojecten. Respectievelijk nemen de kapitaallasten ook toe. De fluctuaties in de jaren zijn ook sterk afhankelijk van de fase van uitvoering van infrastructurele projecten, zoals Binnenhavens en fietsprojecten in 2023;

8. Provincie midden in de samenleving: de hogere lasten in begroting 2023 zijn gevolg van de fasering van de uitvoering van de regiodeals, grotendeels projecten regiodeal Noord en de eenmalige bijdrage voor Maastricht working on Europe.

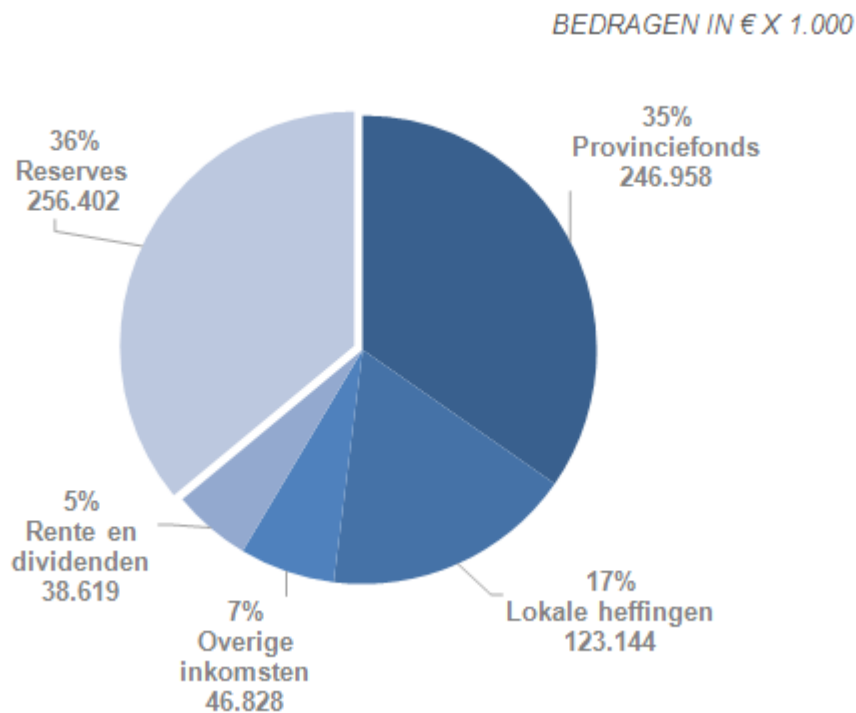
9. Financien en overhead: de jaarlijkse stijging, zowel in de lasten als in de baten heeft in grote mate relatie met de prijsstijgingen en daar aangekoppelde indexeringen, respectievelijk reserveringen.

Dwarsdoorsnede lasten Programmabegroting 2024

In bovenstaande grafiek is de verdeling van de begrote lasten in 2024 weergegeven, gerubriceerd naar de te onderscheiden kostensoorten, inclusief toevoeging aan reserves. Het percentage is berekend ten opzichte van de totaal begrote lasten ad € 694,85 mln.

Dwarsdoorsnede baten Programmabegroting 2024

In bovenstaande grafiek is de verdeling van de begrote baten in 2024 weergegeven, gerubriceerd naar de te onderscheiden baten-categorieën, **inclusief aanwending van reserves**. Het percentage is berekend ten opzichte van de totaal begrote baten ad € 711,95 mln.

Nieuw beleid

Met bestaand beleid in financiële zin wordt bedoeld: budgetten en investeringskredieten, die reeds door Provinciale Staten zijn geautoriseerd. Dit betekent dat het nieuw beleid alle besluiten van PS tot en met de Najaarsnota 2023 betreft, waarvan de laatste onder voorbehoud. Zoals in het hoofdstuk Financieel kader van de begroting is weergegeven, kent de programmabegroting in financiële zin:

- ruimte-scheppende mutaties: met name door actualisatie/ indexering van de bestaande begrotingsposten en door de taakstelling uit het Coalitieakkoord 2023-2027;
- ruimte-vragende mutaties: genomen GS-besluiten in de periode van de Voorjaarsnota 2023 tot en met deze Begroting 2024 en de Najaarsnota 2023, herberekening/ indexering van bestaande posten en autonome ontwikkelingen.

Met ruimte is hier bedoeld financiële ruimte in de begroting in de brede zin. De dekking van de ruimte-vragende voorstellen kan zowel uit het begrotingsresultaat, als uit de stelposten en reserves zijn.

Per saldo leveren deze mutaties de volgende wijzigingen op in de totale omvang van de baten en de lasten (excl. mutaties reserves) van de begroting:

€ x 1.000

Baten en lasten vóór mutaties reserves	2024		2025		2026		2027	
	lasten	baten	lasten	baten	lasten	baten	lasten	baten
Bestaand beleid (ramingen bij de Voorjaarsnota 2023)	431.163	433.753	390.364	418.336	390.614	406.638	393.265	405.840
Nieuw beleid cf. BBV (mutaties ná Voorjaarsnota 2023)	37.397	21.795	12.469	13.637	13.872	15.213	31.413	20.469
Totaal	468.560	455.548	402.833	431.973	404.486	421.851	424.678	426.309

Specificaties van de exploitatiebegroting 2024-2027

Via onderstaande (interactieve) tabel kan de begroting 2024-2027 tot op product-niveau worden geraadpleegd. De baten, lasten en mutaties reserves zijn uitklapbaar.

De grafiek onder de tabel geeft het saldo van baten en lasten weer, dus **zonder** de mutaties reserves. Dit saldo is te vergelijken met het resultaat uit bedrijfsvoering. In 2024 is hier sprake van een negatief saldo tussen de lasten en de baten van de programma's . De financiële betekenis hiervan is dat zonder inzet van daarvoor ingestelde bestemmingsreserves er een tekort in de begroting zou ontstaan. Ná de mutaties van de reserves is het totaal begrotingsresultaat wel positief.

In dit kader is het van belang om te kijken naar het structurele begrotingsgevenwicht. Verder op in de uiteenzetting van de begroting en meerjarenraming wordt dit toegelicht.

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Primitieve begroting 2024	Begroting na wijziging 2025	Begroting na wijziging 2026	Begroting na wijziging 2027
Lasten				
1 Perspectief voor het landelijk gebied				
1.1 Natuur en landschap				
1.1.1 Natuur, biodiversiteit en fauna	28.164	28.689	27.940	28.326
1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	51.841	21.132	17.727	17.719
1.1.3 Landschap	1.999	1.996	1.994	1.871
Totaal 1.1 Natuur en landschap	82.004	51.817	47.661	47.915
1.2 Land- en tuinbouw				
1.2.1 Land- en tuinbouw	2.554	1.991	1.990	1.958
Totaal 1.2 Land- en tuinbouw	2.554	1.991	1.990	1.958
1.3 Water				
1.3.1 Waterbeheer en waterkwaliteit regionaal systeem	9.583	2.628	2.625	2.622
1.3.2 Waterveiligheid Maas	2.427	924	923	920
Totaal 1.3 Water	12.010	3.552	3.548	3.542
Totaal 1 Perspectief voor het landelijk gebied	96.568	57.360	53.199	53.416
2 Samen leven en bestaanszekerheid				
2.1 Sociale agenda				
2.1.1 Sociale agenda	9.297	8.795	8.792	8.789
Totaal 2.1 Sociale agenda	9.297	8.795	8.792	8.789
2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen				
2.2.1 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	878	653	183	182
Totaal 2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	878	653	183	182
2.3 Sport en bewegen				
2.3.1 Sport en bewegen	4.367	4.365	4.364	4.362
Totaal 2.3 Sport en bewegen	4.367	4.365	4.364	4.362
Totaal 2 Samen leven en bestaanszekerheid	14.542	13.812	13.339	13.333

Exploitatie	Primitieve begroting 2024	Begroting na wijziging 2025	Begroting na wijziging 2026	Begroting na wijziging 2027
3 Werken aan de toekomstige economie				
3.1 Vestigingsklimaat van morgen				
3.1.1 Vestigingsklimaat van morgen	10.477	8.835	8.692	8.681
3.1.2 Industrie en vakmanschap	2.617	727	725	723
3.1.3 Maastricht Aachen Airport	21.003	8.305	7.905	7.904
Totaal 3.1 Vestigingsklimaat van morgen	34.098	17.868	17.322	17.308
3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven				
3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	7.748	4.407	4.123	2.989
3.2.2 Brightlands	0	0	0	0
Totaal 3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	7.748	4.407	4.123	2.989
3.3 Een gezonde arbeidsmarkt				
3.3.1 Een gezonde arbeidsmarkt	1.059	1.058	1.057	1.055
Totaal 3.3 Een gezonde arbeidsmarkt	1.059	1.058	1.057	1.055
3.4 Verduurzaming en circulaire economie				
3.4.1 Verduurzaming en circulaire economie	0	0	0	0
Totaal 3.4 Verduurzaming en circulaire economie	0	0	0	0
3.5 Gezonde toekomst voor de land- en tuinbouw in Limburg				
3.5.1 Gezonde toekomst voor de land- en tuinbouw in Limburg	0	0	0	0
Totaal 3.5 Gezonde toekomst voor de land- en tuinbouw in Limburg	0	0	0	0
Totaal 3 Werken aan de toekomstige economie	42.906	23.333	22.501	21.351
4 Nieuwe energie en leefmilieu				

Exploitatie	Primitieve begroting 2024	Begroting na wijziging 2025	Begroting na wijziging 2026	Begroting na wijziging 2027
4.1 Nieuwe energie				
4.1.1 Energie infrastructuur & ruimtelijke inbedding en verduurzaming industrie en bedrijventerreinen	2.691	3.352	1.111	1.107
4.1.2 Verduurzaming gebouwde omgeving & warmte en grootschalige opwek.	896	892	890	887
Totaal 4.1 Nieuwe energie	3.587	4.244	2.001	1.994
4.2 Gezond en veilig leefmilieu				
4.2.1 Gezond en veilig leefmilieu	1.142	1.089	1.086	1.083
4.2.2 Vergunningen, toezicht en handhaving	18.023	17.995	17.972	17.950
Totaal 4.2 Gezond en veilig leefmilieu	19.165	19.083	19.058	19.033
Totaal 4 Nieuwe energie en leefmilieu	22.752	23.327	21.059	21.027
5 Leefbare steden en dorpen				
5.1 Leefbare steden en dorpen				
5.1.1 Leefbare steden en dorpen	6.439	561	560	558
5.1.2 Toekomstbestendige woonruimte	1.959	2.051	1.946	1.940
5.1.3 Kwaliteit met minder ruimte	4.515	4.499	4.491	4.478
5.1.4 Bodem en ondergrond	1.066	1.065	1.064	1.062
Totaal 5.1 Leefbare steden en dorpen	13.979	8.176	8.061	8.039
Totaal 5 Leefbare steden en dorpen	13.979	8.176	8.061	8.039
6 Cultuur en erfgoed voor iedereen				
6.1 Cultuur				
6.1.1 Cultuur	31.139	29.835	29.525	29.522
Totaal 6.1 Cultuur	31.139	29.835	29.525	29.522
6.2 Erfgoed				
6.2.1 Erfgoed, monumenten en archeologie	9.135	9.019	9.005	8.848
Totaal 6.2 Erfgoed	9.135	9.019	9.005	8.848

Exploitatie	Primitieve begroting 2024	Begroting na wijziging 2025	Begroting na wijziging 2026	Begroting na wijziging 2027
Totaal 6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	40.275	38.854	38.530	38.370
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg				
7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid				
7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	11.342	7.275	5.875	5.438
Totaal 7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	11.342	7.275	5.875	5.438
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer				
7.2.1 Infrastructuur	60.015	65.052	68.885	70.988
7.2.2 Openbaar vervoer	74.709	74.498	74.496	74.492
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	134.724	139.550	143.381	145.480
7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden				
7.3.1 Limburg nationaal en internationaal verbonden	9.953	2.848	2.846	2.844
Totaal 7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden	9.953	2.848	2.846	2.844
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	156.020	149.672	152.102	153.762
8 Provincie midden in de samenleving				
8.1 Regiodeals				
8.1.1 Regiodeals	3.915	639	358	357
Totaal 8.1 Regiodeals	3.915	639	358	357
8.2 Betrouwbare en integere overheid				
8.2.1 Bestuurlijke verhoudingen	14.541	14.543	14.553	14.554
8.2.2 Grensoverschrijdende samenwerking	1.361	1.356	1.354	1.350
8.2.3 Coördinatie internationalisering en Euregio Maas-Rijn	2.014	1.727	1.748	1.683
8.2.4 Externe relaties en Public Affairs	2.205	1.849	708	706
8.2.5 Rijkstaken CdK en Weerbare Overheid	2.395	2.189	2.185	2.180

Exploitatie	Primitieve begroting 2024	Begroting na wijziging 2025	Begroting na wijziging 2026	Begroting na wijziging 2027
Totaal 8.2 Betrouwbare en integere overheid	22.516	21.664	20.548	20.474
Totaal 8 Provincie midden in de samenleving	26.431	22.303	20.906	20.831
9 Financiën en overhead				
9.1 Overhead				
9.1.1 Overhead	55.304	55.422	54.991	54.604
Totaal 9.1 Overhead	55.304	55.422	54.991	54.604
9.2 Algemene financiën				
9.2.1 Opcenten motorrijtuigenbelasting	18	18	18	18
9.2.2 Provinciefonds	18	18	18	18
9.2.3 Dividenden	18	18	18	18
9.2.4 Rente	953	875	418	418
9.2.5 Stelposten en overige financiën	-3.614	7.255	16.937	37.083
9.2.6 Onvoorzien	2.388	2.388	2.388	2.388
Totaal 9.2 Algemene financiën	-216	10.574	19.798	39.945
Totaal 9 Financiën en overhead	55.088	65.996	74.789	94.549
Totaal Lasten	468.560	402.833	404.486	424.678
Baten				
1 Perspectief voor het landelijk gebied				
1.1 Natuur en landschap				
1.1.1 Natuur, biodiversiteit en fauna	0	0	0	0
1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	18.000	3.400	0	0
1.1.3 Landschap	0	0	0	0
Totaal 1.1 Natuur en landschap	18.000	3.400	0	0
1.2 Land- en tuinbouw				
1.2.1 Land- en tuinbouw	0	0	0	0
Totaal 1.2 Land- en tuinbouw	0	0	0	0
1.3 Water				
1.3.1 Waterbeheer en waterkwaliteit regionaal systeem	1.104	1.104	1.104	1.104
Totaal 1.3 Water	1.104	1.104	1.104	1.104

Exploitatie	Primitieve begroting 2024	Begroting na wijziging 2025	Begroting na wijziging 2026	Begroting na wijziging 2027
Totaal 1 Perspectief voor het landelijk gebied	19.104	4.504	1.104	1.104
2 Samen leven en bestaanszekerheid				
2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen				
2.2.1 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	176	0	0	0
Totaal 2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	176	0	0	0
Totaal 2 Samen leven en bestaanszekerheid	176	0	0	0
3 Werken aan de toekomstige economie				
3.1 Vestigingsklimaat van morgen				
3.1.1 Vestigingsklimaat van morgen	0	0	0	0
3.1.2 Industrie en vakmanschap	0	0	0	0
3.1.3 Maastricht Aachen Airport	982	982	582	582
Totaal 3.1 Vestigingsklimaat van morgen	982	982	582	582
3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven				
3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	1.435	1.697	2.282	2.762
Totaal 3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	1.435	1.697	2.282	2.762
3.3 Een gezonde arbeidsmarkt				
3.3.1 Een gezonde arbeidsmarkt	372	372	372	372
Totaal 3.3 Een gezonde arbeidsmarkt	372	372	372	372
3.4 Verduurzaming en circulaire economie				
3.4.1 Verduurzaming en circulaire economie	0	0	0	0

Exploitatie	Primitieve begroting 2024	Begroting na wijziging 2025	Begroting na wijziging 2026	Begroting na wijziging 2027
Totaal 3.4 Verduurzaming en circulaire economie	0	0	0	0
Totaal 3 Werken aan de toekomstige economie	2.789	3.051	3.236	3.716
4 Nieuwe energie en leefmilieu				
4.1 Nieuwe energie				
4.1.1 Energie infrastructuur & ruimtelijke inbedding en verduurzaming industrie en bedrijventerreinen	1.573	2.238	0	0
Totaal 4.1 Nieuwe energie	1.573	2.238	0	0
4.2 Gezond en veilig leefmilieu				
4.2.1 Gezond en veilig leefmilieu	50	0	0	0
4.2.2 Vergunningen, toezicht en handhaving	3.138	3.207	3.207	3.207
Totaal 4.2 Gezond en veilig leefmilieu	3.188	3.207	3.207	3.207
Totaal 4 Nieuwe energie en leefmilieu	4.761	5.446	3.207	3.207
5 Leefbare steden en dorpen				
5.1 Leefbare steden en dorpen				
5.1.2 Toekomstbestendige woonruimte	0	0	0	0
5.1.3 Kwaliteit met minder ruimte	1.680	1.680	1.680	1.680
5.1.4 Bodem en ondergrond	647	647	647	647
Totaal 5.1 Leefbare steden en dorpen	2.327	2.327	2.327	2.327
Totaal 5 Leefbare steden en dorpen	2.327	2.327	2.327	2.327
6 Cultuur en erfgoed voor iedereen				
6.1 Cultuur				
6.1.1 Cultuur	4.066	3.733	3.733	3.733
Totaal 6.1 Cultuur	4.066	3.733	3.733	3.733
6.2 Erfgoed				
6.2.1 Erfgoed, monumenten en archeologie	1.939	1.939	1.939	1.939
Totaal 6.2 Erfgoed	1.939	1.939	1.939	1.939

Exploitatie	Primitieve begroting 2024	Begroting na wijziging 2025	Begroting na wijziging 2026	Begroting na wijziging 2027
Totaal 6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	6.005	5.672	5.672	5.672
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg				
7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid				
7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	1.051	61	61	61
Totaal 7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	1.051	61	61	61
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer				
7.2.1 Infrastructuur	826	826	826	826
7.2.2 Openbaar vervoer	8.093	8.093	8.093	8.093
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	8.919	8.919	8.919	8.919
7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden				
7.3.1 Limburg nationaal en internationaal verbonden	7.264	0	0	0
Totaal 7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden	7.264	0	0	0
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	17.234	8.980	8.980	8.980
8 Provincie midden in de samenleving				
8.1 Regiodeals				
8.1.1 Regiodeals	2.666	210	0	0
Totaal 8.1 Regiodeals	2.666	210	0	0
8.2 Betrouwbare en integrale overheid				
8.2.3 Coördinatie internationalisering en Euregio Maas-Rijn	492	223	248	188
8.2.5 Rijkstaken CdK en Weerbare Overheid	6	6	6	6
Totaal 8.2 Betrouwbare en integrale overheid	497	229	253	193
Totaal 8 Provincie midden in de samenleving	3.163	439	253	193
9 Financiën en overhead				
9.1 Overhead				
9.1.1 Overhead	299	299	299	299

Exploitatie	Primitieve begroting 2024	Begroting na wijziging 2025	Begroting na wijziging 2026	Begroting na wijziging 2027
Totaal 9.1 Overhead	299	299	299	299
9.2 Algemene financiën				
9.2.1 Opcenten motorrijtuigenbelasting	119.048	122.781	126.156	129.675
9.2.2 Provinciefonds	243.457	251.696	242.911	253.314
9.2.3 Dividenden	6.340	7.560	12.880	8.770
9.2.4 Rente	30.844	22.455	16.969	14.185
Totaal 9.2 Algemene financiën	399.689	404.492	398.916	405.944
Totaal 9 Financiën en overhead	399.988	404.792	399.215	406.243
Totaal Baten	455.548	435.211	423.996	431.444
Saldo van baten en lasten	-13.012	32.377	19.510	6.766
Stortingen				
1 Perspectief voor het landelijk gebied				
1.1 Natuur en landschap				
1.1.1 Natuur, biodiversiteit en fauna	0	0	0	0
1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	10.000	0	0	0
Totaal 1.1 Natuur en landschap	10.000	0	0	0
1.3 Water				
1.3.1 Waterbeheer en waterkwaliteit regionaal systeem	4.000	0	0	0
Totaal 1.3 Water	4.000	0	0	0
Totaal 1 Perspectief voor het landelijk gebied	14.000	0	0	0
2 Samen leven en bestaanszekerheid				
2.1 Sociale agenda				
2.1.1 Sociale agenda	27.000	0	0	0
Totaal 2.1 Sociale agenda	27.000	0	0	0
Totaal 2 Samen leven en bestaanszekerheid	27.000	0	0	0
3 Werken aan de toekomstige economie				
3.1 Vestigingsklimaat van morgen				

Exploitatie	Primitieve begroting 2024	Begroting na wijziging 2025	Begroting na wijziging 2026	Begroting na wijziging 2027
3.1.1 Vestigingsklimaat van morgen	35.000	0	0	0
3.1.3 Maastricht Aachen Airport	5.228	5.414	4.507	3.681
Totaal 3.1 Vestigingsklimaat van morgen	40.228	5.414	4.507	3.681
3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven				
3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	8.224	7.074	6.609	6.609
Totaal 3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	8.224	7.074	6.609	6.609
3.3 Een gezonde arbeidsmarkt				
3.3.1 Een gezonde arbeidsmarkt	10.000	0	0	0
Totaal 3.3 Een gezonde arbeidsmarkt	10.000	0	0	0
Totaal 3 Werken aan de toekomstige economie	58.452	12.488	11.117	10.290
4 Nieuwe energie en leefmilieu				
4.1 Nieuwe energie				
4.1.1 Energie infrastructuur & ruimtelijke inbedding en verduurzaming industrie en bedrijventerreinen	10.000	0	0	0
Totaal 4.1 Nieuwe energie	10.000	0	0	0
Totaal 4 Nieuwe energie en leefmilieu	10.000	0	0	0
5 Leefbare steden en dorpen				
5.1 Leefbare steden en dorpen				
5.1.1 Leefbare steden en dorpen	30.000	0	0	0
5.1.2 Toekomstbestendige woonruimte	5.000	0	0	0
Totaal 5.1 Leefbare steden en dorpen	35.000	0	0	0
Totaal 5 Leefbare steden en dorpen	35.000	0	0	0
6 Cultuur en erfgoed voor iedereen				
6.1 Cultuur				

Exploitatie	Primitieve begroting 2024	Begroting na wijziging 2025	Begroting na wijziging 2026	Begroting na wijziging 2027
6.1.1 Cultuur	15.000	0	0	0
Totaal 6.1 Cultuur	15.000	0	0	0
6.2 Erfgoed				
6.2.1 Erfgoed, monumenten en archeologie	15.000	0	0	0
Totaal 6.2 Erfgoed	15.000	0	0	0
Totaal 6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	30.000	0	0	0
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg				
7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid				
7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	10.000	0	0	0
Totaal 7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	10.000	0	0	0
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer				
7.2.1 Infrastructuur	3.339	0	0	0
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	3.339	0	0	0
7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden				
7.3.1 Limburg nationaal en internationaal verbonden	34	34	34	34
Totaal 7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden	34	34	34	34
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	13.373	34	34	34
8 Provincie midden in de samenleving				
8.1 Regiodeals				
8.1.1 Regiodeals	15.000	0	0	0
Totaal 8.1 Regiodeals	15.000	0	0	0
8.2 Betrouwbare en integere overheid				
8.2.1 Bestuurlijke verhoudingen	1.000	0	0	0
8.2.4 Externe relaties en Public Affairs	900	0	0	0
Totaal 8.2 Betrouwbare en integere overheid	1.900	0	0	0

Exploitatie	Primitieve begroting 2024	Begroting na wijziging 2025	Begroting na wijziging 2026	Begroting na wijziging 2027
Totaal 8 Provincie midden in de samenleving	16.900	0	0	0
9 Financiën en overhead				
9.2 Algemene financiën				
9.2.5 Stelposten en overige financiën	2.568	29.186	11.385	301
9.2.6 Onvoorzien	19.000	0	0	0
Totaal 9.2 Algemene financiën	21.568	29.186	11.385	301
Totaal 9 Financiën en overhead	21.568	29.186	11.385	301
Totaal Stortingen	226.293	41.709	22.536	10.626
Onttrekkingen				
1 Perspectief voor het landelijk gebied				
1.1 Natuur en landschap				
1.1.1 Natuur, biodiversiteit en fauna	3.182	4.652	161	161
1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	8.600	0	0	0
1.1.3 Landschap	0	0	0	0
Totaal 1.1 Natuur en landschap	11.782	4.652	161	161
1.3 Water				
1.3.1 Waterbeheer en waterkwaliteit regionaal systeem	0	0	0	0
1.3.2 Waterveiligheid Maas	0	0	0	0
Totaal 1.3 Water	0	0	0	0
Totaal 1 Perspectief voor het landelijk gebied	11.782	4.652	161	161
2 Samen leven en bestaanszekerheid				
2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen				
2.2.1 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	518	470	0	0
Totaal 2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	518	470	0	0

Exploitatie	Primitieve begroting 2024	Begroting na wijziging 2025	Begroting na wijziging 2026	Begroting na wijziging 2027
Totaal 2 Samen leven en bestaanszekerheid	518	470	0	0
3 Werken aan de toekomstige economie				
3.1 Vestigingsklimaat van morgen				
3.1.1 Vestigingsklimaat van morgen	1.460	0	0	0
3.1.3 Maastricht Aachen Airport	0	0	0	0
Totaal 3.1 Vestigingsklimaat van morgen	1.460	0	0	0
3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven				
3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	2.150	1.050	750	0
Totaal 3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	2.150	1.050	750	0
Totaal 3 Werken aan de toekomstige economie	3.610	1.050	750	0
5 Leefbare steden en dorpen				
5.1 Leefbare steden en dorpen				
5.1.2 Toekomstbestendige woonruimte	0	100	0	0
5.1.4 Bodem en ondergrond	0	0	0	0
Totaal 5.1 Leefbare steden en dorpen	0	100	0	0
Totaal 5 Leefbare steden en dorpen	0	100	0	0
6 Cultuur en erfgoed voor iedereen				
6.1 Cultuur				
6.1.1 Cultuur	976	976	976	976
Totaal 6.1 Cultuur	976	976	976	976
Totaal 6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	976	976	976	976
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg				
7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid				
7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	5.614	2.185	790	90

Exploitatie	Primitieve begroting 2024	Begroting na wijziging 2025	Begroting na wijziging 2026	Begroting na wijziging 2027
Totaal 7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	5.614	2.185	790	90
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer				
7.2.1 Infrastructuur	2.725	4.406	5.341	5.341
7.2.2 Openbaar vervoer	218	11	11	11
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	2.942	4.417	5.352	5.352
7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden				
7.3.1 Limburg nationaal en internationaal verbonden	0	0	0	0
Totaal 7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden	0	0	0	0
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	8.556	6.601	6.142	5.442
8 Provincie midden in de samenleving				
8.1 Regiodeals				
8.1.1 Regiodeals	0	0	0	0
Totaal 8.1 Regiodeals	0	0	0	0
8.2 Betrouwbare en integere overheid				
8.2.4 Externe relaties en Public Affairs	400	0	0	0
Totaal 8.2 Betrouwbare en integere overheid	400	0	0	0
Totaal 8 Provincie midden in de samenleving	400	0	0	0
9 Financiën en overhead				
9.1 Overhead				
9.1.1 Overhead	118	118	118	118
Totaal 9.1 Overhead	118	118	118	118
9.2 Algemene financiën				
9.2.5 Stelposten en overige financiën	230.442	6.068	4.888	8.142
Totaal 9.2 Algemene financiën	230.442	6.068	4.888	8.142
Totaal 9 Financiën en overhead	230.560	6.186	5.006	8.260
Totaal Onttrekkingen	256.402	20.034	13.034	14.838
Saldo mutatie reserves	30.109	-21.675	-9.502	4.212

Exploitatie	Primitieve begroting 2024	Begroting na wijziging 2025	Begroting na wijziging 2026	Begroting na wijziging 2027
Resultaat	17.097	10.703	10.009	10.978

Structurele baten en lasten

Onderstaande tabel geeft (bij openklappen) gedetailleerd inzicht in de structurele baten en lasten, incl. mutaties reserves. In de grafiek zijn alleen de baten en lasten opgenomen. De inhoudelijke analyse over de ontwikkeling van het structureel evenwicht is opgenomen in het "Financieel perspectief" van deze begroting.

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2024 structureel	Begroting 2025 structureel	Begroting 2026 structureel	Begroting 2027 structureel
Lasten				
1 Perspectief voor het landelijk gebied				
1.1 Natuur en landschap				
1.1.1 Natuur, biodiversiteit en fauna	26.692	27.089	27.780	28.165
1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	17.741	17.732	17.727	17.719
1.1.3 Landschap	1.839	1.836	1.834	1.831
Totaal 1.1 Natuur en landschap	46.272	46.656	47.340	47.715
1.2 Land- en tuinbouw				
1.2.1 Land- en tuinbouw	564	561	560	558
Totaal 1.2 Land- en tuinbouw	564	561	560	558
1.3 Water				
1.3.1 Waterbeheer en waterkwaliteit regionaal systeem	2.545	2.540	2.538	2.534
1.3.2 Waterveiligheid Maas	927	924	923	920
Totaal 1.3 Water	3.472	3.464	3.460	3.455
Totaal 1 Perspectief voor het landelijk gebied	50.308	50.682	51.361	51.728
2 Samen leven en bestaanszekerheid				
2.1 Sociale agenda				
2.1.1 Sociale agenda	9.147	8.795	8.792	8.789
Totaal 2.1 Sociale agenda	9.147	8.795	8.792	8.789
2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen				
2.2.1 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	184	183	183	182
Totaal 2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	184	183	183	182
2.3 Sport en bewegen				
2.3.1 Sport en bewegen	4.367	4.365	4.364	4.362
Totaal 2.3 Sport en bewegen	4.367	4.365	4.364	4.362
Totaal 2 Samen leven en bestaanszekerheid	13.697	13.343	13.339	13.333

Exploitatie	Begroting 2024 structureel	Begroting 2025 structureel	Begroting 2026 structureel	Begroting 2027 structureel
3 Werken aan de toekomstige economie				
3.1 Vestigingsklimaat van morgen				
3.1.1 Vestigingsklimaat van morgen	8.713	8.699	8.692	8.681
3.1.2 Industrie en vakmanschap	730	727	725	723
3.1.3 Maastricht Aachen Airport	3.453	3.405	3.405	3.404
Totaal 3.1 Vestigingsklimaat van morgen	12.896	12.832	12.822	12.808
3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven				
3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	8.212	8.502	8.646	8.638
Totaal 3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	8.212	8.502	8.646	8.638
3.3 Een gezonde arbeidsmarkt				
3.3.1 Een gezonde arbeidsmarkt	1.059	1.058	1.057	1.055
Totaal 3.3 Een gezonde arbeidsmarkt	1.059	1.058	1.057	1.055
Totaal 3 Werken aan de toekomstige economie	22.168	22.392	22.525	22.501
4 Nieuwe energie en leefmilieu				
4.1 Nieuwe energie				
4.1.1 Energie infrastructuur & ruimtelijke inbedding en verduurzaming industrie en bedrijventerreinen	1.118	1.114	1.111	1.107
4.1.2 Verduurzaming gebouwde omgeving & warmte en grootschalige opwek.	896	892	890	887
Totaal 4.1 Nieuwe energie	2.014	2.006	2.001	1.994
4.2 Gezond en veilig leefmilieu				
4.2.1 Gezond en veilig leefmilieu	1.092	1.089	1.086	1.083
4.2.2 Vergunningen, toezicht en handhaving	18.002	17.974	17.951	17.929

Exploitatie	Begroting 2024 structureel	Begroting 2025 structureel	Begroting 2026 structureel	Begroting 2027 structureel
Totaal 4.2 Gezond en veilig leefmilieu	19.094	19.063	19.038	19.012
Totaal 4 Nieuwe energie en leefmilieu	21.108	21.068	21.038	21.006
5 Leefbare steden en dorpen				
5.1 Leefbare steden en dorpen				
5.1.1 Leefbare steden en dorpen	564	561	560	558
5.1.2 Toekomstbestendige woonruimte	1.959	1.951	1.946	1.940
5.1.3 Kwaliteit met minder ruimte	4.515	4.499	4.491	4.478
5.1.4 Bodem en ondergrond	1.066	1.065	1.064	1.062
Totaal 5.1 Leefbare steden en dorpen	8.104	8.076	8.061	8.039
Totaal 5 Leefbare steden en dorpen	8.104	8.076	8.061	8.039
6 Cultuur en erfgoed voor iedereen				
6.1 Cultuur				
6.1.1 Cultuur	29.205	29.535	29.525	29.522
Totaal 6.1 Cultuur	29.205	29.535	29.525	29.522
6.2 Erfgoed				
6.2.1 Erfgoed, monumenten en archeologie	8.656	8.651	8.645	8.641
Totaal 6.2 Erfgoed	8.656	8.651	8.645	8.641
Totaal 6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	37.861	38.186	38.171	38.163
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg				
7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid				
7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	4.849	5.029	5.023	5.015
Totaal 7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	4.849	5.029	5.023	5.015
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer				
7.2.1 Infrastructuur	59.815	65.052	68.885	70.988
7.2.2 Openbaar vervoer	74.492	74.488	74.485	74.482
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	134.307	139.539	143.371	145.470

Exploitatie	Begroting 2024 structureel	Begroting 2025 structureel	Begroting 2026 structureel	Begroting 2027 structureel
7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden				
7.3.1 Limburg nationaal en internationaal verbonden	2.689	2.848	2.846	2.844
Totaal 7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden	2.689	2.848	2.846	2.844
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	141.845	147.416	151.240	153.329
8 Provincie midden in de samenleving				
8.1 Regiodeals				
8.1.1 Regiodeals	360	359	358	357
Totaal 8.1 Regiodeals	360	359	358	357
8.2 Betrouwbare en integere overheid				
8.2.1 Bestuurlijke verhoudingen	14.541	14.543	14.553	14.554
8.2.2 Grensoverschrijdende samenwerking	1.361	1.356	1.354	1.350
8.2.3 Coördinatie internationalisering en Euregio Maas-Rijn	1.710	1.727	1.748	1.683
8.2.4 Externe relaties en Public Affairs	710	709	708	706
8.2.5 Rijkstaken CdK en Weerbare Overheid	2.195	2.189	2.185	2.180
Totaal 8.2 Betrouwbare en integere overheid	20.517	20.524	20.548	20.474
Totaal 8 Provincie midden in de samenleving	20.877	20.883	20.906	20.831
9 Financiën en overhead				
9.1 Overhead				
9.1.1 Overhead	55.304	55.422	54.991	54.604
Totaal 9.1 Overhead	55.304	55.422	54.991	54.604
9.2 Algemene financiën				
9.2.1 Opcenten motorrijtuigenbelasting	18	18	18	18
9.2.2 Provinciefonds	18	18	18	18
9.2.3 Dividenden	18	18	18	18
9.2.4 Rente	953	875	418	418
9.2.5 Stelposten en overige financiën	-2.247	8.655	18.337	27.842

Exploitatie	Begroting 2024 structureel	Begroting 2025 structureel	Begroting 2026 structureel	Begroting 2027 structureel
9.2.6 Onvoorzien	2.388	2.388	2.388	2.388
Totaal 9.2 Algemene financiën	1.151	11.974	21.198	30.704
Totaal 9 Financiën en overhead	56.455	67.396	76.189	85.308
Totaal Lasten	372.424	389.441	402.829	414.237
Baten				
1 Perspectief voor het landelijk gebied				
1.3 Water				
1.3.1 Waterbeheer en waterkwaliteit regionaal systeem	1.104	1.104	1.104	1.104
Totaal 1.3 Water	1.104	1.104	1.104	1.104
Totaal 1 Perspectief voor het landelijk gebied	1.104	1.104	1.104	1.104
3 Werken aan de toekomstige economie				
3.1 Vestigingsklimaat van morgen				
3.1.3 Maastricht Aachen Airport	582	582	582	582
Totaal 3.1 Vestigingsklimaat van morgen	582	582	582	582
3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven				
3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	160	160	160	160
Totaal 3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	160	160	160	160
3.3 Een gezonde arbeidsmarkt				
3.3.1 Een gezonde arbeidsmarkt	372	372	372	372
Totaal 3.3 Een gezonde arbeidsmarkt	372	372	372	372
Totaal 3 Werken aan de toekomstige economie	1.114	1.114	1.114	1.114
4 Nieuwe energie en leefmilieu				
4.2 Gezond en veilig leefmilieu				

Exploitatie	Begroting 2024 structureel	Begroting 2025 structureel	Begroting 2026 structureel	Begroting 2027 structureel
4.2.2 Vergunningen, toezicht en handhaving	3.138	3.207	3.207	3.207
Totaal 4.2 Gezond en veilig leefmilieu	3.138	3.207	3.207	3.207
Totaal 4 Nieuwe energie en leefmilieu	3.138	3.207	3.207	3.207
5 Leefbare steden en dorpen				
5.1 Leefbare steden en dorpen				
5.1.3 Kwaliteit met minder ruimte	1.680	1.680	1.680	1.680
5.1.4 Bodem en ondergrond	647	647	647	647
Totaal 5.1 Leefbare steden en dorpen	2.327	2.327	2.327	2.327
Totaal 5 Leefbare steden en dorpen	2.327	2.327	2.327	2.327
6 Cultuur en erfgoed voor iedereen				
6.1 Cultuur				
6.1.1 Cultuur	3.733	3.733	3.733	3.733
Totaal 6.1 Cultuur	3.733	3.733	3.733	3.733
6.2 Erfgoed				
6.2.1 Erfgoed, monumenten en archeologie	1.939	1.939	1.939	1.939
Totaal 6.2 Erfgoed	1.939	1.939	1.939	1.939
Totaal 6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	5.672	5.672	5.672	5.672
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg				
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer				
7.2.1 Infrastructuur	826	826	826	826
7.2.2 Openbaar vervoer	8.093	8.093	8.093	8.093
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	8.919	8.919	8.919	8.919
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	8.919	8.919	8.919	8.919
8 Provincie midden in de samenleving				
8.2 Betrouwbare en integere overheid				

Exploitatie	Begroting 2024 structureel	Begroting 2025 structureel	Begroting 2026 structureel	Begroting 2027 structureel
8.2.3 Coördinatie internationalisering en Euregio Maas-Rijn	200	223	248	188
8.2.5 Rijkstaken CdK en Weerbare Overheid	6	6	6	6
Totaal 8.2 Betrouwbare en integere overheid	206	229	253	193
Totaal 8 Provincie midden in de samenleving	206	229	253	193
9 Financiën en overhead				
9.1 Overhead				
9.1.1 Overhead	299	299	299	299
Totaal 9.1 Overhead	299	299	299	299
9.2 Algemene financiën				
9.2.1 Opcenten motorrijtuigenbelasting	117.648	119.881	122.156	124.475
9.2.2 Provinciefonds	243.457	248.459	240.766	248.179
9.2.3 Dividenden	6.340	7.560	12.880	8.770
9.2.4 Rente	29.632	21.268	15.807	13.050
Totaal 9.2 Algemene financiën	397.077	397.167	391.610	394.474
Totaal 9 Financiën en overhead	397.377	397.467	391.909	394.774
Totaal Baten	419.856	420.039	414.506	417.310
Saldo van baten en lasten	47.433	30.598	11.677	3.074
Stortingen				
3 Werken aan de toekomstige economie				
3.1 Vestigingsklimaat van morgen				
3.1.3 Maastricht Aachen Airport	1.590	1.590	1.590	1.590
Totaal 3.1 Vestigingsklimaat van morgen	1.590	1.590	1.590	1.590
3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven				
3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	1.275	1.275	960	960
Totaal 3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	1.275	1.275	960	960
Totaal 3 Werken aan de toekomstige economie	2.865	2.865	2.550	2.550

Exploitatie	Begroting 2024 structureel	Begroting 2025 structureel	Begroting 2026 structureel	Begroting 2027 structureel
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg				
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer				
7.2.1 Infrastructuur	3.167	0	0	0
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	3.167	0	0	0
7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden				
7.3.1 Limburg nationaal en internationaal verbonden	34	34	34	34
Totaal 7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden	34	34	34	34
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	3.201	34	34	34
Totaal Stortingen	6.066	2.899	2.584	2.584
Onttrekkingen				
1 Perspectief voor het landelijk gebied				
1.1 Natuur en landschap				
1.1.1 Natuur, biodiversiteit en fauna	3.021	4.491	0	0
Totaal 1.1 Natuur en landschap	3.021	4.491	0	0
Totaal 1 Perspectief voor het landelijk gebied	3.021	4.491	0	0
6 Cultuur en erfgoed voor iedereen				
6.1 Cultuur				
6.1.1 Cultuur	976	976	976	976
Totaal 6.1 Cultuur	976	976	976	976
Totaal 6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	976	976	976	976
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg				
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer				
7.2.1 Infrastructuur	2.525	4.406	5.341	5.341
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	2.525	4.406	5.341	5.341
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	2.525	4.406	5.341	5.341
9 Financiën en overhead				

Exploitatie	Begroting 2024 structureel	Begroting 2025 structureel	Begroting 2026 structureel	Begroting 2027 structureel
9.1 Overhead				
9.1.1 Overhead	118	118	118	118
Totaal 9.1 Overhead	118	118	118	118
9.2 Algemene financiën				
9.2.5 Stelposten en overige financiën	180	180	180	180
Totaal 9.2 Algemene financiën	180	180	180	180
Totaal 9 Financiën en overhead	298	298	298	298
Totaal Onttrekkingen	6.819	10.171	6.615	6.615
Saldo mutatie reserves	754	7.272	4.031	4.031
Resultaat	48.186	37.870	15.708	7.105

Incidentele baten en lasten

Onderstaande tabel geeft (bij openklappen) gedetailleerd inzicht in de incidentele baten en lasten incl. mutaties reserves. In de grafiek zijn alleen de baten en lasten opgenomen.

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2024 incidenteel	Begroting 2025 incidenteel	Begroting 2026 incidenteel	Begroting 2027 incidenteel
Lasten				
1 Perspectief voor het landelijk gebied				
1.1 Natuur en landschap				
1.1.1 Natuur, biodiversiteit en fauna	1.472	1.601	161	161
1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	34.100	3.400	0	0
1.1.3 Landschap	160	160	160	40
Totaal 1.1 Natuur en landschap	35.732	5.161	321	201
1.2 Land- en tuinbouw				
1.2.1 Land- en tuinbouw	1.990	1.430	1.430	1.400
Totaal 1.2 Land- en tuinbouw	1.990	1.430	1.430	1.400
1.3 Water				
1.3.1 Waterbeheer en waterkwaliteit regionaal systeem	7.038	88	88	88
1.3.2 Waterveiligheid Maas	1.500	0	0	0
Totaal 1.3 Water	8.538	88	88	88
Totaal 1 Perspectief voor het landelijk gebied	46.260	6.678	1.838	1.688
2 Samen leven en bestaanszekerheid				
2.1 Sociale agenda				
2.1.1 Sociale agenda	150	0	0	0
Totaal 2.1 Sociale agenda	150	0	0	0
2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen				
2.2.1 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	694	470	0	0
Totaal 2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	694	470	0	0
Totaal 2 Samen leven en bestaanszekerheid	844	470	0	0
3 Werken aan de toekomstige economie				
3.1 Vestigingsklimaat van morgen				

Exploitatie	Begroting 2024 incidenteel	Begroting 2025 incidenteel	Begroting 2026 incidenteel	Begroting 2027 incidenteel
3.1.1 Vestigingsklimaat van morgen	1.765	136	0	0
3.1.2 Industrie en vakmanschap	1.887	0	0	0
3.1.3 Maastricht Aachen Airport	17.550	4.900	4.500	4.500
Totaal 3.1 Vestigingsklimaat van morgen	21.202	5.036	4.500	4.500
3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven				
3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	-464	-4.095	-4.524	-5.650
Totaal 3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	-464	-4.095	-4.524	-5.650
Totaal 3 Werken aan de toekomstige economie	20.738	941	-24	-1.150
4 Nieuwe energie en leefmilieu				
4.1 Nieuwe energie				
4.1.1 Energie infrastructuur & ruimtelijke inbedding en verduurzaming industrie en bedrijventerreinen	1.573	2.238	0	0
Totaal 4.1 Nieuwe energie	1.573	2.238	0	0
4.2 Gezond en veilig leefmilieu				
4.2.1 Gezond en veilig leefmilieu	50	0	0	0
4.2.2 Vergunningen, toezicht en handhaving	21	21	21	21
Totaal 4.2 Gezond en veilig leefmilieu	71	21	21	21
Totaal 4 Nieuwe energie en leefmilieu	1.644	2.259	21	21
5 Leefbare steden en dorpen				
5.1 Leefbare steden en dorpen				
5.1.1 Leefbare steden en dorpen	5.875	0	0	0
5.1.2 Toekomstbestendige woonruimte	0	100	0	0
Totaal 5.1 Leefbare steden en dorpen	5.875	100	0	0

Exploitatie	Begroting 2024 incidenteel	Begroting 2025 incidenteel	Begroting 2026 incidenteel	Begroting 2027 incidenteel
Totaal 5 Leefbare steden en dorpen	5.875	100	0	0
6 Cultuur en erfgoed voor iedereen				
6.1 Cultuur				
6.1.1 Cultuur	1.934	300	0	0
Totaal 6.1 Cultuur	1.934	300	0	0
6.2 Erfgoed				
6.2.1 Erfgoed, monumenten en archeologie	480	368	359	207
Totaal 6.2 Erfgoed	480	368	359	207
Totaal 6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	2.414	668	359	207
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg				
7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid				
7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	6.493	2.246	851	423
Totaal 7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	6.493	2.246	851	423
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer				
7.2.1 Infrastructuur	200	0	0	0
7.2.2 Openbaar vervoer	218	11	11	11
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	418	11	11	11
7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden				
7.3.1 Limburg nationaal en internationaal verbonden	7.264	0	0	0
Totaal 7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden	7.264	0	0	0
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	14.175	2.257	862	433
8 Provincie midden in de samenleving				
8.1 Regiodeals				
8.1.1 Regiodeals	3.554	280	0	0
Totaal 8.1 Regiodeals	3.554	280	0	0
8.2 Betrouwbare en integere overheid				

Exploitatie	Begroting 2024 incidenteel	Begroting 2025 incidenteel	Begroting 2026 incidenteel	Begroting 2027 incidenteel
8.2.3 Coördinatie internationalisering en Euregio Maas-Rijn	304	0	0	0
8.2.4 Externe relaties en Public Affairs	1.495	1.140	0	0
8.2.5 Rijkstaken CdK en Weerbare Overheid	200	0	0	0
Totaal 8.2 Betrouwbare en integere overheid	1.999	1.140	0	0
Totaal 8 Provincie midden in de samenleving	5.553	1.420	0	0
9 Financiën en overhead				
9.2 Algemene financiën				
9.2.5 Stelposten en overige financiën	-1.367	-1.400	-1.400	9.241
Totaal 9.2 Algemene financiën	-1.367	-1.400	-1.400	9.241
Totaal 9 Financiën en overhead	-1.367	-1.400	-1.400	9.241
Totaal Lasten	96.136	13.393	1.657	10.441
Baten				
1 Perspectief voor het landelijk gebied				
1.1 Natuur en landschap				
1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	18.000	3.400	0	0
Totaal 1.1 Natuur en landschap	18.000	3.400	0	0
Totaal 1 Perspectief voor het landelijk gebied	18.000	3.400	0	0
2 Samen leven en bestaanszekerheid				
2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen				
2.2.1 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	176	0	0	0
Totaal 2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	176	0	0	0
Totaal 2 Samen leven en bestaanszekerheid	176	0	0	0

Exploitatie	Begroting 2024 incidenteel	Begroting 2025 incidenteel	Begroting 2026 incidenteel	Begroting 2027 incidenteel
3 Werken aan de toekomstige economie				
3.1 Vestigingsklimaat van morgen				
3.1.3 Maastricht Aachen Airport	400	400	0	0
Totaal 3.1 Vestigingsklimaat van morgen	400	400	0	0
3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven				
3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	1.275	1.538	2.123	2.603
Totaal 3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	1.275	1.538	2.123	2.603
Totaal 3 Werken aan de toekomstige economie	1.675	1.938	2.123	2.603
4 Nieuwe energie en leefmilieu				
4.1 Nieuwe energie				
4.1.1 Energie infrastructuur & ruimtelijke inbedding en verduurzaming industrie en bedrijventerreinen	1.573	2.238	0	0
Totaal 4.1 Nieuwe energie	1.573	2.238	0	0
4.2 Gezond en veilig leefmilieu				
4.2.1 Gezond en veilig leefmilieu	50	0	0	0
Totaal 4.2 Gezond en veilig leefmilieu	50	0	0	0
Totaal 4 Nieuwe energie en leefmilieu	1.623	2.238	0	0
6 Cultuur en erfgoed voor iedereen				
6.1 Cultuur				
6.1.1 Cultuur	333	0	0	0
Totaal 6.1 Cultuur	333	0	0	0
Totaal 6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	333	0	0	0
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg				
7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid				

Exploitatie	Begroting 2024 incidenteel	Begroting 2025 incidenteel	Begroting 2026 incidenteel	Begroting 2027 incidenteel
7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	1.051	61	61	61
Totaal 7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	1.051	61	61	61
7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden				
7.3.1 Limburg nationaal en internationaal verbonden	7.264	0	0	0
Totaal 7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden	7.264	0	0	0
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	8.315	61	61	61
8 Provincie midden in de samenleving				
8.1 Regiodeals				
8.1.1 Regiodeals	2.666	210	0	0
Totaal 8.1 Regiodeals	2.666	210	0	0
8.2 Betrouwbare en integere overheid				
8.2.3 Coördinatie internationalisering en Euregio Maas-Rijn	291	0	0	0
Totaal 8.2 Betrouwbare en integere overheid	291	0	0	0
Totaal 8 Provincie midden in de samenleving	2.957	210	0	0
9 Financiën en overhead				
9.2 Algemene financiën				
9.2.1 Opcenten motorrijtuigenbelasting	1.400	2.900	4.000	5.200
9.2.4 Rente	1.212	1.187	1.161	1.135
Totaal 9.2 Algemene financiën	2.612	4.087	5.161	6.335
Totaal 9 Financiën en overhead	2.612	4.087	5.161	6.335
Totaal Baten	35.692	11.934	7.345	8.999
Saldo van baten en lasten	-60.445	-1.459	5.688	-1.443
Stortingen				
1 Perspectief voor het landelijk gebied				
1.1 Natuur en landschap				
1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	10.000	0	0	0

Exploitatie	Begroting 2024 incidenteel	Begroting 2025 incidenteel	Begroting 2026 incidenteel	Begroting 2027 incidenteel
Totaal 1.1 Natuur en landschap	10.000	0	0	0
1.3 Water				
1.3.1 Waterbeheer en waterkwaliteit regionaal systeem	4.000	0	0	0
Totaal 1.3 Water	4.000	0	0	0
Totaal 1 Perspectief voor het landelijk gebied	14.000	0	0	0
2 Samen leven en bestaanszekerheid				
2.1 Sociale agenda				
2.1.1 Sociale agenda	27.000	0	0	0
Totaal 2.1 Sociale agenda	27.000	0	0	0
Totaal 2 Samen leven en bestaanszekerheid	27.000	0	0	0
3 Werken aan de toekomstige economie				
3.1 Vestigingsklimaat van morgen				
3.1.1 Vestigingsklimaat van morgen	35.000	0	0	0
3.1.3 Maastricht Aachen Airport	3.638	3.824	2.917	2.091
Totaal 3.1 Vestigingsklimaat van morgen	38.638	3.824	2.917	2.091
3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven				
3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	6.949	5.800	5.650	5.650
Totaal 3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	6.949	5.800	5.650	5.650
3.3 Een gezonde arbeidsmarkt				
3.3.1 Een gezonde arbeidsmarkt	10.000	0	0	0
Totaal 3.3 Een gezonde arbeidsmarkt	10.000	0	0	0
Totaal 3 Werken aan de toekomstige economie	55.588	9.624	8.567	7.741
4 Nieuwe energie en leefmilieu				
4.1 Nieuwe energie				

Exploitatie	Begroting 2024 incidenteel	Begroting 2025 incidenteel	Begroting 2026 incidenteel	Begroting 2027 incidenteel
4.1.1 Energie infrastructuur & ruimtelijke inbedding en verduurzaming industrie en bedrijventerreinen	10.000	0	0	0
Totaal 4.1 Nieuwe energie	10.000	0	0	0
Totaal 4 Nieuwe energie en leefmilieu	10.000	0	0	0
5 Leefbare steden en dorpen				
5.1 Leefbare steden en dorpen				
5.1.1 Leefbare steden en dorpen	30.000	0	0	0
5.1.2 Toekomstbestendige woonruimte	5.000	0	0	0
Totaal 5.1 Leefbare steden en dorpen	35.000	0	0	0
Totaal 5 Leefbare steden en dorpen	35.000	0	0	0
6 Cultuur en erfgoed voor iedereen				
6.1 Cultuur				
6.1.1 Cultuur	15.000	0	0	0
Totaal 6.1 Cultuur	15.000	0	0	0
6.2 Erfgoed				
6.2.1 Erfgoed, monumenten en archeologie	15.000	0	0	0
Totaal 6.2 Erfgoed	15.000	0	0	0
Totaal 6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	30.000	0	0	0
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg				
7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid				
7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	10.000	0	0	0
Totaal 7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	10.000	0	0	0
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer				
7.2.1 Infrastructuur	172	0	0	0
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	172	0	0	0

Exploitatie	Begroting 2024 incidenteel	Begroting 2025 incidenteel	Begroting 2026 incidenteel	Begroting 2027 incidenteel
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	10.172	0	0	0
8 Provincie midden in de samenleving				
8.1 Regiodeals				
8.1.1 Regiodeals	15.000	0	0	0
Totaal 8.1 Regiodeals	15.000	0	0	0
8.2 Betrouwbare en integere overheid				
8.2.1 Bestuurlijke verhoudingen	1.000	0	0	0
8.2.4 Externe relaties en Public Affairs	900	0	0	0
Totaal 8.2 Betrouwbare en integere overheid	1.900	0	0	0
Totaal 8 Provincie midden in de samenleving	16.900	0	0	0
9 Financiën en overhead				
9.2 Algemene financiën				
9.2.5 Stelposten en overige financiën	2.568	29.186	11.385	301
9.2.6 Onvoorzien	19.000	0	0	0
Totaal 9.2 Algemene financiën	21.568	29.186	11.385	301
Totaal 9 Financiën en overhead	21.568	29.186	11.385	301
Totaal Stortingen	220.227	38.810	19.953	8.042
Onttrekkingen				
1 Perspectief voor het landelijk gebied				
1.1 Natuur en landschap				
1.1.1 Natuur, biodiversiteit en fauna	161	161	161	161
1.1.2 Limburgs programma Landelijk Gebied	8.600	0	0	0
Totaal 1.1 Natuur en landschap	8.761	161	161	161
Totaal 1 Perspectief voor het landelijk gebied	8.761	161	161	161
2 Samen leven en bestaanszekerheid				

Exploitatie	Begroting 2024 incidenteel	Begroting 2025 incidenteel	Begroting 2026 incidenteel	Begroting 2027 incidenteel
2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen				
2.2.1 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	518	470	0	0
Totaal 2.2 Krachtige gemeenschappen in wijken en dorpen	518	470	0	0
Totaal 2 Samen leven en bestaanszekerheid	518	470	0	0
3 Werken aan de toekomstige economie				
3.1 Vestigingsklimaat van morgen				
3.1.1 Vestigingsklimaat van morgen	1.460	0	0	0
Totaal 3.1 Vestigingsklimaat van morgen	1.460	0	0	0
3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven				
3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	2.150	1.050	750	0
Totaal 3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	2.150	1.050	750	0
Totaal 3 Werken aan de toekomstige economie	3.610	1.050	750	0
5 Leefbare steden en dorpen				
5.1 Leefbare steden en dorpen				
5.1.2 Toekomstbestendige woonruimte	0	100	0	0
Totaal 5.1 Leefbare steden en dorpen	0	100	0	0
Totaal 5 Leefbare steden en dorpen	0	100	0	0
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg				
7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid				
7.1.1 Mobiliteitsvisie en uitvoeringsprogramma	5.614	2.185	790	90
Totaal 7.1 Mobiliteit en bereikbaarheid	5.614	2.185	790	90

Exploitatie	Begroting 2024 incidenteel	Begroting 2025 incidenteel	Begroting 2026 incidenteel	Begroting 2027 incidenteel
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer				
7.2.1 Infrastructuur	200	0	0	0
7.2.2 Openbaar vervoer	218	11	11	11
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	418	11	11	11
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	6.032	2.195	801	101
8 Provincie midden in de samenleving				
8.2 Betrouwbare en integere overheid				
8.2.4 Externe relaties en Public Affairs	400	0	0	0
Totaal 8.2 Betrouwbare en integere overheid	400	0	0	0
Totaal 8 Provincie midden in de samenleving	400	0	0	0
9 Financiën en overhead				
9.2 Algemene financiën				
9.2.5 Stelposten en overige financiën	230.262	5.888	4.708	7.962
Totaal 9.2 Algemene financiën	230.262	5.888	4.708	7.962
Totaal 9 Financiën en overhead	230.262	5.888	4.708	7.962
Totaal Onttrekkingen	249.583	9.863	6.419	8.223
Saldo mutatie reserves	29.355	-28.947	-13.533	181
Resultaat	-31.089	-30.405	-7.845	-1.262

Structurele mutaties reserves

Onderstaande tabel geeft (na openklappen) gedetailleerd inzicht in de structurele mutaties reserves en welke reserves bij welk programma worden ingezet. Voor meerjarig inzicht in de ontwikkeling van de reserves verwijzen wij naar de toelichting op de balans.

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2024 structureel	Begroting 2025 structureel	Begroting 2026 structureel	Begroting 2027 structureel
Stortingen				
3 Werken aan de toekomstige economie				
3.1 Vestigingsklimaat van morgen				
3.1.3 Maastricht Aachen Airport				
69502 Toevoeging risicoreserve SIS	1.590	1.590	1.590	1.590
Totaal 3.1.3 Maastricht Aachen Airport	1.590	1.590	1.590	1.590
Totaal 3.1 Vestigingsklimaat van morgen	1.590	1.590	1.590	1.590
3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven				
3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven				
69503 Toevoeging risicoreserve SIS Chemelot	165	165	0	0
69504 Toevoeging risicoreserve SIS BMHC	650	650	500	500
69505 Toevoeging risicoreserve SIS GPV	160	160	160	160
69506 Toevoeging risicoreserve SIS SSC	300	300	300	300
Totaal 3.2.1 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	1.275	1.275	960	960
Totaal 3.2 Innovaties voor de maatschappelijke opgaven	1.275	1.275	960	960
Totaal 3 Werken aan de toekomstige economie	2.865	2.865	2.550	2.550
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg				
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer				
7.2.1 Infrastructuur				
67527 Toevoeging bestemmingsres realisatie N280	3.167	0	0	0
Totaal 7.2.1 Infrastructuur	3.167	0	0	0
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	3.167	0	0	0
7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden				

Exploitatie	Begroting 2024 structureel	Begroting 2025 structureel	Begroting 2026 structureel	Begroting 2027 structureel
7.3.1 Limburg nationaal en internationaal verbonden				
67601 Toevoeging bestemmingsreserve ZLSM	34	34	34	34
Totaal 7.3.1 Limburg nationaal en internationaal verbonden	34	34	34	34
Totaal 7.3 Limburg nationaal en internationaal verbonden	34	34	34	34
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	3.201	34	34	34
Totaal Stortingen	6.066	2.899	2.584	2.584
Onttrekkingen				
1 Perspectief voor het landelijk gebied				
1.1 Natuur en landschap				
1.1.1 Natuur, biodiversiteit en fauna				
67548 Aanwending reserve Natuur	3.021	4.491	0	0
Totaal 1.1.1 Natuur, biodiversiteit en fauna	3.021	4.491	0	0
Totaal 1.1 Natuur en landschap	3.021	4.491	0	0
Totaal 1 Perspectief voor het landelijk gebied	3.021	4.491	0	0
6 Cultuur en erfgoed voor iedereen				
6.1 Cultuur				
6.1.1 Cultuur				
66004 Aanw bruteringsreserve Limburgs Museum	187	187	187	187
69518 Aanwending bruteringsreserve prov gebouwen	82	82	82	82
69522 Aanwending bruteringsreserve Creative City	706	706	706	706
Totaal 6.1.1 Cultuur	976	976	976	976
Totaal 6.1 Cultuur	976	976	976	976
Totaal 6 Cultuur en erfgoed voor iedereen	976	976	976	976
7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg				

Exploitatie	Begroting 2024 structureel	Begroting 2025 structureel	Begroting 2026 structureel	Begroting 2027 structureel
7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer				
7.2.1 Infrastructuur				
67528 Aanwending bruteringsreserve realisatie N280	1.022	2.324	3.134	3.134
69028 Aanwending bruteringsreserve VDL Nedcar	570	1.150	1.275	1.275
69633 Aanw bruteringsreserve N270 OoijenWanssum	933	933	933	933
Totaal 7.2.1 Infrastructuur	2.525	4.406	5.341	5.341
Totaal 7.2 Openbaar vervoer en wegbeheer	2.525	4.406	5.341	5.341
Totaal 7 Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	2.525	4.406	5.341	5.341
9 Financiën en overhead				
9.1 Overhead				
9.1.1 Overhead				
69519 Aanwending bruteringsreserve prov gebouwen	118	118	118	118
Totaal 9.1.1 Overhead	118	118	118	118
Totaal 9.1 Overhead	118	118	118	118
9.2 Algemene financiën				
9.2.5 Stelposten en overige financiën				
65907 Aanw algemene reserve egalis jaarresultaten	180	180	180	180
Totaal 9.2.5 Stelposten en overige financiën	180	180	180	180
Totaal 9.2 Algemene financiën	180	180	180	180
Totaal 9 Financiën en overhead	298	298	298	298
Totaal Onttrekkingen	6.819	10.171	6.615	6.615
Saldo mutatie reserves	754	7.272	4.031	4.031

Jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume

In de begroting zijn stortingen in de voorziening APPA opgenomen. De voorziening kent per 1 januari 2023 (stand van de balans) een omvang van € 7,36 mln. Voeding vindt plaats op basis van gemiddelde

stortingen over enkele jaren. In de begroting is € 0,37 mln. opgenomen voor kosten voormalig personeel/ niet-actieven en € 0,38 mln. voor kosten voormalig bestuur.

Balansinformatie

Inleiding

In deze paragraaf geven wij verplichte informatie over:

- de prognose balans;
- de bijhorende investeringsplanning (activa);
- reserves en voorzieningen (passiva);
- immunisatiereserve uitgelicht;
- financiering;
- het EMU-saldo.

Prognose balans

De prognosebalans geeft inzicht in een aantal relevante ontwikkelingen:

- de mutaties in de immateriële en materieel vaste activa en kapitaalverstrekkingen zijn het gevolg van de in deze paragraaf opgenomen investeringsplanning en het vigerende afschrijvingsbeleid;
- de mutaties in de overige financiële vaste activa, zoals de uitgezette leningen en (teruglopende) uitzettingen zijn nader toegelicht in de paragraaf financiering;
- het resultaat is cumulatief opgenomen. Dit is feitelijk nog niet bestemd en zal in deze Statenperiode naar verwachting volledig worden ingezet voor autonoom beleid;
- de daling van de reserves is het gevolg van inzet bestemmingsreserves op basis van bestaand beleid en is verder op in deze paragraaf nader gespecificeerd;
- de verplicht ingestelde voorzieningen stijgen licht en zijn eveneens nader gespecificeerd in deze paragraaf;
- de schuldpositie is en blijft gunstig. Gelet op de solide financieringspositie van de Provincie zoals opgenomen in de paragraaf Financiering is de verwachting dat geen structureel externe financiering nodig zal zijn in de komende jaren. Meer informatie is terug te vinden in genoemde paragraaf.

x € 1.000

Activa	Ultimo 2022	Ultimo 2023	Ultimo 2024	Ultimo 2025	Ultimo 2026	Ultimo 2027
Vaste activa						
Immateriële vaste activa	69.034	85.317	89.164	85.516	81.876	131.924
Materiele vaste activa	392.506	493.873	605.154	645.589	629.154	651.444
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	306.342	306.342	306.342	306.342	306.342	306.342
Financiële vaste activa: Leningen	826.517	913.259	813.259	763.259	713.259	713.259
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	222.833	172.833	122.833	59.213	59.213	59.213
Totaal vaste activa	1.817.232	1.971.624	1.936.752	1.859.919	1.789.844	1.862.182
Viottende activa						
Voorraden: onderhanden werk en grond	-4.312	11.551	12.016	12.443	12.870	7.044
Voorraden: gereed product en handelsgoederen	41	41	41	41	41	41
Uitzettingen < 1 jaar	306.454	11.598	27.107	128.767	211.893	143.125
Liquide middelen	23	23	23	23	23	23
Overlopende activa	41.598	41.598	41.598	41.598	41.598	41.598
Totaal viottende activa	343.804	64.811	80.785	182.872	266.425	191.831
Totaal activa	2.161.036	2.036.435	2.017.537	2.042.791	2.056.269	2.054.014
Passiva						
Vaste passiva						
Resultaat (cumulatief)	129.002	14.512	31.610	39.075	46.938	52.782
Reserves	1.524.436	1.533.437	1.503.328	1.525.003	1.534.505	1.530.292
Voorzieningen	16.528	17.279	18.029	18.780	19.531	20.281
Vaste schuld	54.147	34.284	27.647	23.010	18.373	13.736
Totaal vaste passiva	1.724.113	1.599.512	1.580.614	1.605.868	1.619.346	1.617.091
Viottende passiva						
Viottende schuld	58.422	58.422	58.422	58.422	58.422	58.422
Overlopende passiva	378.501	378.501	378.501	378.501	378.501	378.501
Totaal viottende passiva	436.923	436.923	436.923	436.923	436.923	436.923
Totaal passiva	2.161.036	2.036.435	2.017.537	2.042.791	2.056.269	2.054.014

Investeringsplanning

De belangrijkste investeringen in immateriële vaste activa, materieel vaste activa en deelnemingen hebben betrekking op:

- werken aan een toekomstbestendige economie: onze (revolverende) investeringen in de campussen en fondsen (regionale economie);
- een bereikbaar en toegankelijk Limburg: investeringen in de infrastructuur, zoals de Maaslijn, N280, etc. Ook de reguliere vervangingsinvesteringen zijn hierin meerjarig opgenomen.

€ x 1.000

Totaal	Begroting na	Begroting	Meerjarenraming		
Investerings	wijz. 2023	2024	2025	2026	2027
Uitgaven					
3. Werken aan de toekomstbestendige economie	56.225	20.518	8.061	6.601	5.848
7. Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	164.033	173.429	79.109	23.103	117.395
9. Financiën en overhead	911	200	0	0	0
Totaal uitgaven	221.170	194.147	87.170	29.704	123.243
Bijdragen					
3. Werken aan de toekomstbestendige economie	2.702	3.810	0	0	397
7. Een bereikbaar en toegankelijk Limburg	29.347	23.308	2.163	0	0
Totaal bijdragen	32.050	27.118	2.163	0	397

Investerings naar balanscategorie

De investeringen leiden tot de volgende uitgaven en bijdragen op de provinciale balans:

€ x 1.000

Totaal	Begroting na	Begroting	Meerjarenraming		
Investerings	wijz. 2023	2024	2025	2026	2027
Uitgaven					
Economisch nut	1.073	200	0	0	0
Maatschappelijk nut	139.970	166.050	79.109	23.103	63.727
Overige (deelnemingen, activa derden)	80.127	27.897	8.061	6.601	59.516
Totaal uitgaven	221.170	194.147	87.170	29.704	123.243
Bijdragen					
Maatschappelijk nut	24.371	23.308	2.163	0	0
Overige (deelnemingen, activa derden)	7.679	3.810	0	0	397
Totaal bijdragen	32.050	27.118	2.163	0	397

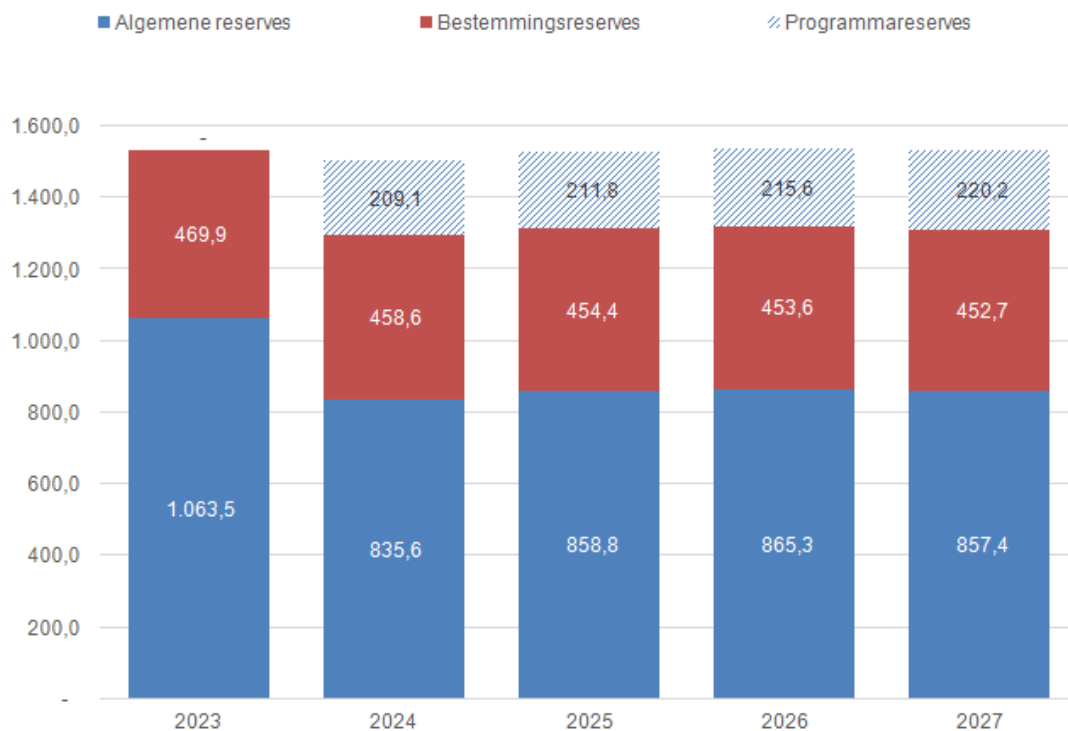
Stand van de reserves: solide vermogenspositie

Voor het inzicht in de financiële positie is ook onze vermogenspositie van belang. Uit onderstaande specificatie en het betrekken van ons weerstandvermogen blijkt dat er sprake is van een solide vermogenspositie.

Vanaf 2023 nemen de algemene reserves tot 2025 af, als gevolg van het inzetten van € 100 mln. uit de toenmalige Immunisatiereserve, het egaliseren van het begrotingsresultaat ter dekking van het coalitieakkoord en het dekken van eerder genomen overboekingsvoorstellen.

De programmareserves worden hoger dan € 206,9 mln., zoals deze in het Coalitieakkoord 2023-2027 is vastgelegd. Dit is het gevolg van het omzetten van stelposten voor Brightlands (PS 24-6-2022) naar een afzonderlijke nieuwe programmareserve.

In de programmareserves zijn de intensiveringsmiddelen voor het realiseren van de ambities van het Coalitieakkoord 2023-2027 opgenomen. De gereserveerde programmamiddelen zullen op basis van nog door PS vast te stellen beleidskaders en daaraan verbonden doelen ingezet worden in deze periode. Omdat de begroting nu nog beleidsarm is, is nog geen daling waarneembaar van de programmareserves.

Specificatie meerjarige ontwikkeling stand reserves: gebonden aan doelen en kaders

Onderstaande tabel geeft een gespecificeerd meerjarig inzicht in het verloop van de reserves. Uit bovenstaande grafiek en onderstaande tabel blijkt dat het provinciaal vermogen daalt. Wij merken daarbij op:

- zoals in het financieel kader van deze begroting is vermeld, wordt voorgesteld om de Immunisatiereserve op te laten gaan in de Algemene reserve. In het onderdeel "Instellingswijzigings-, en opheffingsbesluiten staat dit uitgewerkt. Na vaststelling van de Jaarstukken 2023

wordt dit geëffectueerd op de beginbalans 2024. In het verloopoverzicht van de reserves is hier rekening mee gehouden;

- bruteringsreserves dienen ter dekking van toekomstige afschrijvingslasten en de hoogte van de reserve is afgestemd op de toekomstige afschrijvingen. Deze dalen dus langzaam maar zeker;
- overige bestemmingsreserves worden ter egalisatie conform instellingsbesluiten ingezet;
- de programmareserves zullen in de komende vier jaar uitgeput raken door inzet voor de programmadoelen uit het Coalitieakkoord 2023-2027. De programmareserves worden ingezet op basis van de nog vast te stellen beleidskaders.

€ x
1.000

	2022		2023			2024			2025			2026			2027		
	Balans ultimo 2022	Beste m. resultaat	Verm eer dering	Ver min dering	Eind stand	Verm eer dering	Ver min dering	Eind stand	Verm eer dering	Ver min dering	Eind stand	Verm eer dering	Ver min dering	Eind stand	Verm eer dering	Ver min dering	Eind stand
Algemene reserve	73.118	67.045	119.061	153.124	106.100	2.568	230.442	835.635	29.186	6.068	858.753	11.385	4.888	865.250	301	8.142	857.409
Immunisatiereserve*	976.635	2.274	0	21.500	957.409	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Risicoreserve Financieel instrumentarium SiS	95.915	9.723	11.494	0	117.132	8.703	0	125.835	8.689	0	134.524	6.567	0	141.091	5.741	0	146.832
Reserve Campusorganisatie Chemelot	2.054	0	0	2.026	28	0	0	28	0	0	28	0	0	28	0	0	28
Reserve aandeeltransacties LIOF	3.584	0	0	1.560	2.024	0	1.460	564	0	0	564	0	0	564	0	0	564
Reserve knelpunten Economisch beleid	2.911	0	0	0	2.911	0	0	2.911	0	0	2.911	0	0	2.911	0	0	2.911
Bestemmingsreserve DU bedrijventerreinen	424	0	0	37	387	0	0	387	0	0	387	0	0	387	0	0	387
Reserve NEDAB Luchthaven MAA	276	0	3.648	3.925	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bestemmingsreserve Overdracht Napoleonsweg	1.967	0	0	1.965	2	0	0	2	0	0	2	0	0	2	0	0	2
Egalisatiereserve Gladheidsbestrijding	381	0	0	0	381	0	0	381	0	0	381	0	0	381	0	0	381
Bestemmingsreserve realisatie N280	115.120	0	3.584	1.054	117.650	3.339	1.022	119.966	0	2.324	117.643	0	3.134	114.509	0	3.134	111.375
Bestemmingsreserve ZLSM	41	0	34	0	75	34	0	109	34	0	143	34	0	177	34	0	211
Reserve Bereikbaarheids middelen	46.645	0	0	37.620	9.025	0	5.832	3.194	0	2.195	998	0	801	198	0	101	97
Bruteringsreserve VDL Nedcar	50.753	0	300	76	50.976	0	570	50.407	0	1.150	49.257	0	1.275	47.983	0	1.275	46.708

Reserve DU Regiodeal Parkstad	1.774	0	0	1.752	22	0	0	22	0	0	22	0	0	22	0	0	22
Risicoreserve Grondexploitatie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve grondwaterbeheer	873	0	0	226	647	0	0	647	0	0	647	0	0	647	0	0	647
Reserve DU Gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum	38.568	0	0	661	37.907	0	161	37.747	0	161	37.586	0	161	37.425	0	161	37.265
Reserve DU Zoetwatermaatregelen	643	0	0	641	2	0	0	2	0	0	2	0	0	2	0	0	2
Reserve DU- uitkering bodemsanering	5.509	0	0	3.638	1.871	0	200	1.671	0	0	1.671	0	0	1.671	0	0	1.671
Reserve DU Naijl-effecten mijnbouw	1.520	0	0	0	1.520	0	0	1.520	0	0	1.520	0	0	1.520	0	0	1.520
Reserve Transitiefonds	3.233	0	0	488	2.745	0	518	2.227	0	570	1.657	0	0	1.657	0	0	1.657
Reserve Stikstof & Natura 2000	37.603	0	1.589	23.590	15.602	0	8.600	7.002	0	0	7.002	0	0	7.002	0	0	7.002
Reserve Natuur	10.631	0	0	3.021	7.610	0	3.021	4.589	0	4.491	98	0	0	98	0	0	98
Bruteringsreserv e duurzaamheid gebouwen	904	0	89	200	793	0	200	593	0	200	394	0	200	194	0	200	-6
Bruteringsreserv e Limburgsmuseum Venlo	1.659	0	0	187	1.472	0	187	1.284	0	187	1.097	0	187	909	0	187	722
Bruteringsreserv e Creative City	9.181	0	0	706	8.475	0	706	7.769	0	706	7.063	0	706	6.356	0	706	5.650
Reserve POB cao provincie	3.001	0	0	871	2.130	0	0	2.130	0	0	2.130	0	0	2.130	0	0	2.130
Bruteringsreserv e N270 Ooijen- Wanssum	39.512	0	0	933	38.579	0	933	37.646	0	933	36.713	0	933	35.780	0	933	34.848
Reserve Waterveiligheid	0	49.960	0	0	49.960	0	0	49.960	0	0	49.960	0	0	49.960	0	0	49.960
Programmareser ve LPLG	0	0	0	0	0	10.000	0	10.000	0	0	10.000	0	0	10.000	0	0	10.000

Programmareser ve Water en bodem	0	0	0	0	0	4.000	0	4.000	0	0	4.000	0	0	4.000	0	0	4.000
Programmareser ve Sociale Agenda	0	0	0	0	0	27.000	0	27.000	0	0	27.000	0	0	27.000	0	0	27.000
Programmareser ve Economie	0	0	0	0	0	35.000	0	35.000	0	0	35.000	0	0	35.000	0	0	35.000
Programmareser ve Onderwijs en arbeidsmarkt	0	0	0	0	0	10.000	0	10.000	0	0	10.000	0	0	10.000	0	0	10.000
Programmareser ve Energie	0	0	0	0	0	10.000	0	10.000	0	0	10.000	0	0	10.000	0	0	10.000
Programmareser ve Leefbaarheid	0	0	0	0	0	30.000	0	30.000	0	0	30.000	0	0	30.000	0	0	30.000
Programmareser ve Wonen	0	0	0	0	0	5.000	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000
Programmareser ve Cultuur	0	0	0	0	0	15.000	0	15.000	0	0	15.000	0	0	15.000	0	0	15.000
Programmareser ve Monumenten, erfgoed, archeologie	0	0	0	0	0	15.000	0	15.000	0	0	15.000	0	0	15.000	0	0	15.000
Programmareser ve Bereikbaarheid	0	0	0	0	0	10.000	0	10.000	0	0	10.000	0	0	10.000	0	0	10.000
Programmareser ve Regiodeals 5e en 6e tranche	0	0	0	0	0	15.000	0	15.000	0	0	15.000	0	0	15.000	0	0	15.000
Programmareser ve Bestuurlijke vernieuwing	0	0	0	0	0	1.000	0	1.000	0	0	1.000	0	0	1.000	0	0	1.000
Programmareser ve 80 jaar bevrijding 2024	0	0	0	0	0	900	400	500	0	0	500	0	0	500	0	0	500
Programmareser ve Onvoorziene uitgaven	0	0	0	0	0	19.000	0	19.000	0	0	19.000	0	0	19.000	0	0	19.000
Programmareser ve Brightlands	0	0	0	0	0	4.749	2.150	2.599	3.800	1.050	5.349	4.550	750	9.148	4.550	0	13.698
Totaal	1.524.435	129.002	139.800	259.800	1.533.437	226.293	256.402	1.503.328	41.709	20.034	1.525.003	22.536	13.034	1.534.504	10.626	14.838	1.530.292

* Bij de besluitvorming van de Jaarstukken 2023 wordt de Immunisatiereserve samengevoegd met de Algemene reserve.

Voorzieningen

Programmabegroting 2024

Onderstaande tabel geeft inzicht in het meerjarige verloop van de voorzieningen:

- de voorziening APPA (Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers) voorziet in het pensioen en de sociale zekerheid van gedeputeerden en commissarissen van de Koning, Stortingen zijn gebaseerd op een gemiddelde van de afgelopen 5 jaar.;
- de voorziening Sociaal Plan bestaat uit een restant van claims;
- de voorziening onderhoud provinciale gebouwen is gebaseerd op het door PS vastgestelde onderhoudsplan.

Deze voorzieningen hebben een verplicht karakter en zijn niet vrij besteedbaar.

€ x
1.000

	2023			2024				2025			2026			2027		
	Beginstand U2022	Vermeerdering	Verminderings	Beginstand saldo	Vermeerdering	Verminderings	Eind saldo	Vermeerdering	Verminderings	Eind saldo	Vermeerdering	Verminderings	Eind saldo	Vermeerdering	Verminderings	Eind saldo
Voorzieningen voor toekomstige verplichtingen, verliezen en risico's																
Voorziening APPA	7.360	751	0	8.111	751	0	8.861	751	0	9.612	751	0	10.363	751	0	11.113
Voorziening sociaal plan 2011-2016	81	0	0	81	0	0	81	0	0	81	0	0	81	0	0	81
	7.441	751	0	8.192	751	0	8.942	751	0	9.693	751	0	10.444	751	0	11.194
Lastenegaliserende voorzieningen																
Voorziening onderhoud provinciale gebouwen	9.087	2.910	2.910	9.087	3.055	3.055	9.087	3.055	3.055	9.087	3.057	3.057	9.087	3.057	3.057	9.087
	9.087	2.910	2.910	9.087	3.055	3.055	9.087	3.055	3.055	9.087	3.057	3.057	9.087	3.057	3.057	9.087
Totaal	16.528	3.660	2.910	17.279	3.806	3.055	18.029	3.806	3.055	18.780	3.808	3.057	19.531	3.808	3.057	20.281

EMU-saldo

De opgenomen referentiewaarde ad € 55,78 mln. is op basis van de Septembecirculaire Provinciefonds 2022: 'Individuele EMU-referentiewaarden provincies 2023'.

€ x 1000

Mutaties			2023	2024	2025	2026	2027
Activa	Financiële vaste activa	Kapitaalverstrekkingen en leningen	-86.742	100.000	50.000	50.000	0
		Uitzettingen > 1 jaar	50.000	50.000	63.620	0	0
	Vlottende activa	Uitzettingen < 1 jaar	294.856	-15.509	-101.659	-83.127	68.768
		Liquide middelen	0	0	0	0	0
		Overlopende activa	0	0	0	0	0
				258.114	134.491	11.961	-33.127
	Passiva	Vaste passiva	Vaste schuld	19.863	6.637	4.637	4.637
Vlottende passiva		Vlottende schuld	0	0	0	0	0
		Overlopende passiva	0	0	0	0	0
		19.863	6.637	4.637	4.637	4.637	
EMU-saldo			-238.251	-127.854	-7.324	37.764	-64.131
EMU-saldo referentiewaarde			-55.783	-55.783	-55.783	-55.783	-55.783
Verschil			-182.468	-72.071	48.459	93.547	-8.348

Financiële grondslagen

Algemene uitgangspunten

Ten behoeve van het inzicht in de financiële positie zijn de grondslagen en motivering van uitgangspunten van belang:

Bestaand beleid

Onze begroting is opgebouwd op basis van bestaand beleid, uitwerking van door Provinciale Staten vastgestelde beleidskaders, autonome ontwikkelingen, overige ontwikkelingen, methodieken en regelgeving. Bestaand beleid vormt de belangrijkste basis voor deze programmabegroting. Met 'bestaand beleid' in financiële zin bedoelen wij de budgetten en investeringskredieten, die reeds door Provinciale Staten zijn geautoriseerd. Dat betekent dat alle PS-besluitvorming tot en met de Voorjaarsnota 2023 is verwerkt, aangevuld met de structurele doorwerking van de voorstellen uit de Najaarsnota 2023 en de Programmabegroting 2024. In de financiële begroting staan de wijzigingen ten opzichte van de Voorjaarsnota 2023 toegelicht.

Coalitieakkoord "Elke Limburger telt 2023-2027"

Een belangrijke mutatie is de financiële verwerking van het coalitieakkoord "Elke Limburger telt". In het onderdeel Financieel Perspectief van deze financiële begroting staat nader toegelicht hoe dit akkoord is verwerkt, welke knelpunten worden opgelost, wat er structureel extra gedaan wordt en hoe er extra ruimte gecreëerd wordt. En tenslotte: hoeveel intensiveringsmiddelen worden gealloceerd ten behoeve van de programma's. Het meerjarige begrotingsresultaat van de Voorjaarsnota 2023 wordt hierbij ingezet als dekkingsmiddel, aangevuld met autonome ontwikkelingen en inzet van het Eigen Vermogen.

Wijzigingen ten opzichte van de Programmabegroting 2023

- In lijn met de financiële verordening maken wij gebruik van programmareserves in plaats van stelposten voor nieuw beleid;
- Reserveringen voor Brightlands, GLB/NSP zijn vanaf 2024 toegevoegd aan de programmabudgetten en maken niet langer onderdeel uit van het programma Financiën en overhead;
- De leges gaan naar kostendekkendheid;
- De nieuwe afschrijvingstermijnen uit de financiële verordening 2023 zijn geïmplementeerd. Dat betekent dat er geen administratieve splitsing meer zal plaatsvinden bij rehabilitaties van provinciale wegen in 15 of 40 jaar, maar dat er is gekozen voor een termijn van 40 jaar.

Methodieken en regelgeving

Het “Besluit Begroting en Verantwoording” vormt de grondslag voor de ramingen in onze begroting. Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waar ze betrekking op hebben. Daarnaast geven wij inzicht in hoe overige ramingen tot stand zijn gekomen c.q. wat de uitgangspunten zijn.

Begrotingsresultaat

Het begrotingsresultaat wordt bepaald met inachtneming van de vermelde waarderingsgrondslagen. Baten worden verantwoord in het jaar dat zij gerealiseerd zijn. Lasten worden verantwoord in het jaar, waarin deze voorzienbaar zijn. Volgens de voorschriften van het BBV dient eerst een saldo van baten en lasten te worden bepaald. Vervolgens vinden toevoegingen en onttrekkingen aan reserves plaats, waarna het resultaat ontstaat.

Risico's

De risico's worden periodiek (via de planning- en control cyclus) doorlopen en daarmee geeft het risicoprofiel bij de begroting de laatste stand van zaken aan. Gelet op ons weerstandsvermogen zijn er op dit moment geen stortingen nodig om de bufferfunctie van het eigen vermogen op peil te houden. Voor meer informatie verwijzen wij naar de verplichte paragraaf ‘Weerstandsvermogen en risicobeheersing’.

Exploitatiegrondslagen

Autonome ontwikkelingen

Ieder jaar doen zich (financiële) ontwikkelingen voor die zich buiten de invloedsfeer van de Provincie bevinden, maar die wel van invloed zijn op onze begroting. Wij noemen de volgende:

Provinciefonds meicirculaire 2023

In onze ramingen van het Provinciefonds gaan wij uit van de meicirculaire 2023. In de ramingen maken wij onderscheid tussen het Provinciefonds en decentralisatie-uitkeringen. Het Provinciefonds is ondergebracht onder Hoofdstuk 9. ‘Financiën en overhead’. Decentralisatie-uitkeringen zijn functioneel toebedeeld.

Personele begroting en de nieuwe concept CAO

De doorberekende personele kosten zijn tegen constante lonen (peildatum formatie 1-5-2023, peildatum salarisspeil 1-1-2023) opgenomen in de begroting. In de begroting en meerjarenraming is een stelpost opgenomen voor toekomstige loonontwikkelingen (nieuwe CAO-provincies en premiestijgingen). Deze stelpost is vanaf 2024 met € 0,6 mln. structureel verhoogd en volgt daarmee de indexatie uit de meicirculaire 2023 provinciefonds.

Ontwikkelingen groei aantal motorrijtuigen

De berekening van de zogenaamde theoretische opbrengst van de opcenten op de motorrijtuigenbelasting is gebaseerd op het product van het aantal opcenten (autonoom beleid van Provinciale Staten) en de opbrengst per opcent als exogeen gegeven (betreft samenstelling van het wagenpark in de provincie verdeeld naar gewichtsklassen en soort brandstof). Zoals vermeld in het

coalitieakkoord is ervoor gekozen om de opcenten MRB in lijn te brengen met de rest van de begroting door de indexatie gelijk te trekken aan de algehele begrotingsindex. De begrotingsindex is als gevolg van de meicirculaire 2023 provinciefonds echter hoger dan waar het coalitieakkoord van uit is gegaan. Daarom is er voor gekozen de lijn van het coalitieakkoord aan te houden. Dit betekent voor 2023 een index van 3,15% in plaats van 5%, aangevuld met de geactualiseerde autonome groei van het wagenpark per 30-6-2023. Voor meer toelichting verwijzen wij naar de paragraaf Lokale heffingen.

Overige indexeringen

De verwachte effecten van algemene prijsinflatie zijn gebaseerd op de meicirculaire 2023 en het centraal planbureau en bedragen:

2024: 5,00 %

2025: 3,50 %

2026: 3,05 %

2027: 2,75 %

De budgetten in de programma's zijn in de meerjarenraming gebaseerd op constante prijzen. Voor verwachte loon- en prijsstijgingen is een stelpost opgenomen. De OV-concessie heeft hierbij een licht afwijkend percentage, volgens de contractbepalingen van de concessie. Gesubsidieerde instellingen volgen de provinciale indexatie.

Dankzij de gunstige financieringspositie bedraagt de interne rentevoet 0%. De Provincie hoeft op dit moment geen vreemd vermogen aan te trekken om uitgaven te dekken. Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de paragraaf Financiering.

Kapitaallasten

De kapitaallasten volgen uit de investeringen en bestaan in principe uit afschrijvingen en rente. Omdat de interne rentevoet 0% bedraagt, zijn alleen de afschrijvingen opgenomen. Deze zijn functioneel toebedeeld in de begroting. De afschrijvingstermijnen liggen vast in de vigerende financiële verordening. In principe worden investeringen zoveel mogelijk afgedekt, zodat zij de toekomstige begrotingsruimte zo min mogelijk belasten. Daartoe worden (bruterings)reserves gevormd om de toekomstige afschrijvingen te kunnen dekken.

Aanvullend hierop is in de begroting rekening gehouden met een stelpost kapitaallasten om mogelijke risico's in investeringen in weginfra op te kunnen vangen.

Toerekening van personele lasten

De toerekening van de personele lasten vindt plaats op basis van de voorschriften van het BBV, waarbij overhead apart inzichtelijk is gemaakt in de begroting. De loonkosten van medewerkers die voor meerdere taakvelden werken, zijn over deze meerdere taakvelden verdeeld. We hanteren een maximum aantal taakvelden van 5 waar de loonkosten van 1 medewerker aan toe worden bedeed. Ook taakvelden waar slechts een klein percentage (<10%) van de tijd aan wordt besteed, worden buiten beschouwing gelaten. De berekening van de toe te rekenen loonkosten is gebaseerd op de gemiddelde lasten per fte.

Subsidies

Lasten met betrekking tot subsidies worden in principe toegerekend aan het jaar waarop de prestatie wordt geleverd. Er is daarbij in lijn met de financiële verordening een grensbedrag ingesteld van € 1,2 mln. vanaf 1-1-2024. Onder dit bedrag wordt ervan uitgegaan dat op het moment dat de subsidie beschikt is, in dat jaar ook de prestatie wordt geleverd. Dit om de administratieve lastendruk te beperken en te voorkomen dat elke ontvanger van een subsidie ook meteen verantwoording moet afleggen.

Dividenden

Dividenden in de begroting zijn verwerkt in het jaar, waarop wij verwachten dat de Algemene vergadering van Aandeelhouders een besluit neemt tot uitkering van het (interim-)dividend.

Renteopbrengsten

In de begroting is uitgegaan van actuele inzichten in onze portefeuille volgens meerjarige prognoses. Daarbij is rekening gehouden met de effecten van Schatkistbankieren. In de paragraaf Financiering wordt e.e.a. nader toegelicht.

Interne rente

Vanwege de gunstige financieringspositie is de interne rentevoet 0%.

Stelposten

In de begroting is rekening gehouden met stelposten voor:

- loon- en prijsontwikkeling incl. CAO;
- structurele risico's infra.

Programmareserves voor intensiveringen

- Op basis van het coalitieakkoord is er voor € 206,9 mln. aan ruimte gereserveerd voor beleidsintensiveringen.

Onvoorzien

In de begroting wordt rekening gehouden met een post onvoorzien. Voor inzet van deze post gelden de drie O's: Onvoorzien, Onvermijdbaar en Onuitstelbaar. Deze bedraagt vanaf 2024 € 2,50 mln. per jaar, waarop op basis van het coalitieakkoord gedurende de Statenperiode 2024-2027 jaarlijks € 0,13 mln. is onttrokken als dekkingsmiddel voor uitvoering van het coalitieakkoord.

Daarnaast is er op basis van het coalitieakkoord een reserve voor onvoorziene zaken opgenomen ter grootte van € 19 mln. voor deze Statenperiode.

Vennootschapsbelasting

Op dit moment verwachten wij geen afdracht van vennootschapsbelasting.

Balansgrondslagen

Balans (activa)

Investerings in Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen aanschafwaarde, en indien van toepassing verminderd met investeringssubsidies of bijdragen van derden. De afschrijvingen worden bepaald op basis van de verwachte economische levensduur en worden berekend volgens de lineaire methode. De afschrijvingstermijn van de immateriële vaste activa mag volgens de voorschriften maximaal 5 jaar bedragen.

Bij het activeren van kosten van onderzoek en ontwikkeling geldt als randvoorwaarde dat de kosten alleen dan worden geactiveerd als de plannen uitvoerbaar zijn en de kosten al redelijk omljnd en in te schatten zijn. Daarbij is het ook van belang dat het daadwerkelijk om kosten ter voorbereiding van een nog te realiseren investering gaat.

Bijdragen aan activa van derden worden geactiveerd conform PS-besluit. Dergelijke geactiveerde bijdragen zijn gewaardeerd tegen het bedrag van de verstrekte bijdragen, verminderd met afschrijvingen.

De verleende bijdragen worden afgeschreven in de periode, waarin het betrokken actief van de derde bijdraagt aan de publieke taak.

Investerings in Materiële vaste activa

Materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen aanschafwaarde, verminderd met (extra) afschrijvingen. Bijdragen van derden, die in directe relatie staan met een actief, worden in de regel hierop in mindering gebracht. De afschrijvingen worden berekend volgens de lineaire methode op basis van de verwachte economische levensduur. Het BBV schrijft voor dat de materiële vaste activa worden onderscheiden in de categorie economisch nut of maatschappelijk nut:

- Maatschappelijk nut: Materiële vaste activa met een maatschappelijk nut worden gewaardeerd voor het bedrag van de investering. Bijdragen uit reserves worden niet in mindering op een actief gebracht. Bijdragen van derden, voor zover deze een directe relatie met het actief hebben, worden op de waardering in mindering gebracht.
- Economisch nut: Materiële vaste activa met een economisch nut worden bruto geactiveerd. Het verschil met investeringen met maatschappelijk nut is dat bestemmingsreserves gelijkmatig, gedurende de afschrijvingsperiode, in het resultaatbestemmende gedeelte ten gunste van de exploitatie worden gebracht.

Investeringsplanningen

De bestaande investeringsplanningen in vaste activa zijn geactualiseerd. De grondslag voor de bestaande investeringen zijn gebaseerd op door Provinciale Staten vastgestelde kredietbesluiten. Wij merken op dat wij voor uitvoering van investeringsprogramma's afhankelijk kunnen zijn van partners, zoals gemeenten, maar ook van juridische procedures. Dit heeft tot gevolg dat er sprake kan zijn van verschuivingen van kapitaallasten in de tijd. In de reguliere planning- en controlcyclus wordt dit jaarlijks herijkt. Daarnaast zijn er nieuwe (vervangings)investerings opgenomen in de begroting 2025 tot en met 2028. Deze zijn opgenomen onder de balansinformatie. In de toekomstige vervangingsinvesterings (€ 20 mln. per jaar, gebaseerd op de vigerende nota kapitaalgoederen) is rekening gehouden met de indexering uit de meicirculaire 2023.

Erfpacht

De in erfpacht uitgegeven gronden zijn gewaardeerd tegen de eerste uitgifteprijs (i.c. de waarde die bij de eerste uitgifte als basis voor de canonberekening in aanmerking is genomen).

Financiële vaste activa

Kapitaalverstrekkingen aan gemeenschappelijke regelingen en overige verbonden partijen, (overige) leningen u/g en (overige) uitzettingen zijn opgenomen tegen nominale waarde. Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht. Participaties in het aandelenkapitaal van N.V.'s en B.V.'s (kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen) zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingprijs van de aandelen. Indien de waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingprijs zal afwaardering plaatsvinden. De obligatieportefeuille is gewaardeerd tegen de verwachte aflossingswaarde.

Vlottende activa

Voorraden

De nog niet in exploitatie genomen bouwgronden zijn gewaardeerd tegen verkrijgingprijs, dan wel lagere marktwaarde.

De overige grond- en hulpstoffen (magazijnvoorraden) worden gewaardeerd tegen de betaalde inkoopprijs.

De als onderhanden werk opgenomen bouwgronden zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs dan wel de lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat die kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend. Winsten uit grondexploitatie worden slechts genomen indien

en voor zover die met voldoende mate van betrouwbaarheid als gerealiseerd aangemerkt kunnen worden. Gerede producten worden gewaardeerd tegen de kostprijs of tegen de marktwaarde indien de marktwaarde lager is dan de kostprijs.

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht. De voorziening wordt statisch bepaald op basis van geschatte inningskansen.

Liquide middelen en overlopende posten

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen.

Balans (Passiva)

Eigen vermogen

Wij maken bij onze reserves (eigen vermogen) onderscheid in:

- Algemene reserve: dit is in principe een vrije reserve die kan worden ingezet als algemeen dekkingsmiddel. Met ingang van het vigerende coalitieakkoord is alle vrije ruimte toegevoegd aan de Immunisatiereserve. De functie van de Algemene Reserve is daarmee beperkt tot een egaliserende, om faseringen over jaarschijven mogelijk te maken;
- Bestemmingsreserves: middelen zijn geoormerkt voor het realiseren van een doelstelling. Daarbij maken we onderscheid tussen vrij aanwendbare reserves en gebonden bestemmingsreserves, op grond van de mate van beleidsvrijheid om de bestemming te wijzigen.

Voorzieningen

Voorzieningen worden tegen nominale waarde of contante waarde gewaardeerd.

Risicovoorzieningen en Voorzieningen voor toekomstige verplichtingen

Deze voorzieningen worden gevormd voor concrete of specifieke risico's c.q. verplichtingen die op de balansdatum bestaan en waarvan de omvang onzeker is doch redelijkerwijs in te schatten.

Lastenegaliserende voorzieningen

Deze voorzieningen worden gevormd voor kosten die in volgende begrotingsjaren worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong vindt in het (voorafgaande) begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van de lasten over een aantal begrotingsjaren. In de begroting 2024 wordt, net als bij voorgaande jaren uitgegaan van bestaande reeksen. Voor wat betreft onze onderhoudsvoorzieningen ligt er planvorming aan ten grondslag. In de paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen wordt nader inzicht hierin gegeven. Ook is een storting in de voorziening APPA ten behoeve van verplichte pensioenverplichtingen rondom (voormalige) GS-leden meerjarig opgenomen. Uitgangspunt is een gemiddelde van de stortingen van de afgelopen 5 jaar.

Tram Hasselt-Maastricht

In het besluit van de Jaarstukken 2021 is het addendum rondom de Tram Hasselt Maastricht betrokken. Er is op dit moment nog geen nieuwe informatie danwel besluitvorming die heeft geleid tot aanpassing van boekwaardes en afschrijvingsreeksen.

Uitvoeringsinformatie met behulp van taakvelden

Financieel overzicht taakvelden

Naast de organieke indeling op basis van programma's en producten die de Provincie zelf mag kiezen zijn we wettelijk verplicht om de begroting op basis van taakvelden te presenteren (conform de regeling van Ministerie BZK en Iv3-informatievoorschrift 2023 Provincies). Elke Provincie kent deze verplichting, waardoor cijfers met elkaar kunnen worden vergeleken.

	Taakveld	Baten	Lasten	Saldo
0. Algemene dekkingsmiddelen				
0.1	Uitkering provinciefonds	246.290	21	246.269
0.2	Opbrengst provinciale belastingen	119.048	0	119.048
0.3	Geldleningen en uitzettingen	30.844	935	29.909
0.4	Deelnemingen	7.775	0	7.775
0.5	Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	0	-2.429	2.429
0.6	Overhead	299	52.885	-52.585
0.8	Mutaties reserves	256.402	226.293	30.109
0.9	Resultaat	0	17.097	-17.097
0. Algemene dekkingsmiddelen - Totaal		660.658	294.802	365.856
1. Bestuur				
1.1	Provinciale Staten	0	4.613	-4.613
1.2	Gedeputeerde Staten	0	3.098	-3.098
1.3	Kabinetszaken	6	6.173	-6.167
1.4	Bestuurlijke organisatie	0	2.313	-2.313
1.5	Interbestuurlijk toezicht op de regio	0	5	-5
1.6	Openbare orde en veiligheid	0	3.288	-3.288
1.9	Bestuur, overige baten en lasten	492	6.894	-6.402
1. Bestuur - Totaal		497	26.384	-25.887
2. Verkeer en vervoer				
2.1	Landwegen	540	62.104	-61.563
2.3	Openbaar vervoer	8.493	96.382	-87.889
2.9	Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	8.315	18.696	-10.381
2. Verkeer en vervoer - Totaal		17.349	177.182	-159.833
3. Water				
3.1	Waterkeringen	0	1.500	-1.500
3.2	Kwantiteit oppervlaktewater	0	492	-492
3.3	Kwantiteit grondwater	1.104	1.548	-443
3.4	Kwaliteit oppervlaktewater	0	285	-285
3.5	Kwaliteit grondwater	0	85	-85
3.9	Water, overige baten en lasten	0	6.088	-6.088
3. Water - Totaal		1.104	9.998	-8.893
4. Milieu				
4.1	Bodembescherming	0	436	-436
4.2	Luchtverontreiniging	0	0	0
4.3	Geluidhinder	0	161	-161
4.4	Vergunningverlening en handhaving	3.059	10.893	-7.834

4.5	Ontgronding	58	12	46
4.6	Duurzaamheid	1.573	2.740	-1.167
4.9	Milieu, overige baten en lasten	0	8.598	-8.598
4. Milieu - Totaal		4.690	22.841	-18.151
5. Natuur				
5.1	Natuurontwikkeling	0	26.163	-26.163
5.2	Beheer natuurgebieden	18.000	39.436	-21.436
5.3	Beheer flora en fauna	0	1.525	-1.525
5.9	Natuur, overige baten en lasten	0	12.360	-12.360
5. Natuur - Totaal		18.000	79.484	-61.484
6. Regionale economie				
6.1	Agrarische aangelegenheden	2.666	7.917	-5.252
6.2	Logistiek	582	1.126	-544
6.3	Kennis en innovatie	0	15.687	-15.687
6.4	Recreatie en toerisme	285	249	36
6.9	Regionale economie, overige baten en lasten	372	7.176	-6.804
6. Regionale economie - Totaal		3.905	32.156	-28.251
7. Cultuur en maatschappij				
7.1	Cultuur	4.066	40.145	-36.079
7.2	Maatschappij	0	11.088	-11.088
7.9	Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten	0	3.014	-3.014
7. Cultuur en maatschappij - Totaal		4.066	54.247	-50.181
8. Ruimte				
8.1	Ruimtelijke ordening	652	7.144	-6.492
8.2	Volkshuisvesting	0	374	-374
8.3	Stedelijke vernieuwing	0	6.707	-6.707
8.9	Ruimte, overige baten en lasten	1.028	630	398
8. Ruimte - Totaal		1.680	14.855	-13.175
Totaal		711.950	711.950	0

BBV-indicatoren

BBV-indicatoren

Op deze pagina zijn de BBV-indicatoren gepubliceerd zoals die volgens de ministeriele regeling beleidsindicatoren Provincies sinds het begrotingsjaar 2018 verplicht in de begrotingen en jaarrekeningen van de Provincies moeten worden opgenomen. Doel van het publiceren van deze beleidsindicatoren is een nadere duiding geven aan de maatschappelijke effecten in de programma's van de Provincies. De beleidsindicatoren zijn in overleg met het IPO vastgesteld in 2017. De cijfers zoals hieronder opgenomen zijn bijgewerkt tot en met 13 juni 2023.

Deze indicatoren zijn bewust opgenomen als bijlage. In de praktijk heeft de Provincie er steeds voor gekozen om andere indicatoren te kiezen bij de uitwerking van beleidskaders. In dit kader zal ook bekeken worden of dit uitgangspunt na uitwerking van de beleidskaders gehandhaafd blijft, of dat de indicatoren in de begrotingsprogramma's gepositioneerd zullen worden.

Kwaliteit oppervlaktewater (1.3. Water)

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) is in 2000 door het Europees Parlement vastgesteld. Deze kaderrichtlijn heeft als doel de kwaliteit van de oppervlakte- en grondwateren te verbeteren en in stand te houden. De KRW bevat een beoordelingsmethode voor het bepalen van de kwaliteitstoestand van het oppervlaktewater. De belangrijkste indicatoren voor de kwaliteit zijn de chemische en ecologische toestand van de waterlichamen. De beoordeling van de chemische toestand wordt getoetst op meer dan 40 stoffen, de ecologische toestand wordt o.a. beoordeeld op fysisch-chemische en biologische kwaliteitselementen. Deze methode werkt volgens het 'one out-all out principe'. Indien één kwaliteitselement niet aan de eisen voldoet, wordt de toestand van het waterlichaam als onvoldoende beoordeeld. De weergegeven percentages hebben betrekking op de beoordeelde waterlichamen. Niet-beoordeelde waterlichamen blijven buiten beschouwing.

Bron: Informatiehuis Water; bewerking: Kurtosis

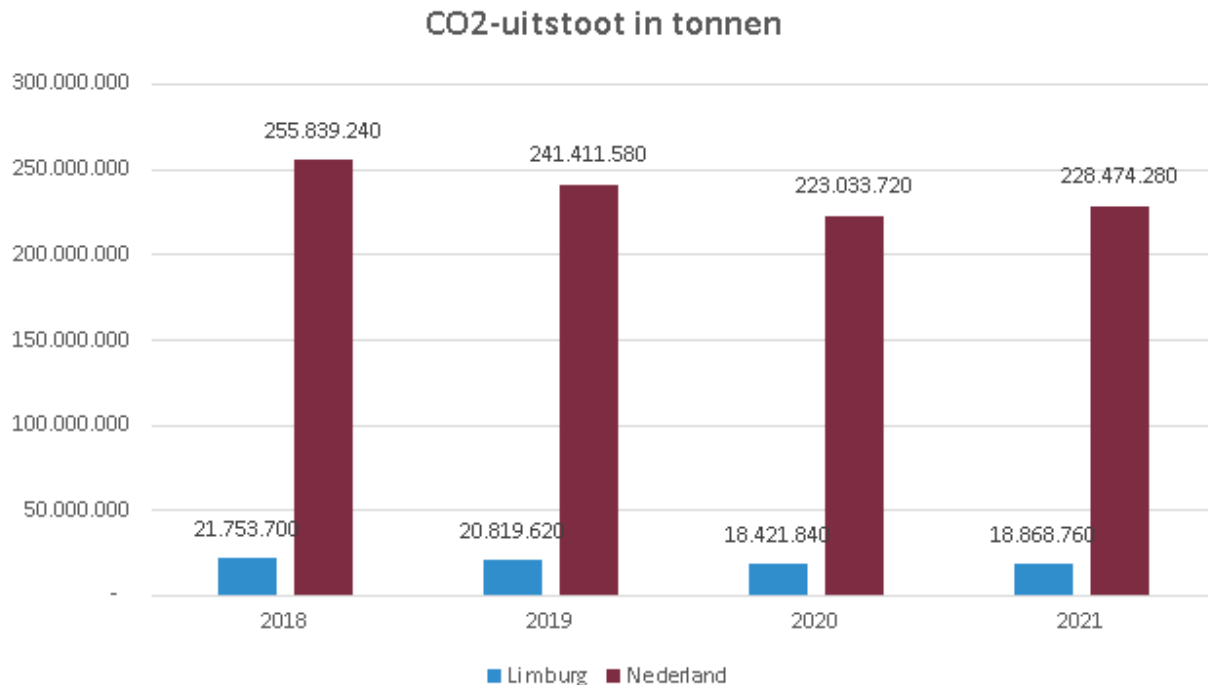
Chemische toestand	Kwalificatie	2018	2019	2020	2021	2022
Landelijk gemiddelde	voldoet	37%	30%	38%	13%	11%
	voldoet niet	63%	66%	62%	87%	89%
Limburg	voldoet	73%	59%	63%	0%	2%
	voldoet niet	27%	41%	38%	100%	98%

Ecologie toestand of potentieel	Kwalificatie	2018	2019	2020	2021	2022
Landelijk gemiddelde	goed	0%	0%	0%	0%	0%
	matig	39%	36%	62%	64%	64%
	ontoeikend	43%	41%	26%	26%	27%
	slecht	18%	18%	11%	9%	9%
Limburg	goed	0%	0%	0%	0%	0%
	matig	33%	34%	73%	69%	72%
	ontoeikend	57%	55%	28%	31%	28%
	slecht	10%	11%	0%	0%	0%

CO2-emmissie (4.2. Gezond en veilig leefmilieu)

De CO2-uitstoot van energieverbruik wordt berekend door het verbruik van aardgas, elektriciteit en stadswarmte te vermenigvuldigen met jaarlijks bepaalde emissiefactoren. Deze factoren geven weer hoeveel CO2-uitstoot het verbruik van een kWh elektriciteit, een m3 aardgas of een gigajoule (GJ) stadswarmte gemiddeld veroorzaken. Voor verkeer en vervoer wordt de CO2-uitstoot modelmatig bepaald door Emissieregistratie (RIVM) op basis van een verkeersmodel dat deels wordt gevoed door verkeersmetingen. Vanwege bijstellingen in de Klimaatmonitor worden alle gegevens jaarlijks geactualiseerd. Niet voor alle jaren zijn alle gegevens bekend.

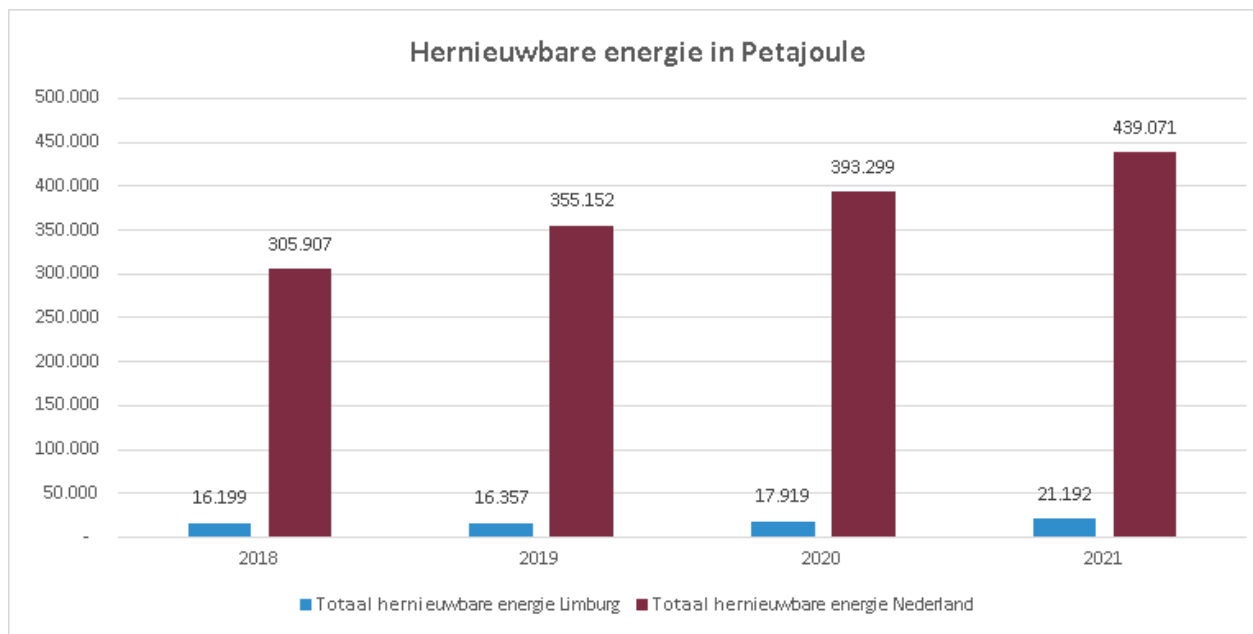
Bron: Klimaatmonitor Rijkswaterstaat, bewerking: Kurtosis

Energieneutraliteit (4.1. Duurzame energie en duurzaam ondernemen en wonen)

Hernieuwbare energie is energie afkomstig uit natuurlijke bronnen. Deze worden constant hernieuwd en zijn daardoor oneindig beschikbaar. Het gaat om energie uit zon, wind, biomassa, bodem, buitenlucht en water. Niet alle gegevens zijn op provinciaal niveau beschikbaar. Dit betreft onder meer cijfers over hernieuwbare energie uit grootschalige technieken, zoals afvalverbrandingsinstallaties en het meestoken van biomassa in elektriciteitscentrales. Uitsplitsing van deze cijfers naar provincie zou ertoe leiden dat cijfers van een individuele installatie herleidbaar zijn, wat in strijd is met vertrouwelijkheid. Voor een aantal andere technieken zijn geen regionale cijfers beschikbaar, omdat de cijfers worden vastgesteld aan de hand van opgaven van landelijk opererende leveranciers van hernieuwbare-energiesystemen (zonnepanelen, warmtepompen) of hernieuwbare energie (biobrandstoffen). Voor technieken waarvoor geen gegevens op provinciaal niveau beschikbaar zijn, worden in de Klimaatmonitor een aantal verdeelsleutels toegepast. Cijfers worden jaarlijks met terugwerkende kracht bijgesteld. Niet voor alle jaren zijn alle gegevens bekend.

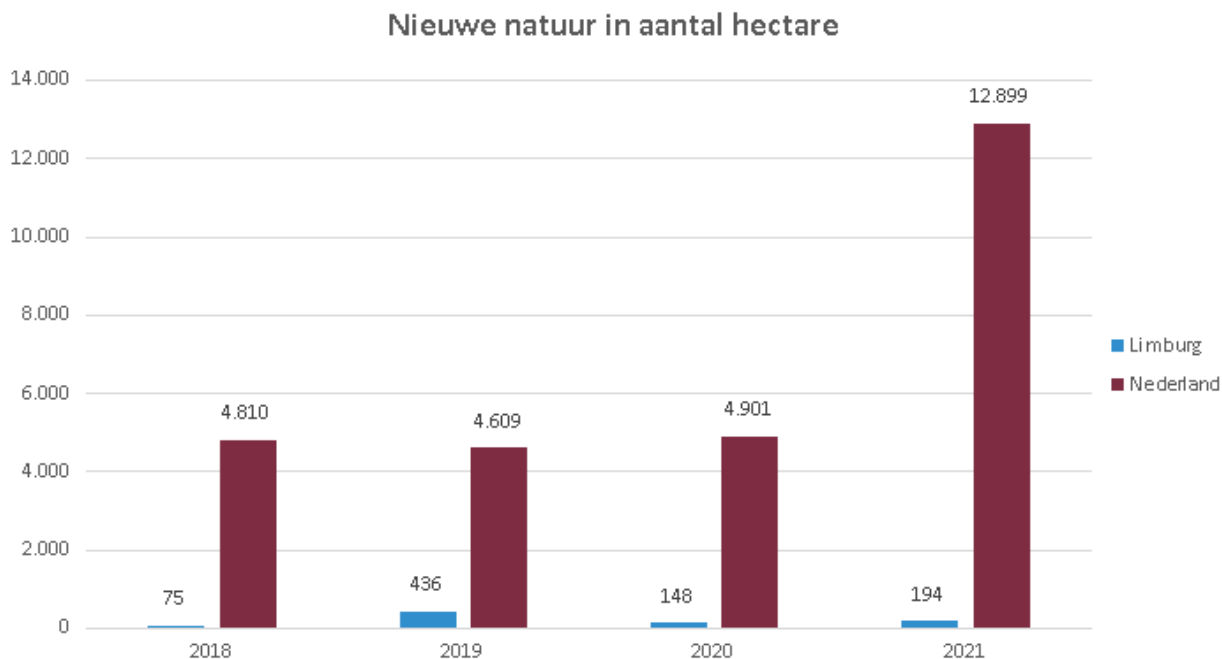
Bron: Klimaatmonitor Rijkswaterstaat; bewerking: Kurtosis

Nieuwe natuur (1.1. Natuur en landschap)

Dit betreft het oppervlakte verworven en ingerichte natuur in hectare in het kader van de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Bij verworven natuur gaat het om het aantal hectares blijvend beschikbare grond voor natuur, inclusief nieuwe natuur als gevolg van functiewijziging (bijvoorbeeld doordat boerenland als natuurland wordt aangeboden). Onder inrichting worden gebieden verstaan waar inrichtingsmaatregelen zijn uitgevoerd, die noodzakelijk zijn voor de versterking en het behoud van (kwetsbare) natuur en biodiversiteit. Als er geen inrichtingsmaatregelen nodig zijn, wordt het gebied ook beschouwd als ingericht. De cijfers geven de stand van zaken weer op 31 december van het desbetreffende jaar.

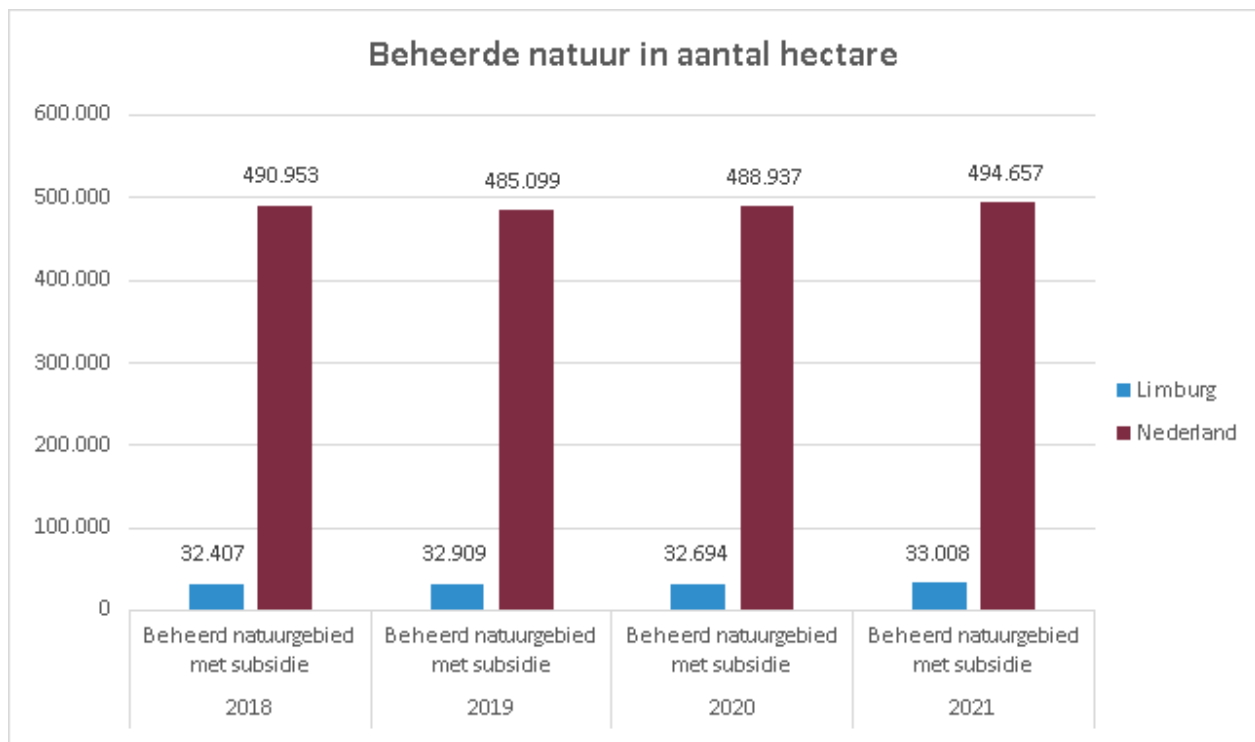
Bron: Voortgangsrapportages Natuur (publicaties IPO/BIJ12); bewerking: Kurtosis

Beheerde natuur (1.1. Natuur en landschap)

Dit betreft het oppervlakte grondgebied dat in beheer is als natuurgebied. Hierbij gaat het om gesubsidieerd natuurbeheer in het kader van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL).

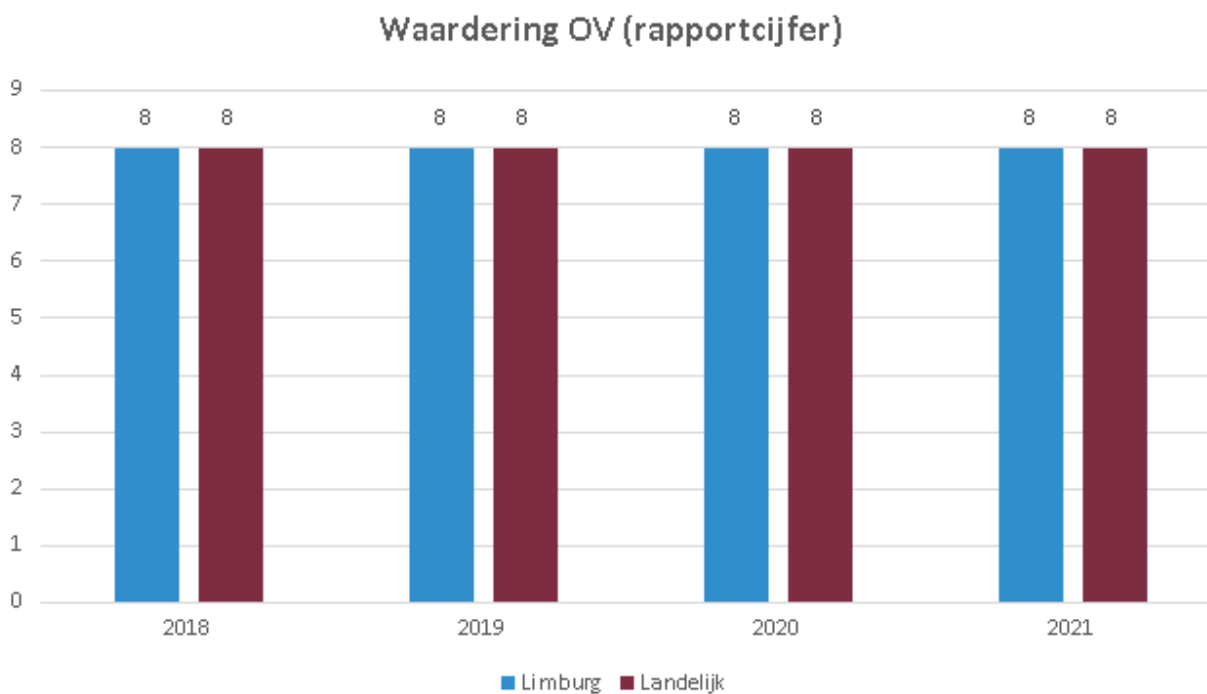
Bron: Voortgangsrapportages Natuur (publicaties IPO/BIJ12); bewerking: Kurtosis

Waardering OV (7.2. Openbaar vervoer en wegbeheer)

Dit betreft het gemiddelde waarderingscijfer (algemene oordeel) voor het regionaal openbaar vervoer. Dit cijfer is gebaseerd op de OV-Klantenbarometer: een jaarlijks terugkerend onderzoek naar de mening van reizigers in het stads- en streekvervoer. De weergegeven cijfers hebben betrekking op de vervoersgebieden waarvoor de Provincie de concessie heeft afgegeven. Vanwege de coronapandemie zijn er over 2020 geen resultaten van de OV-klantenbarometer.

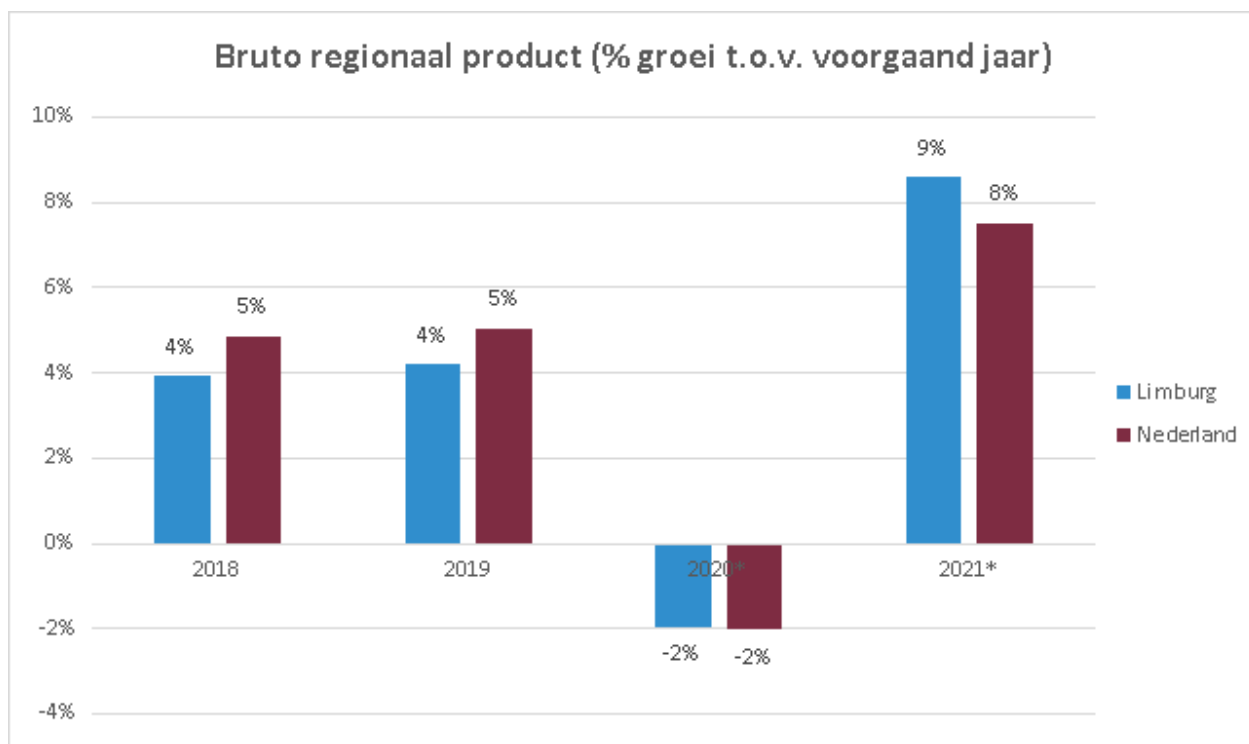
Bron: OV-klantenbarometer CROW; bewerking: Kurtosis

Bruto regionaal product (3.1. Vestigingsklimaat van morgen)

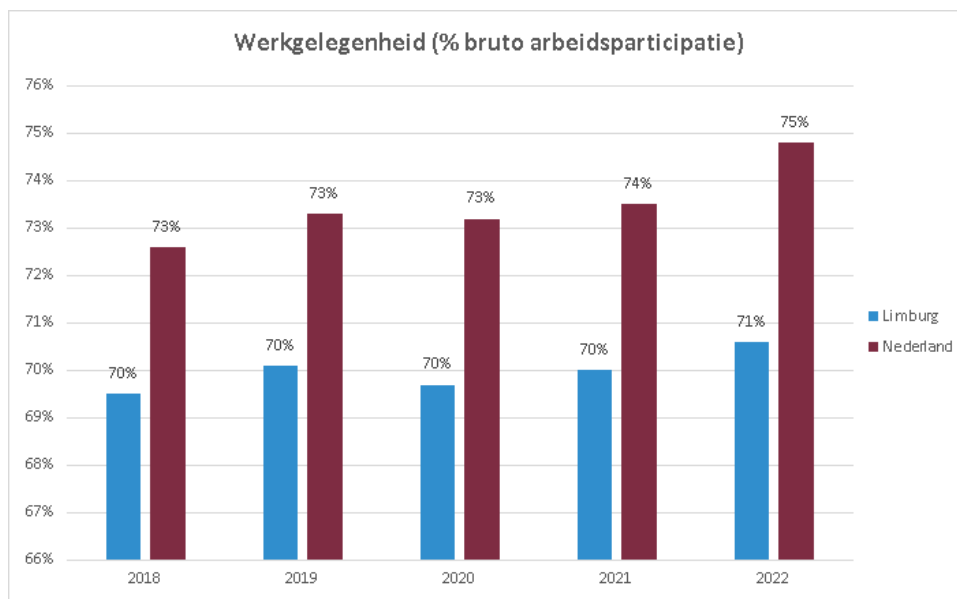
Dit betreft het bruto regionaal product (tegen marktprijzen) per Provincie. Het BRP is de totale geldwaarde van alle in een Provincie geproduceerde goederen en diensten gedurende een jaar. Het getoonde percentage is de verandering in het BRP ten opzichte van het voorafgaande jaar.

Bron: CBS; bewerking: Kurtosis

Werkgelegenheid (3.3. Toekomstbestendige arbeidsmarkt en onderwijs)

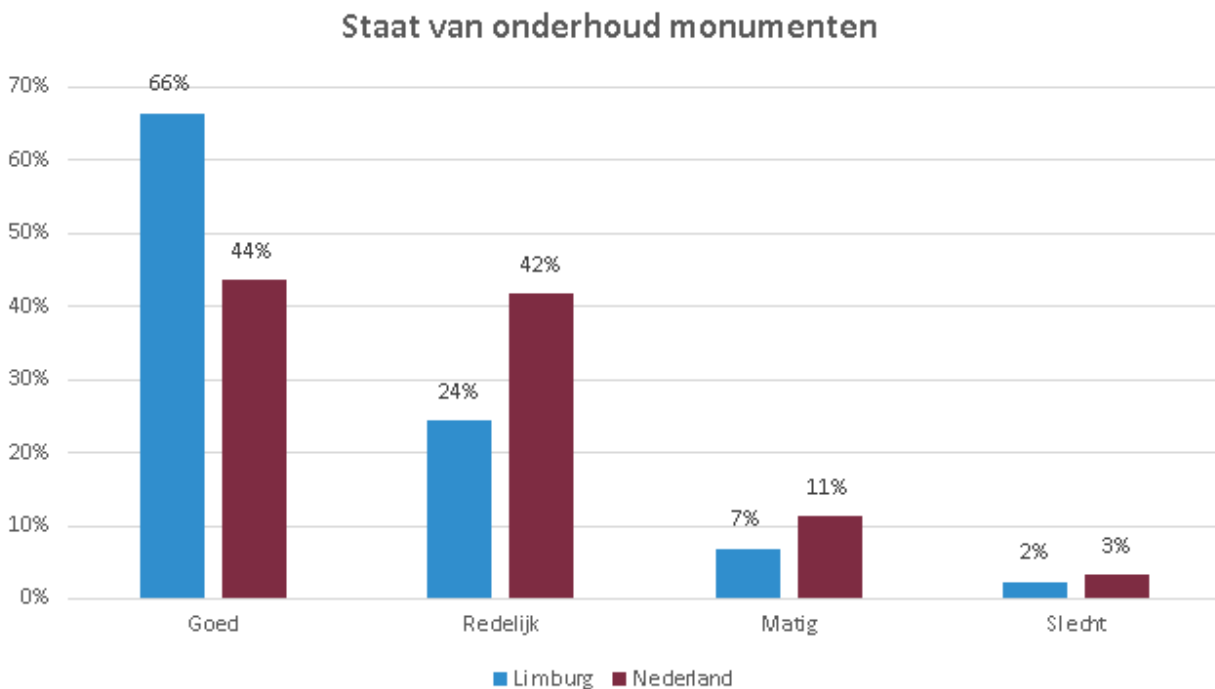
Werkgelegenheid wordt hier uitgedrukt in het percentage bruto-arbeidsparticipatie: het aandeel van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking in de totale bevolking van 15-75 jaar (exclusief institutionele bevolking).

Restauratievolume (6.2. Erfgoed)

Cijfers over restauratievolume rijksmonumenten hebben betrekking op monumenten waarvan de staat van onderhoud matig of slecht is. Het betreft de globale staat van onderhoud gebaseerd op de uitvoeringsrichtlijn 'schouwen van gebouwde monumenten' met als peildatum 23 maart 2023. Bij deze methodiek wordt niet de staat van het casco beoordeeld. Hiervoor is een separaat inspectierapport van een meer bouwkundig gespecialiseerde partij, als bijvoorbeeld de Monumentenwacht, vereist. De cijfers hebben betrekking op alle rijksmonumenten, exclusief de monumenten met de functie woning. De getoonde gegevens zijn de meest recente uit de afgelopen 4 jaar. Jaarlijks wordt in de meeste provincies circa 25% van de gegevens geüpdatet.

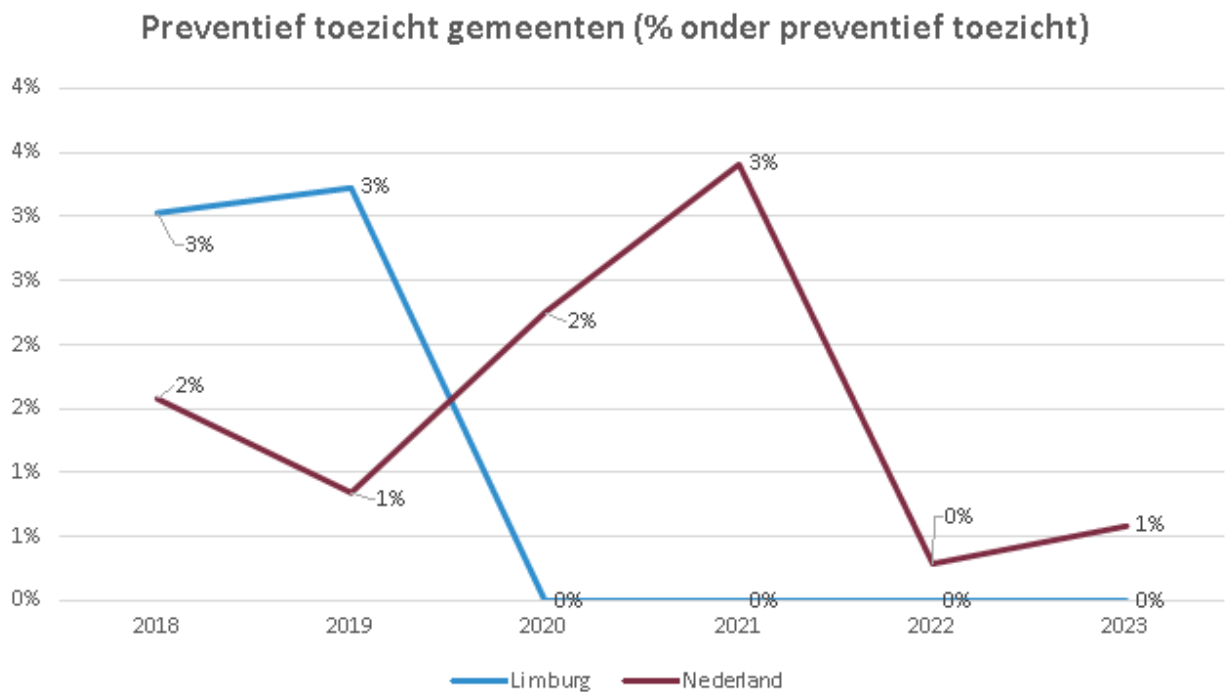
Bron: Fenicks

Preventief toezicht gemeenten (8.2. Betrouwbare en integere overheid)

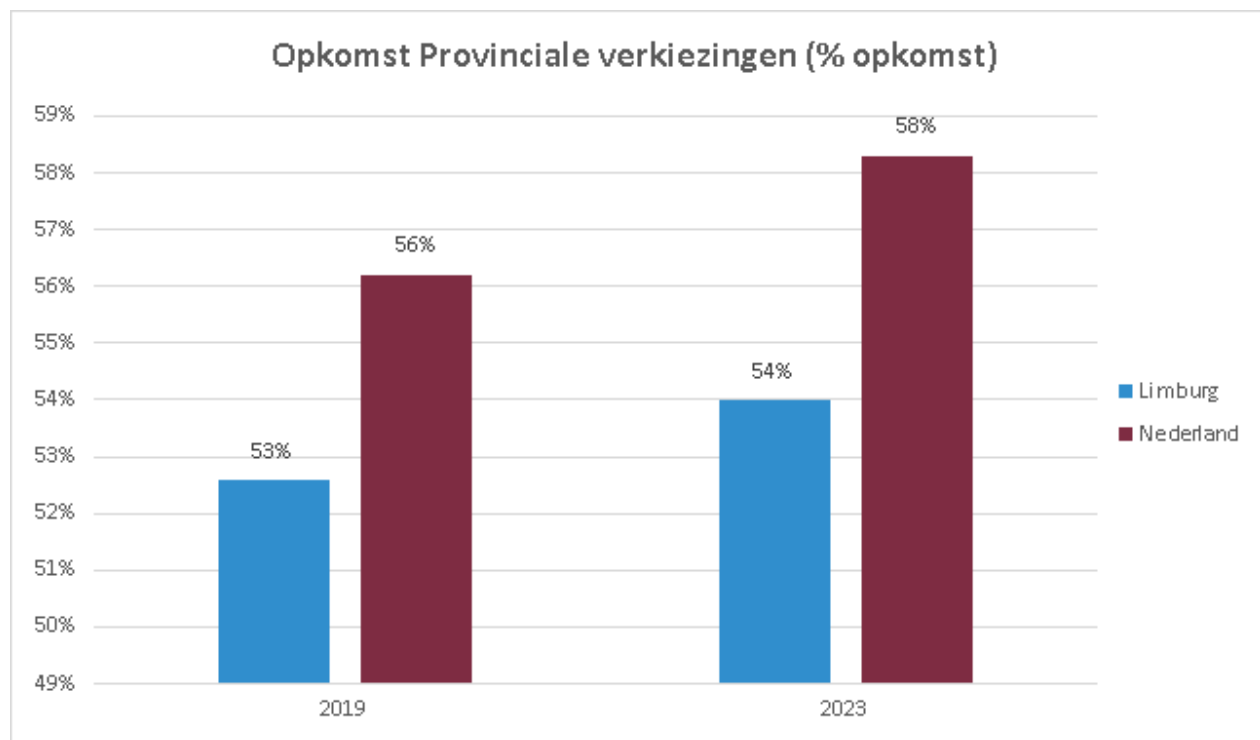
Gemeenten staan onder preventief financieel toezicht van de provinciale toezichthouder als er sprake is van een niet meer structureel en reëel sluitende begroting bij een gemeente.

Bron: Ministerie van BZK, Binnenlands Bestuur; bewerking: Kurtosis

Opkomst Provinciale verkiezingen (8.2. Betrouwbare en integere overheid)

Bron: Kiesraad/NOS; bewerking: Kurtosis

Instellings, wijzigings- en opheffingsbesluiten reserves

Inleiding

In lijn met vigerende beleidskaders Sturing in samenwerking worden instellings, wijzigings- en opheffingsbesluiten van reserves expliciet ter besluitvorming voorgelegd aan PS. Bij de uitwerking van het coalitieakkoord "Elke Limburger telt" zijn programmareserves opgenomen waarin de intensiveringsmiddelen worden gereserveerd. Daarnaast wordt, zoals in het financieel kader van de begroting is vermeld, zal de Immunisatiereserve worden omgevormd tot de Algemene reserve.

Wijzigingsbesluit Algemene reserve

De algemene reserve kende tot nu toe slechts een egaliserende functie om overboekingsvoorstellen financieel te kunnen dekken. Er zat geen vrije ruimte in. De algemene reserve neemt nu ook het doel van de Immunisatiereserve over.

In onze boekhouding zonderen wij de volgende onderdelen afzonderlijk af:

- De bufferfunctie: voormalige Immunisatiereserve;
- Egalisering jaarresultaten ter dekking van het coalitieakkoord;
- Egalisering van jaarresultaten ter dekking van overboekingsvoorstellen.

Naam reserve	Algemene reserve
Datum wijzigingsbesluit PS	10 november 2023
Doel van de reserve	• Inkomensfunctie: het realiseren van een vaste jaarlijkse inkomstenbron uit financieel vaste activa en erfpacht. • Bufferfunctie: opvangen van onverwachte tegenvallers als onderdeel van het provinciale weerstandsvermogen. • Dekkingsbron voor majeure investeringen.
Bestedingsplan	De reserve zal worden ingezet conform de bestedingsdoelen uit de begroting of het opvangen van onverwachte tegenvallers bij de jaarstukken.
Maximale omvang	N.v.t.
Rentetoevoeging	Nee

Opheffingsbesluit Immunisatiereserve

Naam reserve	Immunisatiereserve
Instellingsdatum PS-besluit	22 juni 2013

Doel van de reserve	Inkomensfunctie, realiseren van een vaste jaarlijkse inkomstenbron uit beleggingen. Dekkingsbron voor majeure investeringen of opvangen van onverwachte tegenvallers.
Opheffingsdatum PS-besluit	Vaststellingsdatum Jaarstukken 2023.
Reden opheffing	De Immunisatiereserve heeft feitelijk het karakter van een Algemene reserve. In dit kader is het ook logisch om deze reserve dan ook zo te noemen, net als de meeste provincies en gemeenten. Dit dekt de lading beter en verhoogt ook de herkenbaarheid en transparantie van onze vermogenspositie, ook naar derden die niet bekend zijn met term "Immunisatie".
Vrijval	Het restant zal na vaststelling van de Jaarstukken 2023 worden overgeboekt naar de Algemene reserve via een balansmutatie. Er wordt dus geen extra begrotingsruimte gecreëerd naar aanleiding van dit besluit.

Instellen programmareserves uitwerking coalitieakkoord via een generiek besluit

Er zijn geen 15 afzonderlijke instellingbesluiten gemaakt voor het instellen van de programmareserves, omdat de onderliggende kenmerken identiek zijn. Onderstaand het generieke instellingsbesluit:

Naam reserves	• Regiodeals • Bestuurlijke vernieuwing • Bevrijding 2024 en 80 jaar bevrijding • Limburgs Programma Landelijk Gebied (LPLG) • Water en bodem • Sociale agenda • Economie • Onderwijs en arbeidsmarkt • Energie • Leefbaarheid • Wonen • Cultuur • Monumenten, erfgoed en archeologie • Bereikbaarheid • Post onvoorzien 2023-2027
Instellingsdatum PS-besluit	10 november 2023
Doel van de reserves	Financiële dekking voor de ambities van het coalitieakkoord "Elke Limburger telt 2023-2027".
Voedingsplan	De financiële vertaling heeft plaatsgevonden in de Najaarsnota 2023, waarbij de dekking plaatsvindt vanuit het resultaat. Voor nieuwe stortingen is een PS-besluit nodig.

Bestedingsplan	- Op basis van werkelijke realisatie, in lijn met de beleidskaders of afzonderlijke PS-besluiten. - Het college heeft mandaat van Provinciale Staten om een deel van de programmareserves in te zetten in aanloop naar vaststelling beleidskader (maximaal 5%) per intensiveringspost als proces- en voorbereidingsmiddelen van de beleidskaders
Maximum omvang	N.v.t.
Rentetoevoeging	Nee
Looptijd reserves	In principe 2023-2027 onder voorbehoud van afhandeling van financiële verplichtingen.

Instellen programmareserve Brightlands

Tenslotte stellen we een aparte programmareserve Brightlands in. Op 24 juni 2022 bij besluit van de Voorjaarsnota 2022 zijn er stelposten in de begroting opgenomen met budgetreserveringen voor de campussen. Een PS-besluit is nodig om deze middelen in te zetten. Zoals ook opgemerkt in het strategisch perspectief op deze programmabegroting is samen met PS gewerkt aan de versterking van het budgetrecht. In lijn met de andere programmareserves hanteren wij vanaf 2024 ook dezelfde systematiek. Dit draagt ook bij tot de transparantie omdat de middelen vanaf dan niet als een last zijn opgenomen, maar nog in de reserve. Voor inzet van deze middelen is een PS-besluit nodig.

Naam reserve	Programmareserve Brightlands
Instellingsbesluit PS	10 november 2023
Doel van de reserve	Dekking van het Brightlands campusbeleid.
Voedingsplan	Resterende stelposten Brightlands wordt met ingang van 2023 (na verwerking wijzigingen Najaarsnota 2023) gereserveerd.
Bestedingsplan	Op basis van werkelijke realisatie, in lijn met de beleidskaders of afzonderlijke PS-besluiten.
Maximum omvang	N.v.t.
Rentetoevoeging	Nee
Looptijd reserves	Een concrete einddatum is niet bepaald.